

Cisterciensium seniorum mentionem fecimus, noverit, nos, ut Ecclesiae Claræ-Vallis alumnos, nostrorum seniorum sacra studia familiariter et efficacius investigare potuisse. Nec ea quæ de paucorum sincera conversatione, seu felici consummatione ad absoluteionem spmsionis nostræ descripsimus, innumerabilium servorum Dei, qui tam in Cistercio quam in universitate sacri ordinis spirituales agones viriliter desudarunt, præjudicare sanctitati. Et licet sancti Patris Bernardi discipulus non fuerit, tamen certum, illum aliquos ejus filios spirituales novisse, et illis familiariter usum fuisse, quorum relatione scripsit ea quæ de sanctorum gestis et vitis habet. Loquens enim de beato Raynaldo, lib. II, cap. 13, ait: Respondens autem unus ex iis, vir religiosus, quondam Abbas Fusniaci, qui secretorum famuli Dei (Bernardi scilicet) magis conscius erat, et cujus etiam relata ista cognovimus. Familiariter etiam conversatus est cum beato Gerardo abbate Longi-Pontis, ejusdem Bernardi discipulo, ut legitur lib. II, cap. 10: Hæc autem significavit nobis D. Gerardus abbas Longi-Pontis, qui unus ex senioribus Claræ-Vallis, dicta et facta sancti Patris studiose rimari satagebat. Adiditque sub finem lib. VI, cap. 10: Vidimus etiam ibi ex discipulis sancti Bernardi seniores morum gravitate, religionis integritate, prudentia et simplicitate reverendos. Auream ætatem vidit, qua tanta in ordine perfectio, et poterat uti, et usus est tot sanctorum Patrum familiaritate et aspectu, qui primævum illum Ordinis nostri vigorem et rigorem, quo fuit institutus a primis fundatoribus, exacte observabant. Quod idem auctor ultimo operis sui libro testatur, dum inquit: Cæterum, postquam clara illa Vallis primum et clarissimum abbatem suum post unum [leg.: octo — ut optime correxit Magister D. F. Ignatius de Ybero, abbas perpetuus Fiteriensis in prima editione Magni Exordii: Pampilone, 1631, in-f° EDIT. NOTA] et triginta annos ad superni Imperatoris transmisit palatium, ut jam tanto esset potentior ad subveniendum, quanto summæ Majestatis faciem viciniis contemplatur, per sanctos successores ejus, de quorum virtutibus supernis aliquid comprehendimus, sanctæ Religionis vigor conservatus in eadem Domo illibatus duravit: sicut in temporibus venerabilis ac Deo digni viri D. Petri, ejusque successoris domini Warneri, postea Lingonensis episcopi, divina favente gratia nobis probare concessum est. Unde patet, quo tempore in Clara-Valle vixerit. Denique dico, non plures, sed unum fuisse hujus libri collectorem et scriptorem, eundemque opus hoc inchoasse et perfecisse, ut ipsemet dilucide ait. Postquam enim lib. I, cap. 2, dixisset, Operæ pretium reor generationibus futuris diligentius describere, etc., addit totius operis cap. ultimo: Sicut in exordio hujus voluminis præfati sumus, etc. Quo se ad id quod operis principio se scripturum promiserat refert, et ad ordinem quem servare proposuerat.

EXORDIUM MAGNUM ORDINIS CISTERCIENSIS.

(Biblioth. PP. Cisterciensium F. Bertr. TISSIER. Bonofonte, 1660. in-fol. tom. I, p. 13.)

In codice manuscripto cœnobii Fusniacensis quo utor, habetur hic titulus, seu inscriptio operis sequentis: *Incipit narratio de initio Cisterciensis Ordinis, qualiter Patres nostri de Molimensi cœnobio, propter puritatem Ordinis secundum tenorem Regulæ sancti Benedicti recuperandam egressi, secundam Cisterciensem Ecclesiam fundaverunt, quæ est mater omnium nostrorum: quoniam ex ipsa tanquam de fonte purissimo rivuli cunctarum Ecclesiarum Ordinis nostri derivati sunt: et de nonnullis reverendis, atque in omni religione conspicuis personis, quæ in Cistercio et Claravalle claruerunt. Quia tamen hic liber Exordium magnum Ordinis Cisterciensis solet appellari, sicut et præcedens ex opposito parvum exordium; idcirco titulum prædictum prælegi. Hujus magni Exordii auctorem ignorari, ait Angelus Manrique in Annalibus. Verum Fusniacensis codex hæc habet verba: *Istum librum composuit quidam abbas, Conradus nomine, Everbacensis cœnobii, qui fuit monachus Claravallis. Et monasticen quidem in Claravalle se professum, non obscure indicat in fine hujus operis, ubi temporibus B. Petri et D. Garnerii postea Lingonensis episcopi, quorum ille octavus, hic nonus Claravallensis abbas exstitit. se Claravalle disciplinis claustralibus eruditum fuisse, asserit, videlicet circa annum 1180. Est autem Eberbac, cui Conradus iste dicitur præfuisse, monasterium de linea Clarævallis in Moguntina diocesi, cujus ipse auctor summa cum laude meminit in distinct. 5, cap. 17, et alibi: ubi tamen non indicat ejusdem loci se abbatem esse. Sed quisquis sit libri auctor, hunc lectu dignissimum et utilissimum, et in Bibliothecæ Patrum nostrorum capite locandum, judicavi. Notandum superest perisse unum aut etiam plures hujus libri quaterniones, ante cap. 15, qui de B. Alberico agebant, de quo jam nil omnino dicitur. Unde cum, cap. 37, dicatur corpus S. Stephani juxta prædecessoris sui, scilicet Alberici, tumulum fuisse conditum, constat olim locum sepulture Alberici in isto libro declaratum fuisse; alioqui ignotum per ignotum declararetur. Vide Manriq., tom. I, Annal., an. 1106.**

DISTINCTIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

Quod Dominus Jesus in doctrina sua formam perfectæ penitentiae tradiderit.

Deus æternus æterni Dei Filius, Dominus noster

Jesus Christus, Creator omnium rerum, Redemptor omnium fidelium, dum in diebus humilitatis sæ salutem in medio terræ operaretur, salutarem perfectæ penitentiae viam mundo prædicavit dicens: Penitentiam agite; appropinquabit enim regnum cœ-

lorum (*Matth. iv*). Gratiæ inestimabili misericordiæ Dei, qui serenior tandem oculo respiciens miserum genus, filiorum Adam, distractionem legis, quæ oculum pro oculo, dentem pro dente, omnimodamque talionem pro omni excessu immisericorditer reddebat, per incarnatam Verbi sui dulcedinem temperavit, dicens : *Pœnitentiam agite*. Ne vero imbecilles homines ad verbum pœnitendi, id est pœnam tenendi, terrentur, mox verbo consolatorio, verbo omni acceptione digno, præmissæ sententiæ severitatem dulcorare curavit, subjungens : *Appropinquabit enim regnum cœlorum*. Quis enim sanum sapiens, licet infirmus, licet delicatus sit, non patienter, imo gratanter, præsentis pœnæ momentaneum pondus sustineat, non solum ut æternitatem futuræ pœnæ fugiat, verum etiam ut cœlestis regni nunquam finiendi particeps fiat? Verum quia beatus baptista et præcursor Domini Joannes in ordine præcursoris suæ pœnitentiam prædicans, dignos ejusdem pœnitentiæ fructus agi censuit (*Matth. iii*) ; quærendum summopere nobis est quæ sit formula perfectæ pœnitentiæ, quæ ad dignos promerendum fructus sufficiens esse videatur. Sed ubi formulam illam dignius quærimus, quam in ipsius magistrorum magistri Domini nostri Jesu Christi dictis et factis? Cum enim quidam possessiones habens multas a Domino quæsisset quid faciendo vitam æternam obtineret, et Dominus mandata legis ei proposuisset, illeque se omnia a juventute sua servare dixisset, subjunxit Dominus. *Adhuc unum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni sequere me; et habebis thesauros in cœlo* (*Matth. xix*). Ille vero qui non se, sed sua, et illa non tota, sed ex parte, et parte satis modica, videlicet decimas, primitias cæterasque legales oblationes, offerre consueverat, et hoc magnum aliquid esse putabat, audiens verbum consummatæ justitiæ resiliit, et trahens cor in terram abitis tristis, quia nimirum testante Veritate, qui divitiis quas habent affectuose diligunt, difficile salvantur (*ibid.*). O quam largo cœlestis gratiæ rore perfusus ab æstu mundanæ cupiditatis refrigerat, qui de se suisque condiscipulis tam humiliter quam fiducialem Domino dicebat : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (*ibid.*). Hic plane formam perfectæ pœnitentiæ reperimus, quam Salvator consilium salutis quærenti suasit, discipulis etiam sequentibus se tradidit, licet legamus nonnullos in divitiis et in omni gloria mundi continenter et humiliter vixisse. Sed quia privilegia paucorum communem legem non faciunt, tutius multo quicunque celsitudinem perfectionis sectari conantur, obaudiunt vocem Domini in Evangelio dicentis. *Si quis non abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (*Luc. iv*).

CAPUT II.

Quod a primitiva Ecclesia communis vitæ traditio cæperit, et quod hinc monasticæ religionis institutio principium sumpserit (1).

Enimvero decebat ut summi Patris Sapiëntia, quæ perfectæ justitiæ normam tradere venerat, hanc in ipso statim nascentis Ecclesiæ pusillo grege signanter imprimeret, quatenus universi qui eorum exemplo provocati viam arduam et angustam incedere proponerent, tantæ majestatis informati magisterio, tantorum etiam Patrum exemplo roborati, viam Domini dilatato corde currerent, dicentes cum Psalmista Domino : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (*Psal. xvi*), sciens quoniam centuplum quod promisisti reddes, et insuper vitam æternam adjicies. Passo vero in carne Domino,

(1) Hieronymus, epist. ad Paulin., monasticæ vitæ originem refert ad Eliam, Elisum, et filios prophetarum. Ex Philone constat hoc vitæ genus

A postquam a mortuis resurrexit et in cœlum ascendit, discipulis etiam Spiritum sanctum quem promiserat misit, multiplicatis jam credentium turbis, clarius ejusdem spiritualis vitæ, quam perfectam pœnitentiam dicimus, nitor elucere cœpit, cum sicut Lucas testatur, *multitudinis credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum suum aliquid esse dicebat, sed erant illis omnia communia*. Possessores etiam agrorum et domorum vendebant quæ possidebant, ponentes pretia ante pedes apostolorum (*Act. iv*). Quantam vero reverentiam in cordibus non credentium sublimis illa conversatio generaret, testatur idem beatus Lucas, cum dicit quia *cæterorum nemo audebat se conjungere illis, sed magnificabat eos populus* (*Act. v*). Nec solum Jerosolymis hæc schola primitivæ Ecclesiæ cœlestibus insutuebatur disciplinis, verum etiam Antiochiæ sub magistris Paulo et Barnaba gloriosissime floruit : ibique discipuli primo appellati sunt Christiani. Philo quoque disertissimus Judæorum in libro quem *theorica Vita* prætitulavit, de ferventissimis eorum in Domino studiis multa conscripsit. Monachorum etiam cœnobarumque nomen, vitam et institutionem ab eis exordium sumpsisse perspicuum est. Cæterum disseminato verbo Dei per universam regionem, cum jam in omnem terram exisset sonus prædicationis apostolorum, necesse erat ut arca sanctæ Ecclesiæ, quæ perfectissimæ hujus religionis typo in superioribus suis angusta unitatis cubitum perficiebat, dilatato charitatis sinu in inferioribus suis, pusillanimes et ad perfectionis celsitudinem minus idoneos colligeret, quatenus omnipotentis Dei misericordia non solum homines, sed et ipsa quoque jumenta, id est terrenæ substantiæ pulvere se ex infirmitate fœdantes, dignantissime salvaret. Hinc jam nobilis illa respublica, quam Dominus Jesus Christus instituerat et Spiritus sanctus roborarat, in qua cum nullus quidquam possideret, nemo tamen egens erat inter illos, cœpit ad privatas res distrabi, cœperuntque Christiani substantiis licenter uti, sic tamen, ut terrena cœlestibus non præponderent, sed temporalia bene dispensando, facilius ad cœlestia pervenirent.

CAPUT III.

Quod monachus ordo per beatum Antonium, cæterosque sanctos patres roboratus, excellenter claruit.

Licet vero imperfectorum multitudini condescendens mater Ecclesia, remissioris vitæ laxaverit habenas, tamen ab ipso nascentis Ecclesiæ principio usque ad hæc nostra tempora nunquam defuerunt viri virtutum, qui ferventissimo divini amoris igne flagrantes, remissioris quoque vitæ blandimenta respuentes, communis vitæ rectitudinem, quæ sola perfectæ pœnitentiæ, quam Dominus Jesus prædicavit, stabile fundamentum est, indefesso pietatis studio tenuerunt ; et posteris suis tenendam multiplicibus sanctæ conversationis regulis et exemplis tradiderunt. Inter quos primi vel præcipui exstiterunt Antonius, Pachomius, Basilus, quorum prior Antonius, non atramento neque littera, sed spiritu Dei vivi scriptam legem charitatis in corde suo demonstrans, perfectissimæ conversationis suæ perfectissimos discipulos reliquit : quales fuerunt Macharius, Paphnutius, Pambo, Isidorus, alique quamplures, qui monasteriorum per Ægyptum et Thebaidem Patres effecti, catervasque innumerabilium monachorum per tramitem perfectæ pœnitentiæ ducentes, de mundo ejusque principe diabolo, cum suis omnibus gloriosissime triumpharunt. Pachomius vero, cum factus esset apostolica gratia insignis, scripsit monachorum Regulas, quas An-

in tota Ægypto, et præcipue circa Alexandriam floruisse.

gelo dictante didicerat : ad quarum institutionem infinitam multitudinem vivorum lapidum poliens, muris cœlestis Jerusalem reedificandis convexit. Beatus etiam Basilius Cæsariensis episcopus, Ecclesiæ doctor eximius, scripsit monachorum Regulam : quæ, sicut testatur B. Pater noster Benedictus (2), rectissima norma est vitæ humanæ, per quam ad cœlestem patriam sine offensione perveniatur. Ad horum itaque tam venerabilium Patrum documenta et exempla virtutum, tota Orientis Ecclesia multo tempore per monasticæ religionis sectatores insigniter floruit, sicut etiam paulo ante hæc nostra tempora beate memoriæ Anselmus primum Havelbergensis episcopus, post modum Ravennas archiepiscopus disputatione, quam ipse cum Græcis de pertinacia schismatis eorum habitam eleganti stylo conscripsit, testatus est. Hic cum esset a Lothario, Romanorum imperatore Christianissimo, ad Constantinopolitanæ urbis imperatorem apocrisarius missus, et subtiliter diversarum religionum statuta scrutaretur, vidit in monasterio, quod Pantocrator, id est Omnipotentis dicitur, septingentos ferme monachos sub Regula beati Antonii Domino militantes. In cœnobio quoque, quod Philoanthropon, id est amantis hominem, dicitur, vidit circiter quingentos monachos sub regula sancti Pachonii Domino servientes. Vidit etiam quamplura monasteria sub Regula beati Basilii jugum Domini suave portantia.

CAPUT IV.

De institutione et auctoritate Regulæ sancti Patris Benedicti. Quomodo per gratiam Dei floruit, et usque hodie floret.

Dominus noster Jesus Christus, qui sacratissimæ humanitatis suæ præsentia Orientem illustravit, quos digniores et sublimiores in Ecclesia sua habuit, beatissimos videlicet apostolorum principes Petrum et Paulum, vice sua destinavit Occidentem; quatenus Occidentis populi pretiosum fidei arcana, quod Petrus non per carnem et sanguinem, sed per inspirationem summi Patris acceperat : et item, Evangelium quod Paulus non ab homine, nec per hominem, sed per revelationem Jesu Christi didicerat, Spiritus sancti magisterio edocti, cum populis Orientis in eandem fidei plenitudinem concurrerent, et sic ex omnibus una Christi Domini sponsa non habens maculam aut rugam efficeretur. Porro eadem gratia, quæ ad instituendam roborandamque monasticæ ordinis disciplinam, prædictos sanctos Patres contulit Orienti, non inferioris meriti virum in dignatione misericordiæ suæ prærogavit Occidentem, sanctissimum videlicet Patrem nostrum Benedictum : qui non solum Antonii et Basilii spiritum, verum etiam, testante beato papa Gregorio, justorum omnium spiritu plenus, tanquam sidus purissimum et lucidissimum singulari prærogativa sanctitatis, superexcellenti puritate conversationis, signorum denique miraculorumque inestimabili gloria ab Occidente usque in Orientem clarissime refulsit, ita ut quidquid Oriens in diversis Patribus divisim charismatibus habere se gaudet, hoc totum in uno sanctissimo Patre suo Benedicto, justorum omnium spiritu pleno, se possidere Occidens non immerito gloriatur. Scripsit namque idem reverendissimus Pater noster monachorum Regulam, quam diuturno virtutum exercitio non per hominem, sed per unctionem illius qui docet hominem scientiam, didicit : in qua mirabilis artifex Spiritus sanctus summam perfectionem et moderatissimam discretionem tam subtili connectione copulavit, ut quantumcunque religiosus in ea inveniat unde adhuc proficiat; et quantumcunque pusillanimitas aut infirmus infirmitatis suæ in ea æque remedia inveniat. Quis enim

(2) Bened. c. ult. Regulæ.

A verbi gratia, adeo justitiæ tenax, quis sanctæ religionis adeo fervens æmulator erit. cui si gratia duce datum fuerit, ut duodecim gradus humilitatis, qui in Regula describuntur, ascendat; et si crescentibus meritis eatenus profecerit, ut ad sextum c. septimum, id est ad ultimum primi, et primum secundi senarii gradum perveniat, qui numerus perfectionem significans, et in iis gradibus humilitatis geminatus, dilectionem Dei et proximi, quæ est perfectionis summa, per Regulam doctoris demonstrat, nonne si se sine dissimulatione respiciat, si cunctos infirmantis conscientiæ angulos diligenter excutiat, nonne, inquam, vires suas metiens, defectumque sentiens, continuo lugens exclamabit cum Apostolo quod *qui putat se aliquid esse, cum nihil sit ipse se seducit?* (Gal. vi.) Quis rursus adeo delicatus et infirmus erit, ut in observantiis Regulæ, jejuniarum suorum, vigiliarum, et laborum cæterarumque Institutionum moderatissima discretionem dispositarum infirmitatis suæ congrua remedia non inveniat? Quocirca, quod idem legislator in ultimo capitulo ejusdem Regulæ dicit, in ea non omnem justitiæ observationem esse descriptam, et vocat eam minimam inchoationis Regulam, et ad perfectionis fastigium tendere volentes mittit ad doctrinas et regulas veterum Patrum, testante beato Bernardo, causa humilitatis facit, ne videlicet in describendo Regulam videretur se veteribus Patribus arroganter æquare, studens et in hoc humilianti conscientiæ suæ providere. Beatus quoque Gregorius vir apostolicus (3), non minus merito quam officio, commendat eam sermone esse luculentam, discretionem præcipuam, latenter auctoritate sua suadens, monachis ut, relictis cæterarum institutionum consuetudinibus minus fortasse discretis, Regulam Deo dilecti Patris Benedicti discretionem præcipuam devoto corde susciperent, et ad ejus normam cunctum vitæ suæ ordinem informarent. In concilio quoque quod postmodum in Galliis celebratum est, communi decreto sancitum est ut monachi, per provincias Galliarum et Germaniæ degentes, relictis cæterarum Regularum institutis, in omnibus cœnobiis suis Regulam prædicti Patris reciperent, et in omni conversatione sua formam ab eo præscriptam observarent. Ad hujus itaque sanctæ Regulæ exemplar plura per Italiam monasteria correctæ, multa quoque per venerabilem Patrem de novo constructa sunt, in quibus multitudines monachorum in spiritu humilitatis Domino servientes, tanquam veri Israelitæ dignos penitentiae fructus faciebant.

CAPUT V.

Quod beatus Benedictus, rogatus Cenomanensis episcopi, sanctum discipulum suum Maurum causa fundandi cœnobia ad partes Galliarum direxit.

Nec solum Italia, verum etiam Galliarum trina divisio, sacræ hujus religionis bono odore respersa, jugum Domini suave et onus ejus leve, sanctæ videlicet Regulæ instituta suscipere laudabili desiderio gestiebat. Unde accidit ut vir magnificus, Cenomanensis urbis episcopus, legatos suos ad venerabilem Patrem Benedictum dirigeret, Flodegarium suum archidiaconum et Harderadam vicodominum suum, devotissima instantia petens quatenus ei aliquos sui monasterii fratres transmittere dignaretur, qui sibi in Galliarum partibus cœnobium secundum instituta Regulæ sancti Patris edificare deberent. Beatus vero Benedictus convocans discipulum suum Maurum, quem ab infantia in timore Dei educaverat, ipsum cum aliis religiosis fratribus ad Galliarum partes direxit : ubi etiam cœnobium religiose pariter et divitiis clarum construxit, magnæque multitudinis monachorum Pater effectus, signis et virtutibus ornatus quievit in pace. Fertur quod in

(3) Greg., II Dial., c. 36.

eodem monasterio libra panis, et hemina vini, quam sanctus illuc transmisit Benedictus, in memoriam antiquitatis atque ob tanti Patris reverentiam usque hodie reservetur. Abhinc per universas Galliarum provincias crevit et multiplicata est religio monachorum, sub Regula Patris Benedicti Christo Domino vero regi militantium; multique ad eam divina gratia inspirati consuebant, qui sacræ disciplinæ officii exercitati, de terra cordis sui fructum boni operis afferrebant in patientia. Verum, succedenti tempore, irruentibus intra Gallias barbaris, cum Dominus peccata populi sui multiplici paganorum incursione castigare decerneret, multa etiam cœnobîa sanctorum aut igne cremata, aut ad solum usque destructa sunt: quæ vero remanserant, in tantam negligentiam resoluta sunt, ut antiquæ religionis vestigium vix in aliquibus monasteriis inveniretur. Cæterum gratia Domini nostri Jesu Christi, quemadmodum Ecclesiam suam, refrigerente charitate et abundante iniquitate, variis tribulationibus flagellari permittit, nec tamen unquam ab ea viscera misericordiæ suæ claudit, ita nimirum ordinem monasticum, per infirmitatis humanæ corruptionem continue ruentem, temporibus opportunis per viros virtutum restaurare non desinit.

CAPUT VI.

Quod beatus Odo Cluniacensis abbas ordinem monasticum collapsum per gratiam Dei strenue reparavit.

Hinc est quod beatus Odo, nobilissimi illius Cluniacensis cœnobii rector eximus, ad tantum sanctitatis apicem exerevit, ut Ordinem monasticum temporibus suis omnino in præceptis ruentem, secundum gratiam sibi a Domino collatam, per omnia in antiquum sacræ religionis vigorem restauraverit. Ut enim de ruina morum temporis illius breviter dicamus, cum cœpisset idem venerabilis Pater Odo in monasteriis suis distractionem disciplinæ regularis rigide, sicut oportebat, tenere, alii quidam monastici videntes quosdam de fratribus ejus subtilares suos lavantes, vel ungentes, seu alia quælibet villa opera facientes, silentium etiam studiose tenentes, etsi necesse fuisset, signis pro verbis utentes, nimio iracundiæ felle commoti: « O infelices, inquit, quid facitis? Quæ lex, vel quis Ordo præcipit, ut tam vilibus et servilibus operibus insistatis? Ubi, quæso, Scriptura hæc jubet ut manibus pro lingua utamini? Nonne ipsi Creatori injuriam facere convincimini, qui, relicto naturali usu linguae et vocis organo, manibus irrationabiliter tumultuamini? » Sed vir beatus, disputatorum et pseudomonachorum garrulitatem parvipendens, fratres suos ut in melius proficerent verbo et exemplo commonebat, sicubi etiam a religiosis viris evocatus fuisset, impiger pergebat, et cœnobîa aut dissoluta ad distractionem Ordinis revocabat, aut nova fundabat. Plane quam rigide monachi ipsius disciplinæ censuram tenuerint, per hoc unum virtutis eorum indicium, quod ad demonstrandum in eis animi constantiam referre volumus, innotescere poterit. Quadam namque vice dum quidam ex eis iter agerent, mediis noctis tenebris a prædonibus circumventi, cum suis omnibus capiuntur, trahuntur, spoliantur, contumeliis afficiuntur, ad ultimum in vincula conjiciuntur, prædonibus sanè mirantibus pariter et indignantibus, quod in tantis malis ipsis a se illatis, ne unum quidem verbum ab eis ullatenus extorquere potuissent. Tanquam enim muti et elingues seu damna et contumelias non sentientes, in silentio durabant, quosque nocturnæ et matutinæ laudis solemnitate peracta, aurora quoque radios suos vibrante, linguam ad loquendum laudabili discretionem solverent, quam prius laudabiliori censura propter timorem Dei et Ordinis disciplinam coercuerant.

Nec modo in Galliis Ordinis sacri statum reparavit, sed etiam in Italia. Ad speciale quoque Sancti

Benedicti cœnobium in Francia, ubi, sicut dicitur, sacratissimum corpus ejus requiescit, ipso beatissimo Patre Benedicto invitante perrexit, sicut in gestis ejusdem sancti Odonis invenitur. Cum enim quadam die monachi ejusdem loci in claustro sedentes contentionibus et scurrilitatibus occupati non erubescerent, sanctus Pater Benedictus cuidam monacho ante portam monasterii visibiliter apparuit, dicens ad eum: « Vade, et dic fratribus istis quod perversis moribus suis nimium me contristant: ideoque jam nunc vadam, ut adducam virum secundum cor meum de Aquitania, quatenus perversos istos corripiat, et Ordinis disciplinam in hoc meo monasterio restauret. » Stupet ille, celerique gradu ad fratres veniens, quod spiritualis eorum Pater mandaverat, cunctis audientibus, refert, consternatosque et attonitos reddit universos. Quærebant tamen inter se cum magna admiratione quisnam esset de quo Pater sanctus dixisset, ipsunque, sicut postmodum rei exitus docuit, beatum Odonem fore trepidi suspicabantur. Devotissimus itaque Patris Benedicti pedisequus Odo veniens ad prædictum locum, licet per multas tribulationes et contumelias, quas ab illis qui perniciosam libertatem magis quam regularis vitæ restrictionem diligebant, passus est, tamen per gratiam Dei et adjutorium sancti Patris Benedicti laudabiliter satis Ordinis disciplinam in eodem monasterio reformavit. Cæterum speciale ejusdem Deo dilecti Patris Odonis cœnobium quod Cluniacum dicitur, quodque usque hodie maximum et nobilissimum refulget, maximum multitudine fratrum, nobilissimum possessionibus, divitiis et gloria; sed et monasterium de quo Pater Odo cum fratribus suis Cluniacum secessit, quæ consummata fuerint, quamque perfecti et Deo digni in eis claruerint viri literis traditum scimus. Unde et nobis duo jucunda valde miracula excerpta huic nostro opusculo inserere placet, quatenus prudens lector ex his duobus cætera perpendere valeat.

CAPUT VII.

De fratre, in cujus manu micæ panis in pretiosissimas margaritas conversæ sunt.

Canon erat monasterii, quatenus fratribus ad mensam sedentibus refectione peracta micæ quæ de fragmentis panum deciderent, diligenter colligerent et insumerent, ne vel in hoc negligentia rei coram Deo invenirentur. Accidit autem quadam die ut unus ex fratribus, qui conscientia suæ non incuriosus servator erat, cum cæteris ad mensam residens, refectione peracta micæ secundum consuetudinem collectas replicans in volam, digitis manus clausas teneret, atque cum multa cordis dulcedine lectioni intenderet; sed priusquam eas sumeret, repente ad nutum prioris lector lectionem finivit. Quid tamen ageret? Nec rejicere fas, nec sumere jam licebat, nimirum utrobique periculo prævaricationis occurrente. Itaque clausas manu tenet, cogitans hanc negligentia culpam non nisi per confessionis et pœnitentiæ remedium aboleri posse. Dictis vero gratiis, signo confessionis facto, priorem in partem trahit, et cadens in faciem veniam petit, cum multa cordis simplicitate negligentiam suam manifestans. Priore autem culpam ejus, sicut dignum erat, corripiente, et quid de micis fecisset inquirente: « Ecce, inquit, domine, in manu nostra sunt. » Cumque prior præciperet ut eas ostenderet, ille exerto brachio manum aperuit; et ecce in vola ipsis pro micis inventæ sunt pretiosissimæ margaritæ. Utinam laudabilem fratris hujus fervorem attendere dignentur quidam negligentes fratres, qui, finita lectione, si forte ofulam in manu habuerint quam edere velint, aut si in syphulo aliquid remanserit quod ebibere cupiant, sine respectu timoris Dei id facere non verentur, cum utique sacri Ordinis consuetudo tradat, ex quo lector incœperit dicere: *Tu autem, Domine, ne-*

minem quidquam cibi aut potus sumere debere. Sed quid putamus quare omnipotens Deus tam gloriosum miraculum, et sicut videbatur, minus necessarium, in rebus quoque minimis facere voluit? Utique, propterea ut palam cunctis innotesceret quantum sibi placeant fratres in congregatione spiritu ferventes, qui non solum majora, sed etiam minima mandata propter timorem ipsius cum sollicitudine custodiunt.

CAPUT VIII.

De fratre moriente qui vidit multitudinem candidatorum ad se venire.

Frater quidam in Cluniaco, cum laudabiliter in omni fervore et devotione sacræ religionis vitam suam custodisset, tactus infirmitate peremptoria, ad extrema deductus est. Cumque jam morti proximè agonizaret, aperiens oculos vidit magnam multitudinem monachorum ad se intrantem, qui omnes candidis vestibus induti erant, illo suo genere vestimenti quod usu ecclesiastico alba vocatur, sicut solent conventus Ordinis illius in præcipuis solemnitatibus revestiri. Quos cum videret, putans conventum fratrum esse, mirari valde cœpit cur ad se revestiti intrarent; et infirmario sibi assistenti, quasi cum quadam indignatione, dixit: « Quid est, charissime frater, quod video? Quando solebat conventus noster ad fratrem morientem revestitus venire? » Respondente infirmario et dicente conventum fratrum nondum venisse: « Quid est, inquit, quod loqueris? Nonne vides turbam magnam fratrum circa me, qui omnes candidissimis albis revestiti sunt; et ad exsequias meas celebrandas mutuo se præveniunt. » Quod cum infirmarius audisset, sed nil tale ipse videret, intellexit religiosum fratrem visionem beatorum spirituum videre. Post modicum vero sancta illa anima carne soluta est, et de convalle plorationis, de tabernaculis Cedar, hoc est de nigredine peccati ad candidatos cives cœlestis Jerusalem, quos adhuc in carne vivens videre meruerat, feliciter, ut credimus, transmigravit.

Præfate vero Cluniacensi cœnobio post reverendissimum Patrem Odonem præfuerunt abbates religione conspicui, quorum præcipui fuerunt sancti et Deo digni, Maiolus et Odilo, modernis quoque temporibus beatus Hugo, qui, Ordinem Cluniacensem longe lateque per universas Europæ terras et insulas propagantes, incontaminatum monastici Ordinis tramitem subditis suis tradiderunt. In eadem quoque magna et religiosa domo inter cætera spiritualis vitæ exercitia, saluberrima et omni pietate plena consuetudo inolevit ut, pro liberandis animabus fidelium defunctorum, sancta illa fratrum multitudo devotis precibus missarumque celebrationibus sollicite invigilet, et aut pœnas addictarum mitiget, aut pœnis omnibus absolutas in requiem transferri oblineant. Sed et præter quotidianam orationum psalmodicumque instantiam, solemnia pro fidelibus defunctis officia certis temporibus per annum fieri pia Patrum solertia in eadem domo decrevit, ita ut sollemnis dies fidelium animarum, quem post festum Omnium Sanctorum sancta et universalis Ecclesia celebri officio peragere consuevit, a Cluniacensi Ecclesia initium sumpsisse dicatur.

CAPUT IX.

Quomodo beatus Hugo Cluniacensis abbas paralyticum curavit. [Deplorat et hoc capite auctor negligentiam monachorum, et lapsus Ordinis Cluniacensis.]

Verum quoniam beati Hugonis, qui moderno tempore Cluniacensi cœnobio laudabiliter præfuit, mentionem fecimus, unum ejus miraculum ad utilitatem legentium memorabimus: quod tanto erit jucundius, quanto recentiori tempore hoc gestum esse constat, quodque venerabilis viri Guillelmi, quondam superioris Sanctæ Genovefæ Parisius,

postea vero abbas Paracliti, quæ est de Ordine domus Sancti Victoris, certa relatione cognovimus. Apud Parisiorum civitatem exstat cœnobium regularium canonicorum: in quo quidam de fratribus ejusdem congregationis paralysi adeo dissolutus jacebat; ut sine adminiculo alterius de lectulo surgere non valeret. Venerat forte illuc venerabilis Hugo Cluniacensis abbas. De cujus adventu fratres plurimum ex hilarati, spem recuperandæ sanitatis infirmo fratri non minimam conceperunt. Itaque accedentes ad virum Dei, suppliciter postulabant quatenus apud omnipotentem Deum sanitatem fratri diuturna ægritudine laboranti suis precibus obtinere dignaretur. Fertur autem in eodem monasterio esse media pars casulæ beati Petri apostoli; quæ, sicut dignum est, a fratribus in magna veneratione habetur. Sanctus ergo Domini, quod a fraterna charitate petebatur, negare non potuit; sed pro salute fratris infirmi Domini clementiam intimo pietatis affectu rogabat. Denique celebratis sacrosanctis mysteriis, accedens ad altare, supradictam partem casulæ beati Petri reverenter inde tulit, veniensque ad infirmum, sacra eum veste operuit, tenensque manum ejus antiphonam illam moderata voce cœpit cantare: *Petrus apostolus dixit paralytico*, duobus verbis in ea commutatis, scilicet pro *dixit*, dicit, et pro *Ænea*, *Roberte*: vocabatur enim idem infirmus Robertus. Cumque tenendo manum ejus cantaret: *Petrus apostolus dicit paralytico*: *Roberte, surge, et sterne tibi* (Act. ix), continuo surrexit, omni membrorum debilitate prorsus fugata; cunctique qui aderant, glorificaverunt Deum, qui virtutem beati apostoli sui Petri per merita venerabilis Hugonis declarare dignatus est. Tanto quippe facilius abbas sanctus tam gloriosum miraculum a divina largitate impetrare potuit, quanto hoc non suis meritis, sed specialis patroni sui beati Petri apostoli virtuti assignavit, cujus reverendè nomini se attitutam esse nobilis Ecclesia Cluniacensis gloriatur: cuique sacræ venerationi fratrum universitas devotissime invigilat.

Sub talibus itaque tam sanctis et in omni religione conspicuis Patribus Cluniacensis Ordo clarissime refulsit, multisque exstitit odor vitæ in vitam, ita etiam ut beatus Henricus Romanorum imperator Augustus ejusdem nominis secundus, cujus memoria apud Deum et homines in benedictione est, audiens famam religionis illius, Cluniacum adiret, oblatisque donariis et redditibus, prout imperialem magnificentiam decebat, fratrum se orationibus devotissime commendaret. Liberet nunc, si optio daretur, cum beato Petro apostolo exclamare, et dicere Domino: *Domine, bonum est nos hic esse* (Matth. xvii). Bonum esset utique omnibus ad monasticæ religionis apicem venientibus, ut Ordinis disciplina per sanctos Patres ad lineam veritatis correctæ et renovata, inconvulsa perduraret, propulsata lethali negligentia, fervor sacræ religionis per omnia ubique vigeret. Sed quid agimus, cum sub sole nihil in eodem statu permanere posse. Sapiens plangat? Quid agimus, quod negligentia quæ, proh dolor! in ipsa quoque religiosorum conversatione deprehenditur, ad vitia tam proclivis est? Væ semel, et væ secundo, sed et tertio! Væ tibi, negligentia, mater dissolutionis, rubigo mentium, tinea cordium, morum corruptio, disciplinæ effugatio, religionis subversio, virtutum enervatio, mala bestia, vulpecula callidissima, quæ tanta dolositate exterminas vestigia tua ut mordens non sentiaris, demolens non videaris, et non nisi gravissimo damno peracto deprehenderis! quanta mala fecisti! quanta mala facis! quanta mala (quod Deus avertat!) non immerito factura timeris! O, inquam, detestanda negligentia, quam modica, quam exigua, quam nullius momenti videris in oculis hominum, ita ut etiam reprehensione vix digna judiceris! sed tamen qui te tam modicam spernit, paulatim decedit. Quis

crederet, si experientia fidem non faceret, guttulam, cum primum stillare leni lapsu cœperit, duritiam lapidis penetrare posse? vel quis annulum novum et rigidum digito immitti videns eum usu consumi posse putaret? Attamen verum est quod dicitur quia

Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu :

(OVID. de Ponto, IV, Eleg. 10.)

sic etiam (quod sine magno cordis dolore dicere non possumus), negligentia paulatim subintrans religionem exterminat. *Sanguisugæ duæ sunt filiae*, ait Sapiens, dicentes: *Affer, affer* (Prov. xxx). O quanti sunt, qui latas hujus sæculi vias, quæ ad mortem trahunt, deseruisse et arctam angustamque viam, quæ ad vitam ducit, apprehendisse videntur: sed quia pessimæ hujus sanguisugæ, detestandæ hujus meretricis, id est negligentia complexum minime devitant, generant ex eo vipereo semine duas filias, ipsa matre sua deteriores, voluptatem scilicet et vanitatem, quæ sine cessatione, sine omni prorsus interpolatione clamant miseræ matri suæ, dicentes: *Affer, affer*. Isti sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes, qui habitum religionis gestantes, mentiri Deo per tursoram noscuntur; qui non Dominicis, sed suis inclusi ovilibus pro lege habent desideriorum voluptatem; qui cum nutriti debent in croceis, amplexantur stercora; locati in loco pascuæ, quotidie mutantur de pascuis ad pascua, et tamen moriuntur fame; quorum cibus est radix juniperorum, et siliquæ porcorum; quorum vinum est fel dracouum, de botro prævaricationis amarissimo; qui, cum castimoniam corporis et sanctimoniam spiritus profiteantur, exemplum tamen mulieris nequam et procacis imitari non verentur, quæ comedit in occulto, et *tergens os suum dicit: Non sum operata malum* (ibid.); qui in hujusmodi lætantur, et esse sub sentibus dissolutionis delicias computant. Et quid facient miseri, cum inspicere cœperit Deus? Certe rebus ipsis experimur quam non immerito propheta planxerit, obscuratum esse aurum, mutatum colorem optimum, dispersos lapides sanctuarii in capite omnium platearum (Thren. IV). Sed non est nostrum mordacius aliena vitia carpere, ne forte dicatur et de nobis quod lippientibus oculis ad nostra cæcipientes, in aliorum vitiis cernamus acutum. Legat qui voluerit Apologeticum beati Bernardi abbatis, quem scripsit ad venerabilem Guillelmum Sancti Theodorici abbatem. Inveniet quomodo obscuratum sit aurum, mutatus sit color optimus: ibi, inquam, inveniet quomodo nobilis illa religio Cluniacensis Ordinis, de qua multa jam diximus, quam, peregrinis et adulterinis consuetudinibus, imo desolationibus fuscata et obnubilata, a pristina suæ puritatis sanctitatisque integritate degeneraverit. Sed quorsum ista? Quid intendimus, alterius Ordinis et prius perfectissimam religionem, et postmodum miseriam, quam hodie oculis nostris cernimus, dissolutionem replicando et inculcando? Nimirum ad hoc nititur intentio, ut nos qui per gratiam Dei in renovato et ad tramitem veritatis per Cistercienses Patres correcto monastico Ordine, Domino militamus, ex aliorum ruina cautiore effecti, lavemus manus nostras in sanguine peccatorum, et semper memores simus, quod beatus Pater noster Benedictus in Regula præcipit negligentiam et oblivionem omnino fugere; illud etiam apostolicum continue ruminemus; *Qui stat, videat ne cadat* (I Cor. x); certissime scientes quoniam res nostra agitur, paries cum proximus ardet. (HORAT. Epist. I, 18.)

CAPUT X.

Qualiter fratres qui Cisterciensem Ordinem fundaverunt adhuc in Molismo degentes divina gratia sunt illustrati.

Sed jam nunc operæ pretium reor, generationi-

A bus futuris diligentius describere qualiter Cisterciensis Ordo sumpserit exordium, quamque copiosa benedictione gratiæ Dei a principio sui perfusus sit, sicut partim per litterarum monumenta tradiderunt nobis viri sancti, qui ab initio sacre hujus religionis auctores exstitere; partim vero majorum relatione didicimus, quatenus ii quos in sæculis superventuris divina gratia ad Ordinem nostrum vocare dignabitur, si hanc nostræ parvitatæ paginam, quam ad ipsorum consolationem elaboravimus, legere dignum duxerint, considerantes quam nobili regum mamilla lactati sint, erubescant filii degeneres inveniri. Porro ad hoc opus non solum devotio et utilitas rerum nos invitat: verum etiam necessitas nonnulla compellit. Monachi namque Nigri Ordinis, maxime in provinciis Germaniæ degentes, ubicunque vel apud quoscunque possunt, sacro Ordini nostro derogare non cessant, asserentes sanctos patres nostros cum scandalo et inobedientia, contra voluntatem abbatis sui de Molismensi cœnobio egressos fuisse: quorum quam sit impudens mendacium, subsequentis narrationis textus rem gestam enucleatius pandens, manifeste declarabit. Propositi nempe nostri est, divina favente gratia, non solum plenissima ratione, verum etiam gravissimæ auctoritatis pondere obstruere os loquentium iniqua; fratribus quoque nostris qui hæc hactenus fortassis adeo perspicere non noverant, ad refellendam malitiöse detractionis falsitatem, instrumenta sinceræ veritatis testimonio subnixâ contradere. O cæca semper stultæ æmulationis impietas, quæ cum oculis videat, ratione probet, divino pariter et humano judicio, Cisterciensem Ordinem super candelabrum virtutis et honoris exaltatum, ut luceat omnibus qui in domo Dei sunt, clandestinis tamen susurris ab ejus amore et veneratione nititur avertere quos potest, quasi tantum sibi honoris accedat, quantum proximorum famæ derogare potuerit! Verum, quoniam, secundum sententiam Apostoli, *non qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat* (II Cor. x), postquam litteris summi pontificis, cardinalium quoque et episcoporum, qui negotium tantæ pietatis tractaverunt, ostenderit quam rationabiliter, quamque auctorabiliter humano judicio probatus et approbatus sit in initio sui Cisterciensis Ordo, consequenter etiam demonstrare curabimus qualiter divino judicio approbatus sit.

Cunctis namque sanum sapientibus liquet omnipotentem Deum approbare religionem, quam tantis charismatum benedictionibus a principio sui perfundere, et in qua tantos, tantæque perfectionis et sanctitatis Nazareos suscitare dignatus est. Sed quis digne æstimare, ne dicam referre sufficiet, quam præclare in diversis mundi partibus, non solum in majoribus, verum etiam in minoribus quibuslibet Cisterciensis Ordinis domibus sacre religionis vigor effulserit; quam sublimes in virtutibus, quam graves et humiles in moribus exstitierint prælati; quam devoti et ad voluntariam paupertatem pro Christo tolerandam patientissimi atque ad omne opus bonum parati subditi; quam crebris revelationibus, supernisque visitationibus religiosæ Ordinis persone sint glorificatæ; quamque multi spontaneæ tribulationis angustia decocci, felici decessu absque igne purgatorio (quod quidem in alio genere hominum rarissimum est), transierint ad terram viventium, ad videndum Deum deorum in Sion. Ne tamen illustrium personarum copia nos ad loquendum inopes fecisse videatur, postquam ad exhilarandum devotos et ad reprimendum detractores falsiloquos exordium sacri Ordinis diligentius descriperimus, etiam de reverendissimorum Patrum quorundam, videlicet abbatum Cistercii atque Claravallis virtutum studiis, aliqua breviter perstringemus, seniorum quoque qui in Claravalle purissimæ religionis imitatores effecti, neuoriam

sui posteris in benedictione reliquere; quatenus per hæc fidelis quilibet et devotus proficiat in fide roboratus, infidelis autem et detractor lividum cordis oculum purgans, religioso Ordini nequaquam detrudere, sed magis religiosorum devotionem imitari consuescat: aut certe propalatae veritatis radii reverberatus, malitiosæ derogationis materiam sibi subtractam esse, contabescens ingemiscat. Si quem vero movet quod Claravalleusium tantum, et non etiam Cisterciensium seniorum mentionem fecimus, noverit nos ut Ecclesiæ Claravallis alumnos, nostrorum seniorum sacra studia familiariter et efficacius investigare potuisse; nec ea quæ de paucorum sincera conversatione, seu felici consummatione, ad absolutionem sponsonis nostræ descripsimus, innumerabilium servorum Dei, qui tam in Cistercio quam in universitate sacri Ordinis spiritaliter agnosce viriliter desudarunt, præjudicare sanctitati. Cum igitur, sicut supra diximus, in tantum negligentia torporem monasticus Ordo collapsus fuisset, ut venientibus ad conversionem, non tam profectus quam periculum multis in locis imminere videretur; nec spes ulla restorationis uspiam arderet, omnipotens Deus qui servos suos ab æterno præscitos in tempore vocat et justificat, ut in æternum quandoque glorificet, dum medium silentium tenerent omnia, Spiritum sanctum suum de secretis cœlestibus a regalibus sedibus misit in corda quorundam fratrum (*Sep. xviii*), qui in cœnobio quodam degebant, quod in Burgundiæ partibus situm Molismus vocatur.

Hi itaque servi Dei pauci numero, sed igne illo quem Dominus Jesus mittit in terram, et vult vehementer accendi, fortiter inflammati, dum quotidianas Regulæ lectiones in capitulo audirent, et alii Regulam præcipere, atque alii consuetudines Ordinis tenere perpenderent, gravissime contristabantur; videntes se cæterosque monachos Regulam beati Patris Benedicti solemniter professione servaturos fore promississe; sed secundum instituta ejus nequaquam vivere. Primitus ergo privatim sæpius inter se colloquentes, transgressionem suam conquerebantur; et quonam modo hujus tanti mali remedium invenire possent, sollicitè tractabant. Cum vero postea verbum effusum esset in publicum, cæteri qui carnales erant, nec poterant dicere cum propheta quia *de excelso misit ignem in ossibus meis; et erudit me* (*Thren. i*), servos Dei deridere, modisque omnibus, quibus poterant, ut a tam sancto proposito cessarent, infestare cœperunt. At illi qui Spiritu Dei agebantur, et propterea liberi erant, non curantes eorum malevolas infestationes, toto mentis annisu ad Deum conversi, precibus instantissimis postulabant, ut Domini pietas eos ad talem locum dirigere dignaretur, in quo vota labiorum suorum, quæ secundum Regulam firmaverant, sed non servaverant, reddere possent. Deinde considerantes, quod Apostolus monet, non omni spiritui esse credendum (*I Joan. iv*); et quod Regula quam modis omnibus perfecte servare cupiebant, præcipit corripere eum, qui sine permissione abbatis quidpiam facere præsumpserit, abbatem suum humiliter adeunt, de transgressione Regulæ querimoniam proponunt, voti sui ferventissimum desiderium pandunt, et ut ejus consilio pariter et auxilio, quod Spiritu sancto inspirante mente conceperant, perficere possint suppliciter precantur. Nutu vero Dei ad horam compunctus abbas ille propositum servorum Dei laudat; et non solum consilium auxiliumque se præbiturum, verum etiam seipsum individuum comitem eorum in tam sancto proposito futurum firmissime pollicetur. Quo audito humiles spiritu fratres illi magnifice corroborati sunt, tunc primum intelligentes quod vere a Domino egressus est sermo, nec somnia cordis sui in tali desiderio secuti sunt, sed dexteram Dei vivi virtutem operantis in eis.

CAPUT XI.

Quod dominus Robertus abbas, et fratres cum eo, desiderium innovandæ monasticæ religionis habentes, legatum sedis apostolicæ adierunt.

Itaque magnanimes viri, innumerabilium militum Christi duces et signiferi futuri, non tam novarum quam magnarum rerum totique mundo profutarum cupidi, cum assiduo tractatu quærerent inter se qualiter id quod pie cupiebant congruenti modo ad effectum perducerent, consulto rationis judicio prudenter advertere loci vel Ordinis sui mutationem, absque sedis apostolicæ consensu, se præsumere nequaquam debere. Erat tunc in Galliarum partibus sedis apostolicæ legatus, venerabilis Hugo Lugdunensis archiepiscopus, vir religione, prudentia et auctoritate venerandus. Hunc prædictus abbas et fratres, qui desiderio innovandæ monasticæ religionis flagrabant, adeunt, æstus et vota cordium suorum humiliter pandunt, consuetudines Ordinis a Regula quam erant professi, nimium discrepare conqueruntur; et propterea manifeste perjuri crimen se scienter incurrisse dolendo fatentur. Adhuc præterea se vitam suam ex integro secundum instituta Regulæ sancti Patris sui Benedicti ordinare velle, et ut eis ad hoc liberius exsequendum, idem legatus sui juvenis robur apostolica auctoritate porrigat, constanter flagitant. Dominus autem legatus, cum esset prudens et discretus, consideratis subtilius allegationibus eorum, laudabiliter eos moveri pronuntiavit, ipsorumque spiritualibus votis lætis auspiciis favens, tali epistola eos ad perficiendum tota libertate quod pia mente conceperant exhortatus est.

CAPUT XII.

Epistola Hugonis apostolicæ sedis legati, per quam Cisterciensis Ordinis exordium sua auctoritate fundatum est.

Hugo Lugdunensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, ROBERTO Molismensi abbati, et fratribus cum eo secundum Regulam sancti Benedicti servire Deo cupientibus.

Notum sit omnibus de sanctæ matris Ecclesiæ profectu gaudentibus, vos et quosdam filios vestros cœnobii Molismensis fratres, Lugduni in nostra præsentia astitisse, ac Regulæ beatissimi Benedicti, quam hucusque tepide ac negligenter in eodem monasterio tenueratis, arctius deinceps atque perfectius inhærere velle professos fuisse. Quod quia in loco prædicto pluribus impedimentibus causis constat adimpleri non posse, nos utriusque partis saluti, videlicet inde recedentium, atque illic remanentium providentes; in locum alium, quem vobis divina largitas designaverit, vos declinare, ibique salubrius atque quietius Domino famulari utile diximus fore. Vobis ergo tunc presentibus, videlicet Roberto abbati, fratribus quoque Alberico, Odoni, Joanni, Stephano, Letaido et Petro, sed et omnibus, quos regulariter et communi consilio vobis sociare decreveritis, hoc sanctum propositum servare et tunc consulimus: et ut in hoc perseveretis præcipimus, et auctoritate apostolica per sigilli nostri impressionem in perpetuum confirmamus. Post hæc præfatus abbas et sui tanta ac tali auctoritate freti, Molisiam redierunt, et de illo fratrum collegio socios remissioris vitæ blanditias respuentes, ad puritatem simplicitatemque sacra Regulæ pure simpliciterque tenendam prompto animo flagrantem, elegerunt, ita ut inter eos qui legato Lugduni astiterant, et illos qui de cœnobio vocati sunt, viginti et unus monachi essent, qui perfectioris vitæ et Regulæ S. Patris Benedicti ad litteram tenendæ desiderio arctam et angustam viam ingressi sunt.

CAPUT XIII.

Qualiter et quoto anno Dominicæ Incarnationis sancti Patres Cisterciensis Ordinis de Molismo egressi, eremum Cisterciensem adierunt.

Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo octavo, dominus Robertus Molismensis cœnobii in episcopatu Lingonensi fundati abbas, et cum eo fratres, quorum Deus tetigerat corda, malentes cum dilecto Patre suo Benedicto pro Deo laboribus fatigari, quam vitæ hujus commodis resolveri, de Molismo egressi sunt, atque ad locum quem proposito suo congruum jam ante per gratiam Domini præviderant, id est ad eremum, quæ Cistercium dicebatur, alacriter tetenderunt. Qui locus in episcopatu Cabilonensi situs, et pro nemoris spinarumque densitate tunc temporis accessui hominum insolitus, a solis habitabatur feris. Ad hunc itaque locum horroris et vastæ solitudinis viri Dei venientes, tantoque illum religioni, quam jamdudum mente conceperant, et propter quam illuc advenerant, habiliorum, quanto sæcularibus despicabiliorem et inaccessibiliorem intelligentes, nemoris ac spinarumque densitate præcisa ac remota, monasterium ibidem voluntate Cabilonensis episcopi et consensu illius, cujus ipse locus erat, construere cœperunt. Eodem itaque anno, quo prædiximus, duodecimo Kalendas Aprilis, solemni die natalis sanctissimi Benedicti, quem geminata lætitia tunc celebrem reddiderat, ob Dominicam Palmarum, quæ in ipsum occurrerat, lætantibus angelis, tabescentibus dæmonibus, Cisterciensis domus, ac per hoc totius Cisterciensis Ordinis religio per viros ad Christianam philosophiam penitus expeditos exordium sumpsit, prudenti sane consilio, ut qui cautionem divini servitii cunctumque vitæ suæ ordinem, secundum formam in Regula præscriptam disponere decreverant, hoc in ejus potissimum natali, qui legem per Spiritum vivificantem ad multorum salutem dederat, felici omine inchoarent. Ecce summus et æternus Pastor, qui relictis in supernis montibus, in æternæ viriditatis pascuis beatis ovibus, dignatione suæ gratiæ descendit, unam in hac lacrymarum valle errantem quærere, novo miserationis suæ ordine caulæ pietatis statuens, signum salutis super eas exaltavit, quatenus oviculæ ipsius moribundæ et languidæ, quæ spinis cupiditatum et voluptatum carnalium irretitæ, per silvas vitiorum vagabantur, audientes vocem turturis ad caulæ pietatis invitantis veri Samaritani stabulum, vino penitentia, oleoque remissionis peccatorum curandæ intrarent; demumque salutis signum veraciter apprehenderent. Sicut enim initio gratiæ, nascente Christo Domino Salvatore nostro, mundus, dum nesciret, pignus redemptionis novæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ suscepit; sic in diebus istis novissimis refrigerante jam charitate et abundante usquequaque iniquitate, omnipotens et misericors Deus ejusdem gratiæ suæ seminarium plantavit in ereino Cisterciensi: quod Spiritus sancti pluvia rigatum, spiritualis pinguedinis largissimum sumpsit incrementum, crescens et proficiens in arborem grandem, pulchram et fructiferam nimis, ita ut diversarum nationum populi tribus et lingue, sub umbra ejus requiescere, atque de fructu ipsius se satiari gratulentur. Cæterum dominus archiepiscopus apostolicæ sedis legatus, cujus benedictione, præcepto et auctoritate tantum firmum stabile fundamentum acceperat, considerans paupertatem servorum Dei, et quia in loco sterili quem occupaverant, prorsus nec subsistere, nec ædificia construere possent, nisi personæ alicujus potentis adminiculo fulcirentur, scripsit ad illustrem principem Odonem tunc Burgundiæ ducem, petens et suadens quatenus pauperes Christi, zelum gloriæ

A Dei et monastici Ordinis habentes, foveret et manuteneret eorumque necessitatibus secundum magnificentiam principatus sui subveniret. Cujus petitioni et consilio dominus Odo Burgundiæ dux acquiescens, fratrum etiam illorum fervore delectatus, monasterium ligneum, quod ipsi in paupertate sua inceperant, de suis impensis totum consummavit, eosque ibidem in omnibus necessariis diu procuravit, terris etiam et pecoribus abunde sublevavit.

CAPUT XIV.

Quod locus ille, consensu Cabilonensis episcopi, ad cujus diœcesim pertinebat, canonicè in abbatiam surrexit, et de recessu abbatia illius qui advenerat.

Eodem tempore abbas qui advenerat, ab episcopo Cabilonensi, ad cujus diœcesim locus ipse pertinebat, virgam pastorem cura animarum jussu prædicti legati suscepit, et monachos qui secum advenerant, in eodem loco stabilitatem firmare regulariter fecit, sicque Ecclesia illa divino pariter et humano favore vallata, apostolica quoque auctoritate munita, in abbatiam secundum Regulam S. Patris Benedicti disponendam surrexit. Haud multo vero post elapso temporis spatio, Molismenses monachi voluntate domini Gaufridi abbatis sui, qui Roberto successerat, nuntios ad Romanam curiam destinarunt, a domino papa Urbano importune postulantes, quatenus præfatus abbas Robertus loco pristino, id est Molismensi Ecclesiæ redderetur. Quorum importunitate dominus papa mandavit legato suo, venerabili scilicet Hugoni, ut, si fieri posset, idem abbas reverteretur, et monachi eremum diligentes in pace consistenter.

CAPUT XV.

De promotione beati Stephani secundi Cisterciensis abbatis. Qualia instituta ipse novello adhuc Ordini superaddiderit, qualiter etiam sub eo multiplicatus sit Ordo, et quibus virtutibus claruerit.

Post decessum sui pastoris (4) Cisterciensis Ecclesia adhuc pauper et modica convenit, de electione abbatis sine personarum acceptione tractatura. Et mediante gratia Spiritus sancti elegerunt virum bonum, nomine Stephanum, natione Anglicum, qui cum eis de Molismo exierat, virum conspicuæ sanctitatis, omniumque virtutum gratia decoratum, eremi amatorem et ferventissimum sanctæ paupertatis æmulatorem. Hic beatus vir in adolescentia sua extens de terra et cognatione sua, limina sanctorum apostolorum peregrinus adiit. In quo itinere non otiosis fabulis, sicut fieri solet, occupabatur; sed cum socio suo divinis laudibus vacans, Psalterium ex integro quotidie decantabat. Peregrinationis autem voto peracto, cum ab urbe rediens Gallias intrasset, supra dictum monasterium Molisium adiit, ibique sacrum monastici Ordinis habitum suscepit. Postmodum vero, cum verbum innovandæ religionis in eadem domo motum fuisset, ipse primus inter primos ferventissimo studio laboravit, ac modis omnibus instituit, ut locus et Ordo Cisterciensis institueretur, cujus ipse postmodum, ordiante Deo, pastor et doctor eximius erat institutus. Quod cum, donante Domino, sicut præfati sumus, factum fuisset, tanquam fidelis et prudens dispensator, cœpit illico devotissima mentis intentione tractare, qualiter Ordinem suum noviter fundatum, et adhuc in multis vacillantem, quippe nondum perfectis et meram paupertatem redolentibus institutionibus excultum, in melius proveheret et extolleret, talique moderamine roboraret, ut Domino Jesu fructum plurimum asferre valeret. Convocatis itaque fratribus suis, et habito cum eis consilio, tam ipse quam fratres ejus interdixerunt, ne dux terræ illius, seu alius aliquis princeps curiam suam aliquo tempore

rico scripta erant, ut post Manrique in præfatione monui.

(4) Agitur hic de obitu Alberici; huic enim successit Stephanus: exciderunt autem quæ de ipso Albe-

in illa Ecclesia teneret, sicut in solemnitatibus agere solebant. Deinde, ne quid in domo Dei, in qua die ac nocte Deo devote servire cupiebant, remaneret quod superbiam aut superfluitatem redoleret, aut paupertatem virtutum custodem, quam sponte propter Deum elegerant, aliquando corrumperet, confirmaverunt, ne retinerent cruces aureas vel argenteas, sed tantum ligneas coloribus depictas; neque candelabra, præter unum ferreum; neque thuribula, nisi cuprea vel ferrea; neque casulas, nisi de fustaneo, vel lineo, sine palleo aureo et argenteo; neque albas vel amictus nisi de lino, similiter sine palleo aureo et argenteo. Pallia vero omnia et cappas atque dalmaticas tunicasque ex toto dimiserunt; calices tamen non aureos, sed argenteos, et, si fieri potest, deauratos; fistulam argenteam, et, si possibile sit, deauratam; stolas quoque ac manipulos de palleo tantum, sine auro et argento retinuerunt. Pallæ autem altarium, ut de lino ferebant et planæ sine pictura statuerunt, et ampullæ ad ministerium altaris sine auro et argento essent. His et hujusmodi sanctis et Deo placitis institutis novum Ordinem suum servi Dei roborantes, et ex iis quæ prius in usu habuerunt, alia quidem tanquam veræ humilitatis contraria penitus amputantes, alia vero melioribus, et sanctam paupertatem magis redolentibus consuetudinibus commutantes, posuere prava voluptatum in directa continentia, et aspera vanitatis et superbia in vias planas iustitiæ, ita ut, secundum prophetam, etiam stulti in hac via errare non possint (*Isa. xxxv*). O quanti in Ordine Cisterciensi ligone exculti disciplina fructus reddunt continentia, qui, si alibi locati fuissent, ubi disciplina rigor minime vigeret, per voluptatum et carnalium desideriorum monstruosa portenta facile præcipitarentur. Quapropter nequaquam putandum sanctum Ordinem nostrum ad inventiones esse hominum, sed vere Spiritus sancti magisterio traditum, qui sacra religionis candorem, quem negligentia cordis humani ab adolescentia in malum proni denigrare non cessat, temporibus opportunis per humiles servos suos reparare non desinit, ut non gloriatur in conspectu Domini omnis caro (*I Cor. i*); et longe sit ab omnibus religiosis blasphema illa vox, de sua prudentia et industria præsumptum et dicentium: *Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia* (*Deut. xxxii*).

Cum itaque venerabilis abbas Stephanus et fratres ejus quotidianis virtutum incrementis in melius proficerent, et fidei experientia probarent quoniam bona erat negotiatio eorum, dare scilicet terrena, temporalia atque caduca et recipere cælestia, æterna, divina, unum erat, quod spirituales eorum exultationem interpolabat et non mediocri tristitia subdebat, quod scilicet raro quis illis diebus ad eos causa conversionis veniebat. Viri enim sancti thesaurum virtutum cœlestium inventum successoribus suis ad multorum salutem profuturum committere gestiebant; sed fere omnes videntes et audientes vitæ eorum asperitatem insolitam et quasi inauditam, plus corde et corpore se elongare, quam appropinquare eis festinabant, et de perseverantia eorum penitus desperabant. Sed Dei omnipotentis misericordia, qui hanc militiam spirituales servis suis inspirare dignatus est, ad multorum profectum magnifice eam amplificare et consummare decrevit, sicut sequentia declarabunt. Nam cum fere ostio desperationis appropinquantes, devotissimis precibus ad Dominum clamarent, pro eo quod pene successoribus carerent, petentes ut viscera misericordiae suæ super eos Dominus effundere dignaretur, meritis et precibus, ut credimus, beatissimæ Dei genitricis et virginis Mariæ, cujus sancto nomini specialiter Ordo noster attributus est, nec non et sanctissimi Patris nostri Benedicti, cujus prædicti fratres ex integro Regulam servaturos promiserant, exaudivit Dominus preces eorum. Et suscitavit Do-

A minus spiritum pueri junioris, cui nomen Bernardus. Qui cum esset adolescens, nobilis, delicatus et litteratus, tam valido igne divini amoris accensus est, ut, relictis universis mundi voluptatibus et divitiis, ecclesiasticis quoque dignitatibus, arctissimam conversationem Cisterciensium tanquam primitivæ frugum Domini, devoto animo proponeret imitari. O quam mirabilis est Deus in operibus suis! quam velociter currit sermo ejus! quam facilia sibi fore demonstrat, cum voluerit, quæ apud homines impossibilia sunt! Cum enim non solum nobiles et divites, sed etiam mediocres, ipsi quoque pauperes, videntes Ordinis asperitatem, detrectarent accedere ad eos, iste tam tener et delicatus juvenis, quasi de cella vinaria præveniens se gratiæ Dei egressus, et inebriatus vino, quod lætificat cor hominis (*Psal. ciii*), fervens et æstuans circuibat et prædicabat verbum vocationis, quod in secreto cordis sibi auretenus audierat, cupiens et aliis propinare, sicut scriptum est: *Qui audit, dicat: Veni* (*Apoc. xxii*). Unde factum est ut associatis sibi fratribus suis, propinquis et amicis, aliisque nobilibus, literatis et potentibus in sæculo viris, triginta simul in Ecclesia Cisterciensi cellam novitiorum alacriter intrarent; et in spiritu fortitudinis contra vitia carnis et incitamenta malignorum spirituum incipientes decertare, et suadebant cæteris hominibus, non verbis, sed factis, omnem illam asperitatem Ordinis, quam refugiebant, non esse aliud, nisi jugum Domini suave et onus ejus leve. Quorum exemplo provocata innumera multitudo hominum diversæ ætatis et conditionis, nobiles, mediocres, pauperes, ita stabulum illud Christi pannis innocentia ejus obvolutum repleverunt, ut fratres illo tædio et desperatione posteritatis afflictos mirabiliter lætificarent, et tanquam et stagno rationabilium piscium pennulis piæ intentionis, et squamis sanctæ operationis munditiam suam declarantium, rivuli multorum cœnobiorum exundantes, universas occidui orbis partes occuparent.

CAPUT XVI.

Quomodo abbas Stephanus dilatationem sui Ordinis, Domino revelante, et defuncto fratre sibi vigilantia apparente, recognovit.

Hanc inspiratam divinæ visitationis gratiam Dominus humili servulo suo domno abbati Stephano, paulo antequam fieret, clementissima revelatione præostendere dignatus est. Cum enim, sicut supra retulimus, gravi mœrore afficerentur pro eo quod successoribus pene carerent, accidit ut unus ex eis præsentis vitæ cursu consummato, tanquam emeritæ militiæ famulus in gaudium Domini sui introducendus, et laboris sui bravium recepturus, morti appropinquaret. Qui cum jam in extremis ageret, venerabilis abbas tædio desperatæ posteritatis nimium affectus, ausus est aliquid præsumere; quod quidem temeritati ascribi potuisset, si non pietas intentionis præsumptem excusasset. Cum enim constet quod quidquid agant homines, intentio judicet omnes, credimus quia coram oculis Domini pietas intentionis, et duræ articulus necessitatis nævum excluderit præsumptionis. Dum itaque, sicut prælati sumus, frater ille in extremis positus finem vitæ præstolaretur, accedens ad eum abbas sanctus, talia locutus est: « Vides, charissime, in quanto tædio et defectione mentis versarum, quia arctam et angustam viam, quam in Regula nobis beatissimus Pater noster Benedictus proposuit, utcumque ingressi sumus; sed utrum hæc nostra conversatio Deo placeat, necne, non satis nobis constat; præsertim cum ab omnibus vicinis monachis tanquam novarum rerum adinventores, et scandali schismaticque reucentores diducemur. Super omnia vero mœroris acerbissimi jaculo transigit cor meum paucitas nostra, quoniam singuli quotidie morte interveniente tollimur e medio, et sicut valde pertimesco, nobis-

cum pariter hæc noviter cœpta religio finem accipiet, quoniam personas industrias, et ad humilitatem sanctæ paupertatis idoneas, usque ad præsens Dominus associare nobiscum nequaquam dignatus est: per quas hujus nostræ institutionis formulam ad posterum transmittere valeamus. Quapropter in nomine Domini nostri Jesu Christi, pro cuius amore arctam et angustam viam, quam ipse in Evangelio sequacibus suis proponit, ingressi sumus, et in virtute obedientiæ tibi præcipio quantum post obitum tuum, tempore et modo, quo ejusdem Domini nostri gratia decreverit, ad nos redeas; et de statu nostro, quantum ipsius misericordia voluerit, certos nos facias. » Cui æger: « Faciam, inquit, libenter, domine Pater, quod præcipis, si tamen precibus tuis adjutus mandatum tuum effectui mancipare valeo. » Dixit, et post modicum de convalle plorationis ad montem gaudii, ad montem æternæ beatitudinis feliciter ascendit. Pauci post hæc fluxerant dies, et venerabilis abbas, cum conventu fratrum in labore positus, sicut moris est, pausandi dederat signum, ipse quoque paululum remotus ab aliis, meditationi insistens, caput coopertus caput sedebat: et ecce frater ille defunctus magna claritatis gloria perfusus repente coram ipso astitit, ita tamen ut magis in aere ferri quam in terra consistere videretur. Requisitus quomodo se haberet, vel qualiter sibi esset, respondit: « Bene, optime Pater, bene mihi est, bene sit et tibi, quia per doctrinam et sollicitudinem tuam illius interminabilis gaudii, illius incomprehensibilis pacis Dei, quæ exsuperat omnem sensum, participium merui, pro qua adipiscenda duos novi Ordinis nostri labores patienter et humiliter sustinui. Et nunc, juxta præceptum tuum redii, gratiam et misericordiam Domini nostri Jesu Christi tibi, Pater, et fratribus tuis annuntians. Quia vero præceperas ut de statu vestro vos certificare deberem, sciatis, et, omni scrupulo dubietatis excluso, certum tenentis quod sancta et Deo placens est vita et conversatio vestra. Porro mœrorem qui de non relinquenda posteritate precordia tua nimium depascitur, quanticuius a te repelle, et in jubulum et exultationem spiritualem evade, quoniam adhuc dicent filii sterilitatis in auribus tuis: *Angustus est nobis locus. Fac spatium, ut habitare possimus (Isa. XLIX)*. Ecce enim jam nunc ex hoc tempore magnificentiam Dominus facere nobiscum, mittens nobis personas multas; inter quas erunt nobiles et litterati viri plurimi, qui ita domum istam replebunt, ut hinc tanquam examina apum æstuantia et redundantia evolantes, plurimas mundi partes penetrent; et de semine Domini benedicto, quod in hoc loco per gratiam ejus coaluit, multiplices sanctarum animarum manipulos de universis mundi partibus collectos cœlestibus granariis inferant. »

His auditis abbas sanctus gaudio et exultatione repletus, divinæ pietati gratias ex intimis medullis cordis retulit, felici experimento probans quam veraciter Scriptura testatur quoniam non derelinquet Dominus sperantes in se (*Psal. IX et XVI*). Parabat nuntius cœlestis abire; sed sine benedictione Patris spiritualis, quod mirum dictum est, minime præsumpsit. Dixit itaque abbas: « Tempus est, domine Pater, ut revertar ad eum qui me misit; et propterea peto, quatenus benedictione tua me firmatum dimittas. » Cui stupens et pavens abbas respondit: « Quid est, quæso, quod loqueris? Tu de corruptione ad incorruptionem, de vanitate ad veritatem, de tenebris ad lucem, de morte ad vitam transisti; et a me, qui sub his omnibus adhuc miserabiliter gemo, benedictionem petis? Hoc contra omnem juris et rationis integritatem esse videtur. Ego potius a te deo benedici; et propterea obsecro, ut benedicas mihi. » Cui ille: « Non ita convenit, Pater. Tibi enim

A a Domino collata est benedicendi potestas, utpote in apice dignitatis et spiritualis magisterii constituto; mihi vero discipulo tuo, qui per salutarem doctrinam tuam mundi hujus inquinamenta devitavi, benedictionem a te accipere optabile est. Nec enim prorsus hinc recedam, nisi benedictionem tuam meruero. » Abbas namque stupore et admiratione repletus, nec ausus ultra pertinaciter reniti, elevata manu benedixit ei. Sicque sancta illa anima disparens, speciem visibilem, quam assumpserat, secretis invisibilibus restituit. Altera vice cuidam ex eisdem fratribus viam universæ carnis ingresso apparuit in visione innumera multitudo hominum prope oratorium ejusdem ecclesiæ, ad fontem quemdam lucidissimum lavans vestimenta sua, et in ipsa visione dictum est ei, quia fons ille fons Ennon (5) vocaretur. Quod cum indicasset abbati, intellexit vir magnificus divinam per hoc consolationem significari; et multum quidem jam tunc quidem de promissione, sed magis postea de exhibitione lætatur, gratias egit Deo. Nam cum per continuos quatuordecim annos patientiam et fidem servorum suorum Dominus per varias tribulationes et multam paupertatem probasset et fideles eos invenisset; quinto decimo demum a constitutione domus Cisterciensis anno, supradictas personas eis mittendo visitavit illos Oriens ex alto. In ipsis etiam diebus in pratis vineis, et agris curtibusque eadem Ecclesia crevit, nec tamen religione decrevit.

CAPUT XVII.

De eo quod beatus abbas Stephanus quædam secreta novitii sui per spiritum prophetiæ deprehendit.

Puer Domini Bernardus, Clarævallensis Ecclesiæ postmodum primus futurus abbas, cum adhuc apud Cistercium novitius esset, solitus erant diebus singulis pro anima matris suæ septem pœnitentiales psalmos in silentio dicere. Die vero quadam cum supradictos psalmos post compætorum inchoasset, omisit eos, per oblivionem nescio, an per somnolentiam, antequam perdixisset; veniensque ad stratum suum, quiete soporifera membra refecit, et solitam refectionem parenti non impendit. Abbas vero per spiritum cognita negligentia, die postera convenit eum, dicens: « Frater Bernarde, ubinam, quæso, illos psalmos tuos hesternâ die dimisisti, aut cui eos commendasti? » Quod audiens adolescens, ut erat verecundus et timoratus erubuit, et crepit intra se mirando cogitare et dicere: « Domine Deus, quomodo palam factum est verbum istud, de quo mihi soli conscius eram? » Et intelligens a viro spirituali se esse deprehensum, procidit ad pedes ejus, negligentiam confitens atque indulgentiam petens. Qua facile impetrata, curavit deinceps in hujusmodi tam privatis quam publicis observationibus sollicitior inveniri, et quæ consulta ratione servanda proposuisset, non facile transgredi.

CAPUT XVIII.

De pisce S. Stephano cœlitus delato; et victu divinitus concesso.

Minuerat aliquando sanguinem propter Christum pauper abbas Stephanus, et propter inopiam domus, cellerarius, cui ex præcepto Regulæ pauperum et infirmorum cura incumberebat, nil ad manum habebat unde pauperi et infirmo abbati suo qualitercunque lautius edulium præpararet. Et sincera charitate abbatem suum diligens discurrebat, si forte alicubi aliquid inveniret unde charitatem, quæ intus ardebat, etiam foris ostenderet; cum ecce grandis quædam avis advolat, non mediocris quantitatis piscem unguibus ferens: quem continuo coram mirantium fratrum oculis projecit et recessit; copiosam prædam cellerario relinquens, unde abbas sui minutioni sufficienter provideret. Instabat ali-

(5) Ennon vox est Hebraica.

quando sacrosancta solemnitas Pentecostes, et in ipsa sacratissima die vix tanti panes inveniri in eadem domo poterant, qui fratribus sufficerent. Tum vero fratres vehementer exhilarati, tanquam si de ipsa paupertate sua, quam propter Deum sustinebant, saginarentur, missam tantæ solemnitatis cum summa devotione in jubilo cordis cantare cœperunt; et ecce nondum finita missa de promptuariis gratiæ Dei largam benedictionem repente, unde non sperabatur, sibi transmissam cum multa gratiarum actione susceperunt. In his et similibus vir Dei perpendens quam veraciter Scriptura dicit, quoniam nihil deest timentibus Deum (*Psal. xxxiii*), largitatem etiam miserationum Domini super se et super fratres suos vehementer admirans, magis ac magis in sancta religione proficiebat, et beatæ paupertatis angustiis gloriabatur, sicut in omnibus divitiis.

CAPUT XIX.

De hujus sancti devotione et humilitate.

Cæterum quam non surdus auditor sanctæ Regulæ fuerit (6), præcipientis ut sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ, ex eo quod subdimus, liquebit. Mos erat ei ut, lecta collatione, cum ecclesiam intraret, ostium ecclesiæ manu teneret, et digitis firmius, quasi pro signo premeret, sicut solent homines signum aut nodum facere, quatenus per hoc admoniti, memoriæ arctius imprimant, quod oblivisci nolunt. Cumque hoc frequenter faceret, quodam die unus de fratribus, cui familiaritas ausum præbebat, interrogavit eum, cur hoc faceret. Cui Pater sanctus: « Omnibus, inquit, cogitationibus, quas ex injuncto officio pro dispositione domus per diem admittere cogor, dico, ut foris remaneant, nec prorsus ingredi mecum præsumant, sed expectent quousque dicta prima hic eas inveniam. » Quod audiens frater ille multum ædificatus est, nimirum intelligens sancti Patris conversationem communem cæterorum negligentiam transcendisse. Quantæ vero humilitatis fuerit hic vere pastor, non mercenarius, quamque odio habuerit omnem fastum superbiæ, ferula pastoralis ejus cum qua in festivis processionibus incedere solebat, satis indicat: quæ usque hodie in Cisterciensi secretario ob reverentiam tanti Patris conservata et in magna veneratione habita, non multum a communibus sustentatoriis, quibus senes et debiles inuili fere solent, distare videtur. Hic est beatissimi Patris nostri Bernardi in sancta religione Pater, hic tam perfectus magister perfectissimum habere discipulum meruit, quorum doctrina et exemplis usque hodie innumera captivitatis vasa regi superbiæ, id est diabolo, auferuntur, et Christo Domino, vero regi humilitatis, incorporantur.

CAPUT XX.

De eo quod S. Stephanus misit fratrem quemdam ad nundinas, sine pecunia, ut necessaria emeret, prædicens ei cuncta prospera futura.

Quodam tempore cum domus Cisterciensis magna fuisset paupertate constricta, venerabilis abbas Stephanus vocavit unum ex fratribus suis; et loquens ad eum in Spiritu Dei, dixit: « Vides, charissime frater, quia magna coarctati sumus inopia: et prope est ut fratres nostri fame et frigore cæterisque molestiis periclitentur, nisi eis concite subveniatur. Vade ergo ad nundinas Verzelliaci, quæ proxime instant, et compares ibi quadrigas tres, et earum singulis ternos equos fortes atque tractores, quibus maxime indigemus ad onera nostra comportanda. Cumque quadrigas illas panis et alimentis, aliisque rebus necessariis oneraveris, adducens eas tecum; cum gaudio et pro-

Asperitate reverteris ad nos. » Respondens autem frater, dixit: « Paratus sum, domine Pater, ut tuis jussionibus obsequar, si pretium dederis mihi ad illa subsidia comparanda. » Cui venerandus abbas, in paupertate sua de misericordia Dei magnifice præsumens, respondit: « Vere, frater, scias, quia cum sollicitus et anxius quærerem unde necessitatibus fratrum nostrorum subvenirem, tres tantum denarii in tota domo ista reperti sunt. Hos si volueris tolle; reliqua vero quæcunque defuerint, tibi Domini nostri Jesu Christi gratia providebit. Securus itaque vade, quia mittet Dominus angelum suum tecum, et prosperum faciet iter tuum. » Profectus itaque frater, cum Verzelliacum pervenisset, a quodam viro fidei et timorato hospitio receptus est. Qui dum itineris ejus causas et fratrum indigentias agnovisset, abiit in instanti ad quemdam locupletissimum hominem finitimum suum, qui desperate languens, ac pene jam moriens, facultates suas pauperibus erogabat. Cumque Cisterciensium monachorum, quorum jam in partibus illis sanctitas celebris habebatur, eidem infirmo penuriam indicasset, vocatus est ad domum ejus supra dictus frater, tantamque pecuniæ summam in elemosyna ab ipso moriente recepit, ut cuncta quæ ei injungerat abbas sufficienter ex ea compararet. Acceptis itaque tribus rhedis cum novem quadrigariis equis, oneravit atque ornavit eas cunctis quæ fratrum usibus opportuna esse cognovit: et ita qui vacuus venerat, secundum prophetiam abbatis plenus et gaudens ad suos remeavit. Cumque Cistercio appropinquaret, nuntium misit, qui abbati significaret ejus adventum pariter et proventum. Quo audito venerabilis Pater exsultavit in Domino vehementer, et convocatis in unum fratribus ait: « Deus miserationum Dominus, Deus miserationum libere ac liberaliter egit. Vere nobiliter, vere eleganter egisti nobiscum, Domine, procurator et pastor noster, Caperiens manum tuam et implens benedictione tua penuriam nostram. » Tunc ordinata processione, occurrerunt obviam venienti fratri usque ad portam, ita ut abbas ipse procederet indutus vestibus sacris cum pastorali virga, ministris præcedentibus eum cum cruce et aqua benedicta. Exceperunt ergo solemniter, et cum multa gratiarum actione elemosynam illam, non ut ab homine præstitam, sed tanquam cœlitus missam benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo. Porro vir iste prudens et spiritualis, sicut intelligi datur, in hac tam celebri susceptione beneficii filios suos tam præsentem quam posteros, admonere voluit, ut hujus miraculi gratiam jugi meditatione retinerent, atque ex eo discerent, in cunctis necessitatibus suis pia confidentia præsumere de misericordia Dei, qui nunquam deserit sperantes in se, sed est semper pauperum suorum piissimus consolator, atque adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. Ab illo ergo die et deinceps, sicut in illa domo, largiente Domino, spiritualia semper abundant, ita non defuerunt etiam temporalia bona, quamvis, juxta Ordinis instituta, paritas in omnibus observetur.

CAPUT XXI.

Quod Ecclesia Cisterciensis cœnobio in diversis episcopatibus fundavit; et de institutione capituli generalis et de privilegio, quod dominus abbas Stephanus cum coabbatibus suis a sede apostolica promeruit.

Postquam divina largiente gratia crescente numero persogarum in Cisterciensi Ecclesia, cœpit jam mater multorum filiorum lætari, quem prius diu sterilitatem suam mœrendo doluerat; cœpit etiam vinea illa Domini Sabaoth longe lateque propagines suas emittere, et in diversis locis,

(6) S. Benedict. in Reg. c. 19.

diversisque regionibus civitates refugii constitueret, ut qui sanguinem animarum fudissent, ad illas fugientes (*Deut. xix, Josue xx*), per mortem summi Pontificis, qui per proprium sanguinem semel introivit in sancta, æternam redemptionem (*Hebr. ix*), et exsilii sui perpetuam absolutionem invenire mererentur. Sane abbatiae, quas eadem Ecclesia in diversis episcopatibus ordinavit, tam larga potentique benedictione Domini crescebant in dies, ut ab illo tempore quo fundata est firmitas, quæ est primogenita filia domus Cisterciensis, et pulchre significatione nominis sui firmitatem et stabilitatem Ordinis jam tunc præfigurabat, inter illos qui de Cistercio specialiter sunt emissi, et cæteros, qui ex eisdem sunt exorti, infra octo annos duodecim cœnobita constructa fuerint inventa. Jucundo namque satis spectaculo et in hoc beatissimi Patris Benedicti imitatores existere, qui vitam et instituta ipsius toto conamine mentis æmulari cupiebant, ut sicut ille statutis Patribus duodecim monasteria construxit, quibus præcepta Regulæ suæ servanda tradidit; sic et isti in renovatione Ordinis secundum eandem Regulam duodecim cœnobita statuerunt, quæ in similitudinem duodecim apostolorum Christi Spiritus sancti gratia debrisata, salutis poculum universo mundo propinare debent. Verum, antequam abbatiae Cistercienses florere inciperent, reverendissimus Pater Stephanus cum consilio fratrum suorum decretum, quod charta charitatis vocatur, Spiritu sancto inspiratus exaravit: in quo docemur qualiter cœnobita Ordinis nostri, per diversas mundi partes propagata, diversis quoque linguis diversa, mirabili charitatis connexionem et honoris in invicem exhibitione conglutinata, una Ecclesia, unus Ordo, unum denique in Christo corpus efficiantur. Hoc vero decretum propterea chartam charitatis appellari censuit, quia ejus statutum omnis exactionis gravamen propulsans, solam charitatem et animarum salutem in divinis et humanis sequitur.

Inter cætera sane, quæ in charta charitatis ob pacis charitatisque custodiam disciplinæ et sacri Ordinis censuram conservandam mirabili providentia beati viri fratrumque ipsius digesta sunt, hoc præcipuum, et omni acceptione dignum invenitur, ut cuncti abbates Cisterciensis Ordinis semel per annum apud Cistercium convenientes, generale capitulum celebrent, et de totius vitæ suæ ordine ac indissolubili pace inter se custodienda diligentissime tractent, quatenus tenor vivendi sæpius replicatus ac divinarum Scripturarum auctoritate corroboratus, non facile tepere, sed per multa plurimorum annorum spatia possit vigere. Hac ergo ratione extunc usque ad hæc tempora, reverendi Patres Cisterciensis Ordinis semel per annum matrem suam visitant, generale capitulum celebrant; et unctione sancti Spiritus edocti, capitula quæ in libro Diffinitionum plenius descripta continentur, tanquam confecta ex diversis speciebus antidota salutis animarum prorsus necessaria, per universam congregationem nostram fratritatem tenenda decernunt. Considerans autem pius Pater Stephanus, talia nequaquam consulte absque sedis apostolicæ auctoritate actitari, prædecessoris quoque sui religiosum imitatus exemplum, cum conventitia coabbatum et fratrum suorum Romam misit, a domino papa Calixto tunc sedis apostolicæ pontifice suppliciter petens quatenus ea quæ ipse cum coabbatibus et fratribus suis, ad roborandam monastici Ordinis disciplinam stateret, apostolica auctoritate in perpetuum rata et inconversa fore decerneret. Cujus petitioni summus pontifex clementer annuens, ad confirmationem Ordinis tale decretum promulgavit.

CAPUT XXII.

Decretum Calixti papæ, Ordinem Cisterciensem confirmantis.

(7) « CALIXTUS episcopus, servus servorum Dei, charissimis in Christo filiis, STEPHANO venerabili Cisterciensis monasterii abbati, et ejus fratribus, salutem et apostolicam benedictionem.

« Ad hoc in apostolicæ sedis regimen Domino disponente promoti conspicimur, ut ipso præstante religionem augere, et quæ recte, atque ad salutem animarum statuta sunt, nostri debeamus auctoritate officii firmare. Idcirco, filii in Christo charissimi, petitioni vestræ charitate debita impertimur assensum, et religioni vestræ paterno congratulantes affectu, Dei operi, quod cœpistis, manum nostræ confirmationis apponimus. Siquidem assensu et deliberatione communi abbatum et fratrum monasteriorum vestrorum, et episcoporum in quorum parochiis eadem monasteria continentur, quædam de observatione Regulæ beati Benedicti, et de aliis nonnullis, quæ Ordini vestro et loco necessaria videbantur, capitula statuistis: quæ nimirum ad majorem monasterii quietem et religionis observantiam, auctoritate sedis apostolicæ petitis confirmari. Nos ergo vestro profectui in Domino congratulantes, capitula illa et constitutionem auctoritate apostolica confirmamus; et omnia in perpetuum rata permanere decrevimus, illud nominatim omnimodis prohibentes, ne abbas aliquis monachos vestros sine regulari commendatione suscipiat. Interdicimus etiam ne quis conversos laicos vel professos vestros ad habitandum [*forte habitum*] suscipere præsumat. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona nostræ huic confirmationi et vestræ constitutioni temeritate aliqua obviare præsumperit, tanquam monasticæ religionis et quietis perturbatrix, auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli, et nostra, donec satisfaciatur, excommunicationis gladio feriatur. Qui vero conservator extiterit, omnipotentis Dei, sanctorumque apostolorum ejus, benedictionem consequatur. Amen. »

CAPUT XXIII.

De eo quod beatus Pater Stephanus successoris sui indignitatem per spiritum agnovit, et de pretiosa morte ejus.

Cum autem beatus Pater Stephanus officium sibi commissum secundum veram humilitatis Domini nostri Jesu Christi Regulam strenue administrasset, longo confectus senio, ita ut caligarent oculi ejus, et videre non posset, curam pastorem deposuit, soli Deo et sibi per sacræ contemplationis gustum vacare desiderans. Successit itaque ei quidam indignus honore, nomine Wido, qui donis exterioribus, ad instar sepulcri dealbati, non mediocriter pollens, interior erat putredine vitiorum sordens. Cumque in ipso promotionis suæ primordio fratrum professiones de more reciperet, idem Dei famulus Stephanus in spiritu vidit imundum spiritum ad illum venientem atque in ejus os ingredientem. Vix mensis præterierat unus, et ecce, revelante Domino, denudata est impuritas ejus, et eradicata est mox de paradiso Dei plantatio spuria, quam Pater cœlestis non plantaverat. Instante vero tempore, quo emeritorum laborum senex in gaudium Domini sui introducendus, et de ultimo paupertatis loco, quem secundum consilium Salvatoris in hoc mundo elegerat, ad summi patrisfamilias convivium ascensus decumberet, conveniunt fratres: quidam etiam ex abbatibus sui Ordinis, quorum numerus eo tempore usque ad viginti excrevisse traditur, ut amicum fidelem, et Patrem hæmillimum repatriantem, devotissimis obsequiis et præ-

(7) Calixtus II, electus anno 1119.

cibus prosequerentur. Cumque in agonia constitutus A mortui appropinquaret, cœperunt fratres inter se loquentes tanti meriti hominem beatificare, dicentes, eum secure pergere posse ad Deum, qui tantum fructum in Ecclesia Dei temporibus suis fecisset. Quo ille audit, recollecto, prout poterat, spiritu, quasi increpantis voce dixit ad illos : « Tacete, fratres, tacete. Quid est quod loquimini? In veritate dico vobis quia sicut trepidus et sollicitus ad Deum vado, quasi qui nunquam aliquid boni fecerim. Nam et si boni aliquid in me fuit, vel si fructus aliquis per parvitatem meam provenire potuit cooperante gratia Dei, timeo valde et contremisco ne forte minus digne, minusve humiliter eandem gratiam apud me detinuerim. » Hoc ergo perfectæ humilitatis scuto, quæ in ore sonabat et in corde vigebat, munitus, hominem exiit, et omnia nequissimi adversarii tela, quamvis ignea, quamvis sulphurea, potenter repellens, aereas potestates securus pertransiit, et ad portas paradisi coronandus B ascendit. Sacri corporis ejus exuvie juxta prædecessoris ipsius reliquias venerabiliter conditæ sunt, ut quibus in hac vita unus erat spiritus et una fides, sit etiam in æterna beatitudine non dispar gloria. Amen.

CAPUT XXIV.

De vita et optimis moribus reverendissimi Fastradi Cisterciensis abbatis.

Ea quæ de sancta conversatione sancti ac Deo dilecti Fastradi Cisterciensis abbatis ædificatione plena et utilitati legentium accommodata, religiosus quidam, et veracis testimonii monachus Claravallensis conscripsit, qui etiam familiaritatem tanti viri habere meruit, sed et nonnulla de senioribus Claravallis admiratione digna, sicut in libello ipsius digesta invenimus, huic operi nostro inseruimus, ut quæ ille sparsim et aliis narrationibus permista posuit, hic in ordinem redacta, et sibi similibus copulata, clarius elucescant, et ad utilitatem legentium magis proficiant. Sic ergo scribit : Venerabilis ac piæ memoriæ Fastradus, quondam Cisterciensis abbas, vir eximie sanctitatis, nobilis quidem genere, sed morum elegantia nobilior fuit. Qui liberalibus studiis non mediocriter initiatus, sacris tamen litteris, ardentiori desiderio semper inhæsit, ita ut cum postmodum sapientia et ætate proficeret, eas præ oculis et manibus incessanter haberet : et ne ad mensam quidem, sine lectione divina discumbere vellet. Quod non modo faciebat in propria domo, verum etiam in scholis peregrinando. Hic cum esset abbas Camberonensis, decedente piæ memoriæ domno Roberto, qui beato Bernardo successerat, electus est ad regimen Claravallis. Ad quam tamen electionem venire dissimulavit, quamvis ex nomine vocaretur, timens utique ne hoc illi accideret, quod semper accidere verebatur. Verumtamen antequam legali Claravallenses ad eum requirendum pervenire potuissent, garrula fama prævolante cognovit quia in ejus personam omnes unanimiter convenissent. Hoc itaque rumore turbatus et anxius, fugam arripuit, veniensque ad domum Vallis Sancti Petri, quod est monasterium Ordinis Carthusiensis, per dies aliquot ibi latuit. Ubi cum die noctuque in oratione persisteret, factus est in mentis excessu. Et ecce apparuit ei in magna gloria Virgo puerpera domina angelorum (8), portans in manibus Regem gloriæ, parvulum suum Jesum. Quam cum vidisset, procidit ad pedes ejus, obsecrans ut sui miseretur. Cui beata Virgo respondit : « Quid turbaris, o homo? » Et imponens in ulnas ipsius, velut alteri Simeoni, nobilem illam sarcinam quam gestabat, ait : « Accipe filium meum, et serva illum. (9) »

(8) Apparuit ei B. Virgo. Adhuc cernitur in Vallis S. Petri ecclesia hæc historia in vitro depicta.

(9) Non sunt hæc verba auctoris libri : sed an-

quo facta sublata est visio ab oculis ejus ; et rediens ad seipsum, intellexit, quoniam a Domino egressus est sermo, et quia vere filii Dei et membra Christi essent, qui ejus providentiæ committebantur.

Hac igitur læta visione præmonitus, jam non est ausus ultra recalcitrare, ne videretur ordinationi Dei velle resistere. Suscepto autem tam insignis cœnobii regimine, quam discretum, quam sollicitum, quamque benignissimum pastorem exhibuerit æ, non est nostræ simplicitatis exponere. Nam quemadmodum alios præcallebat officio dignitatis, ita etiam præcedebat religionis exemplo, et merito sanctitatis. Castus, pius et humilis, mansuetus, atque modestus, super omnes, quos in diebus ejus vidisse me memini. Parcimoniam vero, ut ait ille Severus de beato Martino, non est necesse in eo laudare, cum adhuc in sæculo positus ita frugaliter vixerit, ut non scholasticus, sed monachus putaretur. Nam sicut ipse quibusdam intimis suis secreta innotuit, biennio ante conversionem suam, licet ætate nondum adultus, ita abstinentiæ operam dedit, ut nunquam voluerit pane saltem et aqua saturari. Carnium autem edulium, quamvis in ipso tempore pene usque ad mortem ægrotasset, nunquam sumere acquievit. Jam vero monachus factus, quam sobrie vivendo, imo quam rigide abstinendo, corpus in servitutem redegerit, supersedeo dicere, quia ut verum fatear, vehementior exstitit in hac parte. Satis etenim illum super hujusmodi notavi : quippe qui pluribus annis eidem in mensa sua ministravi. Nam cum in seipso vitia carnis sine miseratione persequeretur, ipsi quoque miseræ carni, cui naturaliter insunt, minus quam oportebat, compati videbatur. Cæterum in exteriori habitu et cultu, profecti sui dignitate quam humilis et quam temperans exstiterit, hoc uno quod dicitur sum, facile advertere erit. Quadam siquidem die cum vestiaris monachus in lectulo illius cucullam necio an tunicam, qua ipsum indui vellet, solito meliusculam apposuisset, increpavit eum Pater, audiente me, et dixit : « Quid est, dilecte mi frater, quod facere cupis, ut a communione fratrum nostrorum me separet, et notabili habitu decolores? An quia abbatis nomine censor, propterea monachus esse non debeo? Nunquid idcirco constitutus sum minister et servus aliorum, ut lautioribus epulis debeam saginari, et cultioribus vestibus ornari? Si ergo me diligis, si pacem meam quæris, et præceptis meis obedire non despicias, precor atque præcipio, ne id amplius facere velis. Nam cum ego sim omnium minimus, et apud Deum indignus, magnum mihi est, si communi omnium victu atque vestitu fuero honoratus. Ex quo enim assumptus sum ad regimen animarum, hoc unum est, quod præ cæteris timui semper et timeo, ne occasione hujus administrationis pauperem vitam, quam professus sum, deseram, et monachi præmium perdam. »

Hic itaque dilectus a Deo et hominibus, charismatum donis excellenter adornatus, non solum verbo et exemplo subditos informabat, verum etiam gratissima corporis habitudine mira devotione influentes afficiebat. Tanta siquidem Spiritus Paraclæti gratia in ipsius vultu angelico radiabat, ut vix posset fidelium æliquis desiderabili ejus aspectu satiari, præsertim qui puritatem animi ejus, et singularem mansuetudinem cogitabant : quam in exteriori homine, velut in proprio sigillo divinitus impressam esse cernebant. His virtutum ornamentis decoratus vir venerandus, cum pastore vacaret Cisterciensis Ecclesia, quæ est mater omnium nostrorum, abbates et monachi qui electioni intererant, bono odore ejus allecti, pari voto, communi consilio, ipsum Cisterciensis cœnobii, ac totius Ordini-

liquioris, quem hoc et aliis capitulis inducit loquentem.

nia Patrem universalem elegerunt. Quo regimine suscepto, magnum, ut credimus, in eo fructum leccisset, nisi peccatis nostris exigentibus tam cito substractus fuisset. Sed quia ejus sanctissima vita diutius frui digni non fuimus, præcisa est velut a textente, dum adhuc ordiretur. Ipse vero consummatus in brevi, explevit tempora multa; placita enim erat Deo anima ejus, et angelico consortio digna. De cujus felici transitu mox futuro cuidam de senioribus Claravallis, beatæ videlicet memoriæ Petro Tolosano, de quo in consequentibus aliqua dicemus, facta est hujusmodi revelatio. Videbat in visu noctis, et ecce in nubibus cœli Filius Dei, sanctorum frequentia comitante, de cœlo adveniens et in ipso aere consistens, in throno gloriæ residebat, et splendor ex eo procedens mundum illuminabat. Porro ad dexteram majestatis illius monumentum quoddam gloriosissimum in aere suspensum apparebat: quod miro opere fabricatum intuentium oculos valde delectabat. At vero ante fores basilicæ Claravallis multitudo promiscui sexus innumerabilis assistebat, qui sursum erectis vultibus Regem gloriæ Dominum nostrum Jesum Christum, ipsumque mausoleum intente respiciebant. Præfatus autem monachus Petrus accedens ad eandem turmam, de sepulcro illo, quod coram Domino apparebat cœpit interrogare quid esset, aut quid significaret. Tunc unus ex eis respondit: « Sepulcrum istud de quo sciscitaris, scias esse cujusdam sancti viri de terra proxime assumendi, de cujus transitu magna in partibus istis longe lateque desolatio erit, cujus etiam mors futura est in conspectu Domini pretiosa et in conspectu hominum præclara. » Transacta autem visione, senior qui viderat eam, cœpit de ea cogitande turbari et mœstus esse. In crastino autem cum eum vidissem obnubilato vultu, animi dolentis indicia prædentem, sciscitatus sum ab eo mœstitudinis ipsius causam. Cumque rogatus multum, tandem exposuisset mihi per ordinem visionem quam viderat, ego sciens illum multa gratia præditum, magnis consolationibus a Domino frequenter honoratum, cogitavi et credidi quia verbum quod viderat homo tam sanctus tamque perfectus non poterat omnino non impleri.

Evolutis autem postea diebus circiter viginti, ecce repente percussit aures nostras de inopinato ejusdem sanctissimi abbatis obitu rumor tristissimus: quo tristiores a multis retro diebus in tempore illo accidisse non credimus, neque in partibus istis, neque in universo Ordine Cisterciensi. Verumtamen, juxta prædictæ revelationis modum, mors illius, ut vere confidimus, in conspectu Domini exstitit pretiosa, et in conspectu hominum celebris atque præclara. Nam cum Parisius pro negotiis monasterii ac totius Ordinis sui domino papæ Alexandro assisteret, correptus ægritudine lecto decubuit, et infra quintum diem sancto sine quievit. Huic autem decedenti tota Romanæ curiæ dignitas astitit, ita ut ipse quoque dominus papa propriis illum manibus inungens atque apostolica benedictione communiens, magno pietatis affectu morienti compateretur et mortuo congratularetur. Et non solum apostolicus, verum etiam piissimus Francorum rex Ludovicus, qui et ipse præsens erat cum sua curia, planctu magno sanctissimum virum quasi patrem charissimum planxit, multasque super eum lacrymas fudit. Tandem sacrum corpus ejus Cistercium relatum est, magnaque devotione tumulatum. Constat ergo quia felix consummatio sancti Patris, ipsaque claritas celeberrimi funeris designata fuerit evidenter, in splendore illius pretiosissimi et eorum Deo positi monumenti. Aliam quoque de eodem Patre piissimo visionem breviter refero, de qua, quamvis incertum habeam quis eam

A viderit, certum tamen habeo quod eam a pluribus et pluries audisse me contigit. Ferunt in regione Angliæ quemdam religiosum magnaque virtutis virum existere, qui in ipsa die, qua beatus Bernardus abbas in Claravalle de mundo migravit, cum esset in Anglia, vidit in spiritu maximum quemdam angelum de cœlo transmissum, maximam nihilominus animam quamdam de terra assumentem, et eam cum ingenti gaudio secum ad astra ferentem. Postmodum vero cum hic de quo loquimur, beatus Fastradus abbas exiret a corpore, eadem die vidit ille qui supra, eundem angelum ad terras descendentem, assumptamque ex ea quamdam animam ad cœli fastigia sublevantem. Quæ, quamvis magna atque præclara videretur, prioris tamen magnitudini minime æquiparabatur. Hæc de beatissimi Patris conversatione, pretiosa quoque morte ejus succincta relatione disserui, non ut illius vitam et opera, quæ utique magna sunt, et meam omnino parvitatem excedentia, stylo comprehendere cuncta intenderem, sed ut ea solummodo quæ vel mihi soli, vel paucis mecum nota esse sciebam, litterarum monumentis tradita, non perirent.

CAPUT XXV.

De mirabili conversione domni Alexandri Cisterciensis abbatis.

(Vide supra S. Bernardi Vitam primam, lib. vii, hujus voluminis col. 431.)

CAPUT XXVI.

De revelatione, quam beatus Christianus monachus de domno abbate Rainurdo et Cisterciensi conventu videre meruit.

Rainardus vir venerandus, quondam abbas Cistercii, audiens famam beati Christiani monachi, virum tam sanctum alioqui cupiebat. Scripsit itaque domno abbati de Eleemosya, sub cujus cura idem domnus Christianus erat, quatenus ipsum sibi cum reverentia transmitteret. Qui accito uno de fratribus, quem ad hoc idoneum esse sciebat, eundem Dei famulum ipsi commendavit ut, sicut sibi præceptum fuerat, ad domum Cisterciensem duceretur. Dum vero quadam die iter agerent, et secundum æstimationem temporis regularem horam sextam sinul dixissent, retraxit se monachus qui cum viro Dei ibat, in partem, ut horam de Domina nostra secreto singuli per se psallerent quia nondum data erat licentia horas de beata Virgine publice cantandi (10). Vir autem Domini dum solus præcederet, subito in excessum mentis raptus est et stillantibus lacrymas oculis, facie quoque ad cœlum erecta, in diversa nutabat, ita ut equo quo vehebatur vix hæreret. Quod monachus alter cernens, licet multum timeret ne forte de equo laberetur, tamen dans honorem Deo, non præsumpsit propius accedere, sed patienter expectabat, quem res exitum habitura foret. Cumque post modicum senior ad se reversus fuisset, socius itineris ejus reverenter accedens, cœpit humiliter petere quatenus si aliquid ad honorem Dei et ad ædificationem proximi pertinens vidisset, sibi pandere dignaretur. Tum Domini famulus hilari vultu respondit: « Frater mi dilecte, quam, rogo, parte sita est domus Cisterciensis? » Et cum nunquam Cistercium vidisset, nec unquam viam, qua illuc itur, ambulasset; in directum protensa manu ad illam plagam cœli, ubi ipsum cœnobium situm est, dixit: « Nonne ex hac parte? » Cumque monachus admirans diceret: « Etiam, sancte Pater; » ille in jubilum corde et ore erumpens. « O beati, inquit, fratres qui Cistercii habitant! O quam beatus et sacer ille conventus, qui Domino tam sincere quam devote die noctuque deservire contendit! » Et conversus ad monachum: « Modo, ait, cum, sicut vidisti, in

(10) Notandus mos recitandi horas B. Virginis, primo quidem privatim, postea in choro, et publice.

excessum mentis venissem, raptus sum in spiritu Cistercium; et vidi conventum monachorum in choro in ordine suo stantem multa claritate perfusum, laudes Deo devotissime persolventem. Supra eundem vero conventum vidi alium conventum sanctorum angelorum eodem ordine stantium, qui etiam multo majoris luminis claritate radiantem, fratrum devotioni congratulari videbantur. Porro in superiori illo choro vidi domnum abbatem quasi in stallo suo stantem; qui et ipse competenti gloria circumdatus magnæ lucis radios emittebat. » Cumque frater ille quæreret, utrumnam vidisset domnum abbatem pari cum angelis claritate refulgentem, respondit senior : « Scire debes quia in hac mortali et corruptibili vita quantumcumque quis proficiat, non poterit pari cum sanctis angelis claritatis gloria vestiri. » Audiens hæc frater ille multum ædificatus est, et indubitanter agnovit domnum abbatem Cisterciensem magni apud Deum meriti esse.

CAPUT XXVII.

De visione per quam conversus est dominus Joannes quondam monachus Cisterciensis, postea episcopus Valentiniæ Ecclesiæ.

Vir vitæ venerabilis Joannes episcopus, qui de Ordine Cisterciensi assumptus, Valentiam satis strenue rexit Ecclesiam, dum adhuc esset sæcularis, proposuit in animo suo vanitatem sæculi abjicere, et habitu religionis accepto servire Domino in Ordine et in domo Cisterciensi. Cumque hoc quod salubriter proposuerat per negligentiam differret, cœpit paulatim in mente ipsius fervor ille bonæ intentionis tepescere. Interim vero profectus est ad sanctum Jacobum orationis gratia. Qui cum ab illa peregrinatione regressus fuisset in domum suam, eadem nocte apparuit ei per visionem Dominus Jesus Christus cum beatis apostolis suis Petro et Jacobo. Porro beatus Jacobus librum quemdam habebat pulcherrimum, quem et apertum eorum Domino tenebat, in quo ejusdem clerici nomen erat descriptum. Et ait Dominus ad sanctum Petrum : « Dele nomen ejus de libro meo, quoniam resiliivit a proposito suo. » Accedens autem beatus Jacobus ad Dominum, ait : « Obsecro, Domine, parce illi, quia peregrinus meus est, jamque seipsum corrigere festinabit. » Cum-

A que prædictus clericus pavens et tremens hoc ipsum affirmando promitteret, Dominus ait : « Et quis me inde securum faciet? » Respondit beatus Jacobus : « Domine, ego fidejussor illius sum. » Evigilans autem idem clericus, dum secum ista miraretur, iterum obdormiens vidit eandem visionem. Cumque beatus Petrus supradictum librum teneret apertum coram Domino, in loco ubi fuerat nomen clerici exaratum apparuit hujusmodi inscriptio: *Murenas aureas faciemus tibi, verniculatas argento (Cant. 1)*. Transacta vero visione expergefactus, et gratiam Dei vocantem se toto animo secutus, relictis universis mundi vanitatibus, ad domum Cisterciensem festinanter accessit; ibique probatus et fidelis inventus, monachicum habitum suscepit. In qua etiam domo religione et sapientiâ proficiens, factus est postmodum abbas Bonævallis. Inde vero assumptus est etiam ad episcopatum Valentiniæ urbis; quem per annos plurimos strenue regens, multas B ibi adversitates pro defensione justitiæ toleravit. Attendant, quæso, istud, qui boni aliquid proponunt facere, et ad effectum perducere negligunt, qui nullo se reatu constringi putant, si bonum, quod facere proposuerant, non solvant, dummodo non voveant; cum manifeste B. Gregorius doceat (11) quia, si quis in minori bono constitutus majus aliquid bonum facere proponat, jam sibi minus bonum illicitum fecit; et si non solvat quod proposuit, quamvis in oculis hominum in minori bono stare videatur, jam tamen in oculis omnia cernentis Dei a majori bono cecidit, qui non solum operum, veram etiam cogitationum et intentionum cordis iudex venturus est. Certe iste servus de quo loquimur, nullum votum fecisse scitur, sed tantum quod simpliciter proposuerat, per negligentiam distulisse; et tamen subtilissimus ille scrutator cordium hoc ita pensavit, ut cum de libro vitæ deleri jussisset, nisi bonum quod mente conceperat quantocius effectui C mancipare curasset. Hæc pauca, quæ de virtutibus reverendissimorum Patrum Cisterciensis cœnobii ad nostram notitiam pervenire potuerunt, fideli relatione perstrinximus; certissime scientes quod sanctissima domus illa perfectis, et in omni religione consummatis viris claruerit; ad quorum virtutes investigandas parvitatem nostram minus idoneam fuisse profiteamur.

(11) Gregor. hom. 3 in Ezechiel, in fine, et refertur, 17, q. 1. c. Qui bona.

DISTINCTIO SECUNDA.

De virtutibus et miraculis B. Patris nostri Bernardi primi Clarævallis abbatis, et quorundam ejus successorum.

CAPUT PRIMUM.

De visione qua monachus defunctus, S. Bernardo apparens, ei fausta prædixit.

(Vide supra S. Bernardi Vitam primam, lib. vii, hujus volum. col. 415.)

CAPUT II.

De fratre defuncto ope S. Bernardi e purgatorio erepto (12).

(Vide ibid., col. 416.)

(12) Defunctus, qui hic traditus dicitur diabolo, in purgatorio fuit, aliqui liberari non potuisset;

D

CAPUT III.

Sancto visi angeli adnotantes ea quæ singuli monachi in choro orabant.

(Vide ibid., col. 417.)

CAPUT IV.

Videt sanctus angelos chorum excitantes, dum caneretur canticum, Te Deum.

(Vide ibid., col. 418.)

patet ergo animas purgatorii a dæmone cruciari

CAPUT V.

Sanctus sentiens in spiritu quosdam nimio timore turbari, magnifice eos consolatur.

Vide supra S. Bernardi Vitam primam, lib. vii hujus volum. col. 418.

CAPUT VI.

Menachus incredulus communicare in fide B. viri jussus, ad fidem reducitur (13).

(Vide ibid., col. 419.)

CAPUT VII.

Visa aliquando Christi crucifixi imago S. Bernardum orantem amplecti (14).

(Vide ibid., col. 419.)

CAPUT VIII.

S. Bernardus monacho epilepsia laboranti impetrat, ne improvisus ea tangatur.

(Vide ibid., col. 420.)

CAPUT IX.

Præcipit sanctus moribundo, ne ante vigiliis decedat, cui ille obedit.

(Vide ibid.)

CAPUT X.

Prædicat S. Bernardus Guidonem fratrem non moriturum in Claravalle.

(Vide ibid., col. 421.)

CAPUT XI.

S. Bernardus Romæ agens, mirabiliter visitat in spiritu Claramvallem.

(Vide ibid.)

CAPUT XII.

Iterum visitans sanctus in spiritu Claramvallem videt omnia quæ ibi aguntur.

(Vide ibid., col. 422.)

CAPUT XIII.

Multi litterati lacrymis et sermonibus S. Bernardi conversi, mundo vale dicunt.

(Vide ibid., col. 423.)

CAPUT XIV.

Prædictio S. Bernardi de quibusdam novitiis mirabiliter impleta.

(Vide ibid., col. 425.)

CAPUT XV.

S. Bernardus latronem eripit ab imminente morte, et religiosa veste donat.

(Vide ibid.)

CAPUT XVI.

Civis Mediolanensis vidisse se S. Bernardum inter apostolos palam fatetur.

(Vide ibid., col. 426.)

CAPUT XVII.

Prudenter respondet sanctus hæretico, de collo equi ipsius eum suggillantii.

(Vide ibid., col. 427.)

CAPUT XVIII.

Cæcus illuminatur: unde Catholici confirmantur, hæretici confunduntur. Humilitas quoque sancti Patris commendatur.

(Vide ibid., col. 428.)

CAPUT XIX.

De mortuo quem beatus Bernardus suscitavit.

(Vide ibid., col. 430.)

CAPUT XX.

De obitu beatissimi Bernardi abbatis.

(Vide ibid., col. 447.)

CAPUT XXI.

De domno Roberto secundo Claravallis abbate.

Successit beatissimo Patri Bernardo in regimine Claravallis cœnobii domnus Robertus abbas de Dunis, cujus prælationem, sex vel septem annis, antequam ipsa promotio fieret, Dominus revelare dignatus est. Cum enim ante tanti temporis spatium duo de fratribus Claravallis de felicibus actibus dilecti abbatis sui Bernardi colloquerentur: « Scisne, ait unus ad alterum, quantum temporis iste Pater noster adhuc victurus sit? » Altero vero se nescire respondente: « Ego scio, inquit, quod sex vel septem annos victurus est, et quia domnus Robertus, qui hodie est abbas de Dunis, in hujus monasterii regimine succedere debet. » Quod ubi Deo donante factum est, idem religiosus abbas pastorem curam tanto humiliter exercuit, quanto se inferiorem meritis prædecessori suo judicavit. Quanto enim eminentiores pensabat virtutes illius qui prædecesserat, tanto in se magis despiciebat quidquid boni facere poterat. Sicque factum est ut, cum magnæ religionis speciem daret; comparatione tamen melioris, in oculis suis propria sibi vita vilesceret. Hujus venerabilis abbatis temporibus erat in monasterio Claravallis religiosus quidam monachus, qui vidit gloriosam quamdam visionem, quam ad consolationem humilis suæ Claravallis familiaris Dominus ostendere dignatus est. Veram frater ille qui eandem visionem videre meruit, utrum dormitans, an plene vigilans eam viderit incertum habet; magis autem vigilans et in exstasin raptus vidisse se credit. Igitur secunda feria Paschæ, cum esset ad vigiliam in choro Claravallis, facta est super eum ibi manus Domini. Et ecce sursum in aere contra medium chori apparuit ei dextera refulgens atque gloriosa, quæ præsentem familiam in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus sancto nomini suo contentem, benedixit, et vivificæ crucis signaculum semel ac secundo longo tractu super eam impressit. Spiritus autem revelans mysteria loquebatur in corde videntis hæc atque dicebat: « Istud est brachium Dominantis, hæc est dextera Omnipotentis. » Eadem itaque die conversus est ibi vir nobilissimus Andreas Viridunensis archidiaconus, qui causa orationis illuc advenerat, nec tamen aliquod ad præsens conversionis propositum, habebat. Sed cum orationum suffragia petiturus, capitulum fratrum introisset, videns sanctæ illius multitudinis ordinem, et velut angelicam conversationem, compunctus est vehementer, et insiliente in se Spiritu Domini mutatus est in virum alterum. Tanto namque fervore mundum deseruit, ut ne ad horam quidem, vel pro amicis salutandis, vel pro domo rebusque disponendis ad suos remearet, sed incontinenti omnia, rumpendo magis quam solvendo, reliquit, ut Christo citius adhereret. Ut autem gemina crucis impressio evidenti appareret, alius clericus, Gaufridus nomine, cum eo se reddidit, genere quidem humilior, sed probitate morum et generosa conversione forsitan non inferior.

Ambo igitur intrantes, ambo simul in Ordine perseverantes, bonam militiam militarunt; jamque

(13) Monachus, de quo hic sermo, fuit scrupulo et involuntaria incertitudine vexatus: alioqui non jussisset eum sanctus communicare, nec se dixisset monachus scire, se in infernum, eo quod non crederet, descendurum.

(14) Quod de Christo viso amplecti S. Bernardum dicitur, non contigit Moris, ut vulgo creditur: cum hoc cœnobiura fuerit fundatum sub mortem sancti Patris.

consummato certamine benedictionis æternæ participes existunt. Porro præfatus Andreas multa in novitate conversionis suæ tentamenta sustinuit, sed dextera cœlestis, quæ benedictionem dederat, eum in omnibus illæsum conservavit. Erat enim quasi tenerimus ligni vermiculus, mollis et delicatus nimis, ut tanto gloriosius in eo dextera Domini triumpharet, quanto infirmus erat vasculum, in quo virtutem operabatur. Cum enim teneritudinem pristinae conversationis ægre dediceret, et noviter inchoatæ laborem nimis arduum reputaret, cogitavit, ut Lot, quia egressus de Sodomis non posset animam suam in monte salvare. Unde et proposuit ad aliquem remissioris observantiæ Ordinem declinare. Quod cum spirituali Patri suo venerabili Roberto jam sæpius indicasset, et ejus salutaribus monitis ab hac intentione pedem aliquandiu cohibisset, tandem una die victus a pusillanimitate spiritus et tempestate, denuntiavit ei quia non poterat amplius sustinere. Tunc abbas precibus ac blanditiis multis extorsit ab eo ut sibi ipsi vim faceret, et usque ad diem tertium patientiam teneret. Quo tandem vix impetrato, capitulum fratrum ingressus, orationem conventum ad Deum facere pro eo instituit. Ipse etiam pius Pater toto mentis anisus conversus ad Dominum, devotissimis precibus orabat ut ovisculam, quam diabolus rapere conabatur, Dominus sua misericordia conservare dignaretur. Eadem itaque die, cum idem novitius ad mensam accederet, pisorum edulium appositum reperit, quod genus leguminis ita præ cæteris omnibus fastidire solebat, ut etiam nauseam ei provocaret interdum. Intuitus vero pulmentum quod nimium abhorrebat, conturbatus est, et vix, fame compellente ut aliquid sumeret, reluctanti stomacho persuadere poterat. Et, o Deus bone, quam dives es in misericordia teneris et delicatis morem gerens, ut in omnibus consilium voluntatis tuæ adimpleatur, et sanctum nomen tuum glorificetur! Præfatus vero novitius, cum cibum sibi invisum vix tenuiter gustare cœpisset, mirabilem quamdam sensit suavitatem, ita ut carniem vel piscium esum saporis illius præstantia vinceret. Quod ubiprehendit, arrepto protinus cochleari catinum propius admovit, oblitusque parcimoniæ, coctionem leguminis voravit usque ad fundum. Inter edendum autem digitum in os frequenter mittebat, existimans se deprehendere posse cremia lardi, in quo legumen illud frixum esse putabat. Finita autem refectioe festinanter abbatem adiit, sollicitè perquirens utrumnam præcepisset pulmentum illud saginare, vel quavis alia pinguedine propter ipsum ex industria condiri. Illo vero negante, conventi sunt etiam super hoc pulmentarii. Tunc et ipsi protestati sunt in veritate, nil in eo præter sal et aquam apposuisse. Quo audito, neophytus ille divinæ circa se visitationis miraculum lætus advertit, et gratias agens Deo, deinceps a proposito Ordine moveri non potuit. Cumque magno Dei munere secunda et tertia die, et multo postea tempore, prædictam suavitatem in ejusmodi cibariis persentiret, magistra tandem experientia didicit quia potens est Dominus, cum voluerit, ad consolationem servorum suorum eandem saporis gratiam conferre leguminibus et oleribus quam carniibus et piscibus indidit. Unde et sæpe dicebat quia magis nunc delectabatur in comestione pisorum et olerum, quam antea in comestione altilium et venationum.

CAPUT XXII

De seniore, qui apostasiam cujusdam monachi in spiritu prævidit, et eam domno Roberto abbati prædixit.

Sed quoniam jucundum satis exemplum de his duobus athletic Christi retulimus ad incitandum teneros et delicatos, ne conversionem refugiant, quoniam non est invalida manus Domini ad teuen-

A dum, roborandum et confirmandum in sacro Ordine, quantumlibet delicatos, nunc triste nimis exemplum de aliis duobus subjicimus, qui, suscepto religionis habitu, redierunt retro post Satanam, ne forte quis sancto Ordini incorporatus, continuo securitatem sibi præmitat, cum tunc primum manus ad fortia mittere debeat, et nisi legitime certaverit, coronam propositam minime consequatur. Quidam de senioribus Claravallensibus, Guillelmus nomine, religione pariter et ætate provecutus, quem etiam domnus Robertus abbas ob ipsius sanctitatem plurimum venerabatur, premente corporis molestia quadam vice in infirmitorio decumbat. Nocte vero quadam post Matutinos, quiescentibus cæteris infirmis, ipse, sicut erat serventissimus, more solito vigilabat et orabat in lecto. Et ecce per ostium infirmitorii dæmonium intrans, oculis ejus manifeste apparuit in vestitu et vultu fornicariæ mulieris, quæ coram eo transiens, circumibat oberrans et quasi aliquem quærens. Erat autem in medio domus lampas accensa: quæ copiose refulgens, petulantes illius monstri motus et gestus lascivos aperte videri faciebat. Ibat ergo phantastica meretrix obtutu gyrovago cuncta perlustrans et singulorum pene lectulos explorans, quis dormiret, quis vigilaret, diligentius investigans; si quem forte de suis ibidem agnosceret si quis blandienti ac lenocinanti consentiendo occurreret, illum cito præteriens, hunc morosius intuens, istum de longe visitans, illi magis appropians: manus quoque interdum usque ad ora quiescentium molliter applicans. Nihil intactum, nil indiscussum relinquere volebat; et quod per suggestionem semper interius actitat, hoc permittente Domino ad admonitionem nostram, in oculis spiritualis illius viri visibiliter exercebat. Tandem vero quem quærebat offendens, sistitur ante lectum. Erat autem juvenis monachus, et noviter monachizatus. Tunc illa procaci manu injecta a parte capitis operitorium parumper amovit, et tactu leni pulsatis dormientem, clara voce sic ait: «O homo insensate, quid hic habes facere? Surge celeriter, et sequere me; et dic etiam socio tuo, ut exeat post te. Ego autem foris ad januam præstolabor vos.»

Hoc itaque dicto, pervicax bellua festinanter recessit, et per ostium quo intraverat, exiit. Expefactus vero juvenis resedit in lecto, et frontem manibus fricans huc illucque respiciebat scire cupiens quis eum excitasset. Qui cum neminem cerneret, capite iterum reclinato obdormivit, sed non in Domino. Mane igitur facto, vir Dei qui talia viderat, abbati suo, piæ videlicet memoriæ domno Roberto, rei gestæ ordinem intimat. Ille vero tanquam bonus pastor sollicitus, ne aliquam de sibi creditis ovibus perderet, juvenem super cogitationibus suis secretius convenit, diligentius admonet, cautius instruit; accepitque ab eo responsum, quod nulla turpi cogitatione aliquatenus pulsaretur, verum ad perseverantiam propositi sui voluntate firmissima traheretur; sed mentita est iniquitas sibi (*Psal.* xxvi). Erat enim cordi ejus, præside diabolico, confessionis aditus obstructus, ne per poenitentiam portam, venia salutaris ingrederetur. Cum ergo abbas prædicto viro Dei juvenis responsum insinuasset, ille respondit. «Expectate paulisper; et ex facti sine probatis verum esse quod dixi.» Quid multa? Non multi fluxerant dies, et ecce juvenis ille libidinum furis agitatus, immemor tremendi judicii Dei, professionis vinculum rupit, et ad vomitum sæculi reversus, apostata villis efficitur: et sic demum phantasticæ illius meretricis seductione deprehenditur. Porro socius ille quem secum educere jussus fuerat, ipse cum eo novitius exsisterat, et sacrum habitum, licet frustra, cum eo suscepserat. Qui ad aliam transmissus domum, cum audisset socium suum jugum Ordinis abjecisse, tunc et

ipse rupto professionis vinculo, cum eo apostatare non distulit. Unde patenter innouit quod spiritus fornicationis iste, qui secundum prophetam sufflat prunas in fornace (*Isa. LIV*), virulentas carnalis voluptatis delectationes in cordibus eorum accendat, et per hoc utrosque seduxerat. Cujus inextricabiles nequitiae nexus, quoniam, secundum sententiam beati Job, nervi testicularum ejus perplexi sunt (*Job XL*), longe faciat ab infirmis servulis suis omnipotens et misericors Dominus.

CAPUT XXIII.

De juvenda visione, quam dominus abbas Robertus in obitu cujusdam spiritualis viri vidit.

Quidam de spiritualibus filiis reverendissimi Patris Roberti, cum viam angustam et arduam, quæ ducit ad vitam, indeclinabili studio cucurrisset, tandem placuit Domino laboribus ejus finem imponere, ut in pace in idipsum obdormiens requiesceret. Cumque jam instaret hora, qua de mundi hujus stadio evocandus, et ad cœlestem bravium esset invitandus, dominus abbas cum cæteris fratribus gratia quietis in lectulo suo collocaverat. Et ecce sopor Domini irruit super eum, viditque in somnis duos pulcherrimos adolentes, vultu et habitu insigniter relucentes, qui quasi lilia, rosas et violas, ac diversi generis flores in choro Claravallensi copiose spargebant, ita ut pavementum omne pictum, ac variis coloribus venustatum esse videretur. Quo viso miratus est valde, et quasi simplicitatem Ordinis zelans, dixit ad eos: « Quid vobis visum est, o boni juvenes, contra consuetudinem nostram pavementum hoc floribus sternere, et monasterio nostro hujusmodi novitatem inducere? » Illi vero dixerunt ad eum: « Noli ista mirari, neque molestus nobis sis in hac executione officii nostri, quoniam modo jam in choro isto celebrabitur nova cujusdam novi sancti festivitas, de cujus solemnitate gaudebunt angeli, et hymnus Domino cantabitur in Sion. » Adhuc loquebantur illi, et animum videntis et audientis hæc in admirationem rapiebant, cum ecce concitatus tabulæ crepitus excitat dormientem, et ut festivitatem, quam celebrandam intus in spiritu cognoverat, foris secundum dignitatem officii sui exsequeretur, signo consuetudinario invitatur. Accurrens ergo cum cæteris fratribus properanter venit ad eum, et cum magna devotione commendavit animam ejus, certissime credens atque confidens quia hic erat novus ille sanctus, de quo in requiem assumendo angeli sancti novam festivitatem et novum gaudium essent illico celebraturi. O beati et vere beati, quos elegisti et assumpsisti, Domine, qui nunc in hac vita per ardorem penitentiae eatenus excoquant in se omnem scoriæ peccati, ut in illa vita, ad quam per præsentis vitæ mortem transitur, in qua Dominus abluit sordes filiarum Sion (*Isa. IV*) tremendo spiritu judicii et spiritu ardoris, purgatione non egeant, sed mox sine omni obstaculo delicti ad beatitudinis requiem pertingant! Beatæ itaque memoriæ dominus Robertus secundus Claravallis abbas, cum talentum sibi creditum in lucra animarum fideliter, prudenter et humiliter expendisset, in gaudium Domini sui introductus est, sanctissimi prædecessoris sui, etsi non par meritis, tamen beatitudini conjunctus, ut simul cum eo gauderet in cœlis, cujus in tam religiosa congregatione dignus successor esse meruerat in terris. Reliquiæ corporis ejus conditæ sunt in monumento, quod constructum est in muro claustrum Claravallis, prope ostium ecclesiæ, ubi et alii perfecti, et vere Deo digni monachi requiescunt: de quibus in consequentibus aliqua dicemus.

CAPUT XXIV.

De domno Pontio, quinto Claravallis abbate, postea Clarimontis episcopo; et de quibusdam sanctis monachis, ejus fratribus et filiis.

Tertio loco præfuit Claravallensi cœnobio beatus

A cum omni reverentiâ nominandus Fastradus, cujus supra fecimus mentionem: quo ad regimen Cisterciensis Ecclesiæ, sicut superiora declarant, assumpto, dominus Gaufridus, quondam notarius S. Patris nostri Bernardi, plurimumque ab eo dilectus, qui etiam ultimos tres libros Vitæ ejus melliflue sermone descripsit, quarta institutione pastor et abbas Claravallis subrogatus est. Quo post aliquantos annos cedente, venerabilis Pontius Grandissilvæ abbas, merito religionis et prudentiæ suæ, communi abbatum et fratrum Claravallensium electione ad hujus officii dignitatem sublimatus est. Iste servus Dei, dum adhuc esset monachus in domo Grandissilvæ, quæ est una de filiabus Claravallis in partibus Tolosanis, in qua etiam constat multos præclari et magni meriti viros ab initio fuisse, studebat omnibus modis mundum sibi seque ipsum crucifigere mundo, vitia carnis et cordis resecare, votis et sacri desiderii suspiriis ad cœlestem patriam anhelare, seniorum, quos spirituales et religione conspicuos esse noverat, amicitias et familiaritates avide expetere, quatenus ipsorum exemplis et exhortationibus renovaretur in spiritu mentis suæ de die in diem, quotidianisque proficiens incrementis adversæ Philosophiæ scientiam transcendere. Inter cæteros vero uni specialius adhæsit, qui novitiorum magister erat in eadem domo, vir eximie virtutis et in omni virtutum puritate fundatus. Hic ergo velut emeritorum laborum senex cœpit de requie felicitatis æternæ cogitare, universa quæ mundi et carnis sunt fastidire, ad Christi Domini nostri beatissimam præsentiam totis medullis cordis suspirare, ferventissimum habens desiderium dissolvi et cum Christo esse (*Philipp. I*); hoc enim multo magis melius. Ipso itaque in hoc spiritualis desiderii agone constituto et dicente quotidie in orationibus suis: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal. XLI)*? supervenit sacratissimus dies Cœnæ Domini, in quo solemniter, sicut moris est, conventus ad mensam Dominicam accedere vivificisque sacramentis participare debebat. Cumque jam instaret hora divini sacrificii, et fratres ad percipiendam sacram communionem in ordine suo ad altare accederent, ipse quoque inter cæteros accessit, divinis muneris particeps fieri gestiens. Sumpta vero sacra communionem, cum adhuc eandem eucharistiam salutarem in ore teneret, præ inenarrabili dulcedine divinæ dilectionis liquefacta est anima ejus in ipso; et præ impatientia sacri desiderii admovens gutturi suo digitum, petivit animæ suæ, ut moreretur, hujusmodi orationem fundens ad Dominum: « Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, Salvator generis humani, qui hanc purissimam et innocentissimam carnem, quam indignus sumere præsumpsi, ex immaculatæ et intemeratæ Mariæ virginis utero pro novis peccatoribus sumere dignatus es, si tibi non displicet ista petitio qualiscunque servuli tui, precor et supplico pietatis tuæ clementiæ, quatenus per meatum gutturis hujus, per quod nunc cibum cœlestem, panem vitæ æternæ, trajicere debeo, terrenum panem, seu quamcunque aliam terrenam substantiam, de cætero nullo modo transire permittas. » Et hæc dicens, hostiam salutis, quam ore tenebat, cum summa alacritate et devotione ad interiora potius animæ quam corporis trajecit. Continuo itaque, tanquam si Dominus responderet ei: « Fiat tibi, sicut petisti, » eadem hora et eodem in loco viribus corporis cœpit repente destitui, et die tertia, hoc est Sabbato sancto Paschæ, obdormivit in Domino, vultu illo quem tantis suspiriis et votis quæsierat æternaliter satiandus, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr. I*). Beatus vir, qui sic implevit desiderium suum! Felix oratio, quæ tam celerem suæ petitionis consequi meruit effectum! Porro prædictus dominus Pontius, tunc ejusdem monasterii monachus, qui eum unice diligebat, et infirmanti ac morienti sedulum ministerium devotus

impendebat, percunctatus est eum utrum corporali molestia graviter premeretur. Ille vero respondit se placidum ac tranquillum existere, nihilque sentire molestiæ, nisi tantum in gutture, ubi digitum apposuerat: ibi se aliquantisper dolere dicebat. Cumque idem domus Pontius mira devotione circa tam feliciter morientem afficeretur, accessit ad eum, et cum magna contritione cordis, intimis precibus rogavit ut, si per divinam concessionem fieri posset, post mortem ad se reverteretur, et de his quæ circa se gereretur, eum certificaret. Quo annuente, post paucos dies dormitionis suæ ad fratrem prædictum revertitur, cum magna claritate refulgens, et quasi crystallus aut vitrum purissimum toto corpore translucens. Dixitque ad eum: « Notum tibi facio, charissime, quia miserante Domino susceptus sum in magna beatitudine. Corpus vero istud, in quo me conspicias, collatum est mihi usque ad diem generalis resurrectionis, in quo proprium corpus, quod modo vermibus scatet, et in pulverem redigitur, recuperabo, incomparabili gloria præstantius atque præclarior ista. In hoc autem interim suavissime requiesco, quod per omnia mihi accommodum, et ita translucidum est, ut de singulis membris ac de cunctis partibus ejus, quasi de oculis clarissime cernam; et totum corpus ita mihi sit undique, ac si esset oculus unus (15). » Cæterum in pede uno ejusdem purissimi et translucidi corporis apparebat obscuritas cujusdam maculæ, de qua tristi aliquantulum vultu sic locutus est: « Macula ista quam cernis, contracta est a me per negligentiam meam, eo videlicet quod ad laborem quotidianum aliquando segniter incedere solebam, nec conventum fratrum ad opus manuum exeuntem, eo fervore quo debebam, sequebar. » Hæc et alia multa, multumque miranda prædicto monacho anima illa sancta innotuit, tandemque ab eo recedens magnifice ædificatum consolatumque dimisit. Attendant, quæso, istud qui non solum ad laborem segniter incedere, verum etiam pro frivola quavis occasione a communi labore solent remanere, cum certum sit omnem Ordinis institutionem sanctam et Deo placentem esse, nec sine gravi periculo animarum negligi posse.

CAPUT XXV.

De fratre moriente, qui gloriam sibi præostensam domno Pontio declaravit.

Famulus Domini Pontius, qui prædictam visionem ad consolationem nostram, qui in ordine Cisterciensi pondus diei et æstus portamus, videre meruit. Cum succedenti tempore, proficientibus meritis, ad regimen ejusdem Ecclesiæ assumptus fuisset, locum dignitatis condignis adornabat moribus, pastorem quidem curam debita auctoritate exercens, sed ovis mansuetudinem et innocentiam non amittens. Factum est autem ut in diebus prælationis ejus Dominus occulta dispensatione tremendorum judiciorum suorum in eandem domum immitteret mortalitatem vehementer grassantem, ita ut infra duos menses quadraginta circiter et quinque fratres de medio tollerentur. Qui fere omnes cum tanto pietatis desiderio dormitationem accipiebant, quasi jam cœlitus prævidissent se, post miseras hujus vitæ, continuo beatitudinis æternæ vitæ participes futuros. Et multi quidem ex eis cœlestem gratiam sibi conferendam præviderunt, et prævisam accipere meruerunt. Ut nunc verbis fidem faciamus, exempli gratia pauca de pluribus referemus. Erat ibidem monachus quidam probatissimæ conversationis, qui in præfata mortalitate defunctus est. Hic itaque cum jam ad horam ultimam devenisset, pulsata est tabula post Completorium, et convenerunt

A fratres ad ejus exitum muniendum. Cantantibus autem monachis circa illud litaniam et psalmos, et ipse confortatus a Domino, voce qua poterat cum aliis psallebat. Explicita vero psalmodia, dominus abbas Pontius signo facto præcepit conventum abire, eo quod infirmum psallentem aspiceret, et putaret eum adhuc aliquandiu spiritum trahere. Quod cum frater ille videret, protensa manu significavit abbati ut faceret eos ibidem adhuc subsistere paululum, quia sciebat se ad punctum in modico migraturum. Cernens itaque abbas ferventissimum virum, quia, propter regularis disciplinæ censuram, post Completorium, etiam in mortis articulo, silentium frangere nollet, præ gaudio se continere non potuit, sed rupto ipse silentio, et præmisso « Benedicite, » ait: « Obsecro, dilectissime frater, quia video Dominum esse tecum, ut indices nobis si tibi revelatum est aliquid de illa beata spe quam expectas, ut et nos valeamus in Domino respirare, et tibi pariter congaudere. » Tunc idem infirmus respondit: « Ut ad ea quæ poscitis, domine Pater, respondeam breviter, sciatis me vidisse quæ loqui non licet. Verumtamen hoc unum dicere possum, quia, si omnium hominum merita solus ego transcenderem, necdum utique dignus existerem adipisci æternæ beatitudinis gloriam, quæ præparata et præmonstrata est mihi, jamjamque habituro. » Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino.

CAPUT XXVI.

De fratre pusillanimi, quem domnus abbas Pontius magnifice ad penitentiam animavit.

Frater quidam magnæ religionis in eodem tunc cœnobio degebat, nomine Bernardus. Hic in primordio conversionis suæ, dum peccatorum suorum enormitatem, districtive Judicis æquitatem attentius intueretur, tanta formidine motus est, ut in desperationem propemodum laboretur. Quo conperto venerabilis abbas ipsius Pontius, exemplis et monitis multis ei persuadere conabatur quia confessus et penitens quilibet, quantumlibet reus, nunquam indulgentia privaretur. Et cum necdum ei hoc modo satisfacere posset, adjecit et ait: « Ego salutis tuæ fidejussorem me constituo, et anima mea pro tua requiratur, dummodo obediens perseveres in Ordine isto. » Hac ergo promissione frater ille magnifice roboratus, spiritum diffidentie a quo expugnabatur, penitus expugnavit, et exultans in Domino cum tremore, misericordiam et judicium deinceps cantare consuevit. Qui cum esset nobilis genere, nullam tamen generositatem arbitrabatur, nisi pro Christo pauperem fieri et servire pauperibus. Erat enim infirmus pauperum in hospicio deputatus. Quibus officiosissime superintendens, non sicut extraneis et mendicantibus serviebat; sed tanquam dominis suis, et tanquam membris filii Dei. Si quem inter eos morbidum, si quem ulcerosum, et vermibus scaturientem aspiceret, huic omnem pietatis operam impendens abluendo, tergendo, atque refocillando, quasi mater ægrotanti filio jugiter assistebat. Dum hæc et his similia Dei famulus agere non cessaret, contigit eum in prædicta mortalitate migrare ad Dominum. Cum enim videret socios suos quotidie subtrahi, et ipse desiderabat desiderio magno dissolvi, et esse cum Christo. Et pius vero Dominus, qui semper præsto est corde contritis et spiritu contribulatis servis suis, decrevit adimplere desiderium ejus. Oborta vero febri parva cum tenuiter ægrotare cœpisset, lecto decubuit. Cumque domnus abbas introiisset ad visitandum illum, mirabatur quod homo ferventissimus tam levi occasione lecto detineretur. Unde et subridens aiebat: « Ne timeas,

(15) Parum probabile est, quod monachus apparens fertur dixisse, corpus in quo apparebat, sibi pro munere datum usque ad diem resurrectionis:

ad quid enim huic corpus, potius quam aliis: vel ad quid et illis?

frater mi Bernarde, quia non modo morieris, sed adhuc comessurus es nobiscum de fabis et oleribus nostris. » Ipse vero respondit: « Non timeo, Pater, non timeo; sed confido in Domino, quia minime jam fraudabor a desiderio meo. » Quid multa? Post quatuor aut quinque dies scintillula crevit in incendium magnum; et facta est peremptoria febris, quæ ephemera putabatur. Tunc proprium iudicium abbas reprehendit, et fratris sententiam, quam de seipso protulerat, prævalere cognovit.

Appropinquante autem hora migrationis, inunctus est frater oleo sacramentali. Expleta vero unctione factus est statim in spiritu; et raptus in contemplationem, per multum temporis spatium jacuit sine sensu et sine motu, ita ut pene mortuo similis videretur. Interim ergo aperti sunt ei cæli, et revelata facie meruit inspicere gloriam Dei, adeo ut dicere posset: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salta facta est anima mea* (Gen. xxxi). Cumque per multam horam velut exanimis jacens, secreta cæli, non præsumptione, sed gratia duce rimaretur, tandem ad se reversus, ipsa hilaritate vultus ubinam fuisset, satis indicavit. Ad quem pius Pater accedens, interrogavit quomodo se haberet. Qui respondens: « Bene mihi, inquit, est, domine Pater, per indulgentiam Dei. Et nunc charissime Pater, absolvo te a debito sponsonis tuæ, multas gratias agens sollicitudini tuæ circa me peccatorem. Jure enim promissor absolvitur, quando promissionis exhibitio jam tenetur. » Abbas autem, pristina illius obligationis suæ, qua se pro anima ejusdem fratris responsalem fecerat, oblitus, mirabatur unde loqueretur. Tunc frater expressius commonefecit illum; et ait: « Ergone excidit tibi quemadmodum olim salutis meæ responsalem te constituisti? Ab illa ergo fidejussione securum te facio, quia jam de salvatione mea per misericordiam Domini nostri Jesu Christi securus existo. » Tum vero abbas sollicita inquisitione cœpit ab eo indagare quonam modo id potuisset agnoscere. Quod cum modis omnibus dicere recusaret, cernens abbas nil se precibus proficere, in nomine Domini per virtutem obedientiæ præcepit quatenus ea quæ vidisset, ad ædificationem et consolationem multorum exponeret. Quo audito frater ille infirmus ita effatus est: « Quoniam virtus obedientiæ veritatem me silere prohibet, rem dicturus sum vobis, cui fortasse fidem dubiam adhibebitis. Sed ut testimonium hoc credibile faciam, scitote quia cum sine dicti etiam sine vite accipiam. Noverit ergo dilectio vestra me, licet miserum et indignum, Domino et Salvatore nostro Jesu Christo fuisse præsentatum, vidisse illum facie ad faciem, non tamen in sua divinitate, sed tantum in illa beatissima humilitatis forma, quam dignatus est pro nobis assumere, cujus benignissima indulgentia remissionem peccatorum accepi, et spem felicitatis æternæ per gratiam ipsius in sinu meo repositam habeo. Ex ipsius etiam sacratissimo ore audivi quia omnes, qui obedientes in isto Ordine usque ad mortem perseverabunt, salutem æternam ab ipso consecuturi sunt. Fratres autem nostros, qui de sæculo migraverunt, in magna beatitudine pausantes aspexi, et meum ipsius locum, quem inter eos, miserante Domino, jam nunc sortiturus sum, prævidi. »

Cum ergo ista dixisset, obtulit, statimque felicem animam reddidit. Accingamur ad pœnitentiam, fratres, et cum hoc pœnitente præveniamus faciem Dei in confessione et cordis contritione, quatenus postmodum cum ipso mereamur faciem Dei videre in cordis jubilo et spiritus exultatione. Vere, secundum Dei testimonium, *regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud* (Matth. xi). Ecce magnus iste peccator, qui in initio conversionis suæ numerositatem et enormitatem criminum suorum districtè, sicut oportebat, considerans, pene in desperationem lapsus fuerat, divina gratia illustra-

tus erexit se contra se, studens in lacrymis et luctu pœnitentiæ, infirmantibusque sedula servitii exhibitione, sacrificio cordis contriti et spiritus humiliati Deo quotidie immolare: ideoque faciem, quam nimium tremebat iratam, quamque modis omnibus sibi placare satagebat, ad consolationem omnium vere pœnitentium, adhuc in hoc fragili mortalitatis corpore positus, non solum placatam videre, verum etiam benignissima lenitate peccata sibi indulgentem, seque ad æternæ beatitudinis gloriam invitantem, contemplari promeruit. Non enim dormientibus et negligentibus, et peccata sua dissimulantibus, seu de numerositate annorum, quos in sancta conversatione fecerint, præsumentibus, provenit regnum cælorum, sed vigilantibus, et in observantia mandatorum Dei voluntaria exercitatione die noctuque laborantibus. Igitur sanctæ recordationis dominus Pontius, Grandissilvæ abbas, cujus sanctitatem et religionem in tam perfectis et religiosis discipulis, de quibus locuti sumus, æstimare licet, ut, sicut scriptum est, sanctus sanctificaretur adhuc (Apoc. xxi), et qui in modico fidelis inventus est, supra multa bona Domini sui constitueretur (Luc. xix); divina pariter et humana electione Claravallis Ecclesiæ, totius quoque Claravallis generationis Ecclesiæ, totius quoque Claravallis generationis Pater et pastor constitutus est. Ubi dum vigilanti sollicitudine gregi Dominico superintenderet, et in prælatione Domini lucra, non sua quaereret, ne lucerna per Spiritus sancti benignitatem accensa sub medio lateret, vocante Domino, totiusque cleri et populi electione annitente, in episcopum Clarimontis assumptus est. Pontificatus vero honore sublimatus, monachi humilitatem non reliquit, geminam hanc gratiam mirabiliter in se copulatam ostendens, ita ut summi sacerdotii dignitas monasticæ humilitatis puritatem commendabiliorem redderet, et rursum religionis vigor pontifici auctoritatem tribueret, sicque verbo et exemplo populum, cui episcopus datus fuerat, pascens et instruens, inter antistites sui temporis spectabilis apparuit, demumque cursu vite suæ laudabiliter peracto, laboris sui præmium a Domino recepturus requievit in pace.

CAPUT XXVII.

De beato Gerardo, sexto Claravallis abbate.

Assumpto ad pontificatus apicem domno Pontio, qui quintus a sancto Bernardo Claravallis abbas exstiterat, beatus Gerardus, Fossænovæ abbas, vir puritate conversationis et morum integritate per cuncta laudabilis, senarii numeri perfectionem, tam in vita quam in morte sua, adimpleturus, sexto loco eidem Ecclesiæ abbas substitutus est. Hic venerabilis Pater, acceptus Deo et hominibus charus, tanta gratia decoratus erat, ut universitas fraternitatis ipsum tanquam paradisi vernantissimum florem aspiciens, miro veneraretur affectu. Quem enim perfuderat Deus gratia, necesse erat ut ab omnibus amaretur. Auctor nempe et dator omnium virtutum Christus, in quo omnes thesauri non solum sapientiæ et scientiæ, verum etiam pietatis et gratiæ sunt absconditi, ita hunc famulum suum spiritualium charismatum nectare replevit, ut non tantum in ipsum credere, ipsique feliciter servire, sed et duram horrendamque mortem pro eo pati non timeerit. Nam si qualiscujusque sit fides tribulatio probat, et si constat perfectam habere charitatem illum qui in ipsa perseveraverit, liquet hunc beatum virum in utraque fuisse perfectum, qui tanquam servus bonus et fidelis curavit in tribulatione fidem servare non fictam, charitatem de corde puro et conscientia bona proferre, ita ut etiam inimicum sanguinem suum crudeliter sitientem diligeret, pluris æstimans animæ vitam quam corporis, minus horrescens carnis mortem quam fidei detrimentum, malens pro justitia agonizare quam meticuloso silentio Ordinis inhonestatem et periculum animarum dissimulare. Itaque qualiter post laudabilem, et in

omni religione perspicuam vitam, ad palmam martyrii pervenerit, succincta, quantum possumus, relatione pandamus. Monachus quidam, nobilis quidem genere, sed degener moribus, contra formam et honestatem Ordinis ubique vagabatur, frequentans curias principum, et sæcularibus negotiis seipsum impudenter ingerens, in omni conversatione sua magis se gyrovagum quam monachum claustralem ostendens. Hunc dominus Gerardus abbas Clarævallis, zelo justitiæ et Ordinis æmulatione succensus, teneri jussit; et ablatis ei tam equis quam omnibus quæ habebat, venerabili viro domno Petro abbati Ignyaci ipsum commisit, quatenus in domo ejus regulari districtione coercitus, omni denique vagationis licentia decisa, pœnitentiam ageret vel invitus. Et licet pastor bonus laudabili intentione ad correctionem fraterni erroris hoc fecerit, malignus tamen ille sinistra suspitione præventus, minus sana intentione hoc factum esse murmura- bat. Ideoque unde meliorari debuerat, deterior effectus est, nempe diabolicum spiritum tota mente concipiens, horrendum virus immanitatis et sævitiae spirabat, et tanquam crudelissima bestia pii Patris cruorem sitiabat.

Accidit interea ut domnus Gerardus Clarævallis abbas partes Germaniarum ingrederetur, gratia visitandi cœnobia quæ in partibus illis habet Clara- vallis. Inter eundem vero contigit eum Treverim devenire, Belgicæ primæ metropolim: quæ olim nobilissima et secunda Roma vocata, nunc vastitate ruinarum suarum quid olim fuerit demonstrat. In hujus suburbio civitatis exstat famosum cœnobium, quod S. Mathiæ nomine vocatur, eo quod corpus ejusdem sanctissimi apostoli integrum illic requiescat, quod Helena Augusta, Constantini Magni mater, a Judæa translatum ibidem honorifice recondidit. Accedit autem ad auctoritatem conferendam loco quod discipulorum beati Petri apostoli, scilicet Eucharji, Valerii atque Materni, corpora in crypta ejusdem ecclesiæ decenter locata magna fidelium devotione coluntur. Qui beati a præfato apostolo directi, primi Germaniæ populis verbum salutis et tropæum crucis prædicaverunt, quique diebus suis tres nobilissimas Germaniæ civitates, Treverim, Tungrim, et Coloniam, pontificatus honore insigniter illustrarunt. Ad præfatam itaque Treverorum civitatem dominus abbas Gerardus veniens, gratia hospitandi cœnobium S. Mathiæ petiit, atque ab abbate et fratribus ejusdem loci officiosissime susceptus est. Sed is qui non tam corporalis commodi, quam spiritualis emolumenti gratia illo diverterat, impestiæ noctis silentio surgens oratorium petit, cryptam ingreditur, ante memorias prædictorum confessorum Christi corpore pariter et mente prosternitur, affectuosis precibus sibi suisque divinum auxilium per eorum suffragia postulaturus. Ast ubi protelata oratio gratiam devotionis promeruit, infusa devotio mentem dilatavit, dilatata mens cœlestium secretorum capax effecta est, vidit repente eosdem Domini confessores cœlesti gratia refulgentes prope se assistere, quorum unus, id est Eucharjus, talibus eum verbis allocutus est: « Frater, ne timeas, neque paveat cor tuum in aspectu nostro. Nos enim sumus, qui ab apostolo Petro directi, primi in his partibus Christum evangelizavimus, ego quidem Eucharjus, isti quoque fratres mei Maternus et Valerius, quorum opem flagitaturus memorias nostras adisti. Quapropter et nos fidei et

A devotioni tuæ congaudentes, per voluntatem Dei ad te venimus, super iis quæ in corde tuo versantur consilium tibi daturi. Voluntas tua et propositum cordis est ut officio prælationis absolutus, et mordacibus negotiorum tumultibus exoneratus. soli Deo et tibi vacare incipias, sed scire debes quoniam hæc voluntas tua non est secundum voluntatem Dei. Quocirca suadeo et admoneo ne gradum honoris, quem divina largiente gratia consecutus es, temere deseras; sed constans esto, et viriliter age, quia in proximo est ut a Domino videris, et pro laboribus tuis immarcessibilem gloriæ victoriæ coronam adipiscaris (16). » His dictis disparuere, abbatem qui hæc audierat et viderat, stupore pariter et admiratione confirmatum relinquentes. Interea cœptum accelerat iter, domos pro quibus partes illas adierat visitat: et jucunda sua præsentia et doctrina fratres in Dei laudibus et sacri Ordinis observatione ferventiores reddidit: prædictæ visionis dulcedinem mente revolvens, vimque verborum quæ audierat, quod scilicet in proximo a Domino visitandus esset, sedula meditatione pertractans. Cæterum affectuosius de eisdem sanctis, qui sibi apparuerant, cogitare incipiens, mirabatur valde de anima B. Materni ubinam fuisset, vel quali vita vixisset, spatio quadraginta dierum illorum, quibus corpus ejus in sepulcro jacuit, antequam per baculum apostoli resuscitaretur. Et quasi pœnitentia ductus ingemuit, quod cum in prædicta visione congruam satis opportunitatem querendi nactus fuisset, minime hoc quæsisset.

Explicitis ergo negotiis, pro quibus ierat, Treverim revertitur, sed minime apud S. Mathiam hospitatur. Nam quidam potens et dives homo de eadem civitate magnis precibus extorserat ab eo, cum priori vice illic fuisset, quatenus in reditu suo benedictionem domui ipsius dare dignaretur. In eadem itaque domo susceptus hospitio priusquam cubitum iret, conversum suum secretius alloquitur, et ut duos equos sibi ante lucem sternat, imperat, ipseque solus cum eo ad Sanctum Mathiam vadat. Paret ille, dictisque tempestive matutinis, abbas orationis gratia corpora sanctorum devotus invisit. Ubi dum lacrymosis precibus attentius insistit, magno Dei munere eosdem sanctos eodem schemate quo prius videre promeruit. Tum vero S. Eucharjus respiciens ad abbatem et protensa manu ad S. Maternum, dixit: « Ecce iste frater meus est Maternus: Sciscitare ab eo quod vis. » Cumque nutaret ille, et præ reverentia et gloria vultus eorum nihil respondere præstaret, beatus Maternus sic ad eum locutus est: « Merito, frater charissime, caves frontose requirere quod scire desideras, quia tam profundam judiciorum Dei abyssum, et a sensibus humanis prorsus seclusam scrutari velle temeritatis esse videtur (17). Quia tamen pius magis quam curiosus scrutator es, arcanum hujus secreti tibi, quantum capere potes, patefaciam. Tu cogitas, et sedula mentis intentione versas, ubinam anima mea fuerit, vel quali vita vixerit spatio quadraginta dierum illorum quibus corpus meum in sepulcro jacuit: et hoc scire ardenti pietatis affectu desideras. Scito igitur quia sicut infans intra viscera clausus vivit, nec tamen sentit, sic eram ego in visceribus terræ jacens, et somno mortis in corpore dormiens, Deo tamen in anima vivens, in cujus omnipotentis præsentia jam tunc eram, quod postea resuscitatus in oculis hominum futurus

(16) S. Maternus et alii falso hic dicuntur missi a S. Petro in Germaniam: cum ipse Maternus a Constantino legatur fuisse delectus iudex contra Donatistas, post trecentos circiter annos a sancti Petri tempore, ut scribit Optatus lib. 1 in fine. Curiosa quoque, inutilis, ac indigna B. Gerardo martyre mox futuro oratio, qua peteret sibi revelari, quid egerit, et ubi fuerit anima ipsius Materni per dies

40, quibus mortuus fuisse dicitur, antequam a S. Petro suscitaretur. Adde quod non convenit inter Cæsarium et hunc auctorem de responsione: unde facile est judicare, a Germanis conductam hanc orationem, ut originem Ecclesiæ suæ ad sæculum Apostolorum revocarent: quod et alii tentarunt alibi facere, contra veritatem historiarum.

(17) De hac visione et præcedenti vide supra not.

eram. Hac ergo gemina visione et allocutione dominus Gerardus Claraevallis abbas confortatus, studebat de die in diem proficiens Christo sedulum exhibere famulatum, tanto certior de imminente sibi termino vitæ, quanto minus falli posse, vel fallere velle sciebat nuntium cœlestem, qui hunc in proximo esse prædixerat.

CAPUT XXVIII.

Domnus Gerardus visitans Iguaciense cœnobiū crudeliter occiditur.

gitur eodem anno quo hanc beatam visionem viderat, imminente tempore, quo sanctus abbas hostia Christi effici mereretur, et Agni immaculati pedissequus sanguinem pro justitia, sicut ille pro universali Ecclesia funderet, visitationem domorum suarum, secundum Ordinis instituta, facere proposuit, et inter cæteras etiam Iguacium adire decrevit. Fratres autem, quia belluinam pseudomonachi illius rabiem, quem supra a domno abbate correptum, et in eadem domo sub pœnitentia constrictum retulimus, suspectam habebant, monebant domnum abbatem, ut cautius se haberet, ne forte, quod vehementer abhorrebant, lucerna in Israel exstingueretur. Ille vero metu mortis intrepidus, et totum se divinæ voluntati commendans, nec propter mortem, si immineret, ea quæ officii sui essent se intermittere posse dicebat. Cumque in procinctu itineris positus jam pararet exire, frater quidam spiritualis accedens, ut secretis sibi loqui dignaretur, orabat. Quo impetrato, lacrymosis suspiriis cœpit rogare, ne iter quod proposuerat exsequeretur, dicens sibi per revelationem ostensum quia, si tunc Iguacium veniret, crudeli morte esset perimendus. Cui vir Domini respondit: « Chare frater, gratias ago sollicitudini tuæ pro me; sed scire te volo quia non facio animam neam, id est temporalem hanc vitam, pretiosorem quam me, nec omnino expedit mihi ut quod ex debito officii, quo indignus fungor, facere incumbit, meticulousa mortis imaginatione territus intermittam. Quis enim scit, si tentat me Dominus meus? Quis item nesciat omnipotentem esse Deum: qui, si voluerit, mortem quam tu imminere dicis, et quam ego secunda conscientia me non meruisse confido, facillime avertere poterit? Quod si noluerit, nos tanquam servi inutiles ipsius per omnia voluntas obsecundare necesse habemus. Ipsius ergo voluntas de nobis et vobis fiat. » Sic dixit, et fratres omnes divinæ gratiæ commendans, in spiritu fortitudinis iter quod proposuerat aggressus, Iguacium pervenit. Ubi ab abbate ejusdem loci beatæ memoriæ domno Petro cunctisque fratribus cum multa, sicut dignum erat, reverentia susceptus, jucundum se et affabilem exhibebat universis. Cumque singulari publice et privatim de salute animarum et de Ordinis observatione loqueretur, etiam illum, de quo supra diximus, non monachum, sed detestabilem parricidam mox futurum, ad se vocari præcepit. Qui cum venisset, Pater sanctus, hostia Christi post paululum futurus, dulcissimis eum verbis adorsus monere cœpit ut, quod causa salutis animæ ipsius factum fuerat, patienter ferret: se nullo modo quidquam rancoris adversus eum habere, imo vero sicut filium suum charissimum amplecti paratum, si correctionem ejus sanctæ humilitatis et patientiæ indicia deprehendere potuisset. At ille, qui cum diabolo ab initio homicida existente unus jam spiritus effectus fuerat, ne scelus horrendi parricidii, quod jam dudum mente conceperat, aliquo modo propalaretur, et sic effectu malitiæ suæ privaretur, tanquam callidissimus serpens capite demisso simulabat se ea quæ dicebantur humiliter audire; verbum etiam mansuetudinis et pacis proferebat ore quam non habebat in pectore. Exhiberantur fratres, et superducto falsæ humilitatis habitu, quo se pestifer ille, ne deprehenderetur, induerat, dignos pœnitentiæ fructus sperabant, nilque minus fieri

A posse putabant quam quod in tam brevi tam horrendi facinoris perpetracione seipsum æternæ mortis et damnationis laqueo inneceret.

Postero die fratribus ad nocturnæ synaxeos officium persolvendum congregatis, dum ex more de via venientium domno abbati oblatum fuisset, quatenus de Matutinis exiens lassitudinem ex itinere contractam nocturna quiete repelleret, sicut erat fervens spiritu, persistit: et toto vigiliarum spatio divinis laudibus vigilanter intendens, quasi jam præsago spiritu quæ super eum ventura erant prænosceret, futuro se agoni præparabat. Quid plura? Finitis Laudibus dum secundum consuetudinem Ordinis Prima continuatim subjungeretur, dominus abbas de choro exiit, dormitorium ascendit; inde ad abluendas manus descendens, quatenus, finita Hora, ad celebranda sacra mysteria expeditior occurreret. Quod execrabilis ille, non monachus, sed parricida, nequiter deprehendens, nequius insecutus est eum: et in loco dormitorii, quem tanto facinori perpetrando congruum præviderat, tanquam leo paratus ad prædam, in insidiis se occultabat. Vir itaque Domini rediens, et per dormitorium versus gradus quibus in claustrum descenditur incedens, ad insidiarum locum pervenit. Et ecce filius ille perditionis subito exsilens, impetum fecit in eum, et cultrum acuminatum longum et latum visceribus ejus immergens, crudeliter scindendo, secando, fodiendo, usque ad spinam dorsi pervenit. Sed sicut verus Agnus Dei, Dominus noster Jesus Christus, non quidem coram tøndente, sed coram sacras manus ac pedes fodiente obmutuit, et non aperuit os suum, sic et iste verus imitator et hostia Christi coram terribili laniatore et fossore viscerum suorum non modo clamorem, sed vix aliquam vocem doloris emisit. Tum vero Deo odibilis et hominibus invisus ille homicida, cum cratem costarum obsistere sentiret, ne sacrum corpus sicut volebat transfodere posset, gravibus tormentis graviora superaddens, detestabilem sicam intra viscera versando atque reversando, omnibus modis satagebat, ne Pater sanctus vivus de manibus ejus evaderet. Mitis vero pastor execrabilem ipsius instantiam perhorrescens, leni voce dixit ad eum: « Quæso, frater, parce. Cesset jam manus tua, quia nullo modo de cætero vivere potero. » Ad quam vocem malignus ille pernici cursu aufugit, et dæmonum præda factus, ultricem tanti sceleris conscientiam secum ferebat. Venerabilis autem abbas recollectis viribus, per gradus quibus in ecclesiam descenditur, tam horrendo vulnere confossus descendit: sed cum ad extremos gradus venisset, præ nimia sanguinis effusione sentiens defectum corruit, et tanquam exanimis jacebat. Nutu vero Dei sacrata per ecclesiam incedens jacentem offendit; sed quis esset, aut quare illic jaceret, in tenebris discernere non poterat. Territus itaque vehementer, concitus candelam accendit; et admoto lumine Patrem sanctum recognovit. Protinus ergo lamentabiliter exclamans, et heu, heu, congemigans, fratres universos ad tam miserabile spectaculum concurrere fecit. Ipse etiam domnus abbas Petrus adfuit: et videns martyrem Christi in sanguine suo volutari, lacrymosus suspiriis internum cordis probebat dolorem.

Itaque manibus fratrum lugentium in infirmitorium est delatus. Ubi vero paululum conquievit, recollecto spiritu immensas omnipotenti Deo gratias agere cœpit, quod eum in præsentem tam dura morte puniri permetteret, ne pro peccatis et negligentis suis post mortem in purgatoris locis graviore penas exsolveret. Triduum, si bene memini, post ea supervixit: in quo spatio sacramentis ecclesiasticis munitus, devotis precibus et piis sancti desiderii votis ad beatitudinem futuræ vitæ suspirabat. Occisori suo ex corde indulgit; et omnes qui aderant attentius precabatur, ut si forte comprehende-

retur, nil mali a quoquam pateretur. Speciales filios suos Claravallenses ex intimo cordis affectu divinæ gratiæ commendavit, sicque sancta illa anima carne soluta, tanto liberior, ut credimus, æthereum penetravit cælum, quanto durius hic camino tribulationis et horrendæ mortis extremitate purgari meruerat. Sacrum corpus ejus hasternæ impositum, divinis psalmis et hymnis per totam viam resonantibus, domino quoque Petro abbate funus cum magna reverentia prosequente, Claramvallem honorifice delatum est. Ubi quam sublimi et manifesta revelatione, de gloria martyrii ejus, idem abbas certificari meruit, ad commendandam posteris tanti martyris memoriam referre non incongruum puto.

CAPUT XXIX.

Quod dominus abbas Petrus de glorificatione Christi martyris Gerardi per revelationem certificari meruit.

Cum a conventu Claravallis pro commendatione beatæ animæ missa solempniter, sicut moris est, celebraretur, præfatus dominus abbas Petrus sacro altari astabat, solita sua devotione salutarem hostiam immolaturus. Qui licet hilaritatem vultus intuentibus se prætenderet, erat tamen tristis et mœrens valde super tam indigna morte pii Patris, maxime quod in domo sua, scilicet Igniaco, Dominus tam immane scelus fieri permisisset. Cumque diversis cogitationibus æstualet, reputans ne forte propter peccata sua hoc accidisset, vidit repente visibili specie beatissimum Bernardum a dextris altaris stantem; eum quoque, de cujus morte lugebat, domnum Gerardum a sinistris: utrosque inæstimabili claritatis gloria refulgentes. Quorum visione obstupefactus dum attonitus hæreret, dixit ad eum beatus Bernardus: « Cur, quæso, tanquam mortuum luges eum cujus transitoria mors in perennitatem beatæ vitæ commutata, pretiosa est in conspectu Domini? » Et protensa manu ad martyrem Christi Gerardum, qui in sinistra parte altaris stabat: « En, inquit, iste est frater meus, cujus funeri debitas persolvitis exsequias: qui quanto crudeliore et indigniore mortem in oculis hominum pertulisse visus est, tanto majori gloria a Domino sublimatus, inter victrices et purpuratas martyrum catervas sortem suæ vocationis accipere meruit. » His dictis, tam jucunda visio ab oculis intuentis sublata est. Tanta vero lætitia et securitas de glorificatione dilecti amici sui in corde ejus qui hæc videre et audire meruerat, successit, ut non jam quasi mortuum plangendum putaret, sed impulsato omni mœroris et dubietatis nubilo, tanquam fidelissimum intercessorem apud omnipotentem Dei misericordiam habendum censeret. Hanc revelationem a piæ memoriæ domino Gerardo quondam priore Claravallis, postea Everbacensi abbate audivimus, qui quantæ veritatis, puritatis et innocentia vir fuerit, norunt ii qui cum eo conversati sunt, de quo etiam a senioribus Claravallis referri audivimus, quia cum ad manus beatissimi Bernardi accederet, quatenus se per eum Ordini et domui Claravallis redderet, idem venerabilis Pater in spiritu Dei loquens, audientibus qui aderant innocentia ejus testimonium reddidit, dicens: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (Joan. 1).* Exsequiarum itaque celebritate, luctu mixto gaudio, peracta, et spiritualibus ejus filiis tanti Patris non tam temporalem mortem ejus lugentibus quam gloriosæ victoriæ ipsius, qua de inimico pro justitia fortiter occumbens triumphavit, congratulantibus, sanctum corpus ejus ante fores oratorii Claravallis in cellula, quæ olim ob receptionem corporum sanctorum confessorum Bernardi et Malachiæ constructa fuerat, in sarcophago super pavimentum exaltato venerabiliter conditum est.

Igitur dum fama pretiosæ mortis ejus, quomodo scilicet innocens pro justitia et zelo Ordinis crudeli

A morte multatus esset, ubique vulgaretur, ad aures summi pontificis, beatæ videlicet memoriæ Alexandri, pervenit. Qui quoniam speciali eum dilectione pro suæ reverentia sanctitatis amaverat, multo pietatis affectu super tam indigna morte ipsius contristatus est, ipsumque tanti facinorosi patratorem excommunicatum et extorrem a societate omnium fidelium habendum censuit. Evolutis post hæc aliquantis annis, crudelis ille carnifex, qui tantum scelus commiserat, pœnitentia ductus summum pontificem adiit, atque ad pedes ipsius misericordiam postulaturus corruit. Domino vero apostolico quærenti quis esset, vel quid mali commisisset: « Ego sum, ait ille, qui Gerardum abbatem Claravallis occidi. » Cumque dominus papa dilectum olim sibi abbatem nominari audisset, et auctorem mortis ejus coram se positum cerneret, totus inhorruit, et vehementer turbatus, minus discrete, sicut dicitur, pede eum repulit, dicens: « Vade, fili perditionis. » Quo auditio miser ille concitus surgens recessit. Cardinales qui aderant, reverenter accedentes suggererunt domino papæ, quamvis sceleratissimum hominem, non debere sine misericordia dimitti, Dominum Jesum in cruce pro crucifixoribus suis orasse, nec expedire apostolatui ejus, si tam inmitte desperationis exemplum posteris relinqueret. Quorum verbis territus apostolicus, festinanter parricidam illum vocari præcepit, quoniam non propterea ad horam illum repulit, ut desperandum de ipso censeret, sed ut horrorem et enormitatem tam immanis flagitii præcordiis ejus arctius imprimeret, et per hæc ad dura quæque pro scelere suo toleranda provocaretur. Sed o quam terribilis est Deus in consiliis super filios hominum, quoniam nemo valet corrigere quem ille neglexerit. Cum enim ad jussum pontificis miserabilis ille peccator a ministris quaquaversum quæreretur, non in consistorio, non in palatio, sed nec in universa urbe inveniri potuit: quove deveniret, vel quali fine defecerit, usquehodie ignoratur.

CAPUT XXX.

De piæ memoriæ domino Henrico, septimo Claravallis abbate, postea Albanensi episcopo cardinale.

Glorificato per martyrii palmam beato Gerardo sexto Claravallis abbate, dominus Henricus Altacumbæ abbas, ad sabbatum populi Dei jam in septima ætate quiescentis, cui dicit Spiritus: *Ut requiescat a laboribus suis (Apoc. xiv)*, desiderio, vita et moribus suspirans, septima ordinatione nobilis illius in sincera religione Claravallensis congregationis, spiritualis Pater electus est. Hic venerandus Pater, nobilis quidem genere, sed longe nobilior virtutum generositate, a primis adolescentiæ suæ annis in sanctuario Domini locatus, manum misit ad fortia, magis eligens ferre jugum Domini suave et onus ejus leve (*Matth. xi*), quam dici et esse filius Belial, id est absque jugo; plus appetens pro Christo Domino humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis, ac per hoc in sortem illius cadere, qui est rex super omnes filios superbiæ (*Job xli*). Porro dies adolescentiæ suæ tanta puritate et innocentia pertransiit, sicque canos sapientiæ in annis tenerioribus induerat, ut dum vix adhuc limen virilis ætatis attigisset, merito magis religionis et prudentiæ quam ætatis, sequester inter Deum et homines constitueretur; et vicarius Filii Dei factus, nomen pariter et officium Patris et pastoris adipisci mereretur. Quam tamen prærogativam honoris, vel potius pondus sollicitudinis, semel susceptum, tanta fidei et devotionis alacritate administravit, ut internus ille judex, discretor cogitationum et intentionum cordis, qui in manu omnium signat, ut noverint siinguli opera sua, fidelem in minori dispensatione probans, majori eum charismatum gratia sublimare decerneret. Nempe maturiori jam ætate virtutibusque in habitum versis,

abbas Claravallensis factus, rigorem disciplinæ per quem alios ad tramitem justitiæ cogebat, in seipso minime neglexit, sed quantum dignitas officii sui patiebatur, ad communis vitæ socialitatem se constringens, ipsi etiam labori manuum aliquoties pro tempore cum cæteris fratribus insudabat. Cæterum, quam sanum consilium dederit Sapiens omnibus in sublimitate constitutus dicens: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus (Eccli. iii)*, quamque acceptum sit Deo, si prælatus propter timorem ipsius duris et vilibus laboribus carnem suam castigare non dedignetur, pius Dominus huic famulo suo demonstrare dignatus est: qui eum pro quadam negligentia sua, quam, dum labori manuum ardentius insisteret, contraxerat, nec tam gravem fuisse putabat, mirabiliter simul et misericorditer corripere voluit (17). Accidit enim quadam vice ut idem venerabilis abbas tempore secationis colligendo feuo instans, in pratis grangiæ, quæ trans flumen Albam sita, proxima est monasterio Claravallis, cum fratribus suis impigre laboraret. Et ecce dum ferventius operi insisteret, frater quidam festinus advenit, nuntians unum de conversis infirmis, ægritudine prævalescente, morti approximare: et propterea gratiam inunctionis desiderare. Abbas autem sciens cæteros sua præsentia roborari, et ad laborandum ferventius incitari, ægre nimis tulit se ab opere divelli: ideoque unum de senioribus vicarium pro se misit, qui eidem infirmo solemne inunctionis officium impenderet. Quod ubi factum est, frater ille sacramenti ecclesiasticis contra æreas potestates rite munitus, in pace vitam finivit.

Post hæc die quadam, dicto completorio, dum clara adhuc luce fratres se in lectulis suis collocassent, ipse etiam dominus abbas vigilans in lecto suo jacebat. Cui sic jacenti monachus quidam, qui paulo ante prædictum fratrem vita decesserat, visibiliter apparuit, sicque ad eum locutus est: Scias, domine Pater, quoniam frater ille, qui proxime defunctus est, mox ut carnis induvias exiit, ante thronum gloriæ Domini nostri Jesu Christi a sanctis angelis præsentatus est. Ubi cum subtilissima examinatione vita ejus discutitur, tandem ad ea, quæ circa eum in extremis agentem gesta sunt, discussionis scrutinium processit. Cumque benignus Judex quaereret si omnia quæ circa inorientes fratres fieri solent rite circa eum adimpleta fuissent, responsum est quia rite, excepto eo solo quod abbas, dum labori ferventius instaret, eum in propria persona inungere neglexisset, sed pro se vicarium misisset. Quapropter Dominus me vocans, cujus cum cæteris tremendæ majestati astabam, dixit mihi: « Vade, et ex parte mea dic abbati, quatenus pro hac negligentia sua, cuncto tempore vitæ suæ singulis diebus septem psalmos pœnitentiales persolvat. » Hic dictis, nuntius cœlestis, dum ea quæ intus audierat foris nuntiasset, ad Dominum mittentem rediit: a quo, licet foris apprensus, intus minime recesserat. Abbas vero cum tremore et admiratione multa quæ audierat mente pertractans, divinæ pietatis ex intimo corde gratias retulit, proprio experimento probans, irrefragabili veritate subnixam esse sententiam, quam de Domino testatur Apostolus dicens quoniam, *ipsi cura est de nobis (I Petr. v)*. Humillima itaque obedientia pœnitentiam sibi a summo omnium abbatum Abbate inunctam suscipiens, tanta curavit sollicitudine observare, ut etiam postea factus Albanensis episcopus cardinalis solitus esset familiaribus suis dicere quia, si hoc articulo premeretur, ut unum e duobus modis omnibus fieri oporteret, scilicet in die sancto Paschæ, seu Natalis Domini, aut missam aut psalmos illos omittere, potius missam inter-

A mitteret. Benedictus igitur Deus in donis suis, et sanctus in omnibus misericordiis suis, qui in his novissimis diebus tam perspicuis et evidentibus revelationibus consolatur humiles servulos suos, ut per hoc a visibilibus abstracti, invisibilibus pedem fidei fortius imprimamus, certissime scientes quoniam visibilibus et invisibilibus ipse unus et solus est Dominus, qui incomprehensibili majestate sua soli polique patriam, unam facit esse rempublicam.

CAPUT XXXI.

De converso, qui per gratiam Dei et orationem venerabilis abbatis Henrici damnationis sententiam evasit.

Frater quidam laicus in Claravalle quidem aliquandiu conversatus, sed sub castissima Claravallensium disciplina nequaquam fuerat nutritus, verum de alia domo illuc transmissus, crimina gravissima, quæ in priori domo sua commiserat, usque ad ipsum mortis articulum, horrenda cordis duritia, sine confessione et pœnitentia abyssos pessimæ celabat conscientiæ. Hunc Deus omnipotens, in cujus ditione et voluntate universa sunt posita, tam liberaliter quam misericorditer ab æternæ damnationis voragine, jam jamque super caput ipsius imminenti, eripere dignatus est. Pressus enim gravissima infirmitate, cum jam mortem vicinam adesse sentiret, divina gratia, quæ quandoque miseris et indignis peccatoribus miseretur, illustratus, accito confessore peccata sua confiteri voluit. Livida vero malignorum spirituum caterva, quæ quantum in ipsa est, semper gratiæ Dei adversatur, timens ne per salutare confessionis antidotum peccatorem perderet, quem diu laqueis suis irretitum incontinenti se rapere posse præsumebat, tanta violentiæ suæ super eum irruit, ut perditio flaminis officio diutius permanens, mutus jam ultimum trahere flatum videretur. Pius vero Dominus, qui sicut novit parcere supplicantibus, ita novit etiam debellare superbos, sicut quondam typicum illum Pharaonis exercitum mediæ noctis silentio per columnam ignis et nubis respiciens contrivit, ita et nunc mediæ noctis silentio per intercessionem, sicut credimus, beati Bernardi sanctorumque qui in Claravalle requiescunt, tyrannicam dæmonum superbiam increpans et fugans, reum solum absolvit, redditoque linguæ officio, ad confessionis sacramentum animavit. Denique cum fratres infirmarii sollicitè circa eum observarent, et jam nullus aliud, nisi mortem huius præstolaretur, ecce repente mediæ noctis hora instante aperuit oculos, et absolute loquens, se confiteri velle fratribus indicavit. Tunc velociter accersito venerabili domno Henrico abbate, confessus est ei, loquens in amaritudine animæ suæ, et dicens: « Ego peccator immundus, ego omnium flagitiosissimus, confiteor Deo, et tibi, Pater, quia cum essem pridem in monasterio meo, nomine Esrom, quod situm est in Dacia, ex quadam fornicaria filium genui; et neque confessionem neque pœnitentiam super hujusmodi scelere hactenus egi. Proinde nunc cum obmutuissem, maligni spiritus miserrimam animam ad loca infernalium rapuerunt; ibique vidi supplicia, quibus mox exutus corpore mancipandus ero ad puniendum. Ibi quoque ad cumulum damnationis meæ filium meum jampridem mortuum reperi, iniquitates meas arguentem et exprobrantem mihi hujusmodi verbis: Heu, detestande peccator! heu, execranda proditor castitatis et religionis, nunquam natus fuisses, nunquam adultus fuisses! quasi qui non esses, de utero ad tumultum translatus fuisses! quoniam exigente malitia tua, ego in istas perducere merui miserias! »

His igitur auditis et visis conturbor atque coar-

(17) Henrici culpa nonnisi venialis fuit, qua laborem manuum non dimisit, et per alium ungi cura-

vit, quem per se ungere debuit: fortassis suos inde scandalizans.

etor nimis, tum pro ejusdem filii mei imputata pœnalitate, tum pro mea ipsius jamjamque imminente damnatione. Cum ergo hæc audisset discretus et prudens Pater domnus abbas Henricus, commota sunt viscera ejus vehementer, super tanta tribulatione peccatoris in supremo agone periclitantis. Unde et salutaribus verbis aggrediens hominem cœpit eum omnimoda argumentosæ pietatis instantia ad spem veniæ animare, consulens et suadens efficacibus monitis, ne unquam aliquo modo de ineffabili misericordia potentissimi Redemptoris diffideret, sed plena fidei devotione clamaret et diceret ei : « Credo, Domine, quia si etiam in profundum inferni demersus fuero, inde me potens est misericordia tua liberare (*Job xxx*). » Tandem itaque injuncta pœnitentia, factaque absolutione, abbas dimisit ægrotum, et seque recepit in dormitorium. Vix hora transierat, et ecce denuo, sollicitante infirmo, abbas ad eum revocatur, ac sine mora revertitur. Ad quem sic ait infirmus : « Obsecro te, domine Pater, miserere mei, et ora pro me misero peccatore, quia modo postquam tibi locutus sum, ad loca pœnarum reductus sum : ubi etiam significatum est mihi, quoniam propter confessionem quam miserante Deo feci, et propter pœnitentiam quam accepi, per gratiam Dei liberandus sum ab æternæ damnationis voragine, in purgatoris tamen supplicii scelera quæ commisi et omnia peccata mea usque ad novissimum quadranten exsoluturus. Quia vero minus pure confessus sum, et absque pura confessione salvari nequeo, magno Dei munere ecce secunda vice redire permissus sum, quatenus virus, quod adhuc remordet conscientiam, per salutarem confessionis potionem evomere festinem. Confiteor itaque Deo, et tibi, Pater, quod a quodam fratre thnicam unam sine licentia accipere præsumpsi, et de hoc proprietatis et inobedientiæ crimine hactenus sine confessione et pœnitentia vixi. » Itaque religiosus et pius Pater Henricus, tantam divinæ bonitatis abundantiam super tanto peccatore vehementer admirans, et tanquam bonus pastor oviculæ perditæ quidem, sed inventæ congratulans, facta denuo absolutione, pœnitentiaque injuncta, infirmum et pœnitentem tenerrimo pietatis affectu gratiæ Dei commendavit. Qui etiam infirmus, orante abbate, animæquior factus, et ipsa serenatione vultus statum suum melioratum esse significans, rursus obmutuit, et post modicum intervallum in pace quievit. *Quis accusabit adversus electos Dei ? Si Deus justificat, quis est qui condemnet ?* (*Rom. viii.*) Ipsius omnipotentis soli licitum et possibile est de eadem massa generis humani facere aliquod vas in contumeliam, aliquod in honorem, nec quisquam valet ei dicere : Quare sic fecisti ? cujus judicia vera justificata in seipsum, cujusque misericordiam ab æterno et usque in æternum super timentes eum, sicut nullus ex omnibus filiis hominum, sic nec quisquam ex omnibus virtutibus angelorum comprehendere poterit. Sicut namque conscius ille cœlestium secretorum Augustinus super sententiam illam, quam in Evangelio ait Dominus : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum* (*Joan. vi*), dicit : « Quem trahat Pater omnipotens, vel quem non trahat, quare illum trahat vel non trahat, noli velle discutere seu judicare, si non vis errare. »

Cæterum, sicut beati nimis, qui tam speciali privilegio gratiæ salvari merentur, ut hic de quo locuti sumus, sic e converso miseri et infelices nimis, qui talium exemplo peccata sua usque ad mortis articulum confiteri dissimulant, temeraria valde impudentia eandem se gratiam in extremis suis consecuturos præsumentes, cum Dominus per Psalmistam dicat : *Non congregabo conventicula eorum sanguinibus* (*Psal. xv*), quia pauci sunt, qui in sanguine peccatorum perdurantes hanc gratiam consequantur ; sed neque privilegia paucorum

A faciunt communem legem : Ideoque quicumque de misericordia Dei tam superbe præsumunt, et tempus gratiæ quod præ manibus, per negligentiam suam perdunt, cum tempus gratiæ transierit, et horror et caligo sempiternæ mortis lucem vitæ hujus contenebraverit ; tunc sicut capiuntur pisces hamo, et aves laqueo, sic capientur miseri tempore malo : tunc omnipotentis Dei tremendam majestatem, quam nunc despiciunt peccata hominum propter pœnitentiam benignissime dissimulantem ; sentient justissima et sævissima districtione peccata suppliciiis nunquam finiendis punientem. Igitur reverendissimus Pater Henricus abbas Clarævallis, dum quotidianis virtutum incrementis ad meliora proficeret, et opinio sanctitatis ejus clara ubique vulgaretur, voluntate et electione summi pontificis, fratrum quoque cardinalium consilio annuente, in Albanensem episcopum cardinalem assumptus est. Quam dignitatem adeptus, sic ea quæ pontificis erant exsequabatur, ut primæ suæ professionis et humilitatis nequaquam immemor existeret, foris auctoritatem sacerdotio condignam prætendens, sed intus luctum nunciabi in spiritu contrito et corde humiliato sacrificans, obtulitque interni inspectoris placere festinabat. Factus autem episcopus Claramvallem suam oblivioni minime tradidit, sed sincero eam semper dilexit amore, honori et utilitati ejus tam in curia Romana, quam alibi, ubicunque poterat, fidelissima devotione intendens. Consummatio vero feliciter diebus vitæ suæ sepultus est in Claramvalle, in loco quem sibi elegerat, et magno desiderio præoptaverat : qui locus medius est inter memoriam sanctorum confessorum Christi Bernardi et Malachiæ, quemque ea intentione sibi ad locum sepulturæ prælegit, ut in die generalis resurrectionis præfatis sanctis adhærens, quidquid meritorum sibi deesset in se, sanctissimorum contubernium suorum meritis adipiscatur.

CAPUT XXXII.

De venerabili viro domno Petro, octavo Clarævallis abbate.

Postquam mater universalis, videlicet sancta Ecclesia Romana, quæ habet plenitudinem potestatis, in partem sollicitudinis ascivit domnum Henricum quondam Clarævallis abbatem, cum quæreret enixius abbates et fratres Clarævallenses, quem in locum ejus subrogarent, cito de proximo obtulit se fragrantissima virtutum suaveolentia domni Petri abbatis Igniacensis, cujus supra mentionem fecimus : qui hanc specialem gratiam ab hominibus sui temporis obtinuerat, ut sanctus et bonus, electus ex millibus prædicaretur. Hunc itaque dignum dignorum successorem, octavum Clarævallis abbatem unanimo consensu elegerunt : dignum, inquam, qui pro suæ reverentia humilitatis ad altiorem locum ascendens, templi Domini, quod ex vivis lapidibus ædificatur, minister constitueretur, de quo per Ezechielem dicitur, quoniam in octo gradibus ascensus ejus (*Ezech. xxxiv*) : hoc significante Spiritu sancto quod per gradus octo principalium virtutum ad octavam æternæ beatitudinis ascenditur. Iste Dei famulus, cum ante susceptum regimen Clarævallensis Ecclesiæ perfectus et sanctus iudicio omnium habitus fuisset, tamen tanquam præterita conversatio sua nullius momenti fuisset, ad novum agnomen seipsum extendere cœpit, studens modis omnibus dare voci suæ vocem virtutis, id est ut quæ ore docebat, opere non destrueret, omnia justa et sancta factis magis quam verbis ostenderet, Patrum quoque præcedentium vestigia continere præ oculis haberet, præcipue sanctissimi Patris nostri Bernardi, cujus se indignum vicarium judicabat. Cumque cæteris floreret virtutibus, gratia tamen mansuetudinis ita decoratus erat, ut in habitu, in incessu, in vultu, in locutione ipsius nihil aliud, nisi sanctæ humilitatis quæ altius in corde ipsius radi-

caverat, judicia reniterent. Denique universa fere domus administratione in temporalibus cellarariis et provisoribus ejusdem domus commissa, ipse soli Deo vacare salutique animarum intendere proposuit. Nempe quotiescunque exoccupatus esse poterat, in auditorio solus in silentio, demisso in terram vultu sedebat, ut si quis de junioribus, vel infirmioribus fratribus multitudine tentationum percussus, seu quavis molestia gravatus fuisset, liberam eum ad eundem facultatem haberet: quem etiam continuo, secundum datam sibi gratiam salutaribus monitis et dulcissimis ædificationum eloquiis ad agonis pro Christo suscepti tolerantiam roborabat.

Cæterum quam rigidus castigator corporis sui fuerit, ex hoc satis apparet quod nunquam duabus tunicis et duabus cucullis simul, sed aut una cuculla et duabus tunicis, aut una tunica et duabus cucullis, etiam in asperrimo frigore vestiebatur; botis quoque rarissime utebatur. Frugalitati vero et parcimonie in tantum operam dabat, ut ipsis quoque communibus cibus parcissime utens, magis qualicumque sustentamentum fragilis corporis quaerere, quam gulæ irritamentis indulgere se comprobaret. Semper in corde, frequenter et in ore habebat, se indignum, se insufficientem esse, qui tantam domum regeret; se minus idoneum, minusque discretum, ad quem de universis mundi partibus tanta abbatum et fratrum multitudo respicere deberet. Unde etiam regi Francorum, qui propinquus erat, quadam vice dixisse fertur: « Vide, domine mi rex, quod ego tantillus homuncio, nullam prorsus habens personam, mentis etiam et rationis inops, tam sublimem domum regendam suscepi, et timeo graviter ne forte per imprudenciam et insufficientiam meam, status Clarævallis, qui hucusque inviolatus permansit, labefactetur. » Cujus humilitate rex admodum delectatus, respondit ei: « Cur, domine Pater, in tantam pusillanimitatem temetipsum dejicis, ut curam animarum, quas Deo auctore regendas suscepisti, deserere velis? Ne quæso, ita feceris, sed secundum gratiam tibi a Domino collatam, curam Dominici ovilis vigilantè exercere non negligas. Tu tantum esto abbas intus, in iis quæ ad honorem Dei, et ad salutem animarum pertinent; ego foris ero abbas, in omnibus quæ ad utilitatem domus vestræ spectant, possessiones vestras tutando, et ab omni exactione liberis reddendo, omnem etiam qui maligna voluntate vos quolibet modo inquietare præsumperit, regie animadversionis ultione feriendo. » Purissimam et Deo placitam hujus beati viri in sancta religione conversationem manifestius indicat gloriosa illa revelatio, quam supra expressimus, per quam glorificationem Christi martyris Gerardi quondam Clarævallis abbatis, non solum spiritualibus, verum etiam corporalibus oculis et auribus videre et audire dignus fuit. Quam vero copiosa superne gratiæ dulcedine perfusus fuerit, quamque non inellicax pro sceleratis et peccatoribus intercessor exstiterit, mirabilis illa et vere memoria digna Balduini militis et sceleratissimi peccatoris in extremis conversio manifeste declarat. Quæ qualiter acciderit, non ad impunitatem promittendam criminosis, sed ad honorem Dei, et ad consolationem poenitentium proferemus, sicut idem reverendissimus abbas eam cuidam fratri multis precibus exoratus seriatim exposuit, cujus verbis fidem non adhibere, omni religioni detrudere est. Porro memoratus frater scripto, quæ audierat, commendavit: unde et nos ea quæ dicturi sumus, ipsius verbis expressimus.

CAPUT XXXIII.

Qualiter omnipotens Deus cuidam sceleratissimo peccatori, meritis et precibus venerabilis Petri abbatis poenitentia fructum concessit.

Miles quidam, nomine Balduinus, dominus castri, quod in territorio Remensi situm Guiza nuncupatur, cum esset homo bellicosus et strenuus armis,

A postposito timore Dei multa mala quotidie perpetrabat, rapinis, incendiis, cædibus, cæterisque similibus diabolicis operibus frequenter insistens. Hoc autem solummodo boni in eodem esse videbatur, quod virum sanctissimum Petrum tunc Igniaci, postea Clarævallis abbatem, cum tota domo Igniacensi sincere diligens magnifice honorabat, multumque de ejus meritis confidebat. Neque vero id frustra, quemadmodum rei exitus declaravit, ut adimpleretur sententia, quam Dominus in Evangelio ait: *Qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet* (Matth. x). Nam cum adhuc esset in ætate virili, contigit eum lethali ægritudine pressum ad extrema perducì. Proinde misit quantocius nuntium, rogans et supplicans quatenus prædictus abbas ad se venire dignaretur. Qui concite veniens, invenit hominem jam pene consumptum, et linguæ officio penitus destitutum. Sed orante abbate sancto, larga benignitate Christi Domini nostri indulta est protinus ægro loquendi facultas, et voluntas confitendi. Confessione vero cum multa cordis contritione facta, voluit incontinenti mundum deserere, et habitum sanctæ religionis assumere. Coniuge autem ipsius, quæ plus corpus mariti sui quam animam diligebat, multa pertinacia ne hoc fieret prohibente, dilatatum est interim votum, donec illa de sospitate ipsius penitus desperata, tandem suum dedit assensum. Qui gavisus vehementer de impetrata conversionis licentia, mox ad supra prædictam Igniaci domum transferri se fecit, futurus ibidem monachus, si vixisset. Sed morte accelerante soluta est protinus anima ejus a corpore, amarissima contritione ingeniens ac poenitens vehementer, quod tempus poenitentia sine poenitentia transegisset. Cumque defunctus fuisset, factæ sunt de eo revelationes multæ præfato abbati, cæterisque senioribus loci, quas quia longum est omnes explicare, pauca ex pluribus annotare curavimus. Eadem igitur nocte qua defunctus est, apparuit in visione cuidam viro religioso, quasi de lecto se erigens, in quo gravi ægritudine pressus jacere videbatur. Cui cum ille adminiculum ferre conaretur, ait: « Non est mihi necesse, frater, ut te ipsum fatiges; sanctus namque Benedictus sub cuius alas, licet indignus, confugi, adjutor est mihi fortissimus, ipseque me mittit ad dominum Petrum abbatem vestrum, ut ab eo monachus sim. » In ipsa nocte cum idem venerabilis abbas pro anima peccatoris, sed poenitentis sollicitus et anxius valde existeret, cepit animo pertractare qualiter homini mortuo tanta peccatorum mole gravato succurrere posset. Hæc illo cogitante, subito astitit ei quidam cujus vultum non agnoscebat, quem tamen angelum Domini fuisse credebat, respondens cogitationibus ejus, et dicens: « Magno adjutorio indiget. Haud dubium vero est quin de ipso mortuo diceret. » Et his dictis, statim ab oculis ejus sublatus est.

D Itaque sanctus abbas, accepto divinitus hujusmodi responso, liquefactus est totus pietatis et fraternæ compassionis unguento; et mox conversus ad orationem altaria sanctorum circuibat, eorumque suffragia pro salute defuncti medullitus implorabat. Cumque hoc ardenti pietatis affectu diutius actitaret, ex infirmitate fragilitatis humanæ tanquam mæsto et fatigato somnus obrepere cepit. Tenuiter vero obductis palpebris, cum nec plene vigilans, nec plene dormiens sibi videretur, repente apparuit ei Satanas, vultu terribili minaciter fremens adversus eum et dicens: « Quid? Balduinum auferes mihi? » Et cum hoc dixisset, in impetu furoris exsiliit in eum, coarctans et comprimens vehementer. Qui statim expergefactus, ita se omnibus membris astrictum reperit, ut ea movere non posset, sed verbum Dei non fuit alligatum. Dixit itaque ad insatiabilem illum homicidam: « Adjuro te, spiritus immunde, per sanguinem Jesu Christi Filii Dei, quem pro nobis miseris et peccatoribus in cruce

fundere dignatus est; et per gloriosam ejus genitricem et Virginem Mariam, quatenus huic animæ confessæ et pœnitenti nocere non præsumas. » Et cum hoc dixisset, divina virtute coactus reliquit eum diabolus, et fugit. Ipse vero in sua relaxatione defuncti liberationem intelligens, resumpta orandi constantia, magis ac magis interim precibus insistebat. Tanta namque in illa hora devotionis gratia perfusus est, tantamque de Dei misericordia fiduciam mente concepit, quantam nunquam in vita sua fuerat expertus. Unde etiam indubitanter credidit suas suorumque fratrum supplicationes pro eodem defuncto divinitus exaudiri. Mane ergo facto cum capitulo fratrum præsideret, omnes in commune sollicitè rogat, attentius monet, quatenus pro anima peccatoris, qui ad ipsos in supremo necessitatis articulo confugisset, devotas preces effunderent, multasque et diuturnas orationes statuens, ipse per dies triginta pene quotidie sacrificium nostræ redemptionis pro ejus anima offerre curavit. Porro per totum tricenarium illud vix aliqua dies præterit, quin memorato abbati, aliquando quidem dormienti, aliquando etiani, quod magis mirum est, vigilianti, idem defunctus, scilicet Balduinus, appareret, interdum quoque flexis genibus et junctis manibus coram eo stans supplicare videbatur, ut pro se orare non desisteret.

Contigit autem in ipso tempore abbatem quemdam monachorum nigri Ordinis, quem miles ille adhuc in carne vivens aliquando graviter injuriaverat, ad eandem domum Igniaci hospitandi gratia divertere. Gavius vero reverendissimus abbas Petrus, quod hanc quoque occasionem adjuvandi peccatricem animam sibi præstitisset Dominus, supradictum abbatem duxit ad tumulum defuncti, obsecrans in Christi amore ut eum absolveret ab illa injuria quam, suadente diabolo, in ipsum commiserat. Quo statim sine dilatione, tum propter honorem Dei, tum propter compassionem fraternæ misericordiæ, quod petebatur concedente, ecce in ipsa nocte defunctus ille domino abbati Petro gratulabundus apparuit, ostendens ei corpus suum purgatum a lepra, qua se ab olim contaminatum fuisse insinuabat. Præterea in facie ipsius apparuit immensi cujusdam vulneris penitus obducta cicatrix, cujus sanitas recens deletum ostendebat esse piaculum, quod in abbatem commiserat. Post hæc autem, cum jam Dominus declarare vellet exauditas fuisse in conspectu suo preces sancti abbatis fratrumque ejus, pro anima pœnitentis illius, in ipso sancto die Parasceves, jam inchoato circa horam nonam divini officio, in ipsa, inquam, hora, qua Dominus Jesus Christus pro peccatoribus crucis supplicium subire et mortem gustare dignatus est, cum idem venerabilis abbas indutus sacerdotalibus juxta altare præsideret, apparuerunt ei duo juvenes præclaris vultibus et sericis vestibus renitentes: qui eundem Balduinum defunctum dextra levaque incedentes ad altare deduxerunt. Transcuntes vero coram abbate, convertentes se ad eum dixerunt: Ecce dominus Balduinus. Erat autem ipse defunctus nigris quidem vestimentis, sed tamen bonis et decoris amictus, quæ quasi de læmbruno esse videbantur. Quod videns sanctus abbas, lætatus est valde, nimirum intelligens in vestibus nigris pœnitentiæ signum, et in representatione ipsius ad altare certum reconciliationis indicium. Ut vero reconciliationis hujus omnis a corde famuli Dei removeretur scrupulus, qui prius crebro apparere solebat intercessionis opem flagitans, deinceps nec ipsi abbati, nec alteri cuiquam apparuit, ut etiam per hoc magna misericordia Dei se in numero pœnitentium, et in purgatoris locis ad similitudinem Dei reformandorum receptum fuisse declararet. Quis, rogo, divinæ bonitatis et clementiæ viscera super nos miseros et peccatores digne æstimare sufficiat? Sed sicut certissime cre-

dit catholica mater Ecclesia Dominum Jesum pro peccatoribus et impiis in passione et in morte sua innocentissimum sanguinem suum fudisse, ita prorsus incertissimum est quisnam sit ille qui ad redemptionis hujus sacramentum pertineat, vel quis ille, qui non pertineat: ideoque merito judicare prohibemur, neque de quantumlibet sceleratissimo peccatore præcipitem ferre sententiam, quia qualis quisque sit hodie, utcumque æstimare possumus, qualis vero crastino futurus, omnino scire non possumus. Neque enim solum quidam per gratiam Dei de peccatis et vitiiis transeunt ad remedia pœnitentiæ, verum etiam, quod omni lacrymarum fonte plangendum est, terribili nimis judicio Dei, de virtutibus et sanctis operibus nonnulli tandem dilabuntur ad vitia. Ergo qui stat, in timore et tremore videat ne cadat; qui autem eecidit, modis omnibus sollicitus sit ut resurgat. Ubicumque enim lignum humanæ naturæ in morte carnis ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit (Eccl. xi), id est aut cum Christo, qui est vera vita, in æterna beatitudine, aut cum diabolo, qui est vera mors, in perpetua damnationis miseria.

Perpende itaque, lector, quam charus et acceptus Deo fuerit iste beatus abbas Petrus, cujus meritis et precibus donavit hominem peccatorem, qui ob multiplicatam et enormitatem scelerum suorum vix unquam de profundæ mortis voragine respirare posse videbatur. Quod si ante susceptum regimen Clarævallis tam perfectus fuisse dignoscitur, postquam pastor et rector hujus religiosæ domus fieri meruit, de qua, sicut beatus Bernardus in quodam sermone suo testatur, optimos et pretiosissimos animarum redditus singulis annis colligit Deus, nihilne meritorum illi accrevisse putabimus? Accrevit utique, quia priorem religionem suam posteriore sanctitate multiplicibus virtutum incrementis cumulavit, sic Marthæ inquietas in semetipso castigans occupationes, ut Mariæ quietem per sacræ contemplationis studium toto mentis complecteretur affectu. Sic subditos arcum et angustam viam incedere docens, ut legem quam aliis imponebat, primitus hanc tenendam esse, in sua sancta conversatione demonstraret. Consummatis igitur laudabiliter diebus vitæ suæ, debitum universitatis exsolvit; et qui aliquandiu in lacrymis seminaverat, claudens oculos in morte carnis, in gaudio immortalis vitæ dulcissimos laborum suorum manipulos æternaliter metit. Venerabile corpus ejus in cellula, qua supra diximus, martyrem Christi Gerardum positum, in sarcophago super pavementum exaltato cum condigno honore reconditum est: ubi cum beato collega suo in pace in idipsum obdormiens et requiescens, generalis resurrectionis diem, et gloriam, quæ tunc sanctis reddetur, feliciter præstolatur.

Recapitulatio supradictorum.

De virtutibus et laudabilis vitæ præconiis reverendissimorum Patrum, beati Alberici primi, et beati Stephani secundi Cisterciensis cœnobii abbatis, nec non et sanctissimi Bernardi primi Clarævallis abbatis, eorumque successorum, quasi de spatioso et florido campo non inutiliter, ut reor, ista decerpimus, et fratribus nostris lectioni studentibus, et lectione quoque proficere cupientibus, tanquam vernantissimos flosculos apposuvimus, Dei omnipotentis misericordiam postulantes, quatenus non tantum Cistercio et Clarævalli, sed etiam universitati Ordinis nostri Patres tantæ religionis et perfectionis æmulatores suscitare dignetur, ut omnes nos qui in Cisterciensi Ordine pondus diei et æstus, quod institutores nostri indefesso studio portaverunt, nobisque portandum tradiderunt, ferre decrevimus, non solum ex lectione sacræ præcedentium Patrum exempla cognoscamus, verum etiam præsentium Patrum illuminati roboratique doctrina intra Dominici ovillis caulas, ubi intrantes et exeun-

tes pascua vitæ inveniamus, recipi mereamur. Nemo vero putet nos hæc de Cisterciensium et Clarevallensium abbatum sacra conversatione ista conscripisse, quasi non et in aliis domibus nostri Ordinis, præcipue in illis quæ cum Cistercio et Clarevalle caput Ordinis esse noscuntur, Firmitate scilicet Pontiniaco et Morimundo claruerint, Patres vita et religione conspicui, cum certissime sciamus, in diversis cœnobiis nostri Ordinis Patres diversarum gratia virtutum florentes

A exstitisse, quorum meritis et precibus usque hodie per universitatem congregationis nostræ vigor disciplinæ et fervor sanctæ religionis adjuvante Domino conservatur. Sed nos ea, quæ de principalium domorum Ordinis Patribus cognovimus, ad exemplum sufficere credimus, quorum et sanctitas sine præiudicio cæterorum excellentior esse creditur, et auctoritas animum legentis ad reverentiam amoremque sacre religionis facilius accendere speratur.

DISTINCTIO TERTIA.

De quibusdam S. Bernardi fratribus et discipulis, aliisque Clarevallis religiosis.

CAPUT PRIMUM.

De domino Gerardo fratre sancti Bernardi, cellerario Clarevallis.

Jam vero ad seniores, qui sub beatissimo Patre nostro Bernardo, et deinceps in Clarevalle claruerunt, styllum vertamus, viros vere religiosos, contemptu sæculi sublimes, ordinis æmulatione ferventes, diversorum charismatum gratia tanquam sidera cœli relucentes, sanctæ contemplationis studio sine tædio mentis invigilantes, qui nomen et habitum monachi sanctis moribus et optima conversatione decoravere, utque hoc quod dicebantur, vere essent, et admirabili devotionis instantia elaboravere. Quorum primum tanquam primogenitum, quod in lege Domino offerri præcipitur, non immerito ponemus domnum Gerardum quondam Clarevallis cellerarium, germanum fratrem sancti Patris nostri Bernardi, plurimumque ab eo dilectum: qui quanto difficilior in initiis conversioni consensisse visus fuit, tanto tenacius et sincerius postmodum in omni conversatione sua ejusdem conversionis exercitiis adhæsit. Cum enim servus Domini Bernardus in adolescentia sua tanquam tenerimus ligni vermiculus delicatus existens, Spiritu sancto præventus manum ad fortia mittere proposuisset, conversionis etiam gratiam mente conceptam Domino vovisset, eodem quoque Spiritu inflammatum conversionis socios quaquaversum colligeret: cum jam cæteri fratres ejus salutaribus monitis assensum præbuissent, Gerardus salubre consilium difficilior admitebat, quia, cum esset miles in armis strenuus, juvenutis robore validus, magnæ prudentiæ, benignitatis eximie, et qui ab omnibus diligeretur, radicem cordis hujus mundi pompis et vanitatibus altius infixerat. Cumque obstinato animo fratris sui monita repelleret, Bernardus fide jam igneus, et fraternæ charitatis zelo mirum in modum exasperatus: « Scio, inquit, scio, sola vexatio intellectum dabit auditui. » Et ecce præsentialiter in latere ejusdem fratris sui lancea infixæ ei apparuit præsagium futurorum. Moxque digitum loco lateris in quo lanceam solus ipse videbat, apponens: « Veniet, inquit, dies, et cito veniet. Cum lancea lateri huius infixæ pervium faciet iter ad cor tuum consilio salutis tuæ quod aspernaris, et timebis quidem, sed minime morieris. » Sic dictum, sicut factum est. Paucissimis namque interpositis diebus circumvallatus ab inimicis, capitur et vulneratur juxta verbum fratris sui, lanceamque ipsi lateri, eidemque loco, quo prædictum fuerat, trahens, et mortem quasi jam præsentem perhorrescens, clamabat: « Monachus sum, monachus sum Cisterciensis. » Nihilominus tamen captus, et in custodia reclusus est. Porro de vulnere oræter spem cito convaluit.

B propositum vero seu votum quod voverat, non mutavit. Cumque frater ejus laboraret, ut erui posset sed nil proficeret, Gerardus magis ac magis contristari et anxari cœpit, eo quod votum quod Domino voverat reddere prohiberetur; quodque cum liberum sibi fuisset, amore sæculi debriatus, vovere et reddere contempsisset. Bernardus vero, cum nec loqui ei permitteretur, accedens ad carcerem clamavit: « Scito, frater Gerarde, quia ituri sumus in proximo, et monasterium introituri. Tu vero quando quidem exire non licet, hic monachus esto, sciens quod vis et non potes, pro facto reputari. »

Aliquando itaque tempore in carcere clausus et compedibus vinctus, didicit durum esse sibi contra stimulum gratiæ Dei recalitrare. Didicit, inquam, felle dulcedo amoris hujus sæculi quantis calamitatibus, quantisque amaritudinibus repletur. Denique cum sufficienter et salubriter pro obstinatione sua castigatus a Domino fuisset, quadam nocte audivit in somnis vocem dicentem sibi: « Hodie liberaberis. » Eadem itaque die circa vesperam divinitus compedes ejus contractæ sunt, claustra etiam carceris sponte reserata sunt, exiensque Gerardus, per medium illorum qui se captivaverant et reclusant liber incedebat. Sicque a gemina captivitate, corporis scilicet et animæ magna Dei misericordia liberatus, ita ut ex sententia dicere posset: *Virga tua et baculus tuus, Domine, ipsa me consolata sunt* (Psal. xxii), cum fratribus suis, cæterisque, qui in eadem spiritualis militiæ sacramenta juraverant, Cistercium venit, tanto humilior et devotius votum quod voverat Domino reddidit, quanto ex sola divina gratia et voluntate vovendi, et ejusdem voti implendi facultatem, tam manifesto miraculo edoctus, sibi inesse sciebat. Postmodum vero, cum reverendissimus Pater Stephanus Cisterciensis abbas, beatum Bernardum et fratres ejus, cum aliis viris religiosis, ad ædificandam domum Clarevallis mississet, ipsumque venerabilem Bernardum cæteris præfecisset abbatem, dominus Gerardus in eadem domo cellerarius constitutus est. Quam vero strenue, quamque prudenter et humiliter officium sibi creditum administraverit, melius ipsius beati Bernardi verbis quam nostris explicabimus. Cum enim post obitum ejus idem venerabilis abbas nobili illa sua facundia sermonem piissimo luctu plenum in conventu fratrum faceret, inter cætera sic ait (18): « Scitis, o filii, quam justus sit dolor meus! quam dolenda plaga mea. Cernitis nempe quam fidus comes deseruit me in via hæc qua ambulabam! quam vigil ad curam, quam non segnis ad onus, quam suavis ad mores! Quis mihi ita pernecessarius, cui æque dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete, quæso, vicem meam, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, et ille por-

(18) Oratio funebris in obitu Gerard. Serm. 26, in Cant.

tabat me; pusillus corde, et confortabat me. Piger eram et negligens, et excitabat me; improvidus et obliviosus, et commonebat me. Quo mihi avulsus es? Quo mihi raptus e manibus, homo unanims, homo secundum cor meum? Amavimus nos in vita, quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio, et quam omnino non posset efficere, nisi mors. Quando enim me vivus vivum desereres? Omnino opus mortis, horrendum divortium. Quis enim tam suavi vinculo nostri non pepercisset amoris, nisi totius suavitatis inimica mors? Ad omne quod emergerit, respicio ad Gerardum, ut consueveram, et non est. Heu! tunc ingemisco miser, sicut homo sine adjutorio. Quem consulam in ambiguis, cui in adversis fidam, quis portabit onera, quis pericula propulsabit? Nonne ubique gressus meos Gerardi oculi anteibant? Nonne tuum, Gerarde, pectus curæ meæ notius quam meum ipsius habebant, familiarius incursabant, acrius urgebant? Nonne in lingua tua illa placabilis et potenti meam a sermonibus sæculi frequentissime vindicabas, et amico reddebas silentio? Dominus dederat ei linguam eruditam: ut sciret, quando deberet proferre sermonem. Ita denique in prudentia responsum suarum, et in gratia data sibi desuper, et domesticis satisfaciebatur et exteris: ut pene me nemo requireret, cui prior forte Gerardus occurrisset. Occurrebat autem adventantibus, opponens se, ne meum otium incursarent. Si quibus sane satisfacere per se non quibat, hos adducebat ad me: cæteros emittebat. O virum indurium! o amicum fidelem! et amico gerebat amorem, et officiis charitatis non deerat. Quis vacua recessit ab eo manu? Si dives, consilium: si pauper, subsidium reportabat. Nec quærebatur quæ sua erant, qui se mediis ingerebat curis, ut ego vacarem. Sperabat enim, sicut erat humillimus, majorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret ipse. Interdum tamen postulabat absolvi, et alteri cedere, quasi qui melius provideret. Sed ubi ille inveniretur? Nec petulantia aliquo, ut assolet, in eo officii detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, et minus omnibus accipiebat, ita ut sæpe cum aliis necessaria ministraret, ipse egeret pluribus, verbi causa, cibo, aut veste. Gratias tibi, frater, de omni fructu meorum, si quis est in Domino, studiorum; tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabar, et ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certe divinis sanctius occupabar obsequiis, aut doctrinæ filiorum utilius intendebam. Cur enim securus intus non essem, cum te scirem agentem foris, manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum et linguam meam? Sed quid dixi foris agentem illum, quasi interna Gerardus nesciret, et spiritualium expertus esset donorum? Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba ejus spiritum redolerent. Norunt contubernalis, quam mores ejus et studia non carnem saperent, sed ferrent spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinæ? quis in castigando corpus suum districtior? quis suspensior in contemplantando, subtilior in disserendo? Quoties cum eo disserens, ea didici, quæ nesciebam: et qui docturus adveneram, doctus magis abscessi.

Nec mirum de me, cum magni ac sapientes viri id ipsum nihilominus de illo sibi accidisse testentur. Non cognovit litteraturam, sed habuit litterarum inventorem sensum, habuit et illuminantem Spiritum. Nec in maximis tantum, sed et in minimis maximus erat. Quid, verbi causa, in ædificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum; quid inquam, vel in hoc genere rerum Gerardi subterfugit peritiam? Cæmentariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus atque textoribus, facile magister erat. Cumque judicio omnium omnibus esset sapienter, solus in suis oculis non erat sapiens. Utinam multos, etsi mi-

nus sapientes, non plus tangeret illa maledictio: *Vae qui sapientes estis in oculis vestris (Isai. v).* Scientibus ista loquor, et adhuc plura his de illo expertis et compertis. Parco autem, quia caro mea et frater meus est. Hoc autem securus addo, mihi utilis in omnibus et præ omnibus fuit; utilis in parvis et magnis in privatis et publicis, foris et intus. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. Solum pene reliquerat mihi provisoris honorem et nomen; nam opus ipse faciebat. Ego vocitabar abbas; sed ille præerat in sollicitudine. Merito requievit in illo spiritus meus, per quem licebat dilectari in Domino, prædicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mi frater, erat mihi mens sobria, quies grata, sermo efficacior, oratio pinguior, frequentior lectio, et ferventior affectus. Heu, sublatus es, et hæc omnia simul. Tecum pariter aberunt omnes delicie et lætitiæ meæ. Jam curæ irruerunt, jam molestiæ hinc inde pulsant, et angustie undique solum me reperiunt, solæ mihi te abeunte remanserunt; solus sub sarcina gemo. Aut ponere, aut opprimi necesse est; quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te? Nam pro te nolim, nec tua te fraudare gloria. Porro supervivere tibi labor et dolor. Exite, exite, lacrymæ, jam pridem exire cupientes. Exite, quia is qui vobis meatum obstruxerat, commeavit. Non sum insensibilis, fateor, ad pœnas; horreo mortem meam et meorum. Meus erat Gerardus, meus plane. Annon meus, qui frater sanguine fuit, professione filius, sollicitudine pater, consors spiritu, intimus affectu? Is recessit a me; sentio, læsus sum, et graviter. Ignoscite, filii, imo, si filii, vicem paternam. Doleo super te, Gerarde charissime; non quia dolendus, sed quia ablati. Et ideo fortassis dolendum mihi potius super me; quia bibo calicem amaritudinis. *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, stimulus tuus? (I Cor. xv.)* Gerardus te non formidat, larvalis effigies! Gerardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modo securus, sed et lætabundus et laudans. Plango igitur primum super mea ipsius plaga, atque hujus jactura domus. Plango deinde super pauperum necessitatibus, quorum Gerardus pater erat. Plango certe et super universi nostri Ordinis statu, nostræque professionis; qui de tuo, Gerarde, zelo, consilio et exemplo, robur non mediocre capiebat. Plango postremo, etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus afficior graviter, quia vehementer amo.

CAPUT II.

De laudabili abstinentia domni Gerardi cellerarii.

Hoc est testimonium, quod de vita et conversatione, dilecti fratris sui Gerardi reverendissimus Pater Bernardus perhibuit, quod nos de longo sermone ipsius diversis in locis excerptes, ad demonstrandas tanti viri virtutes continuatim posuimus. Scimus verofuscum adulationis et tanti Patris nostri verbis et sensibus longe prorsus abfuisse, nec sanguinis affectione attractum, ut vel uno verbo plus laudaret eum quam mera veritas laudandum esse censebat. Proinde si verum est, imo quia verum est testimonium ejus, liquet profecto perfectum in virtutibus fuisse famulum Dei Gerardum, cui magno ad observantiam veræ religionis exteriorum administratio nil oberat, quæ tam multos a tramite disciplina claustralis solet avertere, et in barathrum sæcularis conversationis immergere. Quis autem tantæ laudis præconium digne admirari sufficiat, quod plus omnibus laborans, minus omnibus accipiebat, quod nullo petulantie affectu in officio suo detinebatur; quod quidem temporibus nostris rarissimum est; sed solo intuitu charitatis; quod cum cæteris necessaria ministraret, ipse egebat in pluribus? Sane ad comprobandum quam fuit rigidus in observantia disciplinæ, quamque districtus castigator corporis sui, unum ex laudabilibus factis ejus exempli causa

ponemus, ut nī, qui sanctorum virtutes ad profectum suum scrutari satagunt, si ferventes in religione sunt, habeant quod imitari debeant; sin vero remissi vel infirmi, habeant unde de se doleant. Solebat famulus Domini Gerardus, grangias ex debito officii sui circumieci, communi fratrum mensa et victu contentus esse, aquam cum eis et ipse bibens: nec facile aliud quid præter communia pulmenta sibi patiebatur apponi. Accidit autem quadam vice ut ad grangiam iturus infirmaretur. Quod sciens conversus, qui cum eo ire debebat, ad priorem accessit; cellerarium infirmari suggestit, timere se dicens, quia si aquam in grangia, sicut solebat, biberet, infirmitati ejus pondus accresceret. Jussu itaque prioris vasculum vino plenum secum tulit, cellerario penitus hoc ignorante: quod etiam ipsi sedenti cum fratribus ad mensam obtulit; signum, sicut moris est, ex parte prioris faciens, ut causa infirmitatis suæ modico illo vino soluta uretur. Quando vero ille paupertatis et communis vitæ feruentissimus æmulator in hoc consentiret, ut, cæteris omnibus aquam hibentibus, ipse solus poculo vini delectaretur? Erat autem vas aqua plenum in medio positum, unde fratres bibere debebant. Parumper ergo intra semetipsum quid sibi faciendum esset deliberans, continuo surrexit; et tollens vasculum vini, cunctis videntibus, urceo qui aquam habebat vinum infudit, signum faciens, ut omnes biberent in commune. Malebat quippe corpus suum infirmitate periclitari quam vel in tantilla remissione abstinentiæ conscientie suæ maculam dare. De quo ejus tam religioso facto fratres exhilarati pariter et ædificati, delectabilis aquam illam biberunt, quam si pretiosissimum vinum eis propinari fecisset. Legebant nimirum in vita et moribus optimi cellerarii sui quam contemnenda sit carnis illecebra, qui nec pro tuenda vel recuperanda corporis sui sanitate poculum sumere acquievit, unde infirmis occasionem scandali dedisse videretur.

CAPUT III.

De pretiosa morte venerabilis viri Gerardi.

Cum pro sedando schismate Petri Leonis S. Pater Bernardus tertia jam vice, vocante domno papa Innocentio, Italiam intrasset, et magnis ubique signis et miraculis claresceret, et magnis ubique signis et miraculis claresceret, domnum Gerardum cellerarium suum tanquam fidelissimum adiutorem prudentissimumque consiliarium, per omnia secum habebat. Contigit vero cum essent Viterbi ut idem domnus Gerardus gravissima valetudine correptus lecto decumberet, venerabilemque abbatem conturbatum vehementer et consternatum redderet. Cumque manifesta signa mortis exitum imminere denuntiarent, servus Domini Bernardus ægerrime ferebat comitem peregrinationis, et illum comitem, in terra relinquere aliena, nec resignare iis, qui eum sibi commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde, cum fletu et gemitu conversus ad Dominum: « Exspecta, inquit, Domine, exspecta usque ad reditum, restitutum amicis tolle eum jam, si vis, et non causabor. » Sed quomodo pius et misericors Dominus humillimum servum suum, cum tanta contritione cordis in propria causa postularem, despiceret, quem tanta facilitate, quanta benignitate in causis alienis exaudire continue solebat? Nempe præter spem universorum tanquam de portis mortis ad vitam revocatus, cito convaluit Gerardus; perfectisque negotiis, pace sanctæ Romanæ Ecclesiæ redditâ, Leonina rabie penitus extincta, redierunt in patriam, cum exultatione universæ terræ reportantes manipulos pacis. Haud multo vero post hoc elapso tempore, tanquam jam votis et desideriiis fidelis servi sui Bernardi satisfecisset Dominus, rursus Gerardus cœpit viribus corporis repente destitui, paulatimque ad exitum appropinquare: qui occupationem quidem Marthæ pro injuncto sibi officio patienter

A sustinuerat, sed vacationem Mariæ toto mentis conamine amplexus fuerat. Sentiens itaque se certissime migraturum, et de laboriosis hujus sæculi curis ad æternæ beatitudinis requiem transiturum, ubi vacare incipiens, gustaret et videret quoniam suavis est Dominus, et comprobaret nequaquam se carnali seu sæculari aliquo desiderio in officio suo detentum fuisse, elevatis in cœlum oculis: « Deus, inquit, tu scis quod, quantum in me fuit, semper optavi quietem intendere mihi, vacare tibi. Sed implicitum tenuit me amor tuus, et voluntas fratrum, et studium obediendi; super omnia vero abbatis et fratris mei germana dilectio. »

B Circa medium vero noctis, quam ultimam cum miseris mortalibus egit, mirum in modum exhilarato vultu in voce exultationis subito erupit in illud Davidicum, stupentibus qui aderant: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis (Psal. xlviii)*. Jam enim huic beato viro nocte adhuc media die sciebat, et ultima nox ipsius sicut dies illuminabatur, prorsus illa nox illuminatio ipsius in deliciis æterni luminis, quod est Christus Dominus. Quomodo enim tenebræ non vertuntur in lucem, ubi cantando moritur homo, et moriendo cantat? Usurparis, o inimica mors, ad lætitiā, cum sis mater mœroris; usurparis ad gloriā, gloria adversatrix; usurparis ad introitum regni, porta inferi; fovea perditionis, ad inventionem salutis. Fratres itaque qui aderant, tanti novitate miraculi attoniti, cucurrere citius, dilecto fratri ipsius S. Bernardo hominem in mortem exultantem et insultantem morti nuntiantes. Qui cum debilis et infirmus accelerans venisset, extrema jam psalmi quem cantabat ipso audiente clara voce complevit. Et suspiciens in cœlum, ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii)*. Et repetens eundem sermonem, ac frequenter ingeminans: *Pater, Pater, conversus ad sanctum abbatem et fratrem suum, exhilarata facie: « Quanta, inquit, dignatio Dei Patrem hominum esse; quanta hominum gloria, Dei filios, Dei esse hæredes. Nam si filii, et hæredes. »* Sic sancta illa anima in jubilo et exultatione spiritualis gaudii carne soluta, et hymnicis angelorum choris admista, tanto liberiori volatu sideras petiit mansiones, quanto suum nil in ea malignorum caterva spirituum invenire poterat. Funeri ejus sanctus abbas et frater ipsius debitum commendationis et exsequiarum officium dulcissima mentis affectione devote impendit, cum tamen aliis flentibus ipse non fleret, sed erumpere gestientes lacrymas magna fidei constantia castigaret, ne quasi mortuum plangere et flere videretur illum quem de morte sua in æterna vita et gloria sempiterna natum esse non dubitabat.

CAPUT IV.

De reverendissimo Patre Humberto, quondam priore Claravallis.

D Postquam gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi domus Claravallis fundata est, et fragrantissima sacræ religionis ejus opinio multis facta odor vitæ in vitam, inter cæteros, quos divinæ bonitatis arcanum consilium de diversis mundi partibus vocabat, plures religiosi viri, qui suis in locis perfecti in religionis observantia videbantur, audientes, quod tam specialiter et excellenter magnificentasset misericordiam suam Dominus cum domo eadem, et ejus sanctissimo abbate, tanquam novi tirones, ex emerite militiæ laboribus venientes, tantæ sanctitatis collegio sociari ferventissima spiritus devotione cupiebant. Inter quos primi vel præcipui exstiterunt Humbertus Igniacensis cœnobii primus abbas, Renaldus, et Petrus, cognomento Tolosanus, Guillelmus, et Gerardus Farsensis: qui non uno quidem in loco, sed divisim et inter se distantibus provinciis habitantes, ita se, ab ipsis infantæ rudimentis, divinis obsequiis mancipaverant,

ut in omni virtutum gratia florentes, alienis, quasi perfectioribus, exemplis institui, minus necessarium habere viderentur. Verumtamen mellifluam sanctitatis dulcedinem, qua cæteris sui temporis sanctus beatus Pater noster Bernardus, tanquam cedrus exaltata in monte Sion, supereminēbat, crebra et certa relatione cognoscentes, tanquam vere mites et humiles corde, nec surda aure prætereuntes illud de Apocalypsi: *Qui sanctus est, sanctificetur adhuc (Apoc. xii)*; priora sua nihili reputantes, sed in anteriora extenti, tanti et tam spiritualis Patris magisterio prona et humillima se voluntate subdidere. Quos etiam pro suæ reverentia sanctitatis idem beatus Bernardus unico semper charitatis amplectebatur affectu. Nunc itaque de reverendissimi Patris Humberti purissima et vere monastica conversatione pauca commemorabimus; de cæteris vero, suo loco, quod Dominus dederit dicemus. Servus Dei Humbertus a puerilibus annis in sanctuario Domini locatus, cum jam per viginti annos in religione strenue Domino militasset, tandem perfectioris et sanctioris vitæ desiderio Claramvallem se contulit, in ipso fere principio domus illius. Ubi tantis virtutum charismatibus effulsit, tantaque mansuetudinis et charitatis gratia decoratus exstitit, ut tanquam unus de numero cœlestium seraphim universitatem congregationis ferventissima conversatione sua in amorem Dei vehementer accenderet. Ipse etiam sanctæ hujus et a Deo benedictæ congregationis speciali prærogativa benedictus abbas in vertice virtutum stans, neque ab homine religionis incrementa mendicare necesse habens, cum esset tamen doctus unctione Spiritus sancti humiliora sectari, potius quam sublimiora, Humbertum Dei famulum ad imitandum perfectionis exemplum sibi proposuerat, ipsius virtutes admirari satagens, merita ejus magna et sublimia æstimare; ipsam sanctitatis exemplar, religionis formam, monasticæ puritatis speculum reputare, respectu illius conversationem suam nullius momenti pensare, sancti fervoris ipsius intuitu, sua licet ferventissima studia, tanquam minus habentia, diu noctuque castigare, sciens nimirum omnem hominem consideratione infirmorum deficere, perfectorum vero contemplatione quamvis in virtutibus consummatum, propter ipsam sanctæ humilitatis laudabilem curiositatem, adhuc virtutis incrementa reperire. Hinc idem B. Bernardus in quodam sermone suo sic ait: « Utinam, fratres mei, nos peccatores haberemus illam humilitatem in peccatis nostris, quam sancti viri habuere in virtutibus suis! »

Igitur venerabilis Humbertus missus postmodum ad ædificandum Igniacense cœnobium, et ejusdem cœnobii primus abbas a beato Bernardo constitutus, impatientissime ferebat amicam sibi paupertatis, humilitatis et subjectionis materiam esse subtractam. Denique ferre non valens pro speciosa sanctæ quietis et contemplationis Rachele inipientem Liam, id est sæcularium negotiorum inquietos tumultus supponi sibi, invito licet et renitente S. Bernardo, sarcinam curæ pastoralis deposuit, et Claramvallem rediens, nobili suo collo subjectionis et obedientiæ jugum imposuit, quia nullum collum nobile, nisi flexibile, quod etiam indefessus, tanquam jugum Domini suæ, et onus ejus leve, usque in finem vitæ suæ portavit. Cum vero jam senisset, et fatiscientibus membris vigor corporis defecisset, insuper variis adversæ valetudinis incommoditatibus urgeretur: erat tamen animus vigens et fervens in opere Dei, ita ut arduos Ordinis labores, quos vix robusta juvenum ætas tolerare poterat, ipse senex et fere decrepitus patienter, imo alacriter percurreret: remissiones vero et indulgentias misericordiæ, quæ senibus causa compassionis

(19) Scrm. in obitu Humberti.

A impenditur, non solum minime appeteret, verum etiam concedere volentibus nequaquam acquiesceret. Peractis autem in Claravalle triginta circiter annis, felici agone consummatus mortem lætus subiit, non ab ipsa consumendus, sed de ipsa in assumptione novæ vitæ, et tunc in anima, et postmodum in corpore gloriosissime triumphaturus. De cujus transitu beatus Bernardus vehementer turbatus; quid de ejus excellentissima conversatione sentiret, in conventu fratrum quodam sermone declaravit (19).

CAPUT V.

Ex illo sermone colligitur consummatum fuisse sanctum senem Humbertum in virtutibus.

Considera, lector, tanquam in brevi tabella, virum perfectæ virtutis coram oculis tuis eleganter depictum, ita ut ex sententia dicere possis quoniam iste beatus vir monachus factus monachi vigilavit in actus: qui hoc quod erat habitu et nomine, solertissima industria elaboravit, ut esset etiam in rei veritate, indignissimum fore reputans vacuo nomine monachi sine virtutis opere gloriari. Sciebat nimirum virtutem gradum esse ad gloriam et vanam prorsus gratiam, fallacemque pulchritudinem, quam non parturiret illa. Idcirco, beatissime Pater Humberte, longe erit a te ironicum illud elogium, quo quidam, qui vacuo nomine monachi absque virtutis opere in vita gloriatu fuerat, post mortem irrisus fuisse perhibetur. Si vestis pulla, rasum caput, ampla cuculla quemquam justificat: hic homo justus erat. O quantum distat inter lucem et tenebras! quam magnum chaos firmatum est inter filios iræ et filios gratiæ! quam disparem sententiam hinc exeuntes excipiunt fidei religiosi et vere religiosi! Non erat Humbertus de numero fatuarum virginum, quæ acceptis lampadibus suis detestanda negligentia oblitæ sunt oleum secum sumere; erat de numero prudentum, de quo non fucatus adulator, sed verus laudator ipsius dicit quod fuerit compositus supra omnes homines quos viderit in diebus suis, unus idemque perseverans omni tempore et omni hora; pulchre eadem sententia, licet aliis verbis definitionem illam qua poeta sapientem diffinit, representans:

Constans ipse sibi, totus teres atque rotundus,
(HORAT. Sat. lib. II, vers. 85.)

quod est unum eundemque perseverare, et omni tempore et omni hora. Sciendum præterea hunc beatum virum prioratus officio sub S. Bernardo in Claravalle functum fuisse: ad quorum doctrinam exempla virtutum universa Claravallis irrigabatur sicut hortus deliciarum et sicut paradus Domini, saliebatque in singulis et in omnibus fons justitiæ in acquisitionem vitæ æternæ. Quæ vero memoria ejus in benedictione erit omni generationi fratrum, qui in Claravalle Domino servituri sunt, in monumento, quo supra diximus domnum Robertum secundum Claravallis abbatem positum, quod est sub arcu in muro claustris prope capitulum, etiam reverendissimi Patris Humberti venerabile corpus reconditum est, ubi et locus qui sacra ejus ossa servat, titulum nominis ipsius præfert, ut proinde fratres in claustris sedentes, et ex lectione ferventissima sanctæ religionis ejus studia cognoscentes, quæ tanta tamque magna fuerunt, ut ex litterarum monumentis tradere beatissimus Pater Bernardus non dubitaret, simul etiam tumbam sacrorum cinerum ejus præ oculis habentes, incalcescant animis, oblivionem fugiant, torporem et negligentiam procul a se repellant: nec omnino nisi per arduos claustralis disciplinæ labores, coronam monachis propositam se adepturos esse præsumant.

CAPUT VI.

De domno Odone, quondam subpriori in Claravalle.

Fuit quidam de senioribus Claravallis, Odo

nomine, superioratus officium in eadem domo per plures annos strenue administrans, homo vere pauper spiritu et humilis corde; qui a primis fere annis domus illius arduos labores, non solum voluntariae paupertatis, sed etiam duræ necessitatis, qua in novitate sua domus illa ob penuriam rerum sæpius constringebatur, tam alacriter percucurrit, ut tunc serventior esse in Dei laudibus notaretur, cum corporalibus subsidiis ex aliqua parte carere videretur. Tanta autem inerat ei morum suavitas, tantaque mansuetudinis dulcedine tractabat conventum fratrum, quem priore alias occupato, assidue ducebat et reducebat ad laborem vadens et inde rediens, ut usque hodie sancta illa congregatio memoriam abundantiae suavitatis ejus cum gratulatione eruet. Cum autem fidelis pastor S. Bernardus, ruinis sacri corporis ejus crebrescentibus, magis ac magis ad depositionem vitæ corruptibilis et introitum beatæ incorruptibilitatis appropinquaret, omnipotens Deus, qui humilium vota nunquam despicit, huic beato Odoni, secundum desiderium cordis sui, concessit, ut ante Patrem sanctum ipse decederet, ne post aurea sæcula, quæ sub tanto Patre jucundissime floruerant, ferrea, quæ mox subsecutura erant, lugentibus oculis, videre cogeretur. Quod etiam futurum esse, ita Dominus uni ex fratribus, priusquam fieret, manifesta visione præostendere dignatus est. Aspiciebat namque quidam frater in visu noctis: et ecce parabat vir beatissimus Bernardus ascendere Jerosolymam, jamque ipso in procinctu itineris erat. Ad quem venerabilis Odo reverenter accedens, dicebat se præcessurum. Cujus visionis sic ostensa est veritas, ut prædictus vir Deo dignus, ad coelestem Jerusalem, ubi vera visio pacis est, parantem jam egredi, et paulo post subsecuturum Patrem sanctum, felici functus legatione præiret. Post prædictam enim visionem idem famulus Dei Odo, molestia corporis tractus, ad extrema pervenit. Ad quem visitandum cum beatus Bernardus ingressus fuisset, videns eum pavere et anxari, quasi si minus perfecte vixisset, et ob hoc accipiem adhuc sententiam Judicis expectaret, sic eum allocutus est: « Quid trepidas? quid turbaris, o anima beata? A diebus adolescentiæ tuæ devotum Christo famulatum in multis et magnis laboribus exhibuisti: et exire formidas? Perge, perge securus, ego tibi in veritate dico, quia recto cursu ad Creatorem tuum pervenies, et sanctus coram ipso apparebis. » Qua consolatione dilecti Patris sui humilis Odo roboratus, placidiori vultu ad exitum tendens, et post modicum hominem exuens, mortem perdidit, et vitam veraciter apprehendit. Ut autem Pater sanctus sententiam, quam de eo protulerat, piæ humilitatis obsequium veram esse comprobaret, corpore sancto adhuc in area jacente, antequam ad lavandum deferretur, reverenter accedens, funeri Deo digni vestigia sacra devote osculatus est, patenter cunctis ostendens quanto honore digni sint, qui in exercitiis regularæ, quam professi sunt, sine dissimulatione exercentur, et in via mandatorum Dei, sicut in omnibus divitiis, delectantur. Benedicti corporis ejus exuvie in monumento, quo piæ memoriæ Humbertum locatum diximus, ob reverentiam sanctitatis ipsius, reconditæ sunt, ubi felici pausatione requiescens, Salvatorem expectat Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis ejus configuratam corpori claritatis suæ (*Philipp. III*). Dicit Psalmista loquens ad Dominum: *Nunquid adhaeret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? (Psal. xciii.)* Si enim dici libeat, quid est electis Dei omnis pressura, dolor et angustia præsentis temporis, nisi quædam fictio laboris? Momentaneum namque et leve tribulationis eorum, quæ in præsentem est, immensum pondus gloriæ operatur in eis in sublimitate æternæ vitæ (*II Cor. IV*); ad quam venerabilis Odo jam nunc in anima perve-

nisse, et postmodum in corpore perventurus esse, certissime speratur

CAPUT VII.

De domno Guerrico quondam monacho Claravallis, postea Igniaci abbate.

sanctæ recordationis domnus Guerricus quondam abbas Igniaci, dum adhuc sub disciplina beati Bernardi monachus esset in Claravalle, et regalibus sacræ doctrinæ uberibus lactaretur, haud degenerem se tanti patris filium moribus et vita probat. Tanto siquidem sublimius arcem virtutum conscendere didicerat, quanto secretius, magno Dei munere, de incorruptionis titulo testimonio conscientia gloriabatur. Sicut enim ille, quibus secreta tanti viri nosse datum fuerat, astruebant, immaculatam incorruptionis tunicam, duce gratia, usque ad exitum vitæ conservavit. Porro quantum puritatis et integritatis fuerit vita et conversatio ejus, quamque purissimum sanctæ devotionis thymiam quotidie Deo in ara cordis incenderet, Dominus gloriosus et manifestis indicis declarare dignatus est. Accidit namque quadam vice ut ad lectionem in vigiliis legendam ascriptus esset. Cumque se moveret de stallo suo ut ad gradum presbyterii veniens, sicut moris est, inclinaret, alius quidam spiritualis monachus, qui sanctorum ejus in Domino studiorum curiosus scrutator esse solebat, non livoris vel invidiae peste tabescens, sed ut exemplis ejus ad meliora provocaretur, observavit euntem. Itaque inclinante eo devote ante gradum presbyterii, ecce angelus Domini de cælo veniens, supradicto fratri spirituali cernentem, veste candidissima et splendidissima induit eum; et per medium chori reverenter deducens, usque ad analogium cum eo ascendit; et stans juxta eum, quousque totam perlegeret lectionem, cum multa reverentia ministri officio functus est. Qua perfecta, rursus per medium chori eum deducens usque ad gradum presbyterii persecutus est, illoque satisfactionem, quæ post lectas lectiones ante gradum fieri solet, faciente, angelus Domini recepta veste celesti ab oculis hæc videntis sublatu est. Frater autem ille, cui tanta dignatione gratiæ Dei tam secretum divinæ benignitatis donum cognoscere datum fuerat, de gloriosa hac visione multum edificatus, didicit, ipsum de quo talia videre meruit, vere esse Dei famulum, qui angelicæ puritati approximans, tanquam Benjamin amantissimus Domini, tota die cum illo in thalamo sanctæ contemplationis moraretur. Succedenti vero tempore venerabilis Guerricus factus abbas Igniaci, qualem se exhibuerit, quam strenue officium sibi commissum adimpleverit, non est nostræ parvitas edicere. Plane quam sanæ et uberis doctrinæ fuerit, luculentissimi atque discretissimi et vere spirituales sermones ejus, quos in solemnitatibus præcipuis in conventibus fratrum fecit, et a cantore ejusdem ecclesiæ excepti sunt, manifeste declarant. Cæterum supernus ille artifex, qui pressuris et tusionibus variis solet polire vasa misericordiæ, ut discernantur a vasis iræ, continuis et gravibus infirmitatibus hunc famulum suum laborare permisit. Quas ille incommoditates patientissime tolerabat, sciens nimirum tanto se in futuro gloriosorem de summi Regis manibus coronam percepturum, quanto alacrius in præsentem certaminis agone desudasset. In hoc tamen nimis contristabatur, et semetipsum valde humiliabat, quod pene continue conventum fratrum deserere, et in infirmitate jacere, causa debilitatis suæ, cogebatur; nec poterat ita fratribus suis exemplum quotidiani laboris præbere, sicut verbum sanctæ prædicationis impendere. Verum quidquid minus habebat de exercitio corporali, totum sinceræ pietatis affectus, et ardens in Deum devotio supplebat. Conqueritur ipse debilitatem et insufficientiam suam in quodam sermone

suo, ita dicens (20): « Amici venerunt ad me de via; sed non habeo, quod ponam ante illos. Non sum medicus, et in domo mea non est panis. Ideo dicebam ab initio: Nolite me constituere principem. Non enim debet præesse, qui non potest prodesse. Quomodo autem prodesse potest, qui nec medicus est, nec panem in domo habet, id est, nec artem novit, qua sciat curare, nec doctrinam, qua sciat pascere? Hæc quidem dicebam, sed heu, non audistis me; principem enim constituistis me. Supererat igitur, ut quia non potui effugere periculum, confugerem ad remedium, et audirem super hoc illud Sapientis consilium: *Principem te constituerunt, esto inter illos quasi unus ex illis (Eccli. xxxii)*. Sed vae mihi, neque hoc ipsum relictum est mihi. Sicut enim imperitia prohibet esse super alios, sic imbecillitas esse non patitur inter alios; et sicut spiritu non sufficio ad ministrandum verbum, ita corpore deficio ad præbendum exemplum. Qui igitur idoneus non sum nec præesse, nec coesse; ubi potero esse, nisi ultimum et tutissimum eligam locum, scilicet omnibus subesse? Et hoc quidem valeo; humilia, imo vera, de me sentiendo: nihilque me prohibet, imo plurimum veritas ipsa monet subesse cunctis animo, licet præesse cogar officio. Tu Domine Deus, ipse es, qui subesse mones; et nihilominus præesse jubes. A te expeto ut humilem simul et utilem in iuncto me facias ministerio: humilem, vera de me sentiendo; utilem, recta de te loquendo. Illud inspira cordi, hoc ministra ori. Da sermonem rectum et bene sonantem in apertione oris mei, qui dixisti: *Aperi os tuum, et implebo illud (Psal. lxxx)*: ut omnis familia tua benedictionibus repleatur. »

CAPUT VIII.

Quanta districtione dominus abbas Guericus conscientiam suam in obitu suo discussit.

Perpende, lector, sinceritatem conscientiae sanctæ viri hujus, qui tam fiducialiter sibi facile esse pronuntiat, quod paucissimis et perfectissimis divina concedit benignitas, cunctis videlicet animo subesse, quamvis cogantur officio præesse. Cum autem fidelis servus Domini Guericus, fidelissima distributione conservis suis annona domini sui dispersita, plenus dierum et virtutum transiturus esset de hoc mundo ad Patrem, tactus ægritudine, ipsiusque ægritudinis molestia ingravescente, ad extrema deductus est. Curiosius vero cunctos angulos conscientiae suæ eo discutiente, ne si quid forte esset perperam gestum et inemendatum, districtum sibi Iudicem offensum redderet, et malignis spiritibus occasionem calumniandi præberet, recordatus est libelli Sermonum quem fecerat, simulque memoria occurrit Patres statuisse nullum absque generalis capituli licentia libros facere debere. Et graviter ingemiscens, convocatis fratribus dixit: En fratres, dum vestris profectionibus invigilare vestraeque petitioni parere studui, crimen inobedientiae, quod, testante sancto Samuele (*I Reg. xv*), quasi scelus idololatriæ est, incurri. Libellum nempe Sermonum, quem rogatu vestro dictavi, temerarie nimis absque capituli generalis licentia edere præsumpsi. Quapropter quantocius illum afferentes, igne cremate, ne pro culpa inobedientiae ultricibus gehennæ flammis tradar consumendus. Dei vero providentia accidit, ut jam in aliis quaternulis transcriptus esset liber: Deo aliquid melius pro nobis et in hoc disponente, ne videlicet sancta Ecclesia, ipsius et præcipue Cisterciensis Ordo, tantæ eruditionis gratia privaretur. Mirabili namque temperamento ita literalis scientiæ lepos in volumine illo tumet; et Christianiæ simplicitatis humilitas sic in eo resplendet, ut non modo minime onerosus, verum etiam graciosus valde sit legentibus. Porro igitum eloquium Domini vehementer, quod in ser-

monibus illis invenitur, ita movet, afficit et accendit legentem, ut durissimus corde sit, qui non ex eorum lectione compunctus, ad meliora proficere studeat. Sic itaque justus et timoratus servus Dei, delicto, quod conscientiam ejus remordebat, severa examinatione correcto, alacrius jam et propensius ad celestia suspirabat, Christi Domini jucundissimam et beatissimam præsentiam votis et desiderijs sacræ devotionis requirebat: qua etiam post modicum, misera mortalium consortia relinquens, sic ut pie credimus, satiari proumerit.

CAPUT IX.

De domno Roberto monacho Claravallis, postea abbate.

Domnus Robertus quondam Domus-Dei abbas, et S. Bernardi secundum carnem propinquus, in adolescentia sua jugum Domini suave et onus ejus leve apud Cistercium susceperat, postmodum vero reverendissimo viro Dei Bernardo primo Claravallis abbate constituto, sub ipso in eodem cœnobio celestibus disciplinis instituebatur. Cumque doceretur a pio Patre carnis incentiva sacris orationibus repellere, petulantes et inquietos adolescentiæ motus labore manuum, vigiliis et jejuniis edomare, delicatus adolescens pusillanimitate victus, sacrorum quoque exercitiorum assiduitatem pertæsus, minus patienter verbum post tergum momentis audiebat. Interea Cluniacenses fratres audientes, quod idem adolescens Ordini Cisterciensi se reddidisset, indignati sunt vehementer, asserentes eum hoc juris ratione nullo modo facere potuisse; quippe qui ipsorum monasterio a parentibus suis, secundum Regulam S. Benedicti, puer promissus fuisset. In astipulatione etiam suæ assertionis monstrabant terram, quam a parentibus ipsius cum eo Cluniacensi monasterio fuisse donatam memorabant. Cumque auctoritate B. Bernardi premerentur, ne eum publice repetere præsumerent, ad callidiora sese argumenta vertere. Missus est namque prior quidam ab ipso summo priore magnæ illius domus, ut, si fieri posset, blanditiis et rassionibus suis juvenem illum circumveniret, quatenus, abdicato Cisterciensi Ordine domoque Claravallis relicta, spontanea voluntate Cluniacum se transferret. Veniens itaque memoratus prior Claravallensem, speciem pietatis, quam foris in vultu et habitu præstebat, intus habere credebat. Sed heu, nusquam tuta fides, idcirco fallimur omnes. Heu! vae illud, quod intentatur peccatori terram ingredienti duabus viis (*Eccli. iii*): cujus cor et cor diverberat conscientiam, in ipsa quoque religione (quod sine gemitu dicere non possumus), duplicitatis et maledictionis spinas gorminare quandoque deprehendit. Hic enim, de quo loquimur, prior, conveniens magistris fratrum, petebat sibi dari licentiam loquendi fratri Roberto, gratia visitandi et consolandi eum se venisse testatus. Sed quis hoc tali viro negaret? Quis non crederet novum Christi tirunculum de tanti senis ædificatoriis verbis virtutis incrementum capere, quo validior ad vitia propulsanda efficeretur? Sed heu, pelle sub agnina deprehensa est mens lupina; et qui credebatur ad virtutem provocare, suadet rudi adhuc militi stationem suam deserere, arma projicere; nec tam spontanea quam misera voluntate crudeli hosti vitro se tradere. Quid plura? Suadet et persuadet delicato adolescenti duos Claravallensium labores fugere, Cluniacensium mollia carnemque magis quam spiritum redolentia instituta capessere. Sequitur itaque ovicola lupum, nesciens se in horrendum apostasias ruere barathrum. Venerabilis autem Pater Bernardus, licet factum hoc ægerrime ferret, dissimulavit tamen, ne lædentibus se vel in aliquo talionem reddidisse videretur. Postea vero quam aliquandiu dissimula-

vit, eundem fratrem statuit per epistolam revocare. Quo dictante dominus Guillelmus Rievallis, postea monasterii primus abbas, in membrana scribens eandem excipiebat epistolam. Erant autem ambo pariter sub dio sedentes. Ad dictandum quippe secretius, septa monasterii egressi fuerant. Subito autem inopinatus imber erupit, et is qui scribebat, sicut ipso referente didicimus, chartam reponere voluit. Ad quem Pater sanctus: « Opus, inquit, Dei est; scribere ne timeas. » Scripsit ergo epistolam in medio imbre, sine imbre. Cum enim undique plueret, chartam expositam virtus operuit charitatis; et quæ dictabat epistolam, schedulam quoque pariter conservabat. Et hæc quidem epistola ob tam grande miraculum in codice epistolarum ejus a fratribus non immerito prima est ordinata. Hujus vero epistolæ textus hic erat: *Satis et plusquam satis, sustinui, dilecte fili Roberte, etc.*

CAPUT X.

Quanti periculi sit, professum Cisterc. Ordinis ad alium Ordinem declinare.

Accepta itaque et perfecta hac epistola, frater ille, mox ut diligentis se abbas et propinqui sui characterem recognovit, perpendens quam intimis charitatis visceribus calamum tinxerit, simul etiam considerans quam dissimilibus studiis, in loco ubi tunc manebat, et illo quem inconsulte reliquerat, viveretur, compunctus respicit et, licet sero, se errasse, vel potius ab aliis in errore missum ingemuit. Spiritum denique libertatis tota mente concipiens, locum quem inordinate petierat, ordinate deseruit; et Claramvallem rediens, sub disciplina beati Patris Bernardi in tantum profecit, ut succedentibus virtutum incrementis, Domus-Dei postmodum sit abbas constitutus. Perspicue docemur hoc exemplo omnem hominem Cisterciensem Ordinem professum, nequaquam absque gravi periculo animæ suæ, ad alterius religionis vel Ordinis professores declinare posse: imo, ut, quod verum est ingenue fateamur, majus bonum, quod enerviter deserit, perdit; et minus bonum, quod majus eligendo, sibi illicitum fecit, minime consequitur; insuper etiam foedissimo apostasiæ cauterio inustus perpetuæ confusionis notam, nisi respiscat, non evadet. Ut autem assertioni nostræ, remoto dubietatis scrupulo, fides adhibeatur, quoniam in ore duorum testium stat omne verbum, aliud exemplum in astipulatione veritatis subnectimus. Abbas quidam de filiis Clarævallis in partibus Italiæ abbatizans, licet alias religiosus, pro quadam tamen culpa sua ab officio prælationis depositus est. Quam dejectionem suam minus patienter ferens, quam deberet, indiscreto quoque dolore stimulatus, Ordinem Cisterciensem deseruit, et Cluniacum se contulit. Ubi dum aliquanto tempore in simplicitate cordis sui Domino secundum Ordinis illius instituta serviret, Deus qui solus simplicitatem cordis intuetur, præteritorum laborum ipsius, quos in Ordine Cisterciensi desudaverat, recordatus, per revelationem ei insinuare dignatus est, quod nequaquam in Ordine illo animam suam salvare posset: quippe qui etsi in oculis hominum in minori bono stare videretur, ante conspectum tamen ipsius a majori bono cecidisset, ideoque minus bonum modis omnibus infructuosum sibi fecisset. Hac itaque revelatione senex ille salubriter admonitus, gratiæ Dei se tam misericorditer ab errore suo revocanti nequaquam ingratus exstitit; sed continuo a præcipitio prævaricationis pedem retrahens, Claramvallem quantum rediit; ibique de præterito errore suo pœnitentiam agens, et deinceps vitam suam in sancta conversatione consummans, beato fine quievit.

(21) Visitationem hanc referens Cæsarius, pro S. Elizabeth S. Annam ponit. Sed cum librum Cla-

CAPUT XI.

De Rainaldo monacho, qui vidit B. Mariam fratres metentes visitantem (21).

In cœnobio Clarævallis fuit monachus quidam religiosus et bonorum memoria dignus, nomine Renaldus, vir bonæ simplicitatis, timens Deum et retinens innocentiam suam ab infantia sua usque ad senectam. De hoc senior ille, quem supra diximus de religiosis personis Ordinis nostri, præcipue de senioribus tam monachis quam conversis suæ Clarævallis, plura literarum monumentis tradidisse, quæ eadem fide qua ille ea expressit, nos inseruimus, ita scribit: « Vir Domini Renaldus, licet ante conversionem suam per triginta annos et in habitu sæculari degeret, non tamen sæculariter vixit, sed operibus pietatis insistens, in corpore suo glorificare et portare Deum sollicitus fuit. Nam inter cætera bona, quæ corde integro faciebat, etiam corporis integritatem Domino dedicavit, cujus opitulante gratia incentiva libidinum, et carnis spurcitas, ab utero matris suæ usque ad diem mortis, impolluto calle transivit. Suscepto autem monastico habitu in monasterio Sancti Amandi, viginti et eo amplius annos ibidem in sancta conversatione transegit: ubi et sanctitatis suæ non parvum specimen omnibus dedit. Inde majore virtutum ardore flammescens, ad domum Clarævallis Dei æmulatione se contulit, antea tamen præmonitus a Deo revelationibus multis. Quantos vero labores, quantasve molestias, a fratribus Ordinis illius, dum felicibus ejus actibus inviderent, et ab istiusmodi proposito eum avertere cuperent, beatus iste pertulerit, supersedeo dicere, dum legentium tædio volo consulere. Susceptus autem in Claravalle, illico ad novam militiam viriliter se accinxit, et ex milite veterano fortissimum se nobis tironem exhibuit; in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, cæterisque sanctæ disciplinæ obsequiis, seipsum tota die mortificans. Habebat autem incessanter orandi studium, et in oratione mirabilem vim lacrymarum. Quadam igitur die cum in laborem triticeæ messis cum cæteris exisset, segregatus paululum a conventu, cum magna animi delectatione cœpit intueri metentes, secum reputans pariter et admirans quia videlicet tot sapientes, tot nobiles et delicati ibidem viri propter amorem Christi laboribus atque ærumnis seipso exponerent, et ferventissimum solis ardorem cum tanta alacritate susciperent, ac si in horto deliciarum suavissimæ fragrantis poma decerperent, vel in mensa lautioribus epulis plena deliciosissime convivarent. Inde ergo protensis in cœlum oculis ac manibus, grates Domino referebat, quod eum tantæ multitudini, quamvis indignum et peccatorem, adjunxerat.

Dum hæc et similia animo volveret, et præ immensitate lætitiæ seipsum vix caperet, en subito apparuerunt ei quasi tres matronæ venerabiles, vultibus roseis et candidis vestibus renitentes, quarum una, quæ præcedebat, veste fulgentior, forma venustior et statura procerior apparebat. Descendebant vero de monte propinquo; et appropinquabant conventui fratrum, in ipsius latere montis fruges metentium. Quas cum ille vidisset, præ nimia admiratione turbatus et obstupefactus, erupit in vocem hujusmodi: « Domine Deus, inquit, quænam sunt istæ feminæ, tam formosæ, tam reverendæ, quæ, præter aliarum consuetudinem feminarum, conventui nostro appropriant? » Et dum talia diceret, astitit ei quidam veneranda canitie, stola candida coopertus, qui dixit ad eum: « Major illa, quæ cæteras præcedit, ipsa est virgo mater Jesu Christi Maria; aliæ, quæ sequuntur, sunt S. Elizabeth, et S. Maria Magdalena. » Ille vero cum audisset matrem Domini nominare, commota sunt omnia viscera reavallis laudet huic auctori notum, errare creditur ipse.

ejus super pietate nominis illius, quam vehementer amabat, iterumque percunctatus est dicens: « Et quo tendit, domine mi, quo tendit Domina nostra? » Cui ille respondit: « Ad visitandum messorum suos venit. » His ita dictis, persona quæ loquebatur repente disparuit. Quo viso vir Dei plus magis intra se stupuit. Et reductis oculis ad sanctorum Dei genitricem, et ad comites ejus, attonito visu intendebat in eas. Illæ autem moderatis gressibus incedentes, venerunt una post aliam usque ad conventum. Quæ cum introissent, separatæ ab invicem deambulare cœperunt, tanquam gratia visitationis, huc atque illic, inter monachos et conversos. Et dum ita facerent, tandem ab oculis intuentis evanuerunt, sequæ in cœlos unde venerant receperunt. Porro vir Dei hærebatur fixus; et de loco moveri non poterat, usquequo miraculum finiretur. Quantum vero de hujusmodi visitatione profecerit, quantumque in amorem Dei, et ipsius beatissimæ Dei genitricis excreverit, æmulanda conversatio ejus, et quotidiana virtutum incrementa monstrabant. Multas quidem et alias revelationes sæpe divinitus accipiebat: quas tamen ad devitandum cænodoxiæ vitium, reticere quàm dicere maluit. Nam et hanc eandem, quam per octennium fere silentio presserat, parvo tempore, id est quadraginta, si bene memini, diebus ante obitum suum invitus, et quodammodo coactus, mihi, licet indigno, tali occasione patefecit. Quadam siquidem die, cum de salute animarum ambo familiariter loqueremur, ego sciens eum virum justum et sanctum, et a Domino sæpius visitatum, in ea confidentiæ, qua illum diligebam, et me ab illo diligi sentiebam, ausus sum sciscitari et petere aliquid ab illo. Itaque propter amorem Christi, et propter miserationes ejus, cœpi illum medullitus observare, ac vehementer insistere, ut ad honorem Dei unam aliquam ex suis consolationibus mihi manifestaret, illam scilicet de qua me magis ædificandum censeret. Tali igitur observatione compulsus, supradictam visionem mihi narravit. Sed quo tandem affectu? Testis est ipse Deus quanto timore et tremore, quanta lacrymarum inundatione, quantis gemitibus et suspiriis ea protulerit, ita ut gemitus et singultus a fundo cordis erumpentes, vocem loquentis sæpius interrumperent, tanquam si eadem hora ipsam cerneret visionem.

Evolutis autem postea diebus quatuordecim, apparuit ei per visum Domina angelorum, incidens ac præparans ei ornamenta candida et pretiosa, quibus in proximo vestiendus erat. Quæ cum præparasset, colligavit in unum, et recedens detulit ea secum. Quod cum vidisset, subsecutus est eam, et clamabat post tergum ejus dicens: « Eia, mi Domina mea desiderantissima, quando habiturus sum ista, quæ mihi præparare dignata es ornamenta? » Cui sanctissima Dei genitrix ait: « Quando venies ad me, tunc recipies ea. » O visio læta! o promissio certa: quæ utique tanto certior existit, quanto celerius exhibita fuit. Mane igitur facto, introivit ad me ille Dei servus, tanquam infirmum visitaturus. Ego enim tunc ægrotabam pene usque ad mortem; et erat languor fortissimus, ita ut de sospitate mea etiam medici desperarent, et ob hoc die præcedenti fui inunctus oleo infirmorum: quia credebant me concito moriturum. Ille vero cum venisset ad me, multo pietatis affectu compassus est mihi: et ut posset me aliquatenus consolari, retulit mihi istam, quam in eadem nocte viderat visionem, reputans scilicet atque denuntians, quia non propter ipsum, sed propter me facta fuisset ad eum. Erat enim humillimus corde, et nihil tale præsumens de sua sanctitate. Cui ego mox respondi: « Noli, quæso, pater amantissime, noli benedictionem tuam interpretatione sinistra a te alienare. Ornamenta, quæ tibi sunt cœlitus præparata, nunquam alterius erunt; sed miserante Deo salva tibi et integra permanent. Tu vero piissimam illam visitatricem tuam in-

stanter efflagita, ut in beneplacito misericordiæ suæ alia quæcumque voluerit mihi præparare indumenta dignetur. Potens enim atque benigna est, dives in omnes, qui invocant illam. » Quid multa? Ego, qui morti proximus æstimabar, velle non nollem, revocatus sum ad tolerandas vitæ hujus ærumnas; ipse vero, qui sanus videbatur atque incolumis, non amplius quam viginti quinque diebus postea supervixit. Qui tandem, cursu vitæ feliciter exacto, corruptibilis carnis indumenta deposuit, et stolam immortalitatis per beatissimam Dei matrem, cui devote servierat, juxta fidem promissionis illius, absque dubitatione recepit. Non est autem silentio præterendum quod iste vir, ante diem sextam, suæ dormitionis, dum in ecclesia solus post Completorium orationi instaret, repente pulsata est in auribus ejus tabula defunctorum duobus ictibus tantum. Quo ille audito, statim exsiliit, et petiit infirmitorium, putans ibi aliquem de fratribus infirmis esse moriturum. Sed dum certius cognovisset nullum ibi tunc in extremis positum, venit ei in mentem quod ipse esset propter quem signum hoc factus fuisset, et quod in sonitu tabulæ suæ migratio significaretur. In hac igitur memoria mortis subito totus infremuit, invasique eum tremor atque horripilatio carnis, et cœpit illico febricitare, et ingravescente morbo, tandem ad extrema pervenit. Porro beatæ Virginis matris salutationem, quam antea semper frequentare solebat, quandiu lecto decubuit, pene incessanter corde et oreolvebat, atque cum verbis ejusdem dulcissimi oraculi felicem animam exhalavit. Contigit autem conversum quemdam religiøsæ conversationis et boni testimonii virum, ipsa die migrare ad Dominum, ita ut amborum exsequiæ simul celebrarentur, et in eodem mausoleo ambo pariter turnularentur. Et dum ista fierent, viro cuidam spirituali demonstratum est in visione quod duo pulcherrima templa fabricarentur in Claravalle, unum in infirmitorio monachorum, alterum in infirmitorio conversorum; sed primum illud hoc altero longe nobilius erat, atque honestius, vel venustius. Constat igitur quia in gemina constructione templorum, et in gemino ictu tabulæ mortuorum, designata sit evidenter pretiosa in conspectu Domini mors amborum. Templorum autem differentia meritorum distantiam indicat quia, quamvis utrumque sanctum, tamen alterum altero sanctiorem existere, credimus apud Deum, de cujus misericordiæ thesauris tantum quilibet eorum accepit, quantum mater gratia impertiri dignata est.

CAPUT XII.

De monacho qui tabulam in signum mortis suæ audivit.

Eodem mense, quo prædictus Dei servus migravit ad Dominum, contigit ibidem tale aliquod factum. Erat in eodem monasterio sacrista, nomine Gerardus, vir bonis moribus pollens et bene religiosus. Hic, juxta prophetæ consilium (*Thren. III*), jugum Domini portavit ab adolescentia, et levavit se super se, quoniam, cum adhuc tenellus esset et fragilis, manum suam ad fortia misit. Lactatus itaque mamma regum, et casta disciplina feliciter educatus, crevit atque profecit semper in melius, et magno Dei munere carnis corruptionem, sicut familiares ejus testantur, nunquam fuit expertus. Appropinquante autem hora, qua de mundo ad Deum transire debebat, die quadam cum in ecclesia post Completorium more solito remaneret, factus est repente sonus in auribus ejus, ac si tabula mortuorum crebris ictibus percuteretur. Quod cum ille audiret, putavit quempiam fratrum in infirmitorio tunc obire. Post paululum vero, ubi certissime comperit quia sonitum illum nullus hominum fecerit, subit animum tabula illa prognostica, quam vir Dei Rernaldus ad indicium suæ dormitionis audierat. Jam enim exierat sermo iste inter fratres, et stupidus at-

tonitosque reddiderat universos; et dum ista recogitaret, ascendit in cor ejus quod ipse per signum illud mortis debitum solveretur. In hac autem memoria mortis subito pili carnis ejus inhorruerunt, et timor et tremor venerunt super eum. Protinus ergo invasit eum peremptoria febris, et infra decimum diem consumptus, feliciter emigravit. De cujus pia devotione illud silere non possumus, quod quasi divinitus factum ab eo, vel potius in eo miraculum vidimus et gratulati sumus. Nam cum ultimum spiritum traheret, et jam vires loquendi non haberet, tribus aut quatuor fere horis manus junctas atque protensas tenuit immobiles contra crucem, ac si aliquo fune colligatæ essent; et cum cætera corporis membra huc atque illuc, urgente dolore, crebrius jactaret, manus tamen, quas, ut diximus, tendebat ad crucem, nunquam ab invicem separavit, nunquam amplius ad se retraxit, et quid vivens sapius actitasset, etiam mortuus indicavit.

CAPUT XIII.

De sermo Dei Petro, qui Dominum Jesum tempore sacrificii in altari videre solitus erat.

Inter cæteros, qui in beata illa domo Clarævallis, exemplis, exhortationibus et orationibus sanctissimi Patris nostri Bernardi, in robur spirituale evaserant, et virtutum arcem conscendere didicerant, senex quidam erat, nomine Petrus, cognomento Tolosanus, vir multæ puritatis magnæque devotionis. Huic unum semper a puero studium atque desiderium fuit, se ipsum crucifigere mundo et mundo sibi. In juvenili autem ætate, antequam Cisterciensi Ordini se submitteret, habitavit in solitudine, jejuniis et laboribus multis veterem hominem in se mortificans, et sacrificium spiritus contribulati quotidie Domino in ara cordis immolans. Denique herbis agrestibus et pane levis confecto jugiter utens, multo ibi tempore Christo militavit, et innumera bella tentationum a spiritibus malignis, protegente se Deo, fortiter superavit. Postea autem, comperta celebri fama de sanctitate beati Bernardi abbatis, atque ipsius monasterii Clarævallis, cum magno spiritualis desiderii fervore ad eundem locum se contulit, quatenus in tanta congregatione justorum, velut in tabernaculo Domini, in securitatem et absconsionem a turbipe et a pluvia tutior viveret, sub disciplina predicti Patris, quod sibi deerat perfectionis, consecuturus, ubi etiam per multos annos Christo Domino feliciter serviens, usque ad exitum vitæ suæ perseveravit. Huic autem, cum adhuc vivens esset, Dominus per visionem apparere dignatus est, residens in throno sublimi et sanctorum millia cum eo. Videbatur autem ei quod ad judicium coram Domino duceretur. Cumque tremendæ majestati præsentatus fuisset, pavidus ac tremebundus procidit ad pedes sedentis in throno, flagitans, ut sui miseretur. Dixit autem illi Dominus: « Quid tibi vis faciam? » At ille: « Domine, ut salvus sim. » Et Dominus ad eum: « Vade, convertere cito ad servitium meum, et in eo jugiter persevera; nec dedit tibi salus quam postulas. » Hanc ergo promissionem firmissimum pignus æternæ salutis habens servus Dei Petrus, mundum perfecte deseruit, et se totum divinis obsequiis mancipavit.

Accinxit itaque fortitudinæ lumbos suos, et roboravit brachium suum ad expugnandas nequitiæ spirituales, quæ illum postea multis diebus et annis acriter impugnaverunt. Super omnia vero spiritum fornicationis infestum tolerabat: qui eum tam dormiendo quam vigilando, magnis tentationum aculeis continue stimulabat. Propter quod sibi metipsum vehementer indignans, in labore et ærumna, in vigiliis et jejuniis multis, aliisque poenitentia cruciatibus carnem suam incredibiliter affligebat, ita ut mente turbatus, abscindere sibi virilia plerumque

A proponeret, cum aliunde tentationis remedium invenire non posset. Sed neque hoc silendum quod hostis ille antiquus multoties ab eo in diversis formis videbatur. Una siquidem vice apparuit ei sub humana effigie in choro Clarævallisensi, oculis ardentibus et vultu terribili. Erat autem statura enormis atque deformis valde. Qui etiam indutus erat cuculla nigerrima, cujus manicæ decurtatæ erant, et vix usque ad cubitos pertingebant; reliqua vero brachiorum pars discooperta erat. Venit ergo et stetit ante hominem Dei, ille malignus apostata, superbo oculo respiciens illum, et quasi indignans quod suggestionibus ejus tam pertinaciter reluctaretur. Porro vir Dei stupidus animo, tanquam vincus tenebatur, ut se movere non posset. Tandem visitante se Deo, signo Dominicæ crucis se munivit, cujus virtute perniciosum monstrum evanescens nihil eum nocuit, nisi quod tentationis auxilium incendium. Evolutis autem postea diebus paucis, apparuit ei in eodem loco, figuram belluæ monstruosæ prætendens; quæ partim leoni sævo, partim aquilæ rapaci similis esse videbatur. Stabat vero contra fortissimum athletam pervicax monstrum, acriter imminens illi, rabidoque hiatu efferebatur in eum, quasi vivum devoratura. Sed divina virtute reprimabatur, ut eum tangere non valeret. Tunc demum ad invocationem nominis Christi phantastica bellua repente disparuit. Qua recedente illico vir Dei tantum supradictæ passionis incendium pertulit, ut evidenter agnosceret ibi præsentem fuisse illum de Isaia fabrum, qui sufflat in igne prunas (Isa. LIV). Unde quia vidit violentiam tentationis patientiæ suæ modum excedere, definito consilio statuit seipsum abscindere, malens in hac parte apud Deum periclitari quam in barathrum luxuriæ labi. Jamque nihil aliud exspectabat, nisi ut novaculam, vel aliud quodlibet ad hoc idoneum ferramentum reperire posset. Verum misericors et miserator Dominus, ille adjutor in opportunitatibus, in tribulatione (Psal. ix), ille qui solus laborem et dolorem considerat, famulum suum noluit in tanto agone deserre; sed fecit cum tentatione preventum, ut sustinere posset (I Cor. x).

Itaque dormienti apparuit angelus Domini in forma juvenis, dicens se medicum esse peritum, et ejus rei gratia advenisse, ut eum secaret, et ab illa passione sanaret. Quod ille gratanter accepit et voluntati ejus in continentem seipsum exposuit. A quo dum incidere, tolerabat in omni patientia secantis manum et doloris acerbiter. Cumque evigilasset, amputationem illam in se veraciter et materialiter factam esse putavit. Ubi vero cognovit membra quidem corporis integra sibi manere, tentationem autem radicis in se abscissam, ita ut nihil omnino molestiæ postmodum ex ea sentiret, divinæ gratiæ, sicut dignum erat, gratias referens, curavit tanto alacrius curare vim mandatorum Dei, quanto bonitatem ipsius in suis tentationibus largius experiri meruerat (22). Ab hoc itaque tempore, extinctis in eo passionum carnalium incentivis, cœpit illum Dominus in benedictionibus dulcedinis suæ visitare, et implere splendoribus animam ejus (Isa. LVIII), ita ut ex sententia dicere posset: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam (Psal. xciii). Ex tunc ergo, et deinceps, increpante Domino seras arundinis (Psal. Lxvii), quieverunt ab eo penitus stimuli carnis, et requievit super eum Spiritus universæ consolationis. Magnificavit enim Dominus misericordiam suam facere cum illo (Psal. cxxv), thesaurizans super eum jucunditatem et exultationem, atque in bonis omnibus satians desiderium ejus. Quem enim diu potaverat vino salubris amaritudinis, postmodum inebriare dignatus est nectare suavissimæ contemplationis. Inter cætera

(22) Hanc etiam eunuchizationem Cælius referens, in circumstantiis fallitur, ut ad Distinct. ejus 4 videre est, in tom. II Biblioth. Cisterc.

vero Dei dona, specialem acceperat devotionis gratiam in oratione, præcipue vero in Dominici corporis et sanguinis consecratione. Unde fratres, qui ei ad missam ministrabant, satis superque mirabantur in eo redundantiam lacrymarum, qua totus ibidem affluere solebat. Revelabat ei Dominus de secretis cœlestibus magna et multa, atque innumeris consolationibus eum, seu dormiendo, seu vigilando, seu etiam mente excedendo, creberrime visitabat: Quæ si omnia litteris mandarentur, magni voluminis comprehenderent quantitatem. Unde quia mihi longum est atque onerosum etiam illa quæ de eodem beato viro comperta sunt mihi, universa stylo exprimere, unum ex eis saltem, quod stimulante conscientia penitus reticere non audeo, sicut ab ipsius ore audivi, specialiter refero. Quod quidem tale ac tantum est, ut ex uno hoc a fidelibus auditoribus cætera credi vel æstimari facile queant. Vereor siquidem et multum vereor Deum meum offendere, si rem gloriosam, atque mirabilem, quæ vel mihi soli, vel forte rarissimis credita est ab eodem Dei famulo, quorum tamen nullum hodie superesse existimo, silentio meo perire permittam, in qua Deum glorificari, et multorum fidem atque devotionem ædificari posse, confidimus.

Igitur, dum sacris altaribus offerens vivifica sacramenta vir beatus adstaret, in ipsa perceptionis hora tenenti in manibus super calicem sacrosanctum Domini corpus, apparebat in specie parvuli speciosi parvulus ille speciosus forma præ filiis hominum, verus Deus et verus homo, Dominus noster Jesus Christus: ille mitis et humilis corde, qui seipsum sapientibus et elatis abscondere, et parvulis revelare consuevit. Quod cum ille cerneret, tremefactus præ fulgore atque reverentia majestatis illius claudere oculos suos: non enim audebat respicere contra Dominum. Qui etiam tunc clausis oculis videbat eum, sicut apertis. Cumque declinaret vultum suum in alteram partem, et aliquandiu maneret palpebris obductis, facieque sic aversa, videbat eum nihilominus sicut ante se positum, aliquando super manum, aliquando super brachium suum: miro videlicet atque ineffabili modo, tanquam si alios oculos haberet in occipitio, vel in tempore defixos, quibus eum intueretur. Hac autem tam dulci tanque mirabili revelatione, non semel aut bis, sed frequenter ille vir lætificatus est a Deo, ut per quatuor aut quinque menses singulis fere diebus illi appareret. Quæ si aliquanto diutius interdum tardare videretur, tanta inerat illi cum Deo familiaritas, tanta de ejus pietate fiducia, ut ipsius sacrificii consummatione protelaret, nec facile illud vellet explere, donec reddita sibi lætitia salutaris Dei, consuetam benedictionem mereretur accipere. Hæc ego, sicut jam dictum est, fideliter ac simpliciter narrare curavi, quemadmodum ipso, cui tanta gratia colata est, referente cognovi. Nam cum ei familiari affectu propter sanctitatem ipsius adherere satagerem, multumque de ejus solamine atque allocutione penderem, hanc ab eo visionem, sicut et alia multa, precibus magnis, et quadam violentia charitatis extorsi, ea tamen conditione, ut nulli ante obitum ejus præsumerem indicare, quod et facile potui observare. Parvo naniq. postea tempore superstes, felici tandem consummatus agone, collectus est ad patres suos, cum quibus nunc, proptio Deo, in Claravalle quiescit, ubi religiose conversatus, supremum quoque claudere diem ardenti devotione semper optavit.

CAPUT XIV.

De venerabili Guillelmo monacho, quem angelus Domini pro culpa sua corripuit, et venientiam ei injunxit.

Erat eodem tempore in Claravalle monachus quidam venerabilis, nomine Guillelmus, ætate pariter et religione proventus. Hic annis ferme quinquaginta in habitu monachali Domino serviens, carnem suam cum vitis et concupiscentiis assidue crucifigebat, longumque diutino cruciatu martyrium trahebat. Qui priusquam Cisterciensium Ordini se contulisset, multo tempore vixit in monasterio Sancti Albini Andegavensis, ubi religiose conversando, formam bonorum operum se ipsum exhibuit, et magnæ sanctitatis spem ejusdem loci fratribus demonstravit. Unde etiam tam ab abbate quam ab universitate congregationis in magna reverentia habebatur et diligebatur ab omnibus. Erat autem in possessione monasterii quidam locus, qui magis solitarius magisque quieti religionis videbatur accommodus. Ad hunc igitur cum paucis fratribus, annuente abbate, se contulit, ubi in cellula angusta reclusus annis plurimis habitavit, ut et arctiori continentia se ipsum affligeret, et de austeriori conversatione sua infirmioribus fratribus molestiam non inferret. Itaque jejuniis et orationibus dies noctesque congemans, non modo carnis edulium et lautiores epulas, quibus interdum fratres illi ex pristina monasterii consuetudine utebantur, funditus recusabat, verum etiam cibo quadragesimali, et ipsius aquæ potu sæpius abstinens, parcissimo victu corpus debile sustentabat. Hanc autem continentiam virtutem non sine difficultate magna obtinuit, sed post longum inedia cruciatum, post inenarrabiles gemitus et singultus, cooperante gratia Dei, tandem genuinas ventris et gulæ illecebras cum cæteris vitiis a propriis sedibus exturbavit. Quadam itaque die cum venisset ad eum salutandum unus de senioribus monasterii, præcepit ei carni refectonem apponi, eo quod debilis et longo itinere fatigatus esse videretur. Senex vero ille respondit se nullo modo carni cibum gustare, nisi ipse qui ministrare jusserat causa charitatis, secum inde reficeret. Cujus familiari amore et persuasione quadam modo coactus, atque ipsius, ut postea fatebatur, obsonii quantalacunque aviditate illectus, ut comederet acquievit, finitoque prædiano senex amico et hospiti suo valefaciens, ad monasterium rediit. Post cujus discessum confestim frater ille ad se reversus, cepit a fundo cordis alta su spiria trahere, et ingemiscere graviter, quod tanti temporis propositum tam frivola occasione fregisset.

Vix talia cœperat cogitare, et ecce repente quigam ad fenestram cellulæ pulsabat. Cui cum aperuisset, tremefactus in conspectu illius obstupuit. Erat enim persona reverendissimi vultus et habitus, ac supra hominum modum mirabilis, cui similem in omni elegantia ipse non viderat. Vestimenta ejus candida et pretiosa; capilli capitis ejus sicut lana alba, et sicut nix. Facies ejus singulari refulgens venustate angelum potius quam hominem indicabat. Verba oris ejus plena suavitate et gratia erant: et supercœlestem sapientiam mirabiliter redolebant. Denique quidquid apparebat in illo, supra hominem esse videbatur. Nudis tamen pedibus incedens, dicebat se peregrinum esse, et de remotis partibus gratia visitandi venisse ad illum. Qui blanda salutatione præmissa, cepit eum super iis quæ mente volebat familiari et amica increpatione, tanquam cogitationum illius cognitor atque inspector esset, convenire et dicere: « Merito quidem ingemiscis, merito plangis super excessu tuo, quo nunc diuturnum laudabilis parcimonie propositum deliciosa charitate rupisti. Non bona est charitas, quæ destruit charitatem. Improbanda est pietas illa, quæ animas ledit, ut corpora foveat. Et nunc audi exemplum, quod tibi propono. Erat in partibus Hispaniæ sanctimonialis femina reclusa: quæ pane et aqua, vel semicrudis interdum oleribus utens, conversatione sobria et casta petulantiam carnis viriliter edomabat. Huic aliquando instinctu diaboli desiderium hoc malum incidit, ut carnem comedere vellet. Quæ diu multumque tentationi reluctans, cum jam violentissimas inimici suggestiones susti-

nere non posset, manibus illicito desiderio datis, ad consensum trahebatur. Jussit itaque sibi carnis edulium præparari. Quo super mensam posito, priusquam gustare præsumeret, prostrata in oratione voce lacrymabili Dominum supplicabat, ut ei non permitteret præparatum tangere cibum, si hunc salutis animæ suæ periculosum fore præciperet. Surgens vero ab oratione, ad mensam ingreditur, et data benedictione operculum submovet, quo carnis ferculum velabatur. Et ecce pro carnibus quæ appositæ fuerant, tres pulli corvorum in disco vagiantes et sine plumis apparuerunt. Quo viso sanctimonialis illa vehementer expavit; et accita sorore, quæ illi ministrabat, rei veritatem inquit. Illa vero sub obstestatione tremendi iudicii Dei respondit, se in eodem mensali non implumes aviculas, sed tria frusta carnis cocta apposuisse. Erat autem cellula ipsius super ripam violenti cujusdam et magni fluminis sita, quod de saxeis montibus erumpens, et confragoso itinere ruens, præcipiti cursu labitur ad inferiora.

« Igitur ancilla Dei exultans et gratias agens, quod exaudita esset ejus oratio, jamque multo vehementius abhorrens esum carniem, quam prius desideraverat, præcepit nigredinis et malæ suggestionis pullos cum catino in quo continebantur, in præfatum fluvium jactari. Qui projecti in amnem, nullatenus potuere segregari ab invicem, sed fluitante vasculo super undas, tandem devoluti sunt in quemdam sinuum, eidem cellulæ proximum: ubi ingentis saxi concavitas copiosam aquarum congeriem stagnat. Ibi ergo jam per multa temporum curricula assidue rotantur, et usque hodie, in testimonium miraculi hujus, in ipso vasculo super aquas fluitare videntur (23). » Hæc et his similia viro perorante, frater idem compunctus est valde de gratissima illius sermocinatione. Et cadens in faciem, fuis lacrymis reatus sui veniam postulabat. Acceptaque poenitentia, non modo absolutioem peccatorum, verum etiam consolationem plurimam ab eo suscipere meruit. Cumque jam fiducialiter illi loqueretur, percunctari cœpit ab illo quisnam esset. Cui ille respondit: « Non est tuum scire modo quis sim ego, neque agnoscere unde veniam, aut quo vadam. » Tunc ille: « Obsecro, inquit, domine mi, ut hodie saltem ingrediaris ad nos, et ministremus tibi. » Respondens alter: « Ego, ait, non vestro pane, non veste, non lare indigeo: sed abundo omnibus bonis, et habeo cibum manducare, quem vos nescitis (Joan. iv). Tantummodo sollicitus sum de vestra salute: et vos nihilominus inde solliciti estote. » His dictis cum festinatione recessit: et ita repente ab oculis intuentis subtractus est, ut magis visus sit evanuisse, quam abisse. Ille vero quanto citius accitis fratribus qui ei ministrabant, jubet eos instantius persequi recedentem, et ad hospitium precibus multis cogere. Qui celerrime abeuntes, cum hac illacque discurrerent, nullum prorsus vestigium ipsius reperire potuerunt. Unde vir Dei certissime credidit angelum Domini adfuisse, qui cordis ejus arcana cognoscere, et ipsum pro excessu suo mœrentem tam dulci consolatione valuit refovere. De cujus etiam beata præsentia tantum devotionis et gratiæ mente concepit, ut post annos ferme viginti, cum aibi ista referret, præ nimio pietatis affectu, etiam tunc a lacrymis abstinere non posset.

Processu itaque temporis, cum B. Bernardi abbatis celebre nomen, ejusque virtutum fama, necnon et cœnobii ipsius clarissima religio ubique jam vulgata ad prædicti viri notitiam pervenisset, non potuit requiescere spiritus ejus, donec felicissimo ejus magisterio gubernandum se subteret, ut de serventio ferventissimum, et de sanctiore sanctissimum

A redderet. Susceptus vero a beato Bernardo abbate, et desiderato Clarævallesi collegio sociatus, tanta in eo virtutum gratia radiavit, ut in omni sanctitate mirabilis appareret, etiam quibusque perfectis. Huic ergo multas et magnas consolationes per Spiritum suum pius Pater mittebat, multaque illi, quod pro certo comperimus de secretis celestibus revelabat. Ipse tamen, quia xenodoxia pestem incurere metuebat, de multis paucissima, ipsaque paucissimis referebat. Factum est autem in una dierum, cum Prima cantaretur in choro, et ipse conjunctus psallentibus stabat in ordine suo, vitulos labiorum suorum in voce exultationis Domino reddens. Et ecce apparuit ei vigilanti atque psallenti S. Malachias Hibernensis quondam episcopus, qui in eadem basilica jacet honorifice, tumulatus. Residebat vero in cathedra juxta altare, annulo, baculo, mitra cæterisque pontificalibus ornamentis mirifice decoratus, tanquam missarum solemniam post finem illius horæ celebraturus. Erat autem tunc anniversaria dies depositionis ejusdem beatissimi præsulis, quæ etiam omnium fidelium defunctorum memoria est sollemnis. Apparuit quoque cum eo B. Bernardus, ejusdem Ecclesiæ felicissimus pastor atque patronus: qui et ipse erat vestibus pretiosis et candidis micans, atque mitratus, minime tamen infulatus. Et merito quidem. Erat enim paterfamilias in propria domo, deserens atque congratulans venerando ac speciali hospiti suo, dignoque honore præveniens amantissimum, cedebat ei libentissime solemniam missarum, ea potissimum die, qua sanctus ille pontifex curiam supernam ingressus, et cœlestibus hymnis primo fuerat honoratus. Unde etiam ipse beatus pater officiosum ac sedulum sese circa eundem sanctum episcopum, et circa ipsius altaris ministerium, exhibuit. Porro beatus antistes baculo pastorali innixus, defixa lumina versus chorum assidue tenebat. Sanctus vero Bernardus modo episcopum, modo conventum, modo ipsum altare, tanquam sollicitus omnium respiciebat. Hæc visio tam manifesta eidem famulo Dei vigilanti, et corporeis oculis intuenti, visibiliter apparuit, quandiu psalmus unus in eadem hora a conventu percantaretur.

Finito itaque psalmo, finita est visio, sed in corde videntis deinceps finire non potuit visionis illius pia devotio. Altera quoque die apparuit ei nihilominus idem beatus Bernardus, vultu et habitu gloriosus. Quem cum ille vidisset, procidit ad pedes ejus, orans et petens aliquid ab eo. Cui Sanctus ait: « Quid tibi vis faciam? » Et ille: « Domine mi Pater, si inveni gratiam in oculis tuis, indica mihi utrum salvus fieri debeam? » Et sanctus ad eum: « Nunquid parva res est ista, quam postulas? Hodie cum egrederer de paradiso, quam multa millia hominum foris ad januam reliqui, qui utique istiusmodi timore torquentur, ignorantes utique utrum amore an odio digni habeantur (24). »

His itaque præmissis, dedit ei responsum super verbo quod imploraverat. Sed quid ei definite responderit incertum est nobis, quia vanæ gloriæ pestem vitans, hoc nobis indicare noluit. Erat enim vir ille circumspectus et gravis in locutione, multumque cavebat ne quid diceret quod suam ipsius gloriam redoleret. Verumtamen ex fiducia sermonis, et vultus illius hilaritate, satis dabatur intelligi, quia jucundum a sancto Patre super tali verbo responsum acceperit. Iste est Guillelmus, quem supra memoravimus (25), spiritum fornicationis in specie phantasticæ meretricis vidisse infirmitorium curiose circumeuntem, et ex iis quæ ab ea audierat, et viderat, D. Roberto abbati Clarævallii apostasiam duorum adolescentium prædixisse: quod etiam ve-

(23) Miraculum illud continuum rotationis pullo- rum corvorum, cum a nullo notatum sit, dubium est.

(24) Non videtur S. Bernardi loqui de defunctis,

quasi incerti sint, sed de vivis, qui bonis operibus ad januam cœli accessisse dicuntur, adhuc tamen de sua salute incertis.

(25) Supra dist. 2, cap. 22.

rum fuisse, foeda eorum fuga in continenti subsequuta demonstravit. Sunt autem et alia plura, nobis de predicto viro Dei comperta, quae legentium devotionem excitare possent, sed ea silentio premimus, dum et fastidiosis lectoribus consulimus, et nos ad alia narranda festinamus. Hic ergo beatus et sanctus, sicut fideliter vixit, ita et feliciter obiit, plenaeque sicut et virtutum migravit ad Dominum Desideratam et votis omnibus expetitam sibi sepulturam in sanctissimo Claravallensium collegio, Domino largiente, sortitus.

CAPUT XV.

De domno Gerardo de Farfa, magnae sanctitatis monacho.

Dilectus a Deo et hominibus Gerardus de Farfa, cuius memoria in benedictione est, quemque pro sua singulari puritate et sanctimonia, beatus Bernardus singulari gratia praeter ceteris honorabat: mirabilem atque amabilem nimis se universitati congregationis in omni forma religionis exhibebat. Qui cum adhuc esset monachus in Farfa, quae est Tusciae nobilis abbatia, revelante Domino vidit in spiritu se transpositum in Claravalle, idque gerentem officii, ut cum duobus bacinis singulas officinas circueiens, fratrum manibus abluendis aquam infunderet. In quo nimirum designatum fuisse rei exitus docuit, quia ipse futurus esset qui fratrum Claravallensium excessus quotidiana, imo fere continua oculorum inundatione, ac si duobus infusoriis, ablueret. Cum itaque dulci hac revelatione praesagium futurorum accepisset, exarsit continuo in praecordiis ejus vehemens ignis sacri desiderii, nec omnino quiescere poterat spiritus ejus, donec pauperum Christi, quorum se servitio deputatum fuisse divinitus cognoverat, consortio jungeretur. Cumque ceteris floreret virtutibus, sacrae tamen compunctionis pietas speciali praerogativa pectus ejus repleverat, ita ut columbinæ pupillae oculorum ejus raro quiescerent: sed tanquam gemini fontes fere ubique, praesertim in celebratione divini mysterii, maximo lacrymarum imbri faciem ejus madidarent. Habebat autem gratiam singularem, tam apud Deum quam apud homines, quam universi mirabantur et intuebantur vultum ejus, tanquam vultum angeli stantis inter illos atque dicebant: Hic est fratrum amator et populi Israel: hic est qui multum orat pro populo et universa societate nostra (II Mach. xv). Huic autem Dominus multas, quod dubium non est, consolationes in abscondito faciebat, ipse tamen ut verecundus et humilis, virtutes suas latere malebat, et nullus ei super hujusmodi percunctatione, propter sanctitatis illius reverentiam, molestus fieri audebat. Novitius autem quidam, nomine Julianus, honestæ vitæ sacerdos, qui de Ordine regularium clericorum Claravalli se contulerat, vidit aliquando spiritum immundum in choro petulanter ad instar hædi pervagantem. Qui cum venisset ante ipsum, aliquandiu substatit, et cepit eum rictu patulo subsannare, obscenum caput contra illum exagitando, et dentes ad invicem minutissime concutiendo. Cumque recessisset ab eo, venit et stetit ante hominem Dei Gerardum, et cepit eum similiter petulcum animal pudendis gestibus irridere. A quo magis irrisum atque exultatum, illico tanquam fumus evanuit, et ultra eum novitius non vidit. Qui mox accepta colloquendi licentia, percunctatus est eum utrum in choro aliquid in tali illa hora conspexisset. Perpendens autem senior eum secreti illius conscium fuisse, confesus est ei phantasticum hædum se vidisse, qui lubricis motibus et se et illum pariter subsannasset. Quod audiens novitius ille, miratus est valde; ac per hoc intellexit quod multa hujusmodi cerneret, licet secretum suum Deo et sibi, teste conscientia, celaret. Huic autem viro Dei, quamvis corpore nimium esset debilis, utpotè qui jam fere erat nona-

genarius, nulla tamen senectus vel debilitas bonæ consuetudinis usum praepedire poterat, sed quotidie infatigabilis animi fervore juvenescere videbatur, ita ut vix ægritudine gravi compellente, posset in infirmitoria detineri, vix posset etiam a labore messium retineri. Qui aliquando gravissima valetudine pressus, cum in quadam secretiori domuncula lecto decumberet, contigit quadam nocte exstingui lampadem ibi ardentem. Quo viso frater quidam, qui ei tunc temporis ministrabat, surrexit, et abiit reaccendere illam. Cumque reperisset clausas undique officinas, sine igne reversus est tristis, et firmato ostio cellulae iterum recubans obdormivit. Profunda vero nocte cum sanctus ille vir ad necessaria surgere vellet, assurrexit frater, dolens quod luminare ei deesset. Respiciens autem ad fornaculam praesentem, in qua per octo dies antea focus non fuerat, vidit ibi prunarum ardentium non parvam congeriem. Accensaque ex eis lampade, cum statim ad eandem fornaculam oculos reduceret, non modo prunas illas non reperit, sed ne ullum quidem in ea caloris vestigium deprehendere potuit. Cum autem ultima ægritudine qua et mortuus est decumberet, jam in extremis positus beatus Bernardus angelico vultu et vestibus albis decoratus apparuit, in ea tamen consistentia et habitudine corporis quam ante obitum habuit. Quem cum ille conspiceret ad se ingredientem, et veteranos ac venerandos artus baculo sustentantem, manu et voce qua poterat, suis sermonibus innuit, ut sancto venienti assurgerent, et locum sedentis citius praepararent. Illis vero mirantibus, atque quaerentibus de quonam sancto senex loqueretur, premente se ægritudine respondere non poterat. Postmodum autem, recepta virtute loquendi, cum idipsum denuo sciscitarentur, confessus est vidisse se sanctum Bernardum blando ipsum alloquio consolantem, qui cum benedixisset eum, signo crucis edito, totam etiam domum benedixit, subjungens hæc eadem verba, et dicens: « Hæc est domus mea, quam ædificavi: Dominus custodiat eam in æternum et in sæculum sæculi. » Benedictione itaque sanctissimi Patris sui vir Domini Gerardus firmatus, lætus mortis debitum solvit; æternæ vitæ fonte, quem tanto desiderio sitierat, satiandus. Aliquanto vero postea tempore elapso, apparuit in visione cuidam converso religioso, nomine Laurentio, lætus atque præclarus pretiosus etiam vestibus decenter ornatus, indicans ei quia per Dei gratiam gaudium sempiternam obtineret et gloriam. Fratri autem impensius supplicanti, ut ejus benedictionem atque suffragia mereretur, benedixit, atque ita respondit: « Ego orare non cesso, non solum pro te, verum etiam pro ipsis universitate Ecclesiae. De hoc tamen conqueror aliquantulum quod fratres infirmarii, adhuc viventem et spirantem me, praenimia festinatione collegerunt, atque tanquam penitus exanimem, de loco in extremis agentium asportaverunt. » Transactis vero post obitum ejus aliquantis annis, consummatis jam novo claustro et nova ecclesia, quæ licentia et benedictione beati Bernardi initiata fuerant, sacra ossa ipsius de loco quo primitus tumulata fuerant sublata, in theca, qua supra diximus venerabiles Patres, Robertum abbatem, Humbertum priorem, Odonem subpriorem reconditos fuisse, condigno honore ob reverentiam sanctitatis ejus collocata sunt.

CAPUT XVI.

De mirabili gratia cuidam monacho perfectæ religionis specialiter a Deo collata.

Egregius quidam adolescentulus de partibus Germaniæ oriundus, comitante magistro suo, studio-rum causa Parisius adibat. Qui cum transitum haberet per domum Claravallis, magister ille videns loci conventum et ordinem, nescio quo Dei iudicio compunctus, ad horam petiit et obtinuit ut susci-

peretur ad conversionem. Cumque rogaret adolescentulum, ut secum remaneret, penitus non acquievit. Multum siquidem abhorrebat a consortio simul et colloquio Cisterciensium monachorum, sæpiusque rogabat Deum, nunquam sibi dari voluntatem ad Ordinem illum causa conversionis veniendi. Proinde roganti magistro, fratribus quoque monasterii adhortantibus cum dura cervice resistens, nullis prædicationum machinis poterat expugnari. Cæterum, quam mirabilis sit Deus in consiliis super filios hominum, quamque irrefragabile stet sempiternæ prædestinationis ejus arcanum, quis digne admirari sufficiat, qualiter scilicet electorum suorum mentes misericorditer immutat, ridens eorum vana conamina, insuper voluntates sibi adversas ad pietatis lineam dirigens, quatenus in ipsis, et de ipsis, loco, modo et tempore, quo ab æterno decrevit, propositum voluntatis ejus impleatur? Eadem itaque nocte, dum prædictus adolescens monita fratrum mente revolveret, facta est vox divinitus ad eum, dicens: « Si hinc recesseris, et Parisius veneris, usque ad Pentecosten morieris, et sine dubio morieris. » Ad hanc itaque vocem juvenculus ille multum obstupuit, necdum tamen potuit duritia cordis ejus emolliri. Porro sequenti nocte cum sopori membra dedisset, videbatur sibi demersus esse in limo putei profundis. Cumque ibi desperatus jaceret, subito apparuit ei desuper ad os putei beatus Joannes evangelista, in vultu et habitu sancti Bernardi tunc adhuc in corpore viventis, cum alio quodam sancto, qui et ipse simillimus esse videbatur cuidam religioso monacho, nomine Gerardo, portario Claravallis. Quos cum ille tremulus et anxius videret, rogabat attentius, ut sui misererentur. Cui beatus Joannes respondit: « Tu sano consilio acquiescere contemnis, et opem flagitas a nobis? » Cumque ille promitteret se esse facturum quidquid illi placeret, tantum ut imminens periculum evadere mereretur. « Vis ergo, inquit, fieri monachus in monasterio Claravallis? » Et ille: « Etiam, domine mi, libentissime volo. » Quod cum firmiter pollicitus fuisset, educum continuo de profundo lacu liberum abire dimiserunt.

Mane igitur facto postulavit se quantocius præsentari beato Bernardo. Quem cum antea non videret, mox illum in vultu et habitu deprehendit ipsum pro certo esse quem transacta nocte sub conditione convertendi se liberatorem habere meruerat. Proinde miratus vehementer atque compunctus, protinus eidem sancto viro se reddidit; a quo benigne susceptus, mox in ætate teneriori gravitatis et sapientiæ canos cunctis mirantibus induit. Porro prædictus magister ejus a proposito bono citius corruens, et eundem secum evertere satagens, fundatum in Christi amore tirunculum movere non potuit.

Hic ergo delicatus atque tenerimus adolescens, cum esset annorum quatuordecim, manum suam ad fortia mittens, lætantibus angelis et hominibus, juvenis Christi suave portandum aggreditur, et quasi agnus ad aratrum suscepti Ordinis applicatur. Miserante vero Domino ab ipsis rudimentis conversionis suæ juveni fortitudinem induens, sed agni mansuetudinem retinens, tanta charismatum eminentia a primis annis enituit, ut conversionis ipsius elegantia atque fragrantia contubernales vehementer affecti gratularentur, sanctæque devotionis et humilitatis, quæ in ipso relucebat, exemplis informari certatim niterentur. Quidam vero religiosus ac spiritualis ejusdem cœnobii frater, protestatus est mihi quod aliquando vidisset visionem hujusmodi. Aspiciebat eundem adolescentem Invitatorium ante altare cœnæntem. Porro imago crucis, quæ super altare erat, quasi melodia ipsius delectata, de cruce descendit, veniensque ad eum, expansis ulnis dignanter amplexata est illum, tenere sibimet astringendo ac delectando eum. Quod cum frater ille vidisset, animadvertit in hoc animam illius sanctam

A et [Deo] piacentem existere, et apud illius clementiam magnæ familiaritatis accessum specialiter obtinere. Hic ergo amatissimus Domini tota die cum illo velut in thalamo morabatur, et beata ipsius præsentia per contemplationis dulcedinem suavissime fruebatur. Per prædictam namque visionem Dominus manifestare dignatus est quanta dilectionis et gratiæ suæ plenitudinē famulum suum repleverat. Itaque cum in omnibus sancti Ordinis exercitiis devotus et fervens existeret, et per continuam sacræ compunctionis studium misericordiam Domini imploraret, quadam nocte apparuit ei in somnis angelus Domini, et introduxit eum in quemdam thalamum gloriosum, in quo videbatur Dominus Jesus Christus in cruce pendere, et beata mater ejus virgo Maria, cum beato Joanne evangelista juxta crucem illius stare. Quem cum ingressus fuisset, tantæ suavitatis fragrantiam sensit, ac si cellam aromaticam respersam omni pulvere pigmentario introisset. Videns vero Dominum majestatis passionis et crucis suæ signa piissima digne sibi representantem, prostratus in faciem solo tenus adoravit, benedictionemque ipsius totis medullis cordis flagitare cœpit. Quam etiam benigna largitate Domini consecutus mox evigilavit, sed visionem illam non vanam seu illusoriam fuisse, manifestis indicis declaratum est. Fragrantia nempe cœlestis nectaris, quam dormiens hauserat, excitus a somno mirabili suavitatis unctione totum interiorem hominem suum delibutum sensit, sed tribus continuis postea diebus eadem benedictione se renovari et illuminari gavisus est.

Alia quoque nocte cum esset intentus orationi, meruit audire corporeis auribus angelicas voces harmonia dulci atque præclara in æthere persistentes. Quamm videlicet vocum tanta erat altitudo, ut quantalibet humanarum vocum intentio ad eam non posset ascendere. Cumque fuisset in eis aliquandiu dolectatus, sublata est tandem ab auribus ejus melodia cœlestis amenitas, sed remansit in corde conceptæ devotionis immensa jucunditas, ita ut sæpe memoriam abundantis suavitatis illius eructans, mira devotione afficeretur, et totus in gaudium verteretur. Jam vero secretorum cœlestium conscius effectus, ihat sicut pater Abraham proficiens atque succrescens, donec magnus effectus est valde (*Genes. xxvi*), sed quod omni magnitudine excellentius est, quanto potioribus donis cœlestis gratiæ cumulabatur, tanto se humiliores, non solum coram Deo, sed etiam coram fratribus suis exhibere curavit, nihil insolitum, nihil singulare in conversatione sua præsumens, licet in ipsa communi vita singulari puritatis devotione singularis existeret. Sed quoniam humilibus semper augetur gratia, adjecit Dominus adhuc manifestare [*forte magnificare*] servum suum, ut illum, quem cœli cœlorum, et agmina eorum, quem cherubim et seraphim cœlesti harmonia collaudant, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr. i*), Dominum nostrum Jesum Christum, in beatissima humanitatis suæ forma corporalibus oculis videre mereretur. Accidit enim quodam tempore, cum hic de quo loquimur beatus homo, sacris Quadragesimæ diebus jejunantium et orantium particeps effectus, cum Ruth Moabitide buccellam piæ operationis intinxisset in aceto salubris compunctionis (*Ruth ii*), ut sacratissimus Dominicæ resurrectionis dies illucesceret. Cumque, sicut tantæ dei sublimitas exigebat, solemnes a fratribus vigiliæ devotissime celebrarentur, ipse, laxato intimæ meditationis sinu, cœpit attentius cogitare de passione et resurrectione Domini, ita ut ardente pietatis affectu totus in lacrymis funderetur. Et ecce secunda lectione jam lecta, cum Responsorium *Angelus Domini* a conventu cantaretur, repente is qui in corde ejus devotionis ignem accenderat, Dominus Jesus Christus vigilanti et flenti apparens, stetit ante illum in medio chori, manus suas expandens, et quasi ostendens ei. Porro in ejus beatissimis palmis loca

clavorum evidentissime apparebant, ita ut de ipsis A
plagis recentibus sanguis emanare videretur.

Viso itaque Domino, frater ille gavisus est gaudio magno valde, sed obstupescens, et quasi extra se factus, nesciebat in arcto temporis quid agere deberet. Volebat namque in medium prosilire, et pedes apprehendere Salvatoris, sed retinebat eum pudor et reverentia conventus, ne velut insanens reputaretur. Nam et hoc ignorabat utrum videlicet apprensus Dominus ab ipso solummodo, an et ab aliis pariter videretur. Flebat autem uberrime, eratque cor ejus in semetipso pietate liquescens, præ immensa dulcedine amoris illius quem intuebatur. Eodem vero apparitu Domini tandiu duravit, quousque in Responsorio, quod tunc cantabatur, dictiones istæ, *jam surrexit, venite et videte*, tanta morositate, quanta a sancto conventu illo cantari solebat, perdicerentur. Quis autem digne explicare valeat quantum de visione illa profecerit, quomodo cunctis motibus, universisque affectionibus animæ B ipsius recreatis et renovatis, in amorem illius quem viderat, totus incanduerit! Solius dantis et accipientis nosse est, quam festivos exinde cum dilecto suo duxerit dies, cum sponsa non tam vocibus oris quam affectibus cordis exclamans: *Inveni quem diligit anima mea, tenui illum nec dimittam* (Cant. iii). Et cum Patriarcha Jacob: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (Gen. xxxii). Quia vero in humilitatis custodia fiducia pedem ulterius extendere curavit, ut secundum divinum promissum, omnis locus, quem calcasset pes ejus, ipsius fieret, adhuc excellentiori charismatum gratia ditari meruit. Qui enim, sicut jam diximus, Christi Domini nostri dulcissimam humanitatem beatis oculis conspexerat, etiam ad sempiternum individuae Trinitatis mysterium contemplandum, quantum quidem homini adhuc mortali carne circumdato possibile erat, mirabili dignatione gratiæ Dei admissus est. Factum est namque in die sancto Pentecostes, dum a fratribus alacri instantia sacræ vigiliæ celebrarentur, et jam divinus ille hymnus, *Te Deum laudamus*, in quo evangelicæ gratiæ prænumtia laus figuratur, cantaretur, et universitas fratrum mystica illa verba quibus sub distinctione trium personarum unus Deus prædicatur et adoratur, scilicet, *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth*, ob honorem sanctæ Trinitatis inclinis, sicut est consuetudinis, cantaret; in ipsa vero inclinatione prædictus servus Dei, non quidem scrutans, seu commissum fidei secretum irrumpere gestiens, sed pavendo, tremendo, et admirando, cœpit in simplicitate cordis sui meditari quam sublime et incomprehensibile esset tantæ majestatis arcanum, quam nosse vita, et vita æterna est, secundum quam sapere, sapientia sine errore est, in qua delectari, voluptas sine comparatione, cui conformari, similitudinem Dei, quam in Adam perdidimus, recuperare est, cui servire, regnare est, sine cujus gratia omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram ipsa, quæ in futura vita erit sanctis omnibus par exsuperans omnem sensum, et gaudium sine interpolatione, seu temporis discur- sione. Inclinatione vero illa divinæ reverentiæ exhibita, cum frater idem se erigeret, subito aperti sunt intellectuales oculi ejus, et quasi totus extra se raptus vidit visionem quamdam gloriosam atque mirabilem de Trinitate, quæ Deus est, quam mirabiliorem, digniorem, atque excellentiorem esse omnibus visitationibus, quibus unquam a Domino visitari meruerat, intelligebat. O felix anima, in qua divinæ dilectionis ignis scoriam peccati et rubiginem negligentiae usque adeo excoxit, ut illam dulcedinem, illam beatitudinem, quam Dominus electis suis reservat in præmium, in hac corruptibili vita prælibare quodammodo et prægustare mereretur. Felix nihilominus beatissimus pater ille Bernardus, sub cujus disciplina tantæ perfectionis discipuli in Claravalle floruisse noscuntur.

Talibus ergo visitationibus et consolationibus Domini ille vere monachus lætificatus et corroboratus, quotidianis lamentis exercebatur, suspirans et desiderans corruptibilis vitæ sarcinam deponere, ut faciem Domini, quam per speculum et ænigma intuitus fuerat, in ipsa sui puritate contemplando, unus cum ipso spiritus efficeretur. Rogatus autem, ut ad honorem Dei et ad ædificationem proximi, aliqua ex iis, in quibus a Domino visitatus fuerat, pandere dignaretur, non facile acquievit, timens utique ne hoc forte Domino displiceret, sed tamen precibus multis constrictus, hæc quæ memoravimus, et alia nonnulla, cum tremore et profunda humilitate revelavit: quæ licet magna esse sciamus, quia ad alia festinat intentio, brevitatis studio reticimus. Modum tamen visitationis, quam de beata Trinitate, quæ Deus est videre meruerat, nullatenus explicare consensit, asserens quod nunquam eam alicui revelare præsumeret, nisi fortasse voluntatem divinam super hoc ei daretur agnoscere. Quæ vero pandere voluit, ea conditione patefecit, ut usque ad obitum ipsius silentio premerentur: quod etiam studiose servatum est. Expletis autem in Ordine Cisterciensi, quem in adolescentia sua tantum abhorruerat, viginti et sex annis, cum quadraginta esset annorum, sicut sincera devotione vixerat, ita quoque felici defunctione carne exemptus est, sicque consummatus in brevi, explevit tempora multa; placita enim erat Deo anima ipsius (Sap. iv). Libet nunc in timore pariter et exultatione cum Psalmista exclamare et dicere Domino: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi Domine, quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus, quoniam Deus iudex est, hunc humiliat, et hunc exaltat* (Psal. c et Lxxiv). Ecce enim magister ille, cujus supra mentionem fecimus, qui non gratia, sed præsumptione duce, pietatis opus adorsus, manus ad fortia mittere tentaverat, tanquam seminatus supra petram, ad tempus credidit, sed in tempore tentationis citius exaruit. Hunc vero, cujus fidem et sanctitatem descripsimus, repugnantem quodammodo atque reluctantem mater gratia assumens, minime contenta est communi servorum Dei cœtui inserere, verum etiam de negligentia purgatum cum paucis ad perfectionis et divinæ speculationis apicem provehere dignata est. Sicut igitur beatus, quem elegisti et assumpsisti, Domine, habitabit enim in atriis tuis (Psal. Lxxiv), sic nimirum omnes qui te derelinquunt, confundentur; recedentes a te in terrâ scribentur (Jer. xvii).

CAPUT XVII.

Qualiter vir magnificus Arnulphus per S. bernardum conversus sit.

(Vide supra S. Bernardi Vitam primam, lib. vii, col. 434, usque ad hæc verba: *ut scilicet pro omnibus peccatis suis ordinem servaret?* et hic accipe quæ in excerptis suis Mabillonius non dedit): Arguit profecto instantia penitentiae ejus tepiditatem et negligentiam nostram, qui eundem Ordinem pro peccatis nostris in penitentiam suscepimus, et non solum tepide et negligentem vivimus, sed etiam pro frivola aliqua infirmitate vigiliis fratrum deserere, seu infirmitorium intrare non erubescimus; cum istud servus Dei, nisi pro infirmitate responsum mortis habente, infirmitorium intrare non acquieverit, et insuper ad vigiliis servitii Dei quandoque gravi debilitate laborans, devote perstiterit. Volat irrevocabile tempus, quo nihil est pretiosius, quo tamen nil vilius a nobis æstimatur, et dum pœnam, quæ in præsentibus pro Domino suscipitur, declinamus, centuplicatam in futuro incurrimus. Si autem aliquis carnis suæ infirmitatem causatur, sciat scriptum esse quod nihil deest timentibus Deum, et quia Propheta junior fuit et tenuit, nec vidit justum derelictum (Psal. xxxvii et xxxvi). Quis enim speravit in Domino, et confusus est: permansit in man

datis ipsius, et derelictus est? Quod ut non solum A
testimonium Scripturarum, verum etiam exemplis
præcedentium Patrum manifestus fiat, duo gratiæ
dei miracula subiicimus; quatenus per hæc et te-
peditas nostra convincatur, et infirmitas nostra ad
agonem certaminis roboretur.

CAPUT XVIII.

*De monacho qui a gravi dolore capitis virtute sacra-
mentorum Christi liberatus est.*

Frater quidam, nomine Petrus, Clarævallis post-
ea futurus abbas, cum in adolescentia sua in ob-
servantia sacri Ordinis satageret quotidie semet-
ipsum exhibere hostiam viventem, sanctam, Deo
placentem, quoniam omnes pie in Christo vivere
cupientes, persecutiones inimici sustinent, permit-
tente Deo, qui omnia ad salutem electorum operat-
ur, gravissima capitis passione laborare cepit.
Quam passionem fortis miles Christi patienter tol-
lerabat; studens semper in dolore gratias agere, et
viperam propriæ voluntatis a murmure compescere. B
Et licet optaret cum propheta, ut ingrederetur pu-
tredo in ossibus ejus, quatenus quiescere mereretur
in die tribulationis (*Habac. III*), pro hoc tamen ma-
gis animo gravabatur, quod spiritum in eo prom-
ptissimum ad ardua quæque virtutum; caro infirma
pro voto subsequi non valebat. Quadam itaque nocte
Dominica dum sacris vigiliis interesset, sentiens
se præfato incommodo solito amplius stimulari, cog-
itavit exire de choro, et ire pausatam. Sed mox
inspirante Deo recogitavit, ut propter Dominum
usque ad horam diei primam sustineret, quoniam
ipso die intemeratis mysteriis pretiosi corporis et
anguinis Christi participare debebat. Prima vero
transacta, quamvis doloris immensitas non cessa-
ret, proposuit tamen tolerare, nec conventum des-
erere usque post missam majorem, quatenus sacra-
mæ posset accipere communionem. Cumque jam
communicaturus ad gradum altaris accederet et sol-
itam ibidem veniam, flexis genibus, devotissima
humilitate peteret, ecce repente de vertice ejus lapsa
est quasi ingens massa plumbi, quæ illi per medium
frontis veniens, et in pavementum cadens non par-
vam collisionem fecit. Ipse vero ejusdem molis con-
cussionem atque ruinam apertissime sentiens, sed
nullam speciem videns, de tanta novitate miratus,
vehementer obstupuit. Et o mira clementia Redem-
ptoris nostri. Quia enim frater iste gravissimos
quidem dolores sentiens, sed tamen ob reverentiam
sacramentorum ipsius, erat quasi non sentiens, mox
ut eadem sacramenta fideli devotione percepit ab
omni pristina infirmitate eadem hora convaluit, et
ita perfecte curatus est, ut nullam deinceps mol-
lestiam ex ea sentiret. Ipse vero gratiæ Dei ne-
quaquam ingratus existens, adeo in sancta religione
profecit, ut pastoralis curæ officium, primum in
Iguaco, postmodum in Claravalle consecutus, no-
men abbatis vita et moribus decoraret, subditosque
suos per viam veræ humilitatis ducens, Christi bonus
odor esset in omni loco.

CAPUT XIX.

*De fratre, cui B. Virgo Maria celestem pitantiam
per visum dedit.*

In Claravalle fuit item monachus quidam, qui
quamvis homo bonæ voluntatis existeret, corpore
tamen delicatus atque infirmus erat; et propterea
in observatione ciborum et procuratione medica-
minum curiosus atque superstitiosus. Clemens au-
tem Dominus, qui misericorditer solet errantes cor-
rigere, ipsum voluit ad viam veritatis reducere, et
ut sciret et intelligeret quam salubriter monet nos,
omnem sollicitudinem nostram projicere in ipsum,
quoniam ipsi cura est de nobis (*I Petr. v*), tali
modo visitationem suam simpliciter delinquenti
prærogare dignatus est. Aspiciebat idem frater in
visu noctis, et ecce universitas fratrum quasi ad

Laudes divini servitii celebrandas ad ecclesiam fe-
stinabat. Porro ad ostium ejus ecclesiæ stabat illa
tam humilis quam sublimis, mater misericordiæ;
pia Virgo Maria: quæ tanquam pretiosi electuarii
pixidem portans, singulis fratribus oratorium in-
trantibus singula ex eo cochlearia dulcissima sua
manu dignanter tribuebat, et mira dulcedine gu-
stantes reficiebat. Quo viso frater ille gratulatus est
vehementer, reputans secum quod et ipse cælestis
illius alimonix sine obstaculo particeps fieri debe-
ret. Cumque ad manum piissimæ procuratrici ac-
cederet, benignissima dissimulatrix, et vere mitis
Virgo repulit eum dicens: « Nunquid nostro medi-
camine opus habes? Nonne tu sapiens medicus es,
et tuimet sollicite curam geris? Vade itaque, vade,
et tuis medicamentis, sicut volueris, utere, quoniam
de iis, qui curam suam super Dominum et
Filium meum jactant, cura est mihi. » Quod cum
ille audisset, erubuit, et petens indulgentiam pro-
misit ei quod amplius de seipso se non intromitte-
ret, sed totam vitæ suæ curam Deo et sibi commit-
teret. Ad quam sponsonem, generale refugium om-
nium Christianorum, sed specialis protectio speci-
alium servorum suorum Cisterciensium fratrum,
satisfactione accepta, benignissime indulsit; et medi-
camenti salutiferæ pitantiæ pabulum impertivit.
Gustata igitur benedictione cælestis antidoti, pro-
tinus a sua teneritudine et infirmitate frater ille
convaluit; et abdicatis omnibus medicamentis et
delicioribus alimentis, ad communes cibos se
transtulit. Ideoque cooperante gratia Dei in brevi
decorem et fortitudinem, cum salute corporis et
animæ, pariter induit. Ubi nunc sunt fratres illi,
qui plus videntur sectari scholas Hippocratis quam
scholas Christi, qui nimis affectuose diligentes san-
nitatem morituræ carnis suæ, tota ætate, tota in-
tentione occupantur ad quærendas seu colligendas
quaslibet viles et agrestes herbulas vel radices; et
nihilominus hieme solliciti sunt, easdem exsiccan-
do, terendo, molendo, componendo; et non habi-
turi effectum medicinæ, in solum se præcipitant
reatum propriæ voluntatis, qua proprietates periculo-
sior invenitur? Discant, quæso, discant supradictis
exemplis, magis considerare in Domino quam in Ga-
lieno, plus sperare in Regina cæli quam in herbis
terræ, scientes certissime quoniam in tremendo
examine justis iudicis Dei, non de complexionem, sed
de professione iudicabuntur, ubi sera nimis peni-
tentia volent magis animarum suarum curam ges-
sisse quam pro adipiscenda sanitate carnis suæ
tota vita sua inutiliter occupatos fuisse.

CAPUT XX.

*De venerabili senæ Achardo, quondam magistro novi-
tiorum in Claravalle.*

Senex quidam, Achardus nomine, nobilis genere,
sed conversationis dignitate nobilior, novitiorum
curam in Claravalle gerebat, vir potens in verbo
ædificationis et consolationis, qui etiam in juven-
tutis suæ robore, jubente simul et mittente beato
Bernardo abbate suo, plurimorum cœnobiolorum ini-
tiator et exstructor devotus exstiterat. Hic jam ve-
teranus, et emeritæ militiæ senex, instituentis tironi-
bus deputatus, officium suum strenue adimplebat,
et ex iis quæ longo usu didicerat, rudes adhuc men-
tes contra triplicem funiculum, carnis, mundi et
diaboli, qui difficile rumpitur, quotidianis exhorta-
tionibus informabat; exemplis etiam, tam veteribus
quam recentioribus, adversus vitia cautiore red-
debat: unde et nos aliqua, sicut ex ipsius ore au-
divimus, perstringemus. Cum adhuc novitius esset
idem Achardus, venerabilis abbas Bernardus qua-
dam die intravit ad consolandos novitios suos, sicut
frequenter facere solebat. Terminato autem ser-
mone, predictum Achardum cum aliis duobus no-
vitiis traxit in partem, et præmonuit eos in spiritu
prophætico, ita loquens: « Futurum est, inquit,

« ut novitius ille, designavit autem unum ex nominè, ante diem crastinum furtive recedat. Vos itaque, vigilate et estote parati, et fugientem cum rapinis effugere non sinatis. Et si niser a nobis exierit, quia non erat ex nobis : spolia tamen, quia nostra sunt, tenebitis vobis. » Quo audito mirati sunt illi : et cum silentio præsolati sunt exitui rei. Profunda vero nocte duo ex illis, cum fugitivum in lecto firmiter dormientem aspicerent, tunc et ipsi dormire cœperunt. Erant enim oculi eorum gravati, illudente utique eis spiritu erroris. Verumtamen Achardus, quia certissime credidit verbum a sancto Patre prolatum haud posse irritum fieri, somnolentia spiritum, qui ei molestissimus erat, virili constantia repellebat. Nunc enim frontem, nunc tempora fricando, modo pilos capitis et barbæ vellendo, modo manus et faciem locitans, nunc de loco ad locum deambulando se excitans, tandem fallaciæ somnum, quo premebatur, evicit. Cumque prope esset, ut signum ad vigiliam pulsaretur, ecce duo quasi gigantei Æthiopes, nigerrimis capis amicti, per ostium domus visibiliter ingrediuntur. Is vero qui præcedebat, gallinam assatam in spito portabat. Porro in ipso veru coluber ingens per caput et caudam infixus erat, qui eandem gallinam hinc inde cingebat. Cum tali itaque ferculo accedunt ad lectum falsi novitii : et gallinam fumantem naribus applicant dormientis. Quo statim expergefacto dæmones egrediuntur : et quid intus in corde ejus invisibiliter actitarent, horrendo hoc visibili signo demonstrarunt. Cumque evigilasset miser ille, non sicut Jacob, de somno contemplationis, sed sicut apostata vilis a somno deceptionis, continuo surrexit, et vestimentis onustus post dæmones exiit, veniensque ad ostium armarii quod erat in clauetro, machinamentis suis moliebatur firmaturam effringere ac secum tollere libros. Porro prædictus Achardus celerrime socios excitat, et prophetatam apostatæ fugam signis et nutibus insinuat.

Itaque recedentem pariter insequentes, reperiunt illum pessulum ostii concutientem. Quos ubi malignus ille persensit, illico datis saltibus evolat, et præcipiti cursu per ostia pomerii ruens, murorum tandem septis retinetur atque reducitur. Die autem facta, cum malorum impœnitens respiscere nollet, quia jam datus erat in reprobum sensum, dimissus est tandem, ut abiret in locum suum. Eadem vero die arreptus a diabolo demerentiam incurrit, et usque ad mortem furere non cessavit. Confessus est etiam nobis venerabilis senex Achardus, quod in primordio conversionis suæ multa dæmonum bella et multa flagella pertulerit, multaque eorum phantasmata viderit. Sæpius namque cum esset in ecclesia psallens atque orans, copiosa coram eo luminaria quasi cereos et lampades accendebant, quæ protinus ad invocationem nominis Christi taquam vanitas disparebant. Quadam denique vice apparuit ei diabolus, gladiatorio cum eo conflictu in modum palæstræ decertans, cui crebros ictus et vulnera infligebat, atque ab eo vicissim recipiebat. Ad ultimum vero dæmonem subactum colliso capite excerebravit. Quem dum traheret per capillos, partem capitibus confracti cum carne et ossibus evulsam manu retinuit, moxque ex ea tam intolerabilis putor exhalavit, ut passibilitatis humanæ modum videretur excedere. Quam cum horrore et exsecratione longius a manu sua ipso excutiente, protinus olidum monstrum quod videbatur evanuit, vestigia tamen immunditiæ suæ altius impressa reliquit. Nam per unius anni spatium ex eadem manu tantus fetor jugiter exhalavit, ut præ angustia cordis vix eam valeret vel ori apponere, vel naribus admovery. Cum in partibus Germaniæ idem Dei servus pro construendo cœnobio, quod in territorio Treverorum situm Clastrum nominatur, aliquando moraretur, cœlitus concessum est ei videre et alloqui hominem sanctum, hominem vere divitem, magnam

A quidem solitarium, qui in partibus his multo tempore pro montes et silvas sine lecto et vestimento pro Christi nomine nudus oberrans, herbis agrestibus et earum radicibus morituræ carnis vitam sustentabat, æstatis ardores hiemisque asperrimos algores incredibili patientia tolerabat, ita ut quadam vice cum brumale gelu solito amplius inhorruisset, et nix multa valde de nubibus flueret, ipse non habens, quo a facie nivis et frigoris hujus fereret, sed in terra nudus jacens non modica spissitudine nivis totus operiretur, nullumque indicium corporis ejus illic esset, excepto quod virgula fumantis anhelitus ab ore procedens superjectam nivem aliquantulum reliquabat. Hujus beati viri admirandas virtutes, et humanæ fragilitatis modum excedentem patientiam, domnus Achardus novitius suis referebat, quibus rudimenta tirocinii eorum magnifice roborabat, atque in amorem virtutum non mediocriter accendebat.

B

CAPUT XXI

De omno Gaufrido monacho Clarævallis, postea Sorensi episcopo.

Sanctæ memoriæ domnus Gaufridus, quondam Clarævallis monachus, et postea Sorensis Ecclesiæ, quæ est in Sardinia, pontifex, antequam ad episcopatum promoveretur, cum esset aliquando in choro Clarævallis, vota labiorum suorum cum cæteris fratribus Domino strenue reddens, visionem hujusmodi, sicut ab eo recepimus, beatis oculis aspicere meruit. Videbat, et ecce processio gloriosa et splendida, quæ a septentrionali parte oratorii quasi de cœmeterio veniens, et coram presbyterio transiens, recto itinere ad infirmitorium tendebat. Porro in ipsa processione, acolythi, subdiaconi, diaconi atque presbyteri apparebant, qui per singulos ordines septeni atque septeni dispositi, alii ante alios ordine congruo incedebant. Acolythi vero, stolis albis amicti, singulos cereos manibus præferebant, qui tamen magis ignei quam cerei esse parebant. Verum subdiaconos tunicæ pretiosæ, diaconos autem dalmaticæ fulgidæ decorabant, ipsosque presbyteros planetæ holoserice insigniter adornabant. Horum omnium singuli congrua ministerii sui vasa manibus bajulabant. Veniebat autem post eos copiosa turba candidatorum, ordinata similiter, et cum reverentia incedens. Ad ultimum vero gloriosa Dei genitrix Virgo Maria subsequeretur, quam beati apostoli Petrus et Joannes dextra lævaque comitabantur. Ipsa vero piissima Theotocos tanta venustate, tantaque claritate vultus et habitus radiabat, ut ex fulgore de ipsa procedente tota basilica coruscaret. Porro species quæ ista revelabat, loquebatur interim in corde videntis, et dicebat : Hæc est Regina cœlorum ; hæc est domina angelorum. Transeuntes ergo ita solemniter, ut diximus, ante gradum sacrarii, tandem per ostium, quod ad infirmitorium vergit, de oratorio exierunt et ita ab oculis intuentis evanuerunt. Verum in eodem infirmitorio senex quidam venerabilis, et sanctæ conversationis sacerdos, nomine Tescelinus, diu languerat, sed flagella pii Patris taquam filius obediens patientissime sustinuerat ; qui tunc in extremis positus agonizabat, et post modicum temporalis vitæ amaritudinem perpetis vitæ dulcedine commutavit. Unde vir Domini Gaufridus, qui hæc viderat, indubitanter credidit quia ad indicium transitus et beatificationis illius processio talis apparuit. O quam sublimia sunt bona, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum ! (I Cor. ii.) Si enim cum tanta ambitione spiritualis pompæ occurrit animæ timentis Deum de corpore egredienti, quanto putamus tripudio, quantave lætitia exsultabit in possessione cœlestis patriæ, ubi satiabitur dulcissima Conditoris sui visione ?

D

CAPUT XXII.

Item de visionibus ejusdem famuli Dei Gaufridi.

Altera quoque vice, dum idem Dei famulus in ecclesia cum cæteris fratribus staret ad psallendum, conspicuus est manifeste spiritum inmundum instar simiæ per medium chorum transeuntem. Cumque venisset et staret ante eum ridicula bestia, dedignant oculo respiciens illum atque despicens, patulis naribus aliquandiu subsannabat. Quæ postquam ab eo pertransiit, tandem egressa de choro, ulterius non comparuit. Infirmabatur aliquando iste beatus homo, et circa gutturis partes gravi molestia laborabat. Crescebat languor in dies, factusque tandem est morbus inveteratus, et pene a medicis desperatus. Unde etiam angustiatur animo vehementer, pro eo maxime quod arteriis ab ægritudine coarctatis, psallendi et cantandi in ecclesia vires amisisset. Proinde conversus ad beatum Bernardum, die noctuque in multis lacrymis precabatur, ut cantandi gratiam recipere mereretur. Cujus precibus et lacrymis motus pius pater, ei per visionem apparuit, et loco dolenti, manu sua tangendo ac benedicendo, signum crucis impressit. Cum vir Dei evigilasset, sanatum se reperiens, mire ad cantandum convaluit, et nullum deinceps impedimentum ab eadem ægritudine pertulit. Alio quoque tempore contigit ut frater quidam spiritualis, quem unice in Christo diligebat, graviter ægrotaret. Eratque languor fortissimus, ita ut mori putaretur. Unde prædictus vir mœrore nimio contabescens, ut verum se comprobaret amicum, lacrymosis precibus ardentem insistere cœpit, et pro recuperanda sospitate dilecti stabat in confractione in conspectu Domini. Laboranti vero continue in gemitu suo astitit quidam per visionem, et ait : « En frater ille, pro quo sic afficeris, sanitati restituetur; sed tamen alter quidam, quem æque spiritualiter diligis, loco ejus est migraturus. » Et factum est ita. Nam convalescente illo, qui morti proximam videbatur, defunctus est in ipso tempore senex quidam venerabilis et sanctus, Renaldus de Cluniaco dictus, quem et ipsum miro affectu in Christo diligebat. Præterea, cum pro matre defuncta nimium foret sollicitus, et diuturnos exitus aqtarum pro ea deducerent oculi ejus, multa siquidem collata erat ei gratia lacrymarum, flagitabat instanter a Domino, ut sibi de illa revelare dignaretur, utrum adhuc in pœnis esset, an jam indulgentiæ requiem percepisset. Diu vero in hac supplicatione fatigato, facta est tandem divinitus vox ad eum, dicens : « Cur importunis precibus extorquere conaris, quod tux cognitioni non debetur? Tu tantum ora pro tuis, et salvabuntur. »

CAPUT XXIII

Quomodo per revelationem ostensum est ei quod episcopus esset futurus : et de pretiosa morte ejus in Claravalle.

Erat aliquando in oratione constitutus vir Domini Gaufridus, cum ecce per visionem persona quædam reverenda apparet ei, digito ipsius aureum annulum imposuit, præsignum scilicet futuræ in proximo pontificalis dignitatis. Nam in eodem anno, sicut ipse nobis innotuit, assumptus est in episcopatum Ecclesiæ Sorienis : quam septem annorum curriculo strenue regens, et suam ipsius vitam in omni puritate custodiens, ministerium suum magnifice honoravit, dignumque sanctitatis exemplum posteris dereliquit. Appropinquante autem vocationis ejus termino, quem solus Deus noverat, egressus de Sardinia venit ad visitandum Claramvallem, cujus situs erat, et in qua sepeliri magno desiderio præoptaverat. Quam cum a longe intuitus esset, elevatis oculis suspiravit in cœlum, toto cordis affectu deprecans Dominum, ut si infra triennium esset moriturus, tali siquidem spatio temporis semper eandem domum vel una vice visitare decreverat, nunquam

A ipsum amplius ab ea separari permetteret, ne forte alibi consummari contingeret, et desiderata sibi sepultura privaretur. Ingressus itaque dilectum sibi monasterium, cum aliquandiu sanus ibidem perstitisset, et fratres universi de tanto hospite lætarentur, tandem, corripiente se acuta valetudine, per dies aliquot ægrotavit; et ingravescente morbo ad extrema devenit. Cumque fuisset inunctus oleo sancto, et munitus etiam viatico sacramentorum Christi, eadem hora, imo eodem fere momento, mirantibus universis, obdormivit in Domino. Transiit autem circa medium noctis in festivitate Dedicationis ecclesiæ Clarævallis. Porro venerabilis ejusdem monasterii abbas, qui ejus conscientiam puritatem optime noverat, cum jam exanimati corporis oculos clauderet, cum magna fidei pietate exclamans ait : O dulcis et venerande Pater, Deus omnipotens faciat me quantocius ad tuum pervenire consortium. Dum vero commendationis officium sacro funeri ejus impenderet, tanto pietatis affectu movebatur, ut erumpentes lacrymas continere non posset, ita ut etiam duos corde in fletum commoveret. Cum autem primum ægrotare cœpisset iste sanctus sacerdos, revelatum est de eo cuidam ex fratribus ipsius monasterii, quia in proximo esset migraturus. Deinde, post dies paucos, cum idem frater vigiliis servitii divini interesset, vidit in spiritu stratum quoddam fulcris molliibus diligenter aptatum, et niveis operimentis decenter ornatum, qui eidem episcopo servabatur, nimirum significans æternæ felicitatis requiem, ad quam post modicum erat assumendus. Eadem vero nocte qua defunctus est, positus in Ecclesia corpore, cum signum ad solemnes vigiliis Dedicationis pulsaretur, prædictus frater evigilans cœpit illico pontificem defunctum ad mentem reducere; statimque facta est vox in auribus ejus, loquens de eodem famulo Dei defuncto, et dicens : « Ecce nunc a principio signi hujus recipiunt illum sancti Dei omnes in consortium suum. » Haec vocem frater ille audiens, gavisus est valde : surgensque venit in chorum, et stabat cum cæteris ad psallendum, semper glorificationem beati viri mente revolvens. Cumque celebrarentur matutinae Laudes, respiciens vidit, et ecce in parietibus templi circa defunctum antistitem quasi unius horæ spatio luminaria copiosa divinitus accensa, ita ut præ multitudine numerari non possent.

Spiritualis itaque claritatis lumen corporalibus oculis intuens, compunctus est valde, et gratias agens Deo pro omnibus iis quæ viderat et audierat, in jubilo ait intra se : *Domine Deus virtutum, beati omnes qui sperant in te (Psal. LXXXIII).* Vere beatus iste sanctus, quem elegisti, Domine, et assumpsisti : *habitabit in atriis tuis (Psal. LXIV).* Credo enim atque confido quia dignus est jam inter sanctos et electos tuos computari; qui in præsentis sæculo per viam humilitatis incedens, studuit mandatis tuis fideliter obedire. Expletis autem post depositionem beati viri duobus mensibus, cum idem frater esset in choro ad vigiliis vigilans et psallens, subito venit in mentis excessum. Et ecce apparuit ei beatus episcopus induens se sacerdotalibus, et quasi præparans ad missam celebrandam, ita ut frater ipse adjuvans eum reversaret casulam supra brachia illius. Porro in eadem hora cantabatur hic versus in ecclesia : *Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui latificat juventutem meam (Psal. XLII).* His ita de conversatione et consumptione sancti viri breviter annotatis, placet hoc loco subnectere miraculum dignum relatione, quod idem Dei famulus cum gaudio asseverabat se vidisse. Consilium ejusdem præsulis fuit ut quædam ipsius basilica vetus ac ruinosa dilapidaretur, et in meliorem statum repararetur. Cum ergo ipsum altare in præsentia sua dirui præcepisset, reperit in eo capsulam scabrosam ac veterem, sanctofum reliquias continentem. Porro inter easdem reliquias corpus Domini

repositum erat, quod ita sanum et integrum, ita mundum et candidum, et ab omni corruptione penitus alienum inventum est, ac si recentissime ibi reconditum esset. Sane nemo in terra illa reperitus est, qui jusdem ecclesie vel altaris constructionem ve. consecrationem se vidisse recoleret. Viso itaque tanto miraculo, universi qui aderant lætati sunt valde, et ædificati in fide glorificaverunt Deum, cognoscentes utique ipsum esse sacratissimum corpus Domini, de quo veraciter scriptum est: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv)*. Migravit autem a sæculo idem beatus pontifex anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septuagesimo octavo, tertio Idus Novembris, et condigno honore sepultus est juxta venerabilem Godefridum quondam Lingonensem episcopum, qui sub beato Bernardo prioris officio in Claravalle functus, et inde ad apicem pontificalis dignitatis assumptus, ministerium sibi commissum, sancte religioseque conversando, multipliciter honoravit.

CAPUT XXIV.

De domno Balduino monacho Claravallis, postea Pisano episcopo.

Inter cælestis gratiæ pinguedine pullulantes propagines, quas vinea Domini Sabaoth, Ecclesia scilicet Claravallis emisit, ut transplantarentur super aquas multas, id est super diversarum regionum populos pontificali honore sublimarentur, natalis soli specialis gloria Baldwinus mirabiliter emicuit, qui doctrinam reverentissimi Patris Bernardi secutus, sprevit universas mundi pompas et voluptates, ipsique mundo moriens, in Claravalle vivere cœpit, et veras voluntariæ paupertatis divitiis fallacium divitiarum irritamentis se prætulisse gloriabatur. Discens namque ab Apostolo stultus esse, ut sapiens fieret (*I Cor. iii*), divitiis quæ potius exhauriant hominem quam repleant, execratus est, et illas quæ immensum pondus gloriæ operantur in ipso in æterna beatitudine, toto mentis desiderio complexus est. Cum perfectissimorum monachorum imitator factus didicisset ab irriguo inferiori in quo peccata planguntur ad irriguum superius, in quo ad cælestis patriæ felicitatem gemitibus inenarrabilibus suspiratur, ascendere, dignus jam qui non soli sibi viveret, sed etiam multis aliis verbo et exemplo prodesset in salutem, vocante Deo, Pisanæ Ecclesie, quæ est metropolis Thuscie, archiepiscopatum sortitus est. Consecutus vero ampliæ hujus dignitatis eminentiam, tanta spiritualis sapientiæ luce refulsit, tantaque auctoritate ac spiritu libertate officium suum exercuit, tanta nihilominus mansuetudine et humilitate verum se monachum in pontificali culmine demonstravit, ut non solum Cisterciensis Ordo, verum etiam universi fideles intra Italiam gratularentur vehementer, gratias agentes Deo, qui splendidissimam hanc columnam et fulcrum inconcussam S. Ecclesie sævæ temporibus ipsorum concessisset. Sed quoniam in rebus humanis nihil ex omni parte posse beatum esse plangimus, contigit, instigante diabolo, ut propter ipsum inter Pisanos atque Lucenses populos gravis et periculosa guerra oriretur: quæ etiam post obitum ipsius continuatione partium inflammata atque protelata per aliquot annos duravit, et vix tandem ad pacis concordieque vinculum renovari potuit. Cujusmodi vero fuerit occasio hujus dissensionis, nihil interest: hoc solum dicimus, damnosam et pœnalem tanti pontificis animæ guerram illam exstitisse, sicut divina revelatione declaratum est. Post dormitionem nempe hujus beati præsulis aliquanto tempore elapso, fuit in insula Sardinie sacerdos quidam honestæ conversationis, qui etiam ibi præerat cuidam ecclesie parochiali. Erat autem eadem ecclesia extra villam ædificata, atque ab omni hominum habitatione remota.

Quadam itaque die cum missam celebraret, hora

A perceptionis invenit hostiam sacram super corporale fractam, atque in duas partes a seipsa divisam, quam antea consecraverat integram et sanam. Quod ubi conspexit, turbatus et anxius cum metu et admiratione sacrificium consummavit. Expleto autem ministerio, cæterisque dimissis, solus ibi remansit. Cumque tristis esset pro signo quod acciderat, egressus foras venit et stetit ad orientalem plagam ejusdem ecclesie, dorso adhærens parieti templi, et facie versa ad orientem. Qui dum ita positus aliquandiu staret, et de re quæ sibi evenerat, timide ac sollicitè cogitaret, infremuit spiritu, et inhorruerunt subito pili carnis ejus. Tunc irruente in eum nescio qua virtute externa, ita defigi atque arctari cœpit, ut nullo modo se posset inde movere. Et ecce apertis oculis vidit innumeram multitudinis turbas equestres et pedestres coram ipso citatis gressibus transeuntes. Erant autem in eis homines promiscui sexus, diversæ ætatis et conditionis, in quibus etiam multos deprehendebat, quos viventes in carne antea cognoverat. Unus ergo ex eis ipsi presbytero quondam notus et charus, ad eum accessit, et fixo gradu cœpit cum eo familiariter loqui. Percunctante vero presbytero quænam esset, aut quid etiam ageret tanta turbarum infinitas, respondit: Animæ hominum sunt carne solutæ, quæ omnes pro varietate culparum variis subditæ pœnis, ita semper discursu reciproco longe lateque vagantur in mundo. Quædam autem ex eis citius, quædam tardius liberandæ sunt; quarumdam vero pœnæ insolubiles manent. Dum hæc ille loqueretur, respiciens presbyter, vidit supradictum episcopum demisso vultu coram se prætereuntem, tanquam districti Judicis sententiam patienter ferentem, et inimicæ potestati, quæ illi ad tempus insultabat, cum propheta dicentem: *Ne læteris super me, inimica mea, quia cecidi: surgam. Cum sederò in tenebris, Dominus lux mea erit (Mich. vii)*. Viso ergo eo, sacerdos vehementer obstupuit, et cum terrore magnæ admirationis exclamavit dicens: « Væ mihi misero peccatori! quid est hoc quod video? Nunquid iste est dominus noster Baldwinus, Pisanus quondam archiepiscopus, de monasterio Claravallis assumptus? » Respondit is, qui loquebatur ad eum: « Ipse est vere. » Et presbyter ait: « Hicce ergo tantæ professionis monachus et tantæ perfectionis episcopus, deputatus est pœnis, quem nos sperabamus jam in cælo gaudere cum angelis? » Ille vero respondens, ait: « Pro certo scias, et nullatenus dubites quia ipse est vere sanctus, celsique meriti pontifex, et magna erit ejus gloria coram Deo. Sed quoniam propter ipsam inter Pisanos atque Lucenses populos diurna jam guerra versatur, propterea differtur a requie, donec inter illos ad pacem discordia revocetur. » Post hæc apparuit eidem presbytero columna quædam jubaris immensi, cujus claritas ultra communem solis valentiam coruscare videbatur, de cælo ad terram usque porrecta: per quam anima quædam angelico ductu ad sidera contendebat. Sciscitante vero presbytero quidnam hoc esset, respondit alter: « Ipsa est anima Constantini, quondam judicis et domini Turritani. Hæc autem per novem annos ventis et pluviis et algoribus semper exposita, a die exitus sui usque nunc in stillicidio domus suæ constitit, ibique suorum excessuum pœnas luit. Sed quia misericors et liberalis in pauperes exstitit, et iudicium injuriam patientibus fecit: insuper etiam de malis quæ commisit, confessa et pœnitens a corpore exivit; idcirco misericordiam a Deo consecuta hodierna die meretur a malis omnibus liberari, et bonis omnibus satianda ad æternam beatitudinem introduci. »

Hæc et multa alia sacerdos ille vidit et audivit de secretis alterius vite; inter quæ etiam dictum est et quod eodem anno esset moriturus, quæ subsecuta mors ejus vera fuisse comprobavit. Sic omnipot-

tens Deus innotescere voluit, dilecti sibi pontificis animam, quamvis justam, quamvis sanctam, quantalacunque tamen rubigine culpæ fuscata, non potuisse regnum puritatis intrare, nec fulgorem meridianæ lucis, in qua cælestis sponsus cubat, intueri, donec ipsius gratia expiata, et pace inter dissidentes reformata, ab eodem sponso mereretur audire: *Tota pulchra es, amica mea, tota pulchra es, et macula non est in te. Veni de Libano, veni, coronaberis (Cant. iv).* Quid vero in divisione sacræ hostiæ nobis insinuatum putamus, nisi, quod tales revelationes non absque nutu et voluntate Redemptoris nostri ad commonitionem et correctionem fiunt mortalium, maxime cum a religiosi personis tale aliquid videri contigerit?

CAPUT XXV.

De domino Eschylo, quondam Danbrum archiepiscopo, postea monacho Claravallis.

Vir magnificus, et cum omni reverentia nominandus, Eschylos, quondam Danorum archiepiscopus, et apostolicæ sedis in insulis aquilonaribus legatus, postea vero humilis Cisterciensis Ordinis monachus et cœnobii Claravallis professor, cum adhuc esset adolescens, annos natus circiter duodecim, transmissus a parentibus, causa studiorum, in Saxonia morabatur, quæ tunc in nobili illa Hildesemensi Ecclesia florentissima, a clericis diversarum regionum celebri concursu frequentabatur. Itaque dum aliquandiu ibidem moratus fuisset, gravissimam valetudinem incidit, et diuturno languore tabescens, tandem a medicis desperatus est, ideoque procuratum ut oleo sacro ungeretur. Cumque presbyteri cæterique fideles hujus rei gratia lectulo ejus assisterent, subito factus in agonia, omni membrorum ac sensuum officio destitutus est, ita ut fere mortuus putaretur. Exemptus ergo carnis sensibus, ductus est in spiritu ad quamdam mansionem totam interius quasi clibanum ardentem, ad quam cum propius accederet, et curiosius inspicere vellet, subito erumpens vapor incendii apprehendit incautum, moxque in illam fornacem flammivomam traxit invitum. Qui cum protinus ardere cœpisset, jamque nihil aliud, nisi ignem æternum sibi superesse cogitaret, ecce miserante Deo apparuit ei in uno diversorii latere meatus quidam quasi trinitis angusti, de ostio ad ostium ducens, qui etiam flammis vacuus esse videbatur. Quem cernens, et spe evadendi animatus, conatu quo potuit reptans ad locum illum refrigerii pervenit; et per illum ad ostium tendens celeriter exiit et fugit, palpitans ac tremens a facie ignis devorantis. Moxque palatium quoddam regale et amplum reperiens et illic ingrediens, vidit in eo Reginam cœlorum, Dominam angelorum, vultu et habitu mirabili coruscantem atque in throno gloriæ residentem. Ad quam, pavidus et anhelus, accedens, flagitabat obnixè ut sui miseretur. Quem protinus illa, dedignanter aspiciens, atque minaciter alloquens quod ausus fuisset in conspectu ipsius apparere, mandat quanto citius egredi, et cruciandum ad ignem reverti. Porro inter alios matri misericordiæ assistentes, apparebant ibi tres viri venerabiles, quorum unus ejusdem civitatis episcopus erat, alter vero decanus, tertius nihilominus nescio quid officii in eadem ecclesia administrans.

Hos itaque præfatus adolescentulus intuens ac recognoscens, lacrymabiliter precabatur, quatenus piissimæ Dominæ pro ipso supplicare dignarentur. Quod cum devotissime facerent, misericordissima illa dissimulatrix respondit eis dicens: « Quid est, quod rogare præsumptis pro adolescente isto vanissimo moxque respectu indigno? Hic enim perversus et lubricus nunquam salutationem meam mihi vel una vice representavit. » Cumque rogarent illi, ut solita pietate delicta juvenutis et ignorantias illius dimitteret, si de cætero se emendaturum promitte-

ret, accessit iterum tremebundus adolescens, obsecrans eam, et dicens: « Miserere mei, piissima Domina, miserere mei, reparatrix generis humani, et ne claudas a me misero inexhausta viscera misericordiæ tuæ, quia paratus sum amodo et usque in sempiternum servire tibi, et te super omnia post Deum venerari. Quod si genitor meus istam calamitatem meam agnosceret, maximæ auri pondera pro mea liberatione libenter impenderet. » Talia itaque cum lamentabili voce depremeret, beatissima Virgo vera mater misericordiæ serenata facie respiciens illum, dixit: « Quid igitur? Putasne quia valeas teipsum apud me condignum pretio redimere? In hoc enim forsitan placare me posses, si congruum mihi pretium pro tua redemptione persolveres. » Tum ille, non modice exhilaratus, in verbo isto, fiducialius accessit et dixit: « Etiam atque etiam clementissima Domina, ego me optime redimam; et quidquid jusserit mihi dignatio tua, libentissime faciam, tantummodo esto mihi propitia, nec me in illum ignem cruciandum amplius remittas. » Cui Regina virginum respondit: « Volo igitur, ut de quinque generibus annonæ quinque mihi modios, hoc est de singulis singulos non negligas reddere. » Quo ille audito lætanter accepit, respondensque alaeriter dixit: « Charum est mihi, o charissima Domina, quod imponis, valdeque jucundum: et ego mensuram bonam et certam et coagitatam et supereffluentem dabo in horreum tuum. » Quod cum in fide sua firmiter promississet, datis fidejussoribus intercessoribus supradictis, dimissus est ad humana reverti. Redditus itaque sibi, confestim aperuit oculos, receptoque usu loquendi surrexit et sedit in lectulo suo, moxque in jubilo erumpens, cœpit clamare cum gaudio magno dicens: « Benedictus Deus, liberatus sum; et amplius non ardebo. » Videntes cuncti qui aderant adolescentem illum de mortis janua revocatum ita clamantem, et ita præ gaudio gestientem, mirati valde sciscitabantur ab eo tantæ lætitiæ causam. Ipse vero per multum temporis spatium nil aliud dicere poterat, nisi tantummodo: « Deo gratias. Ego non ardebo, ego non ardebo. » Et cum sæpius illud repetisset, conversus tandem ad illos, quid sibi accidisset, vel quid vidisset per ordinem indicavit. Unus autem ex ipsis, vir bonus et eruditus, hætantem de visione adolescentem secretius alloqui atque instruere curavit dicens: « Scito prænoscenti futurum te esse magni nominis virum, et gradum maximæ dignitatis in Ecclesia sortiturum. Quem cum favente Deo adeptus fueris, oportet te in honorem Dei et sanctæ Virginis matris, diversorum Ordinum cœnobiorum quinque de tuo construere, in quibus juxta mensuræ tibi propositæ rationem, habeantur ad minus personæ duodecim divino jugiter obsequio famulantes. »

His ille auditis interim tacuit; sed quem res exitum habitura foret, semper sollicitus fuit. Porro in ipsa visione significatum est ei tres illos venerabiles viros, qui pro eo intercessores extiterant, cum adhuc in carne degerent, eodem anno fore de mundo migraturos: quod etiam celerius secuta mors eorum verum fuisse comprobavit. Processu vero temporis, cum præfatus adolescens ætate pariter et sapientia crescens jam in virum optimum profecisset, ordinante Domino ad regimen Lundensis Ecclesiæ, quæ Dacicæ metropolis habetur, assumptus est. At postquam jamdudum prophetatæ sibi dignitatis culmen ascendit, illico reddendi voti sui tempus adesse cognovit: in quo sub quinque generibus annonæ, secundum interpretationem voti sui, diversorum Ordinum cœnobiorum quinque se fundaturum Regiæ cœli devoverat. Nactus igitur opportunitatem, de remotis Galliarum partibus, ubi fontem religionis esse cognoverat, non solum quinque, sed etiam plures spiritualis professionis conventus, evocare

curavit, inter quos etiam Cisterciensis Ordinis duos conventus obtinuit, unum scilicet de ipsa domo Cistercii, et alterum de Claravalle: quosque in optimis terræ suæ locis tanquam vites fructiferas vinum justitiæ germinantes pastinavit. Ut enim semetipsum perfecte redimeret, mensuramque bonam et superfluentem piissimæ liberatrici suæ, sicut promiserat, persolveret, quinque cœnobiolorum fundatione contentus esse noluit; sed alia atque alia, tam de suo quam de aliorum fidelium dono, studuit ædificare. Dabat etiam operam paganitatis ritus, quibus adhuc ex magna parte terra illa imbuta erat, radicibus extirpare, et Christianæ disciplinæ moribus omnes salubriter informare, superbientes et contemnentes ultionis mucrone ferire. Ita denique zelo justitiæ armatus, noxia quæque et superstitiosa eliminare, et omnia salutis animarum profutura genti suæ providere satagebat, ut a multis retro temporibus nullum in metropoli illa antistitem sedisse putemus, qui tantum in Ecclesia Dei fecerit fructum, quantum fecit ipse. Dominus autem, qui ob illius honorem et amorem cuncta faciebat, curabat voci ipsius dare vocem virtutis; et quos hic anathematis vinculis innodabat, ipse terribili morte mulctabat, in tantum ut adulterum quemdam divitem ac potentem, quem venerabilis sacerdos in cœna Domini publice excommunicaverat, in ipsa sacratissima nocte Dominicæ Resurrectionis cum adultera et duobus filiis ex adulterio natis malignus spiritus crudeliter suffocatum, ad inferos æternaliter puniendum detraheret. Sanctum quoque Bernardum reverendissimum Claravallis abbatem, licet longius a se remotum, unico venerabatur affectu, unica devotione colebat. Nec contentus est in filiis eum videre, cum novum cœnobiolum extruxisset, et ab eo, sicut prædiximus, desideratum sacræ congregationis examen impetrasset: prævaluit apud eum desiderium vehemens, ut homo tantæ auctoritatis singulariter potens, expositis suis omnibus, etiam semetipsum periculis multis traderet et labori.

Venit igitur Claravallē persona humilis et sublimis: quam a sinibus terræ non curiositas audiendæ sapientiæ, sed fidei zelus et plenitudo devotionis attraxerat. Ubi quantum fleverit, qualem sese non modo erga eum, quem tam unice suspiciebat, sed etiam erga minimos quoslibet fratrum exhibuerit, non est facile dictu. Demum rediturus ad propria, ut benedictum a famulo Dei panem referre posset, et diutius conservare, humano sensu præcepit ut in cibano recoqueretur, sicut solent qui maria transeunt, panem ferre bis coctum. Sed abbas sanctus amicabilem arguens, in hac parte fidem ejus modicum inveniri: « Itane, » inquit, « non poterit benedictio ipsum panem magis quam recoctio conservare? » Et non acquievit benedicere illum, sed communem panem sibi præcipiens exhiberi, benedixit, et ait: « Ecce hunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione sollicitus. » Tulit, et ad suos per multa quidem terræ et maris spatia prospere rediens, gloriabatur fidei suæ defectum evidētissima rei veritate convictum. Haud multo vero post hæc elapso tempore, tristissimus rumor aures ejus percussit de dormitione beati viri specialis amici sui, scribente sibi libellum de transitu ejus domno Gaufrido monacho Claravallēnsi, qui notarius ejusdem sanctissimi abbatis non parvo tempore fuerat. Tum vero concaluit cor ejus intra ipsum, et in meditatione ipsius exarsit ignis, vana, transitoria atque caduca reputans universa, quæ hominis intentionem præpedire possunt a recto cursu, quo ad patriæ cœlestis beatitudinem tenditur. Itaque commendans Ecclesiam, cui laudabiliter præfuerat, Deo et principibus terræ, relictis parentibus et propinquis, notis et amicis, ipsique patrio cespiti valedicens, exsul egregius Claravallē venit, sepulcrum beati viri intimi quondam amici

sui visitavit, et ad sacratissimam tumpam ipsius vivere et mori delegit, ubi etiam sacræ religionis habitum, Deo donante, postmodum suscepit. Nec enim minus in defuncto, quam olim in vivente confusus est: quippe quem post mortem carnis verius vivere omnino non ambigebat. Quanto ergo ab ecclesiasticis et sæcularibus negotiis secretius vacabat, tanto sanctius divinis obsequiis intendere curabat, devotioni sacræ orationis quotidie, imo pene continue sollicitus invigilare; pro peccatis suis præteritis myrrham cordis contriti et spiritus humiliati Deo offerre, et gratiam supernæ benedictionis thymiamate pie compunctionis anxius implorare. Quadam igitur vice dum in oratorio suo solus consisteret, apparuit ei vigilanti et oranti quidam frater ejus uterinus, qui olim defunctus fuerat, quique hostili gladio trucidatus occubuit, et morte præventus viaticum non accepit. Hic etiam, dum adviveret, eundem archiepiscopum aliquando injuste offenderat, nec ei ante mortem reconciliatus fuerat per satisfactionem. Cumque venisset ante illum, demisso capite suppliciter inclinabat ei, quasi de offensa veniam postulans, aut etiam orationum suffragia flagitans. Stetit ergo aliquandiu coram illo, nihil penitus dicens, nisi tantum humiliato capite calamitatem ac necessitatem propriam innuens. Sed neque archiepiscopus quidquam locutus est ei, quia præ timore et admiratione nimia mente turbatus, et sui minime compos erat. Veruntamen ex eodem mortuo nil aliud agnoscere poterat, nisi solummodo caput et collum ac summitatem scapularum. Reliqua namque pars corporis ita ardere videbatur, ut nulla penitus in eo membrorum lineamenta discernere posset, nec quidquam aliud cerneret, nisi flammam, quæ totum eum occupaverat. Cumque aliquandiu sic miserabilis apparuisset, tandem ab oculis ejus sublatus est; sed fraternam animam super angustia sua magno dolore contrebantem reliquit; qui etiam postera die veniens in capitulum monachorum, multa missarum et orationum impendia pro eodem mortuo impetravit.

CAPUT XXVI.

De felici consummatione duorum peregrinorum sepulcri Domini, avunculorum domni Eskili.

Verum, quoniam germani tanti pontificis mentionem fecimus, nequaquam absurdum reor, si etiam duorum avunculorum ejus pretiosam in conspectu Domini mortem, quam mirabiliter gratia Dei meruerunt, commemoremus. Non parum namque devotas mentes in amorem Christi flammescere speramus, si ejusdem Redemptoris nostri mira et vere jucunda clementia circa sceleratissimum peccatorem præcordiis legentium insinuetur. Igitur hi duo fratres ex præclarissimo Danorum sanguine oriundi, inter terræ proceres post regem videbantur sublimiores. Unus autem ex eis, Eskilus nomine, homo bellicosus et carnali potentia tumidus, cum esset animo ferus atque terribilis, multum sanguinis fundebat, et mala innumera quotidie perpetrabat. Alter vero nomine Sueno, vir sanctæ vitæ perspicuus, atque episcopus Wibergensis erat, qui etiam præcelsi generis nobilitatem elegantiam morum atque prærogativa virtutum, longe superabat. Hic itaque germani sui animam sincere in Christo diligens, sed tyrannicam ejus vitam vehementer abhorrens, studebat eum frequenter secretius arguere, et ut a suis pravitatibus respiceret, admonere. Sed cum parum in hujusmodi pia intentione proficeret, quadam die colloquentibus eis ad invicem, suadebat ei venerabilis præsul, ut accipiens signum Dominicæ crucis Jerosolymam proficisceretur. Ille vero respondit se hoc nullo modo facere posse, nisi secum pergeret ipse, qui consilium dabat. Quo audito, fidelis et verus amicus gratanter accepit, seque quod petebat facturum incontinenti

spondit, malens periculis ac laboribus tantis seipsum exponere, quam fratris animam de ore leonis non liberare. Quo prospere perrenientes, gloriosum Domini sepulcrum, ipsumque vivificum lignum sanctæ crucis, in qua salus mundi pependit, cum magno pietatis affectu adoraverunt. Dehinc cum cætera sancta loca devotissime visitando, venerando atque adorando peragrarent, venerunt ad quemdam locum non longe ab Jerosolyma situm, qui *Pater noster* ab incolis nuncupatur: eo quod Dominus Jesus Christus in ipso loco dicitur discipulis formam orandi tradidisse, et eandem ibidem orationem composuisse. Erat autem ibi ecclesiola parva vili, schemate constructa.

Cum ergo prædicti peregrini cognoscerent hunc esse locum, unde fons orationis saliens in vitam æternam de ore Filii Dei primitus erupit, et ad imbuenda fidelium corda per universas mundi partes cum tanta benedictionis affluentia derivatus est, tunc et ipsi ingredientis oratorium, haurientesque de fonte Salvatoris pietatis et confidentiæ spiritum, orationem de corde puro fuderunt ad Dominum, obsecrantes, ut sibi peccata dimitterentur et ab omni malo liberarentur. Nec defuit eorum votis supernæ clementiæ respectus, quemadmodum rei declaravit eventus. Nam cum protinus venientes ad fluvium Jordanis, unda illa sacra potati essent atque perfusi, unus ex eis, magnus videlicet ille peccator Eskilus, magnifice de misericordia Dei præsumens, et effundens animam suam in oratione, clamavit ad Dominum, et dixit. « Deus omnipotens et clemens, esto propitius, obsecro, mihi peccatori, et ne despicias animam qualiscunque servi tui, quam de profundo malorum eduxisti; et post tanta scelerum meorum naufragia, ad portum penitentis misericorditer adduxisti. Et nunc, Domine Deus, suspecta est mihi valde fragilitas mea, et dudum inolita peccandi consuetudo, multumque timeo mihi a memetipso, ne forte reversus ad patriam, blandiente rerum prosperitate, peccati quoque materia illicente, ad pristinas meas privitates relabi compellar. Proinde, piissime pater, qui dives es in misericordia omnibus invocantibus te, si bonum videtur in oculis tuis, et ita salutis animæ meæ expedire cognoscis, precor indulgentissimam benignitatem tuam, ut absoluto jam voto peregrinationis hujus, absolvere me digneris a vinculo corporis istius, solumque pariter a nexibus peccatorum jubeas duci in refrigerii locum. » Oratione vero completa, cognovit illico vitæ suæ terminum instare, suumque desiderium mox a Christo esse complendum. Unde perceptis sacramentis, valedixit eadem hora germano suo, cæterisque qui simul aderant, et protinus in sancta confessione reddidit animam. O incomprehensibilis clementia Salvatoris nostri Dei! Nonne tibi videtur in peccatore isto, prodigi illius filii qui devoravit substantiam suam cum meretricibus vanitatum et voluptatum, persona realiter præsentari: quem adhuc longe agentem pater misericordiarum vidit, et misericordia motus præcepit eum cito indui stola prima innocentiae, sicque festinabat absolvere miserum de reatu conscientiae suæ; ut propemodum tardius fuerit paternæ pietati reo indulsisse, quam ipsi misero indulgentiam percepisse? Quid enim aliud fuit, sceleratissimum peccatorem in ipso limine penitentis sic orasse, et tam celerem petitioni suæ effectum obtinuisse, nisi effusus super se visceribus divinæ pietatis, miseria corruptibilitatis despoliari, beatæ immortalitatis stola vestiri, annulo divini amoris insigniri, pedes affectionum calceamentis æternæ puritatis muniri, pro receptione filii perditii festivas epulas toto cælo indici? Videns itaque venerabilis antistes animam fratris sui, pro cuius salvatione ita sollicitus exulterat, tam celeriter, tam feliciter assumptam, tunc et ipsi vehementer affectus desiderio migrandi, petivit animæ suæ ut

A moreretur, et ait: « Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quoniam exaudisti orationem meam; vidisti lacrymam meam, qua tibi toties supplicavi, ut susciperes penitentiam fratris mei. Quæso ergo te, piissime Fili Dei, ne me patiaris ab illo diutius separari, sed jubeas me cum illo in tua pace nunc recipi, ut simul abeamus, et simul ad tuam misericordiam, te donante, perveniamus. O vere amplectenda et amanda pietas Domini nostri Jesu Christi! »

Vix orationem finierat, quam ardentissima fidei devotione fudit, et ecce vocante se Domino, viribus corporis cœpit repente destitui, vitæque transitorie finem jam sibi adesse cognovit. Moxque dispositis pro temporis brevitate quæ necessaria videbantur, præcepit astantibus ut corpus ipsius una cum corpore fratris ejus ad ecclesiam supra memoratam, quæ *Pater noster* dicitur, quam Domino inspirante sincero pietatis affectu exoptaverant, remota occasione referrent et ibi sepelire curarent. Itaque comissum sibi populum præsentis providentiæ reconsignans, et bona sempiterna illis omnibus impreans, præsentibus etiam valefaciens ac benedicens, feliciter obdormivit in Domino. Factumque est a Domino grande miraculum, ut desiderii sui compotes, peregrinationis voto peregrini consummato, peregrinationem quoque præsentis exilii terminarent, ita ut ambo simul uno in loco atque una die de mundo migrarent, simulque in unum locum, ubi decreverant, sublatis sepulturam acciperent. Porro præfata ecclesiola, cum antea brevis ac ruinosâ fuisset, solo tenus est eversa, et de eleemosynis ipsorum, quas propter hoc ipsum ibidem copiose delegarunt, in ampliorem et venustiorum statum reædificata est: in qua etiam nunc corpora eorum pausant, honorifice tumulata. Horum felicissimorum peregrinorum consanguineus erat beatæ memoriæ Eskilus Danorum quondam archiepiscopus, a quibus non solum sanguinis, sed etiam fidei et devotionis succum trahens, domestico animatus exemplo, peregre vivere, et peregre mori pro Christo Domino proposuit. Quapropter relicta præcelsa dignitate, qua in terra sua singulariter præminebat, Cisterciensis Ordinis habitum in Claravalle suscepit, et de abundantia divitiarum suarum pauperum Christi inopiam largissime supplavit, sicque eorumdem pauperum numero pauper et ipse consociatus, et in optima conversatione vitam suam consummans, sepultus est in presbyterio ejusdem loci ante altare beatæ Virginis matris: cujus ex hoc memoria in benedictione erit Claravallensibus in generatione et generatione. Tales itaque personæ tam sublimes honoribus, reverendæ dignitatibus, odore virtutum beatissimi Patris nostri Bernardi, sacri quoque Cisterciensis Ordinis puritate attracti, improperium Christi cunctis Ægyptiorum pompis præferentes, maluerunt sub disciplina Ordinis temporaliter potius macerari quam impensis sibi favoribus et honoribus falsis æternaliter cruciari.

CAPUT XXVII.

De nobili principe Gunnaro, postea monacho Claravallis

Nam et nobilissimus princeps Gunnarus, judex quondam et dominus Sardinie detrachalis, cum aliquando gratia orationis Sanctum Martinum Turonensem expetiisset, in reditu transiens per Claravalle, et a beato Bernardo devote susceptus, de salute quoque animæ copiose admonitus, conversioni minime consensit, licet Pater sanctus ipso præsentem et multum garrulante, cæcum quemdam illuminasset. Cui abeunti vir Domini sic locutus est: « Ego quidem instanter pro tua conversione Dominum rogavi, sed ad præsens exaudiri non merui. Et nunc abire te patior, quia retinere non licet invitum. Scias tamen te huc iterum de Sardinia rever-

aurum. » Abiit ergo in patriam suam, sed verba quæ ex ore viri Dei audierat, incessanter animum ejus stimulabant, spiritu intus suggerente, prophetiam, quam tantus Propheta sibi de se prædixisset, cassari penitus non posse. Medico post hinc elapso tempore, cum nuntiatum esset ei beatum virum transisse de hoc mundo ad Patrem, consternatus est animo vehementer, arguens semetipsum, et pœnitens valde quod ad illius prædicationem conversus non fuisset. Mox ergo igne illo, quem Dominus mittit in corda electorum suorum, et vult vehementer accendi, totus incanduit, nec omnino moram facere sustinens, primogenitum filium suum pro se in regno suo principari constituit; ~~per~~ Porro, dum adhuc quadragenarius esset, ætate corporis et animi vigore præpollens, relicta Sardinia, omnique gloria mundi spreta, pauper et humilis ingressus est in Claramvallem, ibique sub disciplina suscepti Ordinis usque ad decrepita ætatem, imo usque ad mortem perseveranter militans, regnum terrenum pro cœlesti se commutasse gloriabatur.

CAPUT XXVIII.

Qualiter venerabilis abbas Simon relicta abbatis in Claramvalle professus est.

Vir venerabilis Simon, quondam abbas Caziaci, quod est non ignobile monasterium nigri Ordinis monachorum, magno cordis affectu beatum Bernardum diligebat, adeo ut de consilio et voluntate ejus totus pendere videretur. Huic autem desiderium magnam inerat, curam pastoralem deserere, et fieri monachum in Claramvalle. Verumtamen sanctus Pater Bernardus sciens virtutem viri et gratiam, qua commisso cœnobio idoneus valde atque pernecessarius erat, quandiu vixit in carne, nunquam ei super hujusmodi petitione consensum præbere voluit. Quadam igitur die dixit ad eum idem abbas: « Domine Pater, ego senex et pene decrepitu, fatiscentibus in corpore membris, et insuper urgentibus morbis, jamque resolvī me sentio. Quod si extra Claramvallem defecero, erit mihi dolor inconsolabilis et irrecuperabile damnū. Unde necesse est ut vel nunc abire me jubeas, et satisfacere votis meis, quia mors accelerans, moram amplius facere me non permittit. » Cui vir Dei respondit: « Mane in loco tuo et noli timere: Ego securum te facio, quia morieris in Claramvalle. » Credidit homo sermonibus sancti, et mansit interim in prælatione sua securior pluribus annis. Post transitum vero beati viri, cum jam desiderii sui stimulos nullo reprimente tolerare nequiret, dimisso regimine Claramvallem se contulit, ubi etiam magno Dei dono, magnoque miraculo septennium supervivens, mirabile prorsus in tali ætate vel infirmitate, fervoris ac devotionis exemplum nobis omnibus in fine reliquit.

CAPUT XXIX.

De seniore qui vidit B. Mariam capitulo monachorum præsentem.

Quidam de senioribus Claramvallensium vir religiosus ac devotus, quadam vice, sicut ab ipsius ore audivimus, vidit in visione beatissimam Virginem matrem splendidissimo vultu et habitu capitulo monachorum præsentem, quæ etiam in ipso capitulo abbatis locum tenere, et officium gerere videbatur. Hæc vero benedictum fructum ventris sui, parvulum qui natus est nobis, gestabat in gremio, totusque conventus monachorum circa eam residebat in ordine suo. Porro senior qui hæc videbat, mirabatur atque jucundabatur valde in conspectu gloriosi pueruli speciosi præ filiis hominum, et ejusdem sacræ puerperæ; at reverberatis oculis propter luminis claritatem, non satis prævalebat in facies eorum intendere. Cumque jam expleto capitulo solvendus esset ille conventus, imperiosa Virgo conversa ad seniore illum, qui ad ejus dexteram

sedebat, osculum pacis ori ejus dignanter impressit, et insuper benedictum fructum ventris sui ad intuemdum atque amplectendum obtulit ei. Quo facto convertens se ad alterum senem, qui ad sinistram ejus sedebat, similiter osculata est illum et nihilominus gaudium cordis sui ei ad intuemdum præsentavit. Tunc universi qui aderant monachi, cœlesti pace a senioribus illis hinc inde mutuata, de tantæ Reginæ præsentia salutare Dei in gremio suo consoventis, in jubilum et lætitiæ cordis lætati sunt, sicque conventu illo soluto visio ab oculis intuentis sublata est. Tantam vero devotionem de visionis hujus dulcedine senior ille concepit, ut domum capituli non esse aliud, nisi secretarium Dei et portam cœli intelligeret; ideoque quoties per ante eandem domum transire debebat, toties fere contra locum, in quo matrem misericordiz cum adorando filio suo residere conspexerat, inclinare solebat.

CAPUT XXX.

De quodam fratre, cui Dominus Jesus Christus cum sancto Joanne Evangelista apparuit.

Frater quidam religiosus ac timens Deum, dum proficiendi desiderio flagraret, et sanctis meditationibus die noctuque vacaret, beatissimum Joannem evangelistam præcipuo diligebat affectu: in cujus etiam scriptura atque memoria mira pascebatur devotione, studens ex dictis ejus sententiis tanquam mala punicæ decerpere, quibus lectulum conscientiz suæ stipatum, contra fetorem vitiorum virtutum odore refoveret. Factum est autem quadam vice in vigilia Omnium Sanctorum, dum missa in conventu celebraretur, ut ipse stans in ordine suo in choro, pistillo vigilantis sollicitudinis in mortariolo cordis ad susceptionem tanti festi thymiana sacræ devotionis contereret. Cumque de more legeretur Epistola illa de Apocalypsi, mira dulcedine in eisdem verbis fruebatur. Tandem vero in ultimo versu, quod dicitur, *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem*, et cætera quæ sequuntur (Apoc. v.) tota in ipso liquefacta est anima ejus igne divini amoris, tantaque jucunditatis affluentia perfusus est, ut præ immensitate lætitiæ seipsum vix caperet. Proinde totus in jubilum raptus, totus extra se fuit: solum Christum quasi præsentem cordis oculis intuens, et brachiis ardentis fidei et pietatis amplectens. Dum vero adhuc ibidem ita staret, et pitantia illa cœlesti mentem abunde redderet, necdum finita missa sopor Domini irruit super eum; tenuis quidem, sed divina gratia suavis. Statim namque præsentiam suam dignanter exhibuit dormienti, qui supradictam jucunditatem infuderat vigilantī, Dominus Jesus Christus, cum dilecto sibi apostolo Joanne, alloquens eundem apostolum, audiente fratre, et dicens: « Hanc ego revelationem dudum tibi ostendi, non propter te solummodo, cui jam de mea virtute et dilectione certa cognitio, certaque fiducia inerat, sed maxime propter cæteros, qui me similiter diligunt, ut et ipsi gloriam meam agnoscentes, fiduciam habeant in me. In his verbis evigilans frater ille repletus est gaudio magno, tum propter indultam sibi gratiam Domini-cæ visitationis et consolationis: tum propter ipsius Domini attestationem de veritate Apocalypsis, pro eo maxime, quia dolens audierat quosdam hæreticos eidem sancto libro detraxisse, dicentes eum a beato Joanne apostolo scriptum non esse.

Evolutis autem postea diebus circiter quindecim, cum supradictus frater pro peccatis suis valde sollicitus, faciem Domini in confessione et quotidiana cordis contritione prævenire curaret, astitit ei per visum Dominus Jesus Christus cum eodem apostolo suo Joanne. Qui etiam, ipso fratre audiente, prior sic locutus est: « Si quis voluerit a Domino perfectam indulgentiam consequi, oportet eum peccata sua instanter flendo ac pœnitendo punire. » Respon-

dens autem Dominus ait : « Quicumque voluerit ad me pervenire, oportet eum hoc ipsum valenter desiderare. » Postmodum autem die natalis ejusdem sancti Joannis, vidit in visione Dominum Jesum Christum cum gloriosa matre sua quasi quoddam palatium magnum intrare, in quo dicebatur esse paradysus. Illis verò ingressis janua remansit aperta. Cumque miraretur et secum cogitaret quare porta eadem minime clauderetur, dictum est ei : « Hæc est janua vitæ, quæ, ingresso per eam Domino cum sua matre, non claudetur, sed cunctis fidelibus usque in diem judicii patebit. »

Quo ille audito gratulans et exsultans, ait intra se: ergo et mihi patet aditus paradisi. Ingrederi ergo locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Quo cum introire cœpisset, protinus excepit eum inenarrabilis jucunditas quædam atque suavitas; quæ cunctos sensus ipsius penetrans et replens, nihil aliud cupere, nihil aliud cogitare sinebat, nisi memorari misericordiæ et justitiæ Dei solius. In hac ergo mira suavitatis dulcedine evigilans, adhuc in deliciis paradisi Dei se esse putabat; sed continuo corruptibilis vitæ motibus et sensibus vallatum se sentiens, tantam felicitatem nondum ad fruentem sibi collatam, sed ad excitandum in se cœlestem desiderium, gustui tenuiter prærogatam esse, cognovit. His et hujusmodi revelationibus frater ille de lecto desidixit, torporis et negligentix excussus et ardore divinæ charitatis vehementer inflammatus, tanquam Issachar asinus fortis suppositus humerum ad portandum indeclinabiliter onus poenitentix, ut requiem quam viderat adipisci mereretur.

CAPUT XXXI.

De fratre, qui vidit Dominum Jesum Christum in exitu cujusdam fratris de celo descendere.

Monachum quemdam de collegio Claravallis, spiritualem et bonis moribus polentem, Dominus, secundum quod in Apocalypsi ait : *Ego quos amo, arguo et castigo* (Apoc. 3), ad decoquendam in eo scorum peccati gravissima valetudine quadam vice laborare permisit. Sed antequam ad diem criticum pervenisset, divino nutu raptus est in quemdam excessum mentis, et dimidium fere noctis spatium quasi extra se fuit; multa videns et audiens quæ nunc replicare nostri propositi non est. Eadem vero nocte defunctus est ibi religiosus quidam adolescens, miræ mansuetudinis et patientiæ monachus, qui languore maximo cruciatus quam plurimis annis, durum ac diuturnum martyrium duxit. Hic itaque moriens, et flatum novissimum diutius trahens, præ acerbitate doloris crebros gemitus plangendo emittebat. Porro prædictus æger, cum eum plangentem audiret, dicebat intra se : « Planctus iste citius convertetur in canticum, et doloris istius extrema jam nunc occupabit gaudium sempiternum. » Cum hæc et his similia cogitaret, en quasi persona quædam invisibilis ante lectum ejus assistens, ac diutissime commonens, ad singulos fere planctus, quos ille moriens emittebat, mirabili atque inexperta quadam fragrantia ac suavitate nares ejus et fauces uberius indulcorabat. Tunc vero sentiebat quasi cœlestem quamdam virtutem sensibiliter ac manifeste in semetipso introentem, et penetrantia cordis ejus suavissime perungentem. Cumque hac mirabili unctione recreatus et totus quodammodo renovatus fuisset, ecce repente apparuit ei apertura quædam in cœlo, per quam videbatur sibi quasi usque ad tertium cœlum oculorum aciem intendere. Et facta est in auribus ejus vox clamans de excelso, et dicens : « Sileat omnis terra, discedat omnis malignitas, Christus venit. » In ipsa hora visum est ei quod Dominus Jesus Christus pauperum et humilium consolator de cœlo descenderet, ac totam verum illam sua benedictione replet. Ipse vero frater, cui hæc videre concessum est, tanta alacri-

tate et gratia perfusus est, ut se in paradiso Dei esse reputaret, et in jubilo cordis exsultans diceret : « Domine Deus meus, en ista est vita æterna, quam promisisti nobis. Et nunc si revelatis oculis bonum istud quod sentio et quod teneo, mihi videre ac semper habere liceret, jam gaudium meum plenum atque perfectum esset. » Mox igitur imminente hora exitus monachi illius adolescentis pulsata est tabula, et convenientibus fratribus, ut animam ipsius Domino commendarent, liberata est continuo de corpore mortis hujus, et æterna lætitia subiustrante fugit ab ea dolor et gemitus. Crædimus enim et pie confidimus quia non dedignatus est eam introducere in requiem suam, qui propter eam ad terras descendere dignatus est, Jesus Christus Dominus noster. Dum autem corpus ejus sepultura traderetur, alius quidam frater bonæ conversationis, revelante Domino, apertis oculis, sicut ipse protestatus est nobis, vidit quasi quoddam feretrum de monumento procedere et sursum in æthera tendere. Porro prædictus æger ab ægritudine sua Domino miserantè convaluit, et iis quæ in obitu fratris viderat et audierat, seu etiam experiri meruerat, magnifice consolatus, gratias egit Deo. Cæterum benedictionis illius suavitatem, quam velut manna absconditum in odore eximio seu sapore præstantissimo expertus erat, postmodum per annos plurimos, non quidem continue, sed tamen frequenter atque copiose consecutus est, prout ille benignus ac suavis Spiritus, qui ubi, et quando et quantum vult spirat, pauperi suo misericorditer infundere dignabatur. Nec modo per somnium, aut per excessum mentis, sopitis vel attonitis sensibus corporis, ut in illa forsitan agonia contigerat, sed corpore vigilante sensuque vigente, orando, psallendo, legendo, seu quidpiam aliud agendo, eandem suavitatis gratiam divinitus sentiebat. Quam dives et liberalis es in misericordia tua, Domine, omnibus invocantibus te, cunctis quærentibus nomen tuum, pusillis et magnis, abscondens gustum internæ suavitatis et dulcedinis ab his qui sapientes et magni sunt in oculis suis, et revelans eum parvulis tuis, qui omnia, quæ hujus mundi sunt, arbitruntur ut stercora, ut te in dulcedine tua lucrifaciant!

CAPUT XXXII.

De viro Dei Bosone, qui in exitu cujusdam fratris angelorum concentus audivit.

Non putamus silentio prætereundum esse virum venerabilem Bosonem, genere et moribus insignem. Hic unus de primogenitis filii, quos beatissimus Pater Bernardus in Christo per Evangelium genuit, satis in sua nobili conversatione monstrabat quam regia mamilla lactatus, et quam castæ disciplinæ rudimentis ab initio fuerat imbutus. Hic homo patiens et filius pacis ita benignus, ita mansuetus omnibus apparebat, ut nunquam aliquis postroem eum viderit iratum seu turbatum, sed inter adversa et prospera immobilis fide stans, tranquillo semper animo durabat. Qui dum jam ad decrepitam pervenisset ætatem, et ita viribus esset destitutus, ut etiam baculo sustentante vix incedere posset, nunquam tamen otio indulgere, nunquam corpori quietem impendere acquiescebat, sed variis illud laborum exercitiis spiritui servire cogebat. Iste vero venerabilis vir, dum aliquando secretius colloqueremur, et de quorundam fratrum pia ac desiderabili dormitione, quam sæpius nos vidisse contigerat, mutua collatione invicem pascere, protestatus est nobis quia in exitu cujusdam religiosi fratris beatorum spirituum choros audivit, snavi melodia in aere modulantes, atque ipsius defuncti animam ad æternæ beatitudinis requiem cum gaudio deferentes. Qui quanto sublimius ascendebant, tanto magis eorum voces inferius rærescebant, quousque tamen cælo recepti,

audiri ultra minime potuerunt. Cumque et ipse beatus senex, vocante se Deo in pace, in idipsum velut obdormiens spiritum emisisset, tanta serenitate et gratia subito refulsit, tamque mirabili quadam immutatione facies ejus glorificata apparuit, ut devotione omnium attestante, beatorum spirituum præsentiam atque ipsius Dei nostri respectum sere-

nissimum ibidem adesse nullomodo dubitarem. Nunquam enim in aliquo moriente vel mortuo talem transformati vultus claritatem aspeximus. Quapropter universi gratias agentes Deo, commendationis exsequias et officium tanto alacriter persolvimus, quanto de ipsius glorificatione per tam mirabile signum certiores esse meruimus.

DISTINCTIO QUARTA.

De aliis monachis, ac etiam conversis, et novitiis Clarævallis.

CAPUT PRIMUM.

De Alquirino monacho, quem Dominus Jesus morientem visitavit.

Fuit in cœnobio Clarævallis monachus quidam professioni suæ morum integritate concordans, Alquirinus nomine, vir religiosus atque spiritualis, sobrius in victu, humilis in vestitu, et durus admodum castigator corporis sui. Ita namque circumciscis ac temperans erat in iis quæ ad usum corporis pertinere videbantur, ut omni voluptate et vanitate depulsa, ipsis necessariis etiam parcissime uteretur, licet occasio certum limitem excedendi se ei frequenter ingereret. Erat enim peritus in arte medicinæ, et quamvis magnates et nobiles terræ operam ejus incessanter expeterent, et invitum et renitentem per diversa loca distraherent, ipse tamen super egenos et pauperes magis intelligens, omnimodam eorum curationi sollicitudinem impendebat. Nec modo ipsorum ægritudines livoresque curabat, sed et languentium putridas carnes et sanie defluentia membra ita dignanter, ita diligenter propriis manibus contrectabat, ut Christi vulnera fovere putaretur. Et vere sic erat. Totum enim pro Christo faciebat, et totum sibi Christus imputabat, qui misericordiæ opera sectantibus in fine dicturus est: *Infirmus fui, et visitastis me (Matth. xxv)*. Unde et ipse Dominus famulum suum secretis consolationibus sæpius visitabat, et ad opus ministerii hujus mirabiliter incitabat. Quadam igitur vice vidit hujusmodi visionem in Claravalle. Imprimis audivit quasi quemdam præcursorem celestem præconaria voce clamantem et dicentem: « Ecce Christus venit: Surgite et occurrite obviam Salvatori. » Cumque omnes certatim ad videndum Dominum properarent, tunc et ipse cucurrit et stetit in ostio claustrum, per quod venturus esse sperabatur. Itaque, ingrediente Domino, accessit et adoravit eum, flagitans ut acciperet benedictionem et misericordiam a Deo salutari suo (*Psal. xxiii*). Qua percepta cœpit eum attentius intueri, et miro pietatis affectu compatiebatur illi. Siquidem apparebat ei veluti dolens et infirmus, confixus clavis et lancea perforatus, ac si eadem hora de cruce depositus esset, ita ut sanguis ubertim de plagis recentibus emanaret. Porro ipse Dominus linteolos mundos, quasi corporalia tenens, eisdem vulneribus imprimebat, et cruore detergo in terram projiciebat eos. Quos frater ille cum summa veneratione recolligens, ac multa devotione deosculans, quasi redemptionem animæ suæ in sinu suo repositos conservabat.

His et hujusmodi revelationibus frequenter a Domino recreatus, non cessavit usque in finem operari bonum ad omnes, maxime autem ad peregrinos et pauperes ægrotantes. Quam vero rigidus in penitentia servanda, quamque districtus castigator corporis sui fuerit, ex hoc satis apparet quod

B cum indigentibus cunctis cum fervore charitatis curationis operam impenderet, se solum ab hujusmodi cura excipiebat. Licet enim valetudinarius esset ac debilis corpore, nunquam tamen acquievit carnalem sibi impendere medicinam, sed totum se Deo committebat, quoniam ipsi cura est de nobis (*I Petr. v*). Sciebat nimirum virtutes animæ in corporis infirmitate perfici (*II Cor. xii*), nec posse monachum spirituales a Domino consolationes percipere, qui consolatiunculas carnis suæ tenere sollicitus, gustare et videre negligit quoniam suavis est Dominus. Cursu itaque vitæ suæ laudabiliter peracto, cum jam tempus instaret, quo pro laboribus et sanctæ pietatis operibus æternam mercedem acciperet, infirmitate correptus ad extrema pervenit. Cumque venerabilis abbas Pontius, cujus supra meminimus, ad eum gratia visitationis venisset, quæsit ab eo quid ageret, vel quomodo se haberet. Ille vero respondit: « Bene, charissime Pater, bene omnino agitur mecum, quia vadens vado ad Dominum meum. — Quid ergo, inquit, corporalem molestiam ægre non toleras, et mortis angustias non formidas? — Ego, inquit, omnia tranquilla, omnia læta considero, quia jam præventus sum a Domino in benedictionibus dulcedinis, que omnem mihi mœrorem a corde, et omnem pene dolorem a corpore tulit. » Respondens itaque abbas dixit ei: « Obsecro te, dilecte mi frater, ut propter Deum dicas nobis ad ædificationem nostram, si tibi divinitus aliquid est revelatum. » Tunc ait illi: « Modo antequam huc intrassetis, apparuit mihi, licet misero et indigno, Dominus Jesus Christus, qui propitio ac sereno vultu me intueas, ac signa beatissimæ passionis suæ ostendens, ait: Ecce peccata tua deleta sunt a facie mea. Veni ergo securus; veni et vide, ac deosculare vulnera mea quæ tantum dilexisti et toties confovisti. Tali ergo promissione firmatus, jam mori non timeo, quia reposita est hæc spes mea in sinu meo (*Job xix*). Et scitote quia proxima nocte (erat autem vigilia beati Martini) migraturus sum, dum opus Dei celebrabitur in ecclesia, et tali hora. » Defunctus est ergo eadem nocte et eodem tempore quo prædixerat: jamque, ut vere confidimus, requiescit a laboribus suis (*Apoc. xiv*); et tanquam columba super nivem dealbata nificat in foraminibus petræ (*Cant. ii*), id est sacratissima Christi Domini vulnera complectendo adorati, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

CAPUT II.

De fratre mirabilem gratiam compunctionis nascente, quem Dominus magnifice consolatus est.

Frater quidam de eodem monasterio, dum pro peccatis suis, quibus Deum nimis offenderat, pavidus et anxius, tota die contristatus ingrederetur, fletibus et lamentis finem imponere recusabat, sciens nimirum confessionem oris absque contri-

tione cordis ad promerendam veniam minus sufficientem coram Deo judicari. Cumque volumen timoris Dei, in quo scriptæ sunt lamentationes et vœ (*Ezech. 11*), salubri amaritudine ventrem conscientiae ejus aliquandiu amaricasset (*Apoc. x*), divina tandem aspirante gratia, membrana charitatis Dei, in qua scriptum est carmen, facta est in devotione cordis ejus, tanquam mel dulcis (*Ezech. 11*). Cœpit namque jam primitias quasdam laborum suorum prægustare, et experimento discere quoniam sacrificium spiritus contriti et humiliati Deus non despiciit (*Psal. 1*). Nam cum in tanta amaritudine, quam prædiximus, continue conversaretur, nocte quadam vidit in visione Dominum Jesum Christum, tanquam sacerdotalibus ornamentis indutum, et missam celebrantem. Quoties vero juxta ritum sacrificii se ad populum convertibat, tollens in manibus suis calicem de altari, cunctis qui aderant, videntium offerbat. Porro in ipso calice nihil aliud erat, nisi tantummodo lacrymæ, quibus beata Maria Magdalene pedes ejus in domo Simonis flendo et pœnitendo rigaverat. Cumque prædictus frater secus pedes Domini positus ista videret, percunctatus est eum, dicens: « Obsecro, Domine, ut quid ostendis nobis calicem istum, cum lacrymis, quæ in eo sunt? » — « Ut videant, inquit, et sciant universi quantum mihi placet contritio cordis, et pœnitentiæ luctus, qui ad exemplum pœnitentiæ tandiu servavi lacrymas hujus peccatricis ad pedes meos flentis et pœnitentis. » Quanto igitur divinæ majestati acceptabiliore esse lacrymas pœnitentiæ didicerat, tanto magis incitabatur et inflammabatur in ipso spiritu ejus, ita ut legendo, psallendo, meditando, nihil aliud quæreret, nihil aliud intenderet, nisi ut mentem ad lamenta formaret, et compunctionis gratiam in se excitaret, sciens quoniam *regnum caelorum vim patitur, et violenti talibus armis diripiunt illud* (*Matth. 11*). Addidit autem Dominus adhuc consolari servum suum, qui malorum suorum pœnitentia in fritorio disciplinæ continue macerabatur. Vidit namque in visu noctis, se quasi in lacu profundissimo fluctuantem ac periclitantem.

Cumque jam evadendi spes nulla esset, en subito adfuit adjutor in opportunitatibus Dominus Jesus Christus, nudis pedibus ambulans super aquas. Qui cum ad eum venisset, extractum de aquis dignanter levavit miserum in sinum suum, ac posuit in prato jucundissima viriditate ameno. Considerans autem frater ille tantæ dignationis gratiam, procidit ad pedes Domini Jesu, et præ immensitate lætitiæ gestiens animo, cœpit insatiabili pietatis desiderio sibi astringere et deosculari pia vestigia Salvatoris. Cumque evigilasset, sagaci discussione visionem examinans, lacum, in quo demersus fuerat, profundum vitiorum, sinum gratiæ in quem dignanter levatus est, remissionem indulgentiæ, pratum floridum, in quo transpositus est, æternæ quietis viriditatem interpretatus est: Et propterea tota mente conversus ad Dominum, tanquam præteriti labores ipsius parvi fuissent, in anteriora se extendere cœpit, jejuniis, vigiliis, et orationibus continuis, lacrymis et gemitibus inenarrabilibus a Domino postulans, quatenus indulgentiæ ipsius largitatem in visionis imagine sibi præstentem, duce gratia, in rei veritate experiri mereretur, et ut hoc ei aliquibus iudiciis divina pietas insinuare dignaretur. Dominus vero virtutum omnium distributor et earum moderator, cum laborantem continue in gemitu suo, et panem doloris assidue comedentem consolari decerneret, quadam nocte desiderio quo supra diximus valide affectus fratrum vigiliis intererat. Et ecce subito psallens et orans venit in mentis excessum. Et vidit, et ecce persona quædam novaculam acutam et quasi insensibilem leviter ac suaviter decens per caput ipsius, in momento, in ictu oculi, veluti rasit ei barbam, collum et coronam, divinæ indulgentiæ bonitatem signo hoc flenti et suspiranti

A declarans. Verumtamen paucos pilos in uno tempore deferens, quotidianarum, ut reor, negligentiarum, sine quibus vita ista non ducitur, nævum denotavit. His et hujusmodi consolationibus idem frater sæpius relevatus, inspirante Domino, didicit in spe veniæ respirare, et de perceptis beneficiis gratias agens ad ampliora suspirare. O felix humilitas penitentium! o beata spes peccata sua perfecte plangentium, quam potens es apud Omnipotentem! quam famule vincis invincibilem! quam cito tremendum Judicem convertis in piissimum patrem, tanto dulcius altissimam æternæ munditiæ jucunditatem perceptura, quanto nunc profundius in descensu Jordanis a lepra vitiorum mundari consenseris!

CAPUT III.

De monacho, cui eucharistia mirabilis savoris gratiam præstabat.

B Frater quidam in sacrae religionis observantia fervens et sollicitus, dum aliquando die Dominico, secundum consuetudinem Ordinis, corpori et sanguini Christi participasset, visum est illi tunc et per totam deinceps diem quod favum mellis dulcissimum, in ore teneret. Sequenti vero Dominica, dum similiter eucharistiam percepisset, per continuum triduum similem expertus est gratiam. Tertia quoque Dominica, dum divinam nihilominus alimoniam reaccepisset, tota jam hebdomada semel indultam suavitate sentire promeruit. Ex tunc ergo et deinceps hanc panis vite dulcedinem multipliciter et multo tempore sensit, modo rarius, et modo erebrius, prout dator gratiæ Spiritus Sanctus pauperi suo concedere dignatus est. Factum est autem ut aliquando quempiam de amicis suis pro culpa sua objurgans, justæ invectionis mensuram supra modum excederet, nec tamen antequam divinorum sacramentorum munus ab altari sumeret, exasperatam fratris conscientiam per satisfactionem lenire curavit. Unde factum est ut, hostiam pacificam, fratre necdum pacificato, percipere præsumens, pro mellea spiritualis suavitate dulcedine, qua antea refici et recreari consueverat, super fel et absinthium amarissima amaritudine fauces suas infectas tremebundus horreret. Quocirca reatum suum quantocius ad memoriam reducens, et pro culpa minus discretæ invectionis humillima satisfactione pœnitentiam agens, apostolicam illam sententiam de cætero sollicitus observare curavit, in qua ait: *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis* (*Galat. vi*). Attendant, quæso, istud exemplum, quicumque æmulatores Ordinis sunt, quicumque zelo justitiæ accensi, fervent spiritu. Attendant, inquam, et castius observent, ne forte modum justæ correptionis in arma vertant furoris, et emendationis poculum, quod fratribus propinare conantur, tam sibi quam aliis, pro indiscretionem in perniciem trahant, dum et seipsos per iram dilantant, et quæ emendare debuerant, dum exasperant, exulcerant, et ad excusandas excusationes in peccatis prorumpere compellunt.

CAPUT IV.

De monacho multa dæmonum certamina perpresso, qui Dominum Jesum Christum videre meruit.

Ad confutandam pigritiam et excitandam devotionem nostram unum de bellatoribus proferemus in medium, qui in cœnobio Clarævallis ab adolescentia sua usque ad decrepitam ætatem sub monasticæ disciplinæ jugo desudans, tam multiplicia et acerrima dæmonum certamina perpressus est, ut nisi Spiritus adjuvisset infirmitatem ipsius, tantam larvalium umbrarum malitiam caro et sanguis sustinere nequaquam potuisset. Hic itaque in omni sanctitate et justitia Domino serviens, et corporis integritatem magno Dei munere a matris utero conser-vavit, cui et Dominus in testimonium geminæ pu-

ritatis multa de secretis cœlestibus revelare dignatus est. Quadam igitur vice dum diutius protelatis vigiliis in quodam diversorio solus oraret, inhorrerunt subito pili carnis ejus, et præter solitum turbati cœpit a facie nocturni. Et ecce turba dæmonum glomeratim per ostium irruens, et quasi se invicem a multitudine introeuntium comprimens, totam domum implevit, ita ut undique perstrepens, ipsum quoque orantem hinc inde converteret. Quod ubi ille persensit, illico signo crucis armatus, crebras venias petere cœpit, et beatæ Virginis salutatione eos exturbavit. Nocte vero sequenti cum eundem locum orationis gratia repetisset, ecce iterum contrariæ potestates in impetu furoris accelerantes, domicilli parietem lapideum ita validissime percusserunt, quomodo percutit aries ad murum applicatus, ita ut domum totam quaterent. Cumque vir Dei levaret oculos suos contra fenestram magnam in eodem pariete apertam, in ea vidit consistere dæmonem quemdam pennatum, ad instar gryphi aut struthionis, qui ei minaciter imminebat, quasi mœx ruiturus in eum atque devoraturus. Quo viso, machinamenta dæmonis animadvertit; et invocato Salvatoris nomine, efferato prodigio signum crucis opposuit, ac fugavit. Multa ejusmodi ludibria atque certamina passus multo tempore, ferire et referire non destitit luctator egregius, jugi intentione contra spirituales nequitias luctamen sine fœdere exercens. Accepit autem hanc gratiam spiritualem a Domino, quam perpauci homines assequuntur. Nam quoties voluisset, intentis luminibus in aere solitus erat videre corporis oculis per diem globos dæmoniorum stipatis agminibus passim ubique vagantium, quorum tanta est inlinitas, ut præ immensitate æstimari non valeat. Qui cum multiformiter soleant apparere, una tamen est forma, vel potius informitas, in qua frequentius eosdem conspicabatur. Igitur secundum corporis lineamenta monstruosi homines esse videntur, statura gigantes, colore Æthiopes, agilitate angues, leones ferocitate, capitibus grossis atque turgidis, ventribus prominentes, corporibus curti atque gibbosi sunt, colla quoque producta habent, et exilia brachia, nihilominus et crura longissima præferunt. Quando autem alicubi in aere sistunt, tunc eorum corpora membratim discernuntur. Quando vero discursu gyrovago huc illucque vagantur, tunc nihil ex eis, nisi tantum larvales umbræ et turbidi glomeres deprehenduntur. Porro serenis diebus, quando sol in virtute sua lucet, tunc visiones hujusmodi frequentius cernere solebat et clarius discernere.

Huic venerabili viro beatus Augustinus eximius Ecclesiæ doctor quodam tempore per visionem apparuit, ducens illam per innumera loca pœnarum usque ad ipsum putei gehennalis ingressum, in quem ex alto prospiciens, trementibus membris, et palpitante anima præ timore intolerabili, vidit illam tartaræ abyssi voragine plenam clamoribus horrendis, atque execrandis ululatibus miserorum viventium semper in igne devorante, quibus est mors amarissima, mors omnium pessima, mori scilicet non posse. Inde reflexo gradu eductum de loco horroris et tenebrarum, transtulit ad regionem felicitium gaudiorum, ostendens ei lucifluis sedes et mansiones beatissimarum animarum, ubi corporibus exutæ, vita incorruptibili vivebant, atque in pace Christi, quæ exsuperat sensum, regenerationem corporum suorum expectantes, felicissime quiescebant. Tunc ait illi sanctus Augustinus: « Ecce vidisti fines ultimos boni et mali. Elige, quod bonum est in oculis tuis. Si viam justitiæ, quæ in libris meis copiose digesta est, tenere decreveris, portionem accipies in terra viventium cum omnibus istis. Si vero post concupiscentias tuas ire volueris, in gladio numerandus es cum iis quos vidisti, terribili quidem, sed justo Dei judicio projectos in anathema oblivionis. Finita itaque visione, cum fuisset ad se reversus

A homo, totus infremuit, totus vehementer inhorruit, duplici nimirum constrictus articulo, tum ne beatorum gloriam amitteret, tum etiam ne pœnam reprobiorum incurreret. Ex tunc vero et deinceps, cœpit beatissimum doctorem Augustinum dulcius amare, et dicta illius sapidium ruminare. Contigit autem aliquando ut infirmaretur in Domo-Dei, quæ est Abbatia Ordinis Cisterciensis, sita in pago Bituricensi. Porro ibidem tunc ægrotavit ad mortem frater quidam honestæ conversationis. Qui cum jam in area positus esset, casu accidit ut infirmariis absentibus spiritum exhalaret. Prædictus vero frater, cum ibidem in stratu suo recubans gravi corporis molestia langueret, revelante sibi Domino vidit manifeste corporeis oculis animam illam longo tractu a corpore exeuntem, et quasi fumum incensi de thuribulo procedentem. Quæ cum tota fuisset egressa, collegit se in unum globum, et stetit supra corpus in aere suspensa, altitudine quatuor aut quinque cubitorum. Erat autem species ejus tanquam nubecula condensata atque perspicua; et quasi ad mensuram unius modii oppansa. Mansit ergo ibidem immobilis; usquequo fraternalis orationibus comitata, et sacerdotali commendatione munita, periculosi atque ignoti itineris ducatum accipere mereretur. Quod cum frater ille videret, sonitu et voce qua potuit, infirmarios evocavit. Qui protinus accelerantes, tabulam defunctorum pulsaverunt, et fratres ad exequias concurrerunt. Præsente vero conventu cum cruce et aqua benedicta, cum jam sacerdotalis commendatio esset initiata, tunc anima illa quasi secura processit, et nebula illa quæ videbatur, evanuit. Alio quoque tempore accidit ut præfatus vir Dei die Dominica divinis interesset officiis in Ecclesia quadam parochiali. Dicta itaque offerenda, cum jam ministratio panis et vini aqua mixta sacræ fuisset mensæ imposita, protinus apparuit ei Dominus Jesus, stans super eandem aram in forma parvuli præ filiis hominum speciosi, ita manifeste atque morose, ut usque ad consummationem sacrificii ipsa prope modum visio perseveraret. Verumtamen presbyter ejusdem loci, qui missam celebrabat, homo inbonestæ vitæ, atque flagitiosus erat. Quamdiu ergo sacerdos ille, seu fidelium oblationes recipiendo, seu sermonem, ut in die festo fieri solet, ad populum proferendo, seu aliquid aliud faciendo, dorsum ad altare habebat, tandiu sanctus infans ante calicem stabat. Quamdiu vero sacerdos ad sacramentum faciem tenebat, tandiu sanctus ille puerulus, tanquam immundum presbyteri halitum exhorrens, longe remotus ab eo, post calicem consistebat. Quod cum frater ille conspiceret, compunctus est vehementer, et totus in lacrymas resolutus, ita ut inundatio lacrymarum a contuitu dulcissimi Redemptoris oculorum ejus aciem interdum præpediret. Completa autem revelatione, glorificavit Deum, qui sibi talia dignatus est demonstrare. Et vere cognovit quod distantia meritum minime faciat discrepantiam sacrificiorum, quoniam sacramenti effectus nullatenus constat ex virtute et merito sacerdotis; sed ex institutione et gratia Salvatoris.

CAPUT V.

De seniore, cui Dominus Jesus in die Parasceves vigilantis apparuit. Per Parasceven hoc loco intelligitur dies, quo memoria passionis Christi in Ecclesia celebratur. Apud Judæos enim qualibet feria sexta Parasceve dicebatur, id est preparatio; quia illo die preparabantur cibi et alia necessaria ad sequentem diem Sabbati, quo nec cibos coquere, nec aliquid hujusmodi facere licebat. Quia ergo Christus in parasceve Paschæ crucifixus est, dies passionis ejus parasceve appellatur. Nec enim ecclesiastici viri dies idolorum nominibus vocant, ut solent profani, qui dies Martis, Jovis, Veneris, etc., velut ethnici, dicunt.

Monachus quidam præfati monasterii, religione

pariter et ætate provecus, dum aliquando die sancto Parasceves sederet in claustrum, librum ante se habens, apparuit ei Dominus Jesus Christus, manibus et pedibus in cruce expansis, acsi eadem hora fuisset crucifixus. Quæ scilicet visio felicissima, quamvis brevis et pene momentanea fuerit, adeo tamen manifesta atque efficax existit, ut visionis ipsius devota memoria de corde videntis ulterius deleri non potuerit. Sicut enim qui camino ignito oleum injicit, totum flammescere facit, sic gratia revelationis hujus præcordia senis illius longo sanctæ conversationis usu ignita, sacri desiderii flamma peramplius et perfectius illustravit: unde et accensionem in corde suo disponens, de virtute in virtutem proficiens, quadragesimum, ni fallor, in Ordine supergressus est annum, tandemque corruptibilis carnis onere deposito videre meruit, non in imagine infirmitatis, sicut antea, sed in gloria majestatis Deum deorum in Sion.

CAPUT VI.

Quam misericorditer Dominus quemdam clericum ut converteretur admonuit.

ineffabilis Deus, et ineffabilia opera ejus. Quis enim digne effari queat quam mirabilis sit in sanctis suis, quam miris et multiplicibus modis in tempore vocet quos ab æterno præcivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ita ut etiam nonnullos ex iis qui per flagitia in massa perditionis penitus absorbendi videbantur, potenti virtute eruens, transferat in regnum claritatis ejusdem dilecti Filii sui? De quorum numero clericum quemdam juvenem, divitem, nobilem, sæculo prona intentione deditum, de voragine voluptatum paterna castigatione clementer eripiens, docuit non sperare in incerto divitiarum, nec lubricæ ætatis petulantiam sequi, sed per duros labores pœnitentiæ ad veras divitias æternæ vitæ pervenire. Hic itaque delicatus adolescens advertere nolens, ideo ferias clericis a sanctis Patribus institutas, ut vacarent et viderent quoniam Dominus ipse est Deus, non ut scacis aut aleis, seu quibuslibet diabolicis nugis intenderent, solebat frequenter cum coævis et sodalibus suis, spectaculis et ludis variis diem perdere. Quadam igitur vice cum ad aliquam domum jocandi causa multi confluerent, ut theatricis plausibus et nugis diem ipsum solito more consumerent, accessit etiam illic præfatus adolescens, ut et ipse præceret hædos suos de spectaculo vanitatis. Erant autem illic aleatores quidam cum aleis ludentes quos ut melius ex alto prospiceret, super mensam ibidem positam pronus accubabat. Et ecce facta est super eum subito quasi manus hominis, ipsum invisibili flagello diutius cædens, quæ caput illius et humeros ac dorsum totum veluti pilo desuper feriente crebris ictibus tundebat. Ipse vero jacebat immobilis, quid faceret, quo se verteret ignorans. Volebat præminia doloris angustia in vocem clamoris et placentis erumpere, sed præ pudore, propter frequentiam circumstrepentis populi non ausus, ne velut insanus reputaretur, molestiam verberum ægerrime ferebat. In semetipsum vero reversus, et mortem quasi jam imminere præ oculis habens, arguebat se in conspectu Domini, gemens in amaritudine animæ suæ, et dicens: « Eia mihi, Domine Deus meus! Nunc invenerunt me peccata mea: et ecce jam morior, et ad inferos cum dolore descendo, carens pœnitentiæ fructu. O Pater misericordiarum, Domine Deus meus, si respiciens videris afflictionem peccatoris in angustia constituti, et me, licet indignum, de præsentis periculo misericorditer eripueris, promitto, voveo, spondeo quoniam non ero ingratus beneficiis tuis, sed continuo spretis cunctis quæ sunt mundi, servum me tibi tradam sempiternum. »

Dum hæc et similia in corde coram Domino loqueretur, facta est vox ad ipsum dicens: Si Claram-Vallem conversionis gratia adire volueris, et in ani-

ma et in corpore salvus eris. Ad quam vocem respiciens et a Domino se visitatum intelligens, illico respondit: « En trado me servum Deo, et domui Claræ-Vallis. » Adhuc eadem verba in cordeolvebat, cum mox recedente flagello, totus etiam dolor evanuit. Sentiens autem factam in se misericordiam, continuo non acquievit carni et sanguini; et si ita equitatura ad manum fuisset, ne unius quidem horæ morulam sustinisset, quin incontinenti votum quod voverat persolveret. Neque enim carnalem illam cogitationem admisit, ut domum rediret, parentes et amicos consuleret, domum familiarique disponderet, redditus, agros censusque locaret, sed omnia hæc abruptum potius quam solvens, et cuncta hæc propter Christum arbitratus ut stercora, eadem die comparata equitatura, in crastinum summo mane iter arripuit, a facie sæculi, tanquam a facie leonis fugiens, ut maneret in solitudine. Ferventissimo itaque desiderio veniens ad solutionem voti Claram-Vallem, quæ prius vallis absynthialis dicebatur; fratribus quoque modum et ordinem suæ conversionis exponens, tanto jucundiori charitate susceptus est, quanto per hæc judicia Domino vitam conversationemque suam placere, fratres illi humili-ter præsumebant. Susceptus itaque et probatus, Domino quoque donante, fidelis inventus, veterem hominem cum suis actibus exiit, et novum, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv), induens, tanta instantia Cisterciensis Ordinis arduos labores usque ad finem vitæ suæ complexus est, ut cunctis sanctissimam conversationem ejus intuentibus liquido pateret primam illam conversionis ejus vocationem vere ab illo fuisse, qui eos quos amat, arguit et castigat; omnemque filium quem recipit, paterna pietate flagellat (Apoc. iii; Hebr. xii).

CAPUT VII.

De novitio, quem beatus Bernardus sæpius in visu visitavit.

Frater quidam de Ordine regularium canonicorum, cum esset proficiens avidus, atque charismatum meliorum æmulator desiderabat desiderio magno beati Bernardi magisterio subjici, et Clara-Vallensium collegio sociari, licet hoc, ipso sancto Patre vivente, consequi minime potuerit. Quo decedente, audita fama pretiosæ mortis ejus, consternatus est animo vehementer; miserum se, atque indignum clamitans, quod voti sui compos fieri non meruisset. Post autem paucos dies apparuit ei in visu venerabilis Pater, quasi strenuus operator præcinctus ad laborandum in agro latissimo, in quo manipuli triticæ messis innumerabiles esse videbantur, ex quibus multitudinem magnam in acervum grandem congesserat; reliquis vero qui supererant, qui etiam multo plures erant, comportandis et coacervandis pertinaciter insistebat. Quod cum vidisset, intellexit illico congeriem illam manipulorum figuram tenere multitudinis fratrum, quam idem egregius prædicator, quandiu vixit in carne, Christo Domino aggregarat; adhuc autem restare innumeros, qui ejus meritis et exemplis ad salutationis gratiam essent perducendi. Unde multum exultans, seque ex illis fore, non desperans, Claram-Vallem, quam citius potuit, adiit, postulans et impetrans se ad probationem admitti. Qui dum adhuc ibidem novitius esset, et beati viri memoriam pene incessanter atque insatiabiliter animo volveret, quadam die Dominica circa finem vigiliarum, fatigato illi, et modis pluribus afflicto, cepit obrepere sopor. Et ecce apparuit ei reverendissimus Pater, cujus amore flagrabat, dignanter alloquens eum, et monens de dirigenda ad Deum jugiter intentione, cum quotidiana lacrymarum effusione. Quod si faceret, divinam miserationem, et suam ipsius visitationem securus expectaret. Et cum ista dixisset, recepit se in tumham suam, quæ ibidem coram altari beate Virginis ma-

tris posita erat. Quæ videlicet receptio tam evidens fuit, ut frater ille nesciret utrum dormitans, an vigilans hoc vidisset. Cumque aperuisset oculos, et piissimi Patris admonitionem dulci recordatione pensaret, subito iterum apparuit illi jam plene vigilantem et corporeis oculis intuentium se obtulit. Stabat igitur cominus coram ipso, ita ut manu tangi facile posset; diligenter eum considerans, et quasi explorans utrum dormiret, an vigilaret, more eorum qui excitant ad vigiliis dormientes. Quem cum novitius stupidus et attonitus intueretur, protinus ille qui videbatur, evanuit; et (quod mirum dictu est) visum est illi quod quasi sensibiliter præcordiis ejus illapsus fuisset. Unde vehementer accensus in amorem Dei et ejusdem beatissimi viri, ad susceptionem novæ vitæ in gaudio et exultatione spirituali de die in diem instituebatur. Denique sequenti nocte cum vigiliis fratrum similiter interesset, talem ac tantam divinæ visitationis gratiam ibidem expertus est, qualem ac quantam in vita sua nunquam antea senserat: quod totum utique meritum ejus, quem diligebat, se obtinuisse, gratulatus est. Cuique per dies plurimos memoriam abundantis suavitatis hujus recollendo frequentius eructaret, fundebat ubertim dulces et piæ lacrymas, quibus die noctuque satiari non poterat. Transacto autem anno probationis ejus, sacrum habitum cum multa devotione suscepit, vestem innocentis, quam non tam foris quam intus vestitus fuerat, jugi meditatione perpetuæ sollicitudine illibatam servare contendens, sicque post vestigia venerandi Patris, quem unice diligebat, indefesso studio pro modulo suo gradiens, et vitam suam in bona perseverantia consummans, illi, ut confidimus, est associatus in cælis, cujus in terris positus consortium ardentem desideravit, et vigilantem requisivit.

CAPUT VIII.

De monacho, cui Dominus Jesus Christus semel et secundo apparuit.

Alius quidam in eodem cœnobio novitius frater, cum ex toto corde Dominum quærere proposuisset, conjunctis sive expansis manibus frequenter orare solitus erat, ubi tamen opportune id facere potuisset. Quadam itaque nocte in principio vigiliarum, cum esset in choro, clausis oculis, manibusque protensis ad Deum intendens, subito adfuit ibi Dominus Jesus Christus, loquens ad eum, et dicens: « Porrigemihimanus tuas. » Ad hæc itaque vocem cum apernisset oculos frater ille, multum obstupuit; sed utrum dormiens an vigilans hoc audisset, non facile discernere potuit. Ex hac autem voce multum fervorem, multamque devotionem mente concipiens, eandem formam orandi servare deinceps sollicitus fuit. Post aliquantum vero temporis, cum jam monachus factus in quodam ejusdem ecclesiæ angulo secretius staret, intento animo junctisque manibus, sicut solebat, orans, subito fuit in spiritu. Et ecce astitit ei Dominus Jesus Christus, suppositis atque expansis manibus suis manus illius excipiens, et quasi ad professionem admittens. Quo facto cum fuisset homo reversus ad se, gavisus est gaudio magno valde, jamque felicis doctrinæ experimento certissime credidit ubique divinam esse præsentiam, maxime vero, sicut testatur legislator noster S. Benedictus (26), quando operi Dei, sive orando, sive psallendo insistimus.

CAPUT IX.

De fratre Ansulpho, qui vidit Dominum Jesum in cruce pendentem.

Magnæ devotionis vir, et magna præditus gratia, nomine Ansulphus, cum adhuc esset in Claravalle novitius, vidit in visione apparentem sibi Dominum Jesum Christum, tanquam in cruce pendentem.

(26) S. Benedic. in cap. 19 Regulæ.

(26') Conversi numerantis in alio virtutes, quibus

Erant autem, ut sibi videbatur, ibidem duo alii novitii, qui secum erant in probatione. Cum ergo suppliciter Dominum adorasset, et ut sui sociorumque suorum miseretur humillima prece rogaret, motus misericordia pius Dominus respexit ac benedixit eum; et alterum cum eo supradictorum novitorum. Cernens vero novitius, qui hæc videbat, tertium illum Dominica benedictione minime roboratum, fraterna pietate commotus, cœpit attentius rogare Dominum, ne ipsum a largitate suæ benedictionis excluderet. Respondit autem Dominus nequaquam illum esse benedicendum; sed magis ad massam pertinere maledictorum. In his verbis evigilans novitius ille, de benedictione, qua cum socio suo a Domino benedici meruerat, oppido gratulatus est, sed quidnam de illo, de quo tam tristem sententiam audierat, futurum foret, dubius expectabat. Post diem itaque tertium tertius nempe neophytus trinitatis vinculum rumpens, ut tristem sui nominis etymologiam exprimeret, Malgerus siquidem vocabatur, Ordine derelicto reversus est ad vomitum vitæ sæcularis, et factus est apostata vilis. Reliqui autem duo, qui benedictione Domini firmati fuerant, ipso miserante benedictionem hæreditate possederunt: et quoniam ad sortem benedictorum Domini pertinerent, in proposito suo juste et pie usque in finem vitæ perseverando, declararunt.

CAPUT X.

De fratre qui dexteram Domini se benedicientem in visu deosculatus est.

Frater quidam ejusdem cœnobii, cum se ad quærendum Dominum magno desiderio convertisset, et pii Salvatoris nostri Domini Jesu Christi memoriam dulci meditatione continue ruminaret, vidit illum quadam vice in visione sibi apparerentem. Sollicitus autem de sua salute, flagitabat obnixè salutiferam ejus benedictionem, dicens: « Obsecro, Domine, benedic mihi ut salvus sim. » Pius vero Dominus, qui propterea pauperi suo apparere dignatus fuerat, ut aliquam stiltam dulcedinis suæ ipsi misericorditer impenderet, elevata sancta dextera sua, benedixit eum. Qui protinus sibi in eadem visione videbatur inenarrabili gaudio repletus, et pia præsumptione apprehendens beatissimam dextram, a qua benedici meruerat, cum ingenti devotione deosculabatur eam, atque dicebat: « Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quia benedixisti mihi; et salvus ero. »

CAPUT XI.

De fratre qui vidit B. Mariam Magdalenam in visu.

Alteri cuidam fratri religioso atque devoto datum est in spiritu videre B. Mariam Magdalenam splendidissimo vultu et habitu ante altare stantem. Qua visa, repletus est frater idem lætitia magna. Cumque cogitaret animo, optando atque supplicando, et cum magno æstu sacri desiderii suspirando, quatenus ei beatissima Dei genitrix virgo Maria, cui devotissime die noctuque serviebat, similiter monstraretur, facta est vox ad eum in ipsa visione dicens: « Nosse te convenit quod necdum idoneus es ad sublimissimam immaculatæ Dei genitricis et Virginis claritatem contuendam. Satage ergo, cresce et profice, quantum poteris, ut eam quandoque videre merearis. »

CAPUT XII.

De magno projectu cujusdam Monachi Laici. (26') (Vide supra Vitam primam, lib. vii, col. 437.)

CAPUT XIII.

De converso, cujus devotionem S. Bernardus per spiritum cognovit. (Vide ibid. col. 439.)

se judicabat carere, humilitas a S. Bernardo commendatur in serm. *De altit. et bassitud. cordis.*

CAPUT XIV.

De visione quam vidit frater quidam in obitu alterius fratris.

Frater quidam sanctæ conversationis, dignus cui Dominus secreta sua revelare dignaretur, vidit quædam vice in visione se quasi in infirmitorio Clarævallis positum. Et ecce pretiosa quædam indumenta de palliis et sericis a venerabilibus quibusdam personis in eadem domo incidebantur et præparabantur. De cuius rei novitate cum multum obstupisset, dictum est ei : Ornamenta ista, de quibus ita miraris, præparata sunt cuidam de filiabus abbatis Clarævallensis, quæ modo processura est ad nuptias. Et quia minus habet pulchritudinis in se, quam conveniat generi suo, oportet ut habeat saltem pretiosarum fragrantiam vestium, atque decorem, unde placeat æterno sponso, in cujus purissimum thalamum non modo macula peccati, sed neque ruga negligentia, quod benignissimæ charitatis ipsius indulgentia non texerit, ullomodo intrare poterit. Eadem igitur hora pulsata est tabula defunctoria, et defunctus est ibi frater quidam : de quo inventum est quod, quamvis innocentem et mansuetam vitam duxerit, in operatione, tamen aliquantulum negligens et remissus exstitit. Unde necesse erat ut cui gratiam absoluti decoris propria merita non præstabant, ei nimirum fratres de orationibus suis copiosiorum ornatum impenderent.

CAPUT XV

De monacho laico qui missam per somnium didicit.

Charismatum cælestium distributor Spiritus sanctus, qui omne datum optimum, et omne donum perfectum descendens a Patre luminum, singulis fidelibus, prout vult, dispensat, monacho cuidam laico et illitterato speciale ac mirabile quoddam gratiæ suæ conferre dignatus est. Hic itaque beatus homo, Galterus nomine, doctis et litteratis fide et devotione non inferior, vestiariorum officium in Clara-valle multo tempore gerens, non secundum personarum acceptionem, sed secundum necessitates indigentium vestimenta fratribus cum multa charitatis dulcedine distribuere : qui etiam puritate innocentis vitæ tam Deo quam hominibus carus et acceptus erat. Huic aliquando in strato suo quiescenti, persona quædam reverenda dormienti apparuit, præcipiens ut oratorium quantumvis intraret, et divinæ majestati missam devotus cantaret. Ille vero super hujus præcepti novitate non parum attonitus, simul etiam personæ suæ humilitatem considerans, nutabat quidem præ verecundia, sed præcipientis auctoritate pressus, nec resistere ausus, velociter paruit imperantibus ornamentis indutus, missam de Spiritu sancto cum magna devotione per somnium celebravit. Cumque evigilasset, eandem missam, quam antea penitus, utpote litteras nesciens, ignorabat, corde tenus scivit, et eam deinceps per plurimos annos in memoria retinuit, tantoque eam in meditationibus et orationibus suis dulcius ruminare studuit, quanto se hanc non ex humana doctrina, sed ex inspiratione divina didicisse jucundius meminuit.

CAPUT XVI.

De magna patientia cujusdam conversi in infirmitate sua.

(Vide supra S. Bernardi Vitam priinam, lib. vii, col. 441.)

CAPUT XVII.

De converso, cui scientia divinarum Scripturarum collata est.

Solebant infirmarii Clarævallis cum gaudio et ad-

(27) Alludit ad Job. xx.

A miratione magna referre ac quodam religiosæ vitæ converso, gratiam quamdam admirabilem et memoria dignam, quam Dominus ipsi ante obitum illius conferre dignatus est. Cum enim mater gratia bonæ vitæ ipsius merita remunerare disposuisset, et infirmitate correptus aliquandiu decubuisset, tandem ingravescente languore mortis signa evidentiis apparentia resolutionem corpusculi imminere nuntiabant. Et ecce spirante ubi voluit, et quando voluit, Spiritu sancto, novo vere et stupendo miraculo illuminatus est intellectus ejus, et aperta lingua illi, cœpitque homo rusticanus, qui nunquam litteras didicerat, expedite Latino uti eloquio, miras quasdam sententias de Scripturis sacris disserens, nihil tamen proferens, nisi quod sanæ doctrinæ congruebat. Mirabantur fratres laici, qui litteras nesciebant, quænam esset hæc rei novitas, et accitis quantocius monachis, in audientia nihilominus eorum idem infirmus Scripturarum mysteria luculento sermone pandebat. Præterea suaves quædam cantilenas de mysteriis sanctæ Ecclesiæ modulatis vocibus decantabat, quæ nusquam audiri consueverant, ita ut audientes miraculi novitate attonitis redderet, et cantus suavitate mulceret. Sed quid omnipotens et misericors Deus in hac tam insolita gratia simplici et rusticano homini collata mortalibus innotescere voluit, nisi hoc, quod in æterna beatitudine regni ipsius, secundum Apostoli sententiam. *Non erit Judæus aut Græcus, Barbarus et Scythia, servus et liber, litteratus seu illiteratus ? (Colos. iii) sed, secundum Prophetam, erunt omnes docibiles Dei ; (Isa. lvi ; Jer. vi) et : Omnes, a maximo usque ad minimum eorum, cognoscent me, dicit Dominus ? (Jer. xxxi.)* Utinam attenderent exemplum istud homines inquieti, qui circumveant mare et aridam, ut palea litterarum replentur, et typho scientiæ turgant, ut vocentur ab hominibus Rabbites et magistri, ut gloriantur se esse legistas et decretistas, dialecticos et sophistas ut, de negotio pietatis avaritiæ et ambitioni serviant. Utinam, inquam, cordis aure perciperent et intelligerent, quoniam sicut rustico huic et idiotæ, qui simpliciter in timore Dei ambulare studuit, in obitu ipsius divinæ scientiæ sublimitas collata est, et notitia mysteriorum cælestium reserata : sic e converso ipsi stulti et fatui remanebant in obitu suo, cum divitiis scientiæ, quas sine timore Dei devoraverunt, evomerent, et de ventre illorum extraheret eas Deus. (27) Et hæc dicimus, non ut scientiæ appetitores generaliter condemnemus, sed ut doceamus omnem hominem, primitus fundamentum timoris Dei collocare in fossato humilitatis, quia timor Dei, secundum veram diffinitionem, initium sapientiæ est : dehinc quantumcumque voluerit scientiæ superædificet, quia nulla unquam scientia inflat, ubi divina pariter et fraterna charitas ædificat. Itaque novus iste theologus de quo locuti sumus, qui a timore Dei incipiens, fastigium perfectæ sapientiæ apprehendere meruit in consummatione præsentis vitæ, cum aliquandiu sententiarum varietate, et cantuum modulata suavitate, tanquam dulcissimo poculo audientes lætificasset, tandem in bona confessione transivit ex hoc mundo ad Patrem, felici absorptione in abyssum æterni luminis absorbendus, cujus in hac vita primitias ad hoc tantum, ut reor, acceperat, ut nos in odore unguentorum, quibus delibutus erat, tanto avidius currere faceret (*Cant. i*), quanto solis mansuetis et humilibus fontem veræ sapientiæ patere cognosceremus.

CAPUT XVIII.

De converso bubulco, qui vidit in visione Dominum Jesum boves secum manantem.

Conversus quidam in una grangiarum Clarævallis bubulci gerebat officium, homo purus ac magnus

simplicitatis, qui omnia quæ sibi a magistris suis fuissent inuncta promptus ac devotus exsequabatur, et intuitu retributionis divinæ quotidianos labores patientissime tolerabat. Hic quadam vice vidit in somnis juxta se Dominum Jesum Christum jucundo nimium spectaculo illa sua dulcissima manu tenentem aculeum, atque ex alia parte temonis boves secum minantem. Cumque evigilasset, et pissimi collaboratoris sui mansuetudinem, benignitatem dulcedinemque mente revolveret, exarsit subito in præcordiis ejus ignis vehementis desiderii, ipsum suspirantis, ipsum facie ad faciem videre cupientis quem in beata visione collaboratorem habere meruerat. Cumque dissolvi vehementer cuperet et cum Christo esse (*Philipp. 1*), pius Dominus, qui cum mitibus ambulat, et cujus sermocinatio cum simplicibus est, desiderium pauperis sui nequaquam differre voluit, sed mox idem frater ægritudine correptus lecto decubuit, et die septimo laborem et dolorem cum morte finivit, vitamque perpetuam cum requie sempiterna, quæ est Christus Dominus, feliciter apprehendit. Ad hunc in extremis agentem reverendissimus abbas ipsius beatus Bernardus gratia visitationis intravit, quatenus filio repatrianti, cujus conscientiam puram ac simplicem noverat, valesaceret, et jam exire parantem contra latrunculos spiritualis nequitix sua benedictione muniret. Cum vero prædictam visionem ipso infirmo referente cognovisset, plurimum inde gratulatus est. Quo defuncto, pronuntiavit de eo confidenter quoniam cum Deo ambulavit, et vere cum ipso operatus est Deus: ideoque transtulit illum Dominus. Non enim poterat miserator Omnipotens servum suum in supremo agone deserere, cui dignantissimus comes et cooperator fuerat in labore.

CAPUT XIX.

De humilitate magna cujusdam conversi.

(Vide supra, S. Bernardi Vitam primam, lib. vii, col. 442.)

CAPUT XX.

De converso, post cujus mortem Dominus gloriosa revelatione demonstrare dignatus est quantæ perfectionis in vita sua fuerit, et quantam beatitudinem in morte consecutus sit.

In supradicto cœnobio alter quidam conversus existit, vir religiosus ac magnæ mansuetudinis, qui per magisterium divinæ gratiæ didicerat esse mitis et humilis corde. Huic cæteri fratres testimonium perhibebant quod nunquam visus fuisset irasci, nunquam quibuslibet injuriis provocatus ad impatientiam erumpere. Hic inspirante Deo, statuerat firmiter in animo suo, ut quoties a quibuslibet fratribus juste sive injuste proclamaretur, toties pro illis oraret, et pro singulis *Pater noster* ad minus una vice diceret. Cujus etiam exemplo informati multi Claravallensium fratrum, eandem consuetudinem usque hodie quasi pro lege custodiunt. Verumtamen si accepta Deo et grata hominibus erat devotio et humilitas hujus beati viri, videant, quid responsuri sint Deo in die tremendi examinis ejus, qui e contrario nituntur, qui si forte ab aliquo proclamati fuerint, exasperantur, et ad impatientiæ verba prorumpunt, rancorem quoque, quem adversus proclamantes se concipiunt, dissimulare nequeunt, seu etiam opportunitatem captant, quo non charitatis, sed rancoris spiritu impulsus, eos qui se clamaverant, cum quanta possunt exaggeratione reclamant. Prædictus itaque vir Dei quadam vice pro negotiis Ecclesiæ suæ in via directus, necesse habuit per fauces cujusdam nemoris solus transire. Contigit autem eum ibidem in manus incidere latronum, qui etiam despoliantes eum, jumentum quoque quo vehebatur cum sarcinulis rapuerunt, et nihil ei penitus præter solam

A charitatem reliquerunt. Illa vero, quoniam non erat incaute foris in cistarcia relicta, sed firmissimæ patientiæ nodis intus in intimo cordis sapienter abstricta, sicariorum violentiam timere non potuit. Salva igitur charitate, nihil Dei servus amittere poterat, quia pro nibilo erat quidquid illa remanente perdebat. Recedentibus vero latronibus, cum jam paululum processissent, ipse ad orationem prostermitur, obsecrans Dominum, ut hanc eis impietatem remitteret. Quidam autem ex ipsis nutu Dei reversus, et fratrem illum a longe subsecutus, curiosius observabat, volens scire quid ageret. Et videns eum orationi diutius insistentem, celeri cursu revertitur ad socios, percutiens pectus suum, et dicens: « Væ nobis miseris et damnatis. En moriemur omnes, quia hunc tam sanctum hominem, et tam sancti monasterii fratrem malo nostro tam male tractavimus; » siquidem ipso revelante cognoverant quod de Claravalle esset. « Hic enim, inquit, ex quo recessit a nobis, non cessat orare cum gemitu et lacrymis: nec dubium est quin ipse Dominum roget etiam pro suis inimicis. » Quod audientes latronculi illi, compuncti sunt animo, velociterque redeunt, invenerunt illum adhuc in oratione flexis genibus intentum. Cui mox universa, quæ violenter ei abstulerant, restitunt, et venia suppliciter postulata in pace dimittunt. Quo viso, frater ille Salvatore Christo immensas gratias referens, gavisus est gaudio magno valde de compunctione prædonum, magis quam de receptione spoliolum.

Iste ergo vir bonus cum in proposito sancto laudabiliter usque in finem vitæ suæ perseverasset, tandem vocante se Domino collectus est ad patres suos, visurus bona Domini in terra viventium, a modo et usque in sempiternum. De cujus glorificatione visio talis apparuit, eadem qua defunctus est die. Erat in quodam monasterio longius a Claravalle remoto monachus quidam religiosus et magnæ opinionis vir: quem pro sua sanctitate omnes ejusdem monasterii fratres sincere diligebant, omnes singulariter honorabant. Hic igitur eadem die, qua prædictus frater in Claravalle defunctus est, et ipse moriens ad extrema devenit. Cumque jam morti proximus videretur, raptus est ab humanis, ita ut omni membrorum officio destitutus, a mane usque ad horam nonam jaceret immobilis. Tantummodo in pectore modicum spiramenti supererat, quod eum a mortuo secernebat. Ita ergo de mane, sicut jam diximus, usque ad horam nonam in extasi positus, tandem ad seipsum revertitur, et virtute recepta lingua iterum in verba laxatur. Stupentes vero qui aderant, causam ab eo repentinæ discessionis ac reversionis, flagitant. Quibus ipse respondit: « Hodie cum a sensibus carnis in spiritu sublevatus abstraherem, inveni me subito introductum velut in paradysum voluptatis, in locum gloriosum atque præclarum nimis, cujus aptitudinem, pulchritudinem, atque amœnitatem humani sensus angustia æstimare non sufficit. Videbatur illic pretiosorum vasorum aliorumque ornamentorum gloria magna et diversitas multa, infinita quoque deliciarum præparatio, quomodo fieri solet in adventu cujuspiam potentissimi regis ad imperatoris. Erant etiam illic sancti innumerabiles, immensa claritate coruscantes, quorum alii jam advenerant, alii adhuc de cunctis partibus veniebant, quasi ad grande spectaculum certatim properantes, et velut ad diem solemnem undique confluentes. Audiebatur præterea ibidem suavitas harmoniæ cœlestis, et resonabat undique gratiarum actio et vox laudis. Ego vero cum in illis quæ videbam et audiebam nimis obstupissem, sciscitatus sum ab angelo ductore meo quænam esset tantæ solemnitatis et lætitiæ occasio. » Ipse vero respondit: « Hæc est celibras nova, novi cujusdam sancti hodie de domo Claravallis assumpti, et in gaudia ista modo solemniter introducendi. » Hoc itaque dicto jussit me citius egredi, atque ad humanæ

reverti. Quod cum ego nimium detestarer, obsecrabam me iulius, ut ab illa felicitate ad miseriam corporis amplius non remitteret. Ille vero respondit: « Modis omnibus oportet te ad fratres tuos regredi, donec annunties quæ vidisti. Quo facto protinus reverteris, et æternæ istius lætitiæ participium obtinebis. Hujus rei gratia missus sum ad vos indicare ista quæ vidi, ut et ipsi benefacientes proficiatis et perseveretis in bono, scientes utique quod non deerit merces operi vestro. » Et cum ista dixisset, illico valedicens eis, obdormivit in Domino. Planxit autem eum omnis congregatio monasterii planctu magno, utpote sanctissimum, et magnæ utilitatis virum, de cuius exemplo omnes erant informati, et de cuius consilio pendebant universi. Illi ergo sollicitè tempus horarumque notantes, cum requisissent in Claravalle, cognoverunt fratrem supradictum, eadem die qua visio hæc demonstrata est, fuisse defunctum. Cujus nimirum tanta ac talis inventa est conversatio, ut fidem facile faceret tanto ac tali miraculo. Beatus vero Bernardus, cum quidam de fratribus hanc visionem coram eo cum grandi admiratione referret, ita respondit: « Et vos fratres, ista miramini? Ego vero magis admiror incredulitatem et duritiam cordis vestri, qui adhuc minime creditis, aut minus forte advertitis vocem illam veridicam, qua de cælo clamatur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo enim jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis* (Apoc. xiv). Mihi siquidem luce clarius, et vita qua vivo certius constat omnes, qui in Ordine hujus puritate obediunt et humiles perseverant, mox ut carnem exuerint, ab omni miseria protinus exuendos, et immortalitatis gloria vestiendos. Audientes vero fratres ab ore tanti Patris testimonium tale de puritate Ordinis, vehementer confortati sunt, et de glorificatione fratris qui puritatem Ordinis totis viribus sectatus fuerat, Domini clementiam collaudantes, studebant et ipsi districtioris vitæ vias nequam abhorrere, ut et glorificationis, quæ arctam et angustam viam propter Christum incedentibus repromittitur, participes effici mererentur. Utinam et nos, qui temporibus istis novissimis quibus, refrigerante jam charitate, tepiditas et negligentia usquequaque subintrare cœpit, hæc audimus vel legimus, recalescamus ad imitandum vigorem fervoris et devotionis sanctorum Patrum, ne forte, qui similia ipsi conversionis initia habemus, conversatione reproba degeneres effecti, sicut puritatem Ordinis sacri negligimus, sancta puritate illius summæ beatitudinis alienati, illic deputemur, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (Job x).

CAPUT XXI.

De fratre, quem S. Bernardus in visu ne tentationi cederet admonuit.

Post transitum reverendissimi Patris Bernardi, fuit in Claravalle frater quidam, qui in primordio conversionis suæ, tanquam novus miles, crebros hostium assultus tolerabat, crebra tentationum jacula scuto patientiæ viriliter excipiebat, super omnia vero spiritum fornicationis adeo infestum sentiebat, ut phantasias miseræ carnis, quas malignus ille cordi ejus ingerere continue niebatur, manu sacræ compunctionis et orationis vix abigere valeret, et in hoc fraxorio confrixus tota die contristatus incederet. Augebatur in dies molestissimi hujus conflictus molestia, nec erat rudi tirunculo tanta patientia, ut violentiam passionis duræ se ulterius ferre posse consideret. Unde etiam deliberavit animo cedere tentatori, et projecto religionis habitu ad sæculum reverti. Cumque jam sollicitè recedendi opportunitatem observaret, astitit ei per visum beatus Bernardus paulo ante defunctus, increpans ipsius societatem, et super iniquitate, quam mente conceperat et actu perficere satagebat. Qui cum ille respondisset sese diutius reluctatum fuisse, et jam

A tentationis violentiam ferre non posse, ait sanctus ad illum: « Scito prænosces quoniam multa adhuc te certamina manent. Sed age viriliter, et noli deficere, quia Dominus aderit tibi, tanquam adjuvor in opportunitatibus, ut eruat te. Unde tibi polliceor quia, si in Ordine usque in finem perseveraveris, salvus eris. Quod si forsitan aliquis tibi nocere tentaverit in die novissimo, ego respondebo pro te, et animam meam ponam pro anima tua. » O vero amicum fidelem, pium patrem, auxiliarium fortem, qui post mortem carnis in vita beata magis se fidelem probans, oviculam nutantem, jamjamque in barathrum apostasiæ rudentem tam dignanter visitavit, blandis consolationibus fovit, exhortationibus roboravit, et per Dei gratiam de præcipitio mortis ad vias vitæ reulxit. Tali namque pollicitatione tanti patris prædictus frater animatus, spiritum pusillanimitatis et diffidentiae penitus a corde suo eliminavit, et ad agonem certaminis incredibiliter roboratus, deinceps a stabilitate sua nullis maligni spiritus machinantibus, seu tentationum violentiis moveri potuit; sed sicut ei prædictum fuerat, multorum certaminum agones desudans, de cunctis per Dei gratiam victoriæ triumphum reportare meruit, atque in Ordine sancto usque in finem vitæ suæ in optima conversatione perseverans, salutem æternam, secundum sponsonem Deo dilecti Patris sui, feliciter consecutus est.

CAPUT XXII.

De fratre, cui S. Malachias et B. Bernardus apparuerunt, et pro culpa sua castigaverunt.

Allus quidam de fratribus ejusdem cœnobia, cum instructo diabolico ita mente corruptus esset, ut jam apostatata a Deo, et pactum cum inferno facere, id est ad sæculum redire disponderet, vidit in visu noctis beatum Bernardum, sanctumque Malachiam, reverendissimos ipsius loci patronos in dormitorio deambulantes, et fratres in lectis suis pausantes sigillatim visitando benedictes. Qui cum in Ordine visitationis ad lectulum videntis hæc devenissent, nec tam benigne eum respexere, nec benedictione, qua cæteros firmaverant roborare, sed magis quasi indignantes adversus eum stabant: sicque beatus Malachias ad sanctum Bernardum locutus est: « Homo iste pravus et inquietus nihil omnino boni generis animo non timet iniquitatem meditari in cubili cordis sui: jamque prona voluntate diabolicæ suasioni assensum dedit, ut ad vomitum sæculi, quam citius poterit, revertatur. » Quo audito, beatus Bernardus dixit ei: « Tu de monasterio meo fugere quæris? Et quo fugies, miser, a facie Domini? Crede mihi, quia malo tuo talia cogitasti. Scio, scio, solæ vexatio intellectum dabit auditur; et qui per timorem Dei te corrigere neglexisti, dignis verberibus castigatus, ulterius fugere non tentabis. » Et his dictis cœpit cum crebris ictibus tundere baculo quem tenebat, et ait: « Ecce stipendia, quæ merearis. Surge nunc, et fuge, si poteris. » Evigilans autem frater ille invenit se tusionibus illis totum conquassatum atque contractum, ita ut in infirmatorium ductus, lecto detineretur. Tremens itaque ac pavens, fratres qui sibi assistebant rogat, ut priorem quantocius ad se venire faciant. Quo accersito, cum multa contritione cordis confessus est malitiam, quam mente conceperat, et opere perficere intenderat; poenam quoque, quam inde perulerat. Priore vero desidiæ et societatis ejus, sicut dignum erat, corripiente, et pro reatu instabilitatis poenitentiam injungente, frater idem perfecte respuit; et non apprehendit eum ultra desiderium fugiendi. Cum enim salubriter didicisset durum sibi fore, contra stimulum pungentis gratiæ recalcitrare, studuit de cætero eidem gratiæ salutem suam in se misericorditer operanti cum timore et tremore cooperari.

CAPUT XXIII.

De converso, qui sanctos angelos in obitu suo videre meruit.

Infirmabatur aliquando conversus quidam de fratribus præfati monasterii, homo religiosus et laudabilis conversationis, qui in simplicitate cordis suam viam arctam et angustam, per quam itur ad Deum, inoffenso pede, sicut in morte ipsius patuit, cucurrerat. Cum enim bonum cursum consummasset, et jam ad extrema devenisset, apertis oculis vidit angelos sanctos præsentés assistere lectulo suo. Quos ut vidit, mirum in modum exhilaratus, quasi jam de morte triumpharet, circumstantibus fratribus ait: Nunquid non aspicitis angelos Dei, qui modo advenērunt? Pulsate ergo quantocius tabulam, quoniam ipsi præstolantur exitum melum. Vix verba finierat, et mox pretiosam resolutus in mortem, felicem animam reddidit: nec dubium quin spiritus beati quos prævidere meruerat, eam susceperunt, et secum ad gaudia sempiternæ beatitudinis perduxerunt.

CAPUT XXIV.

Qualiter conversus, qui sine licentia caligas suas lavit, divinitus punitus sit.

Quoniam de præclaris moribus religiosaque conversatione, seu etiam pretiosa morte sanctorum Patrum, ad ædificationem proficium multa jam diximus, libet nunc ad cautelam desidiorum, negligentiam cujusdam fratris, et pœnam, quam pro eadem negligentia sua divinitus sustinuit, interserere, quatenus sicut proficere volentes virtutum exemplis ad meliora provocantur, ita negligentes quique divinæ animadversionis ultione territi, non solum majora, verum etiam minora sacri Ordinis instituta transgredi vereantur. Conversus quidam in una grangiæ Claravallis caligas suas absque magistri licentia lavare præsumpsit. Exierat autem solus, et stabat in crepidine rivi, qui prope grangiam fluit, cœpto operi insistens. Heu miser, non considerans quod graviter delinquent qui vel in minimis puritatem sacri Ordinis violare præsumunt! Cum ergo, ut diximus, temeraria operi, cujus magistri sui testem conscientiam non habebat, instaret, audivit vocem clamantem, tanquam si aliquis alteri loqueretur, et dicentem: « Percute, percute. » Nec mora sensit se idem conversus duobus gravissimis ictibus ferri, uno in capite, et altero in pedibus, tremensque ac pallens concitus in grangiam rediit; quid fecisset, vel quid audisset, quid etiam pateretur, tremantibus labiis fratribus indicavit. A quibus cum confestim ad abbatiam transmissus fuisset, peccatum suum pariter et pœnam peccati, qua poterat humilitate, confessus est. Dicebat autem eosdem ictus quos invisibiliter acceperat, paulatim ad interiora sua serpere, unum a parte capitis, et alterum a parte pedum: sequē modis omnibus vitæ terminum sortiturum, dum iidem ictus in corde ipsius sibi mutuo jungerentur. Quod etiam verum fuisse rei exitus probavit, dum idem frater paucis interpositis diebus in bona confessione vitam finivit, tanto purior, ut credimus, ad Deum vadens, quanto terribilliore morte pro culpa sua puniri promeruit. Sed quid causæ esse putamus, quod ille Judex justus, Dominus Sabaoth, qui judicat orbem terræ in æquitate, pro consimili culpa disparem frequenter videtur ferre sententiam, cum certum sit, nec fallere velle, nec falli posse sapientiam Dei, quæ non solum suaviter, sed et prudenter disponit omnia? O quanti sunt hodie, qui religionis habitu teguntur, et monachorum nomine censentur, qui cum secundum Regulam et

A Ordinem suum proprietati abrenuntiaverint, exemplo tamen Ananiæ et Saphiræ temeraria nimis præsumptione proprietates habere non veniunt; cum illos virtus quæ exivit de ore Petri apostoli terribili morte mulctaverit (*Act. v.*), istos vero nulla plaga tangat; sed econtrario videantur in bonis ducere dies suos, utinam non in puncto ad inferna descensuri! Sed et in ipso Cisterciensi Ordine, qui licet per gratiam Dei purus et integer sit a tam enormi vitio proprietatis, nonnulli tamen fuere, vel sunt, ab illo tempore, quo frater ille pro levi, ut videbatur, culpa tam duræ mortis sententiam excepit, qui sine respectu sacri Ordinis facile in levibus excedentes, solent significare, aut verbo dicere, quid, vel quantum est? Nec attendunt quod scriptum est quoniam *Qui minima spernit, paulatim deridet* (*Eccli. xix.*). Quos tamen omnipotens Deus non continuo punit, non quia nunc in hoc tempore non sit adeo grave delictum absque licentia quidpiam lavare, vel aliud sine nutu senioris facere, sicut eo tempore, quo talia voluit Deus ad exemplum posterorum districte ferire, sed quia pius et misericors est, et ipsa benignissima patientia sua nos ad confessionis et pœnitentiæ remedia provocare dignatur. Cæterum, si qui sunt (quod Deus avertat) qui se hæc levia absque gravi periculo animæ suæ facere posse putant, et tales excessus suos per condignos confessionis et pœnitentiæ fructus diluere negligunt, paulatim ipsis minus curantibus sentina negligentiae excrescente, navis conscientiae ipsorum sine dubio, nisi Deus succurrat, in profundum demergetur. Quapropter omnes nos, qui præclarissimo Cisterciensi Ordini professionis titulo astricti sumus, studeamus non solum majora, sed etiam minora ejus instituta omni sollicitudine servare, ne forte (quod absit!) servor Ordinis itepescat et preat temporibus nostris, et nos, si tanti sacrilegii rei coram justo iudice fuerimus inventi, districta ejus sententia tollamur cum impiis, ne videamus gloriam Dei.

CAPUT XXV.

De monacho, qui sine caligis dormire præsumpsit, et propterea per divinam revelationem vitatus est abbas fieri (28).

Quia, sicut superiora declarant, cognovimus, quanta districtione punitus sit excessus, per deliberationem quidem, sed quantum reor per contemptum minime contractus, adhuc aliud quiddam simile huic, licet non in Claravalle, sed in alia domo Cisterciensis Ordinis factum, referre libet; quatenus per hoc probemus etiam minimorum mandatorum transgressionem non parvi ponderis apud Deum esse, et ut mentis nostræ desidia gemino hoc exemplo, quasi manu quadam sollicitudinis, ut ad cautelam sui evigilet, excitetur. Cenobium quoddam Cisterciensis Ordinis vacabat abbate. Vocatus est autem Pater abbas, quatenus, ipso præsentē et consilium dante, secundum Ordinis instituta fratres domus idoneam personam in Patrem et pastorem animarum eligerent. Cum autem tempus electionis instaret, et Pater abbas tam ex privatis quam ex publicis colloctionibus singulorum vota et voluntates didicisset, cognovit saniores partem unanimi consensu eademque sententia in personam quamdam convenisse, quæ tunc forte aberat, sed incontinenti sperabatur esse ventura. Erat autem persona eadem major celerarius domus illius. Nocte vero diem electionis præcedente, audivit Pater abbas per divinam revelationem vocem dicentem sibi: « Vide ne monachum illum constituas abbatem, qui sine caligis dormire præsumpsit. » Ad hanc vocem venerabilis abbas vehementer expavit; et cum multa admiratione quid-

(28) Hoc factum monachi sine caligis dormientis, dicit Cæsarius in Gallia contigisse, sed nec ille nec iste locum vel testem profert idoneum: et culpa

siqua fuit, levis fuit, ac pœnitentia deleta. Sed ubi de hoc statuo.

nam sibi Dominus per hoc insinuare dignaretur, A ancipiti cogitatione pensabat. Porro persona supra memorata, quæ ad tanti officii dignitate idonea sperabatur, pridie quam electio celebraretur, sero venerat: quæ etiam summo mane Patrem abbatem signo confessionis facto in capitulum traxit, et quia quadam vice dum esset in itinere, nimio æstu decocutus, caligas exuere, atque sine caligis dormire præsumpsisset, humiliter confessus est. Dehinc senioribus et qui maturioris erant consilii cum Patre abbate convenientibus, quatenus de electione tractarent, cœperunt omnes pari voto eademque sententia petere illum quem divinæ revelationis arcanum tali honore privandum judicaverat. Eapropter Pater abbas secretius eis innouit quid sibi divinitus imperatum fuisset; et ut aliam personam eligerent, consilium dedit, dicens impossibile esse ut contra conscientiam suam mandato Domini inobediens existeret.

CAPUT XXVI.

De mirabili fervore dulcis memoriæ Joannis quondam prioris Claravallis.

Opportunum fore existimo, virum virtutis, dulcis videlicet memoriæ Joannem quondam priorem Claravallis, quem conditio tulit, ad ædificationem posterorum styli officio revocare, qui de calore domus Rechab, quod nomen *ascendens* interpretatur, id est de fervore cœlestis disciplinæ, quam sanctus Pater Bernardus tradidit, incentivum sumens, ascensiones in corde suo disposuit; et tanta constantia indeclinabilis intentionis limitem paternæ traditionis observavit, ut vinum carnalis voluptatis seu pompæ sæcularis, tanquam virus pestiferum perhorrescens, sumere illud penitus non acquiesceret. Exigit autem hoc a nobis nostri hujus temporis plane miserabilis inopia: in quo tepiditas et negligentia usque adeo invaluerit, ut hodie ferventissimi sibi quisque videatur, si non usquequaque tepidus et remissus inveniatur. Hic itaque strenuus vir prioratus officio in Claravalle per plures annos functus, tanta alacritate spiritus et patientia corporalis exercitii partem hanc sollicitudinis administravit, ut quasi signaculum videretur posuisse super cor suum, sententiam illam, quam beatus Pater, Benedictus præposito, seu priori monasterii proponit, dicens (29) quia quanto plus prælatus est cæteris, tanto eum sollicitius oportet servare præcepta Regulæ. Erat ergo in exsequendis divinis promptus et alacer nimis, non noctibus, non diebus requiescens. Præcipue vero dulcedini psalmodiæ, quæ in sacro illo conventu multa morositate et vocis intentione persolvitur, tota mentis sollicitudine insistebat, ita ut stupori et admirationi posset quidem esse omnibus, paucis vero imitationi. Dederat autem ei Dominus ad opus pietatis congruum satis instrumentum, vocem scilicet grossam et validam, quam etiam in servitio largitoris feliciter expendere curavit, sciens nimirum fluentia gratiarum proprio fonti sine fraude esse restituenda, ut uberius iterum fluere. Stabat ergo in medio juvenularum tympanistrarum, sicut superior cæteris pro officii sui dignitate, sic etiam eminentior cunctis sanctæ devotionis fervore, et vocis exaltatione, psallens et satagens prævenire principes, id est, spiritus angelicos conjunctos psallentibus, paratos devotionem psallentium in conspectu divinæ majestatis in odorem suavissimi thymamatis offerre. Nec levem conscientiæ suæ jacturam reputabat, si quando raucitatis, vel alicujus infirmitatis incommodo interveniente, solemnem psalmodiæ synaxim minus alacriter persolvisset. Quod tamen rarissime accidebat, quia cum cæteris donis etiam a gratia sanum et competentis roboris corpus acceperat, et ad omne opus bonum, pro regentis illud spiritus arbitrio, paratum.

(29) S. Benedict., c. 65 Regul.

Cæterum inflexibilem mentis ejus in servitio Dei vigilantiam quis digne admirari, quis congrue effari queat, qualiter scilicet infra longissimum et quotidianum sacrarum vigiliarum spatium seipsum ad tolerantiam ardui illius laboris animabat, acediam, pigritiam seu somnolentiam viriliter propulsabat; et si propter humanæ naturæ fragilitatem dormitare se vel raro deprehendebat, quam severa invectione negligentiam suam redargebat? Ut autem per petuitatem vigiliarum quasi comonitorio quodam pulsatus illibatam servare valerit, lignum quoddam in superiori parte stalli in quo stabat, ingeniosa compositione sic aptaverat, ut, si quando prolixitate vigiliarum pertæsus dormitare cœpisset, nutantis capitis inclinationem malleolus repercutiens exciperet, et ad vigilandum repentino ictu suo sollicitiorem redderet.

Porro ad opus manuum cum forte alias exoccupatus esset, frequenter erat haud segnem se et in hoc exercitio demonstrans, et pusillanimes, non tam voce quam exemplo, ad tolerantiam laboris exhortans. Præcipue vero secationis et messisionis tempore, quando beati illi Claræ-Vallenses martyres velut in fritorio tota die fringuntur, adeo tenaciter labori instabat, ut omnes pariter negligentias aliorum temporum illis laboriosis diebus quotidiano sudore se diluere reputaret. Ut vero peregrinum et advenam se esse super terram, nec habere hic manentem civitatem, sed futuram inquirere reminisceretur, de substantia mundi, quantum minus poterat, accipiebat; sobrietatis et parcimonie decore corpus suum castificans, quoniam virtus animæ in carnis maceratione perficitur. In vestitu quoque eandem modestiam et humilitatem servabat, grossos, veteres, et consutos pannos semper appetens et amplectens, pretiosos vero, molles, et subtiles, quasi quamdam pestem fugiens. Nam, ut de cæteris taceam, ipsum capitale lecti sui, in quo post nocturnas vigiliis et diurnos labores fessum caput reclinare consueverat, non patiebatur qualescunque plumas habere, sed feno et paleis illud farciens sic cubabat, haud surdus auditor sententiæ, quæ in Vita Patrum legitur, sed a multis quasi dura declinatur, quoniam abominabilis omnis corporalis requies. O beata, et potius appetenda hujus sancti viri vilitas et abjectio sui in humilitate vera, quam arrogantia illius abbatis in præsumptione pessima: de quo certa relatione cognovimus, quod in partibus Saxonie cœnobium quoddam Cisterciensis Ordinis regens, pannis qui de lana terræ illius fiebant, nequaquam uti dignabatur, sed pretiosos de Flandria pannos, quibus lenociniis voluptatis et vanitatis satisfacere posset, annuatim sibi comparari faciebat. Quo defuncto, cum monachi vestimenta ejus inter se partirentur, prior domus unam de tunicis ejus sibi retinuit: quam etiam cum quadam solemnii nocte, quasi pro reverentia diei festi indueret, tanquam si ardentibus laminis candentis æris ureretur, terribiliter exclamavit, et detestabilem vestem longius a se projecit. Quæ projecta, velut candens ferrum scintillas ex se emittere visa est. Attoniti stupore miraculi cæteri, qui de anathemate illo aliquid raperant, cum omni velocitate partes singulas in medium proferunt, ac in unum locum component, scintillis creberrimis undique, quasi de clibano ardente, micantibus. Nec cessavit exitiale prodigium, quousque vicini abbates in testimonium tam tremendi judicii Dei asciti sunt. Non sic humilis Joannes, non sic; qui improprium humilitatis Christi pluris æstimavit omnibus pompis Ægyptiorum (Hebr. xi); qui vestem pretiosam non quæsit, sed ad gloriosum votis et desideris amictum angelorum suspiravit.

CAPUT XXVII.

Quanta constantia mentis venerabilis prior Joannes voluptates carnis calcaverit.

Verum in his et hujusmodi sanctæ religionis pique laboris exercitiis tanta inerat ei constantia mentis et longanimitas patientiæ, ut licet in quotidiano agone desudaret, non facile tamen refrigerium qualiscunque temporalis consolationis sibi subripere pateretur, nunquam, nisi extrema necessitate urgente, vigiliis fratrum deserere, seu infirmitorium introire, consentiret. Accidit autem quædam vice, dum sacris vigiliis interesset, ut corporali molestia tactus infirmaretur, nec valeret psalmodiæ odas strenuitate qua soletat explere. Cumque magis ac magis malum intra se grassari, et per vitalia diffusum serpere sentiret, licet multum a cogitationibus suis urgeretur, ut de choro exiret, perstitit tamen, tristis quidem, et reputans ne forte ejusdem invaletudinis inæqualitate pressus, infirmitorium, quod, quantum in se fuit, semper vitare studebat, intrare compelleretur. Finitis vero vigiliarum solemnibus, locum quemdam secretiorem adiit, ibique, remotis arbitris, quanto secretius, tanto securius talia secum loquebatur: « Quid modo miser Joannes, quid modo erit? Nunquid infirmaris? Nunquid infirmitorium, quod solet aut sub flagellis Dei laborantium corpora misericorditer refovere, aut flagellari se simultantum conscientias terribiliter dissipare, tantilla incommoditate victus intrabis? Bene, videlicet ut lectum mollioribus culticitis stratum et ornatum ascendas, quæque molliora sunt in cellario, quæque delicatiora in promptuariis, propter reverentiam officii, quo indignus fungeris, morituræ et putredinis obnoxia carni tuæ accuratius præparentur, et sic negligentiores quique fratrum ad sectanda carnis suæ commoda tuo provocentur exemplo. Ergone deliciosa hac infirmitate cursum pœnitentiæ tuæ interrumpere debebis? Quare non potius præsumis de misericordia Dei, qui potens est tibi morbum temperare, ut et corpus exerceat, et de labore pœnitentiæ, qui est seminarium beatitudinis æternæ, nihil minuere cogatur? » Nutu vero Dei monachus quidam proximus erat loco illi, in quo vir Domini talia secum loquebatur, qui parietis tantum interstitio ab eo divisus, clarior pii murmuris susurrium audiebat; quique mox festinus ad reverendissimum abbatem Giraldum, cujus supra mentionem fecimus, currens, quid a priore audisset, intimavit. A quo vocatus, vix obedientia cogente, infirmitorium intrare compulsus est, licet hoc invalescentis ægritudinis ejus pondus per se requirere videretur. Cæterum, quam strenue, quam discrete, quam prudenter officium sibi commissum administraverit, quam benignum, quam piæ quam charitativum se fratribus suis exhibuerit; quam rigidum, quam auctorabilem, cum forte censura justitiæ id deposceret, se ostenderit, non est nostræ parvitatibus evolvere. Ita enim delicatis et teneris morem gerebat, ut tamen novas, et contra formam Ordinis usurpatas consuetudines, carnem magis quam spiritum redolentes: quas per negligentiam prælatorum, in subversionem religionis, et perditionem animarum, facile pullulare noverat, nunquam temporibus prioratus sui Claræ-Valli subripere passus sit. Sciebat nimirum, sicut beati sunt prælati, qui traditiones Patrum per vigorem disciplinæ illibatas custodiunt: sic profecto miseris, qui per negligentiam et incuriam suam religionem intepescere, et Ordinem deperire permittunt. Nam semel exterminata religio, non sine gravissimo scandalo et perturbatione, tam prælatorum quam subditorum, reformari poterit. Nec modo in majoribus, sed etiam in minoribus occasionibus, sicubi forte emersissent, cautissime vigilabat, adeo ut cum quadam vice unus de senioribus prorsus decrepitus et fere edentulus indulgentia venerabilis

A abbatis Gerardi panem infirmitorii in conventu fratrum manducaret, patienter fere nequaquam valeret.

Hæc autem impatientia non de tabida peste invidiæ, sed de fervore religionis et Ordinis æmulatione descendebat. Dicebat ergo: « Nunquid non senes et debiles ante nos in hac sancta domo fuerunt, a quibus tamen nunquam tale aliquid usurpatum est, quale nunc a nobis præsumitur? Nunquid non remissiones et indulgentias corporales magis pro arbitrio imperantis, quam requisitione propriæ voluntatis accipiebant, ita tamen ut misericordia eis impensa consuetudinibus Ordinis minime obviaret. Scimus vero nonnullos eorum tanta altitudine spiritalis vitæ a conuiliis carnis avolasse, ut etiam in decrepita ætate miseros se reputarent, si inferiores aliis in vigiliis, vel in jejuniis invenirentur, consolationum quoque corporales a prælatiis oblatas, recipere nullatenus acquiescerent. Timendum et valde timendum nobis est ne, cum sancti antecessores nostri spiritu fortiter cœperint, et spiritu fortius consummaverint, nos spiritu incipientes, carne (quod Deus avertat!) consummemur (Gal. iii). Quapropter si quis est inter nos emeritorum laborum senex, qui fatiscitibus membris in acie conventus stare non possit, satius est ut missionem accipiens, necessitate sua in infirmitorio transigat, quam conventum tenens inter abstinentes, et naturam grossioribus alimentis utcuque sustentantes, consolationes infirmitorii requirat. Certus sum autem quod unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem (I Cor. iii); et qui parce seminat, parce et metet (II Cor. ix); et quia Judex, qui terribiliter minatur, scrutaturum se Jerusalem in lucernis (Sophon. i), subtilissima examinatione discutiæ qua occasione, quæve necessitate, quis pondus diei et æstus, quod in vinea Domini Sabaoth portare suscepimus, declinet. » In hac igitur sancti fervoris æmulatione et religiose conversationis claritate, gratiæ Dei alumnus Joannes vitam suam laudabiliter consummans, denarium diurnum, et insuper mensuram bonam et conferam et cogitatam et superfluentem, quam sibi laboribus multis, vigiliis supra modum, strenua quoque executione servitii Dei conquieserat, a summo patrefamilias receptura, infirmitate correptus lecto decubuit. Ad quem visitandum cum venerabiles viri Eskilus, Danorum quondam archiepiscopus, et Alanus, Antissiodorensis quondam episcopus, venissent, videntes hominem ferventissimum nec in ipsa gravissima infirmitate a solito rigore suo in tantum cedere, ut saltem vestibus ægritudini et debilitati suæ competentibus refrigeraretur, zelo quodam compassionis ducti vestes aliquantulum tractabiliores, quas tantæ personæ et infirmitati congruere noverant, jusserunt afferri, petentes ut causa levaminis eis vestiri dignaretur. Tum vero fortis athleta Domini eadem vestimenta coram se posita severius intuens, ait: « Itane beatiorem me faciet vestis mollis et tenera, magis quam grossa et rusticana? Aut quale emolumentum erit, humilitatem, quam a primis conversationis meæ annis tanta sollicitudine servare curavi, imminente mortis articulo perdere? Credite parvitati meæ, quia quoad super est spiritus in visceribus meis, non recedam a vilitate, per quam elegi abjectus esse in domo Dei mei (Psal. LXXXIII), nec dabo occasionem inimicis meis confundendi me, cum loquar eis in porta (Psal. cxxvi). Cum autem vocante Domino moribundos hos, jamjamque morientes artus exuero, quantum vultis, putridum hunc carnis saccum induite et orate; quia quidquid de massa vitali spiritu carente fiat, nihil mea interesse, confido. » Tanta itaque fidei virtutisque constantia munitus vir Domini Joannes, corruptibilis carnis materiam exiit, et bona Domini in terra viventium videre promeruit. Corpus ejus juxta sacra ossa fratrum veteris abbatiæ, quorum patientiam et hu-

militatem haud segniter imitatus fuerat, condigno honore sepultum requiescit in pace.

CAPUT XXVIII.

De venerabili D. Gerardo monacho Claravallis, postea abbate.

Vide supra, S. Bernardi vitam primam, lib. vii, col. 444.)

CAPUT XXIX.

De visione, qua a tentatione sua quidam novitius Claravallis liberatus est.

Clericus quidam de Ordine regularium canonicorum arctioris et secretioris vitæ desiderio Claramvallem veniens, devote susceptus est, sed et ipse primordia tirocinii sui floribus suaveolentis conversationis ornare sollicitus fuit. Cumque prioris vitæ suavitatem nimis ægre dedisceret, et novæ quam assumpserat asperitas palato cordis minus saperet, cœperunt de interioribus ejus variarum tentationum ebullire tempestates, sicut necesse est homines alterius Ordinis ad Ordinem Cisterciensem venientes, plus multo quam sæculares de sæculo venientes, experiri. Versabantur ante oculos cordis ejus imagines consuetudinum, quas antea diu in usu habuerat, et eas rationabiles et honestas fuisse, callidus hostis suadebat, Cistercienses vero observantias, quas tunc discere cogebatur, velut rusticas et minus suaves, rudis adhuc mens fugiebat et abhorrebat. Verum, nutantem atque fluctuantem oviculam, jamjamque ad apostasiæ retrogradam turpitudinem respicientem, divina miseratio tali modo ab errore retrahere, et in bono proposito confirmare dignata est. Aspicebat in visu noctis, et ecce in nubibus cœli Dominus majestatis, rex regum, et Dominus dominantium Jesus Christus Filius Dei veniebat, tanquam jam judicaturus orbem terræ in æquitate, et redditurus unicuique secundum opera sua. Tum vero universo genere hominum cum timore et tremore multo ad hanc examinationem suspensus, singuli quique Ordines qui sunt in Ecclesia Dei, seorsum et seorsum coadunabantur, solliciti valde de observantiis et cæremoniis Regulæ et Ordinis sui, ne forte perperam quid ab eis gestum severissimus iudex suo illo subtilissimo scrutinio deprehenderet. Utinam illud attenderent illi, qui Regulam beati Augustini profiterentur, et singulas ejus sententias quotidie in capitulis suis legunt, et tamen sæculariter vivere, sæculares dici et esse, non solum non verentur, verum etiam gloriantur: vel illi, qui cum Regulam S. Benedicti habitu et specie religionis profiteantur, omnimoda sæculari conversatione sua servantes sæculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Videbat interea præfatus novitius præclarum quemdam Ordinem magnæ multitudinis separatim ab aliis consistere, in cujus medio splendidissimus quidam juvenis, cœlesti gloria adornatus stabat, et quasi dux et patronus divini illius exercitus esse videbatur. Cumque sacer ille conventus de statione sua se moveret, ut coram Domino appareret, præfatus juvenis cum multa alacritate præcedebat, universo cœtui sequentium se non mediocrem fiduciam consequendæ misericordiæ præbens. Porro ceteri Ordines cum summa reverentia venientibus cedentes, et per sese transeuntibus inclinantes, prærogativæ felicitatis eorum congratulari quodammodo videbantur. Ipse etiam splendor paternæ gloriæ Dominus Jesus, cum sit tremendus ineffabilis majestatis omnipotentia, tamen quasi tenuerrimus ligni vermiculus pietatis et miseracionis dulcedine, susceptum in osculo pacis juvenem divinæ claritatis suæ gloria ipsum cum omni collegio suo illustravit. Novitius autem qui hæc videbat, cœpit cum ingenti admiratione quærere, quænam esset illa justorum congregatio, quæ tam speciali prærogativa præ cæteris Ordinibus a Domino meruit honorari. Dictumque est ei quia

ipse esset Ordo Cisterciensis; juvenis vero ille splendidus sanctissimus Bernardus primus Claravallis abbas. Mov ubi hæc audivit, quasi de extasi quadam in se reversus, dicebat intrase: « Nunquid non ego fui novitius in Ordine Cisterciensi, in magna illa domo Claravallis? Ut quid ergo miser otio torpeo, et non festino me conjungere huic præclarissimo cœtui, quatenus cum eis æternæ beatitudinis particeps flam? » Et hæc dicens, cœpit totis viribus celeres gressus moliri, sed obstaculo quodam præpeditus proficere non valuit. Nam veluti ramus quidam arboris tortuosus atque nodosus perplexis recurvitatibus pedes et tibias ejus sic arctabat, ut licet summpere impedimentum hoc rumpere niteretur, incassum laboraret. Unde sibi metipsi vehementer indignatus, quod tam frivola occasione tanto bono privaretur, dum totus ad expediendum se movetur, evigilat; et visionem suam prudenter advertens, indignationem suam, quam dormiens conceperat, vigilans et sobrius in laqueos tentationis, qua irretitus fuerat, viriliter intorsit. Tanta namque severitate pristinarum suarum consuetudinum imagines, quas ante delectabiliter recipere, et cum eis fornicari solebat, a corde suo eliminavit, ut eas sibi dominari ulterius non permetteret. Cisterciensium vero sacra instituta, quæ licet sint speculum justitiæ, factione tamen malignorum spirituum in æstimatione ejus viluerant, toto mentis desiderio complexus est; et in eis per arduam et angustam viam, non quasi in incertum currens, coronam beatitudinis æternæ consecutus est.

CAPUT XXX.

Qualiter dæmones converso cuidam nocere voluerunt, sed non valuerunt.

Conversus quidam unus ex opilionibus Claravallis, cum esset vir bonus et religiosus, officium sibi commissum cum omni sollicitudine et mansuetudine timoris Dei exsequabatur. Omnium vero bonorum invidus inimicus, devotione et simplicitate conversationis ejus nimium exacerbat, aliquid nequitiarum suarum contra eum moliri conatus est; sed Deo auxiliante fraudis ejus commenta in se collisa ad nihilum redacta sunt. Cum enim esset aliquando idem frater ad caulas, vigilans et custodiens vigiliis noctis supra gregem suum, ecce subito facta est in aere commotio magna turbinum, et compugnantium inter se tempestas valida ventorum. Tonitrua quoque crebra, et terribiliter undique crepantia mugiebant; sed et fulgura creberrima cœlo erumpentia timorem et horrorem maximum mentibus hominum incutiebant. Prædictus itaque frater surrexit, et signo crucis frequenter se muniens, nomen Domini trepidus et anxius invocabat, sanctorumque omnium suffragia suppliciter implorabat. Cum ergo sit staret ad orationem, cœpit audire strigpitum et vociferationem quasi exercitus ingentis, ad partes illas cursu rapido venientis; et quanto amplius propinquabant, tanto voces eorum clarius resonabant. In quibus non soli hominum clamores, clangoreve tubarum audiebantur, sed insuper diversi generis ferarum monstrorumque rugitus, et voces terribiles inesse deprehendebantur. Cum ergo usque ad caulas ovium cum ingenti strepitu pervenissent, tanquam ipsas oves usque ad ossa laniaturi, fratre attentius orante, divina virtute repulsi sunt; et intrare quidem minime potuerunt, sed divisim agminibus hinc inde celeriter transeuntes nihil eis penitus nocuerunt. Verumtamen duo ex eis statura enormes et fuligine nigriores, ad fratrem orantem deverterunt. Cumque paululum coram eo substitissent, unus ex eis locutus est ad alterum, dicens: « Vere diabolus nos deducit, et ipse modo nos huc venire fecit. An non satis dixeram vobis quia non licet nobis transire per bonum? » His itaque dictis quasi pennigero lapsu perniter abierunt; et cum paululum pro-

cessissent, omnes tenebrarum incolæ una cum eis evanuerunt. Hanc autem visionem frater ipse qui vidit, sub testificatione veritatis innotuit nobis. Cujus nimirum talis erat conversatio, ut fidem dictis ejus non adhibere nefas esse putaremus. Constat ergo quia per bona justorum contrariæ potestates transire velantur, nisi forte exigente aliqua causa divinitus permittantur.

CAPUT XXXI.

De fratre, cui Dominus Jesus cum gloriosa matre sua apparuit.

In domo Fontis-Mauriniaci conversus quidam degebat, nomine Robertus, qui illuc a Claravalle transmissus, religionis et disciplinæ, quam in Claravalle didicerat, nequaquam immemor erat, sed virtutis et devotionis exempla fratribus ejusdem loci in omni conversatione sua dabat. Inter cætera vero pietatis studia, quæ Domino sædulus offerebat, hoc præcipuum habebat, quod beatissimæ Dei genitricis et virginis Mariæ servitio devotus memoriam frequenti et dulci meditatione rumi-
nabat. Cursu denique præsentis vitæ feliciter peracto, salvationis suæ certitudinem, diem quoque mortis suæ prognostica visione prævidere meruit. Ante quintum diem dormitionis suæ vidit in visione Dominum Jesum Christum, et beatissimam Dei genitricem, cum sancto Bernardo abbate, stantes in quodam horto deliciarum, cujus amœnitatis et gloriæ tanta erat immensitas, ut humana locutione explicari non valeat. Ipse vero frater, qui hæc videbat, stabat soorsum; ac respectum divinæ miserationis suppliciter flagitabat. Tunc piissima mater ait ad filium suum: « Domine filii, quid facturus es de isto paupere tuo? » Et Dominus ad eam: « Quidquid tibi placuerit, mater. » Respondit illa pauperum susceptrix, et humilium consolatrix: « Volo igitur, ut mittas eum in requiem tuam. » Dixit autem ad eam: « Fiat ei, sicut vis. » Respondit ei beatissima Virgo: « Et quando fiet istud? » Ait Dominus: « Quinta die veniat, et salvetur. » Transacta itaque visione, frater ille quod viderat et audierat cæteris indicavit, et attonitis, et ad prædictum diem suspensus reddidit. Ut autem certitudo revelationis probaretur, ingravescente ægitudine qua premebatur, quinta die juxta sermonem Domini migravit a corpore, et in requiem et pacem quæ exsuperat omnem sensum, assumptus est: quam ei beatissima Virgo Dei genitrix suis piissimis precibus obtinere dignata est. Beati igitur omnes, qui confidunt in ipsa, ejusque servitio vigilanti devotione insistent, quoniam mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem, largissima remuneratrix reddet in sinum eorum (*Luc. vi*). Cæterum fratres ejusdem cœnobii de tam felici assumptione hominis Dei multum ædificati, Claravallensis quoque disciplinæ, quam in eo viderant, æmulatores effecti, venerationi sanctæ Theotocou Dominae nostræ, tanto alacrius intendebant, quanto sibi perire non posse sciebant. quidquid ejus famulatu impendere potuissent.

CAPUT XXXII.

De monacho, cui dictum est: Dimissa sunt tibi peccata tua.

Inter athletas Christi, qui spirituali palæstrâ in stadio Claravallis exercebantur, erat strenuus quidam agonotheta, Enarrandus nomine, nobilis quondam in sæculo miles, qui relicta mundiali pompa vanam militiam fructuosa militiâ commutavit. Militibus namque Templi Domini sociatus, et apud ipsos fidelis inventus, militum quoque Templi magis-

ter effectus est, in quo officio industriam animi, viresque corporis, quas a Domino acceperat, non in cives, sed in hostes vibrare didicit, et de strenuitate sua non plausum terræ, sed præmium cœli sperare, cautus fuit. Quia vero eadem militia, Mariæ otium nesciens, tota erat in laboriosis negotiis Marthæ, quæ sine pulvere delictorum vix aut nunquam peragi possunt, ut in sacratoris adhuc militiæ sacramenta juraret, Claravalli se contulit, ubi sicut antea priorem militiam secunda nobilitarat, sic nunc secundam tertiam superavit. Cœpit namque robur corporis non exercere, sed frangere jejuniis, vigiliis, et laboribus multis, propriæ quoque voluntatis mortificationi intendere: voluntariæ paupertatis, quæ sola Christianæ religionis vera militia est, amatorem se probans. Sædulus erat in compunctione et oratione, pro præteritis erratibus suis Christi Domini misericordiam quotidianis lamentis enixius implorans. Cum talia diutius actitaret, factus, secundum prophetam, vir videns paupertatem suam in virga indignationis Domini (*Thren. iii*): volens jam pius Dominus lactucis agrestibus, id est, amaritudini penitentis ejus, azymos panes, id est, gratiam consolationis adjungere, sine quibus agnus æternæ vitæ mandî non potest, tali modo indulgentiæ suæ largitatem mœrenti ac affligenti se prærogare dignatus est. Cum esset aliquando positus in oratione, præveniens faciem Domini in confessione et obsecratione pro peccatis suis, raptus est subito in excessum mentis, viditque Dominum Jesum Christum mansuetissima voce dicentem sibi: « Dimissa sunt tibi peccata tua. » Mox vero ab exstasi dimissus, et in se reversus, consolatus est vehementer; et gratias agens Deo, didicit de cætero servire Domino in timore, et exsultare ei cum tremore (*Psal. ii*); sicque in optima conversatione consensescens, plenus dierum appositus est ad patres suos, laboris sui præmium vitam æternam a Domino percepturus.

Hic autem vir venerabilis memorabile Dei miraculum, quod nuper acciderat, retulit nobis quod a quibusdam honestissimis fratribus et commilitonibus suis audierat, quodque ipsis præsentibus et rem certius explorantibus acciderat. Erat in partibus Germaniæ miles quidem strenuus, et genere nobilis, qui tempore vitæ præsentis explicito, spiritum emisit. Cumque diu mortuus jacuisset, et jam tempus humationis instaret, anima redeunte repente homo redivivus apparuit, et velamine revolutus aperuit oculos, atque in stratu funereo resedit (30). Stupentibus cunctis qui aderant, planctus et lamenta mœrentium illico sopiuntur, et a mortuo suscitatio causa tantæ novitatis exquiritur. Ille vero præsentem uxore atque germano, qui ei succedere habebat in patrimonio, ita exorsus est fari ad illos: « Cum in mortem, inquit, oculos clauderem, ductus sum protinus ad tribunal Judicis examinandus. Ibique appensus in lance æquitatis, inventus sum minus habens, quam oporteat ad salutem. Cumque jam damnationis sententia merito esset proferenda, intercedentibus qui ibidem aderant sanctis, permissus sum redire ad vos, et ex duobus, quæ mihi principaliter obsunt, remedium vestræ pietatis expetere, videlicet obligatione maxima debitorum, et illegitimo fœdere nuptiarum. » Tunc conversus ad mulierem: « Nosti ait, mi delecta conjux, quod affinitatis linea juncti, illicito matrimonio conjuncti sumus, unde etiam mortis æternæ rei ambo tenemur. Unum tantummodo superesse remedium, agnosce: Si relicta sæculi pompa Christi connubio monastica professione te junxeris, mihi veniam, et tibi gloriam impetrabis. » Quod illa grater accipiens, sese incontinenti facturam esse firmavit. Deinde convocatis singulis debitoribus

(30) Si miles resurrexit, ut hic dicitur, alias damnandus, supponendum omnino est, licet non dicatur, sacramentalem Confessionem tunc fecisse.

suis germano suo præcipit, ut ad ea quæ expostularent, singulis satisfaceret. Inter cæteros vero Judæus quidam accessit, trecentos debiti solidos exigens ab eo. Quem severo vultu et reverberantibus oculis intuens, cunctis qui aderant mirantibus, dixit ad eum : « Tu neque in cœlo, neque in terra, neque in omni creatura Dei, habes aliquid juris. Tamen ne videamur te ante tempus judicare. » Tunc præcepit, ut per omnia responderetur ei, sicut et cæteris. Cum ergo hæc et similia multa dixisset, reclinato iterum capite emisit spiritum.

CAPUT XXXIII.

De religioso quodam converso Clarævallis, nomine Laurentio.

Erat in Claravalle conversus quidam religiosus, nomine Laurentius, cujus etiam superius (31), dum de venerabili viro domno Gerardo de Farfa litteris aliqua mandaremus, mentionem fecimus. Erat ergo vir ille spiritualis et devotus in omni conversatione sua, orationi atque compunctioni mirabili pertinacia jugiter insistens, ita ut per plurimos annos, cum sanctorum confessorum Bernardi et Malachie corpora in secretario dienotque servaret, vix unquam aliqua hora posset ibidem aliter inveniri, nisi semper orationi incumbens, et diuturnis sletibus pavimentum rigans. Hujus autem puritatis et devotionis celsitudinem non sine multo labore per gratiam Dei conquieserat, quoniam in primordio conversionis suæ multis tentationibus vexabatur, et contra malignorum spirituum venenatas suggestiones diuturno certamine exercebatur. Nocte vero quadam, dum finitis Matutinis in quodam domicilio solus esset, ecce immundus spiritus mugiens et plangens, discursu gyrovago circa eum rotabatur. Ipse vero fronti suæ signaculo crucis imposito, quisnam esset interrogavit. Versipellis autem malignator, ut rudi aduc et teneræ menti graviorum metum incuteret, respondit : « Ego sum ille, qui tentavi et flagellavi Job. » Quod audiens frater, quoniam adhuc novus in conversatione sancta erat, timuit vehementer, et fugit a facie maligni spiritus, et eum ulterius non vidit. Post transitum autem B. Bernardi contigit ut idem frater a domno Philippo venerabili Claræ vallis priorre ad regem Siciliæ Rogerum mitteretur, pro negotio ejusdem Ecclesiæ. Qui cum Romam fuisset, ingressus, comperto quod idem rex nuperrime mortuus fuisset, consternatus est animo; et quid in tali articulo facere deberet, prorsus ignorabat. Et recordatus sancti Patris sui Bernardi, sub quo pro diversis negotiis frequenter missus prospere ibat et redibat, cum gemitu et lacrymis multis conversus ad orationem, eundem sanctum Dei invocabat dicens : « Pater mi, Pater mi, currus Israel et auriga ejus (IV Reg. xiii), ut quid dereliquisti nos? Heu me, Pater sancte, quid dicam, vel quid faciam ego pauperculus et misellus, ego omni consilio et auxilio destitutus? Te vivente et te jubente securus procedebam ad terras et ad nationes diversas, et ubique recipiebar ob gratiam tui, nimirum deferens salutationes et litteras tuas, quas reges et præsules cum cæteris omnibus tanquam cœlitus missam benedictionem suscipiebant, et eulogii tuis nobiliores quique se nobilitari gaudebant. Nunc autem te defuncto defuncta est tecum pariter et gratia mea; nec erit jam, qui peregrino et inopi manum porrigat adjutorii. Et ecce mortuus est rex, qui te sincero diligebat affectu; surrexitque filius pro eo, puer qui te forsitan ignorat. Quem adhuc tam longe remotum si adire voluero, et repulsam ab eo pati contigerit, inconsolabilis mihi erit dolor, post tanti laboris et longissimi itineris defatigationem, infecto redire negotio, qui te vivente bonis omnibus cunulatus in Claramvallem tuam redire solebam. Si vero incontinenti reversus negotium intentatum reliquero,

A torporis et insipientiæ argui pertimesco. Porrige, precor, auxilium, præbe consilium indigenti; et ne despicias gemitum servuli miserandi. »

Eadem itaque nocte apparuit ei idem beatissimus Pater, et magnifice consolatus est eum, dicens : « Quid tibi visum est frater, ita de Dei misericordia et mea interventione diffidere? Quando enim, vel ubi sensisti, defuisse tibi adminiculum meum in necessitatibus tuis? An forte impotentior me modo autumas, quando jam introductus sum in potentias Domini, quam olim fuerim, dum in carne vixi? Vade ergo securus, quia prospera cuncta evenient; et in hoc ipso scies quia ego te miserim. » Hæc et alia plurima sancto loquente, frater ille præ nimio pietatis ardore totus in anima liquescebat; et corde ejus immensam parturiente lætitiæ, foris quoque devotionis lacrymæ erumpentibus, et quæque necessaria gratis quotidie ministrabant. Tandem ingressus ad regem Siciliæ, invenit gratiam magnam in oculis ejus. Et non solum de negotio pro quo fuerat ad Patrem destinatus, prosperum eventum obtinuit, verum etiam rex apertis thesauris suis ad ædificationem novæ basilicæ Clarævallis, pro ejusdem Patris sui anima non modicam auri summam per eundem fratrem magna devotione transmisit. Reversus itaque Romam prædictus frater, talem nihilominus ibidem gratiam reperit, ut de donariis cardinalium, aliorumque Romanorum, plurimam acciperet benedictionem, ita ut etiam largientibus eis ex urbe usque ad decem bubalos educeret, quos non sine ingenti omnium stupore Deo se protegente, sanctique Patris sui meritis patrocinantibus, Claramvallem usque perduxit. Quis enim satis mirari sufficiat, quod homo debilis ac veteranus, cum duobus tantum puerulis, tantæ enormitatis ac ferocitatis animantia, quæ etiam boves multa corpulentia et fortitudine superant, per tot locorum discrimina, per tanta latronum prædonumque molimina, tam longo itinere salva et incolumita mingre potuerit, præsertim cum genus illud animalium citra Alpes, ut asserunt, in toto Occidente hactenus visum non fuerit? Vix enim vel una die malignantium occurus ac violentias poterat declinare : quæ tamen omnia, Deo fidelem famulum suum per orationes S. Bernardi tutante, pertransivit indennis. Factum est autem ut transire cogeretur per quoddam municipium, cujus principatum latronum principes obtinebant, quorum manus nullus immunis evadere poterat, nisi forte qui viribus prævalebat. Mane vero jam rutilante aurora, cum de aliquo prato, in quo cum animalibus pernoctarat, egrederetur, rogabat attentius Dominum, sanctumque Bernardum, ut ab imminente periculo erueretur. Et ecce apparuerunt ei procul quasi duo viri obviam venientes, et singulos cereos accensos in manibus ferentes. Qui paulatim appropinquantes, cum jam pene ad ipsum pervenissent, subito ab oculis ejus evanuerunt, multaque fiduciam evadendi Dei famulo contulerunt. Ingressus itaque illum diaboli nidum, illico sistitur, atque ad prædam diripiendam undique accurritur. Nutu vero Dei supervenientes eadem hora quidam honesti viri, cum eum Claravallensem esse cognovissent, de manibus irruentium liberarunt, et cum suis omnibus abire fecerunt. Tandem vero perveniens ad Claramvallem, mirantibus universis novi generis bestias intulit, quæ multiplicatis feti-

bns quotidie propagantur, atque ex eo loco per multas jam provincias dilatantur. Ipse vero frater ad spiritualia reversus studia, sacræ disciplinæ, quam sanctus tradiderat Bernardus, seniles humeros tota alacritate supposuit, pia confidentia præsumens ejus se, meritis et precibus ab æternis malis eruendum, sempiternisque bonis perfruiturum; qui ipsum de præsentis itineris tam multiplicibus periculis misericorditer absolutum, ad Claramvallem suam salvum perducere dignatus est.

CAPUT XXXIV.

Narratio cujusdam spiritualis monachi de Clara-valle.

Quidam religiosus et spiritualis monachus de collegio Clarævallis in partibus Daciæ in una de domibus Clarævallis diutius habitavit. Hic igitur quadam vice rediens in Claramvallem, fratribus suis causa ædificationis retulit jucundum, et omni acceptione dignum miraculum, quod in confinio Saxoniz noviter accidisse, asseverabat. Erat in eisdem partibus quoddam Cisterciensis Ordinis cœnobium, in quo quidam maguz religionis et admirandæ humilitatis monachus in simplicitate cordis sui Domino devote serviebat. Qui cum in omni sacri ordinis observantia fervens esset, atque devotus, semetipsum in omnibus despiciens et humilians, maxime tamen silentio et quieti operam dabat, orationi, compunctioni, atque lectioni, continue vacans, ita ut semper ad orandum sive ad legendum, ubicunque poterat mirabili dulcedine traheretur, fructum tamen devotionis magis quam eruditionis in lectione requirens, ita in ea delectabatur, sicut in omnibus divitiis. Appropinquante autem hora migrationis ejus de hoc mundo, cum graviter ægrotaret, et oleo infirmorum jam inunctus esset, rogavit ut corpus ejus in præsentem lavaretur, et vestimentis quibus sepeliendus erat, indueretur. Fratribus vero causantibus novitatem, et facere differentibus, cum in sua petitione persisteret, ob reverentiam sanctitatis suæ quod volebat obtinuit. Quo facto, circumstantibus ait: « Reverendissimi unusquisque ad officia vestra, quia modo moriturus non sum, sed die sequenti post refectio-nem servitorum vocabit me Dominus. » Cunctis itaque fratribus ad hanc prophetiam hominis Dei suspensis, illuxit dies altera, et eadem qua prædixerat hora, sonitus tabulæ universos ad commendationis officium migraturo persolvendum ocium invitavit. Quod cum tanto devotius facerent, quanto morientem in æterna vita mox glorificandum fore certius sperabant, ipse frater ultimum jam trahens spiritum subito divina gratia illuminatus est, et exhilarata facie circumstantibus dixit: « En modo ingreditur ad nos ille dilectus Domini, beatus Joannes evangelista. » Et cum paululum reticuisset, iterum dixit: « Ecce nunc venit beata Dei genitrix et virgo Maria. » Et post modicum intervallum ampliori repente gratia illustratus, clara voce subjun-

xit. « Eia, fratres, ecce jam venit Dominus Jesus Christus, et cum eo sanctorum angelorum aliorumque sanctorum frequentia. » Et cum hoc dixisset, confestim in jubilum et exultationem cordis, præ dulcedine illius quem intuebatur, raptus, cantare cœpit, et imponere Antiphonam illam dicens: *Sub-venite, sancti Dei, occurrite, angeli Domini.* Atque ita cantando animam reddidit. Videntes autem fratres hominem in morte exultantem, et cantando morientem, eandem Antiphonam quasi de ore ipsius festinato rapuerunt; et cum multo pietatis affectu elevata in excelsum voce percantaverunt. Hæc itaque prædictus senior fratribus Clarævallis fideliter innotuit, eorumque animos ad contemptum mundi, despectum sui, amoremque Dei, vehementer accendit: quorum utinam imitatores efficiantur, omnes qui hæc legerint, vel audierint, scientes certissime quoniam quanto quis in hoc mundo despectior, silentii, quietis et humilitatis appetens fuerit, tanto in futuro apud Deum gloriosior et sublimior apparebit.

CAPUT XXXV.

De claris luminibus Clarævallis.

Hactenus itaque de claris luminibus Clarævallis, nec non et de clarissimo sole, qui de eadem conspicua valle consurgens, universas mundi partes claritatis suæ radiis illustravit, nos disseruisse sufficiat, cum tamen paucos admodum flores de spatio-sissimo floridissimoque prato vernantis ejusdem beatæ vallis, ad accendendum in nobis sacræ devotionis fervorem, decerpserimus, quatenus rutilantis eorum pulchritudinis venustate illecti, suaveolentique recreati, mundum cum omni vanitate et voluptate sua spernere, atque ad æternæ claritatis patriam anhelare, in libro veræ theologiæ, in quo scriptæ sunt lamentationes, carmen, et veræ, tota mentis vigilantia discamus. Sed quis ad hæc tam idoneus? Propterea quid aliud restat nobis, nisi comedere panem doloris in amaritudine compunctionis, ut sint nobis lacrymæ nostræ panes die ac nocte, ut totis medullis cordis suspiremus ad eos, de quibus locuti sumus, si forte cælestes convivæ misericordia moti, ad ora latrantium sub mensa catulorum, vel exigua aliqua sublinium illarum deliciarum fragmenta demittant, per quæ, ne in via penitentiz deficiamus, sustentemur? Cæterum sicut in prædictis Patribus cognovimus quam liberalis sit misericordia Dei in sanctos ejus, quamque pius respectus in electos illius, qui mandata vitæ absque dissimulatione custodiunt, sic in subsequentibus exemplis demonstrabimus quanta benignitate quandoque peccantibus ignoscat, seu quanta distributione delinquentes interdum feriat, quatenus sic misericordiam amplectamur, ad omne opus bonum parati; ut tamen, si forte negligentiores nos in via mandatorum Dei deprehenderimus, maledictionem, quæ opus Dei negligenter exsequentibus intentionatur, pavida semper mente pensemus.

DISTINCTIO QUINTA.

Continens salutaria Monita exemplis probata, de quorundam vitiorum periculo, et punitione.

CAPUT PRIMUM.

Admonitio domni Gerardi abbatis Clarævallis de non jurando et de periculo jurantium.

Beatæ memoriæ Dominus Gerardus, quondam Cla-

(32) *Distinct. II, cap. 27.*

rævallis abbas, cujus supra (32) pretiosam in conspectu Domini mortem descripsimus, solebat aliquoties fratres suos a consuetudine jurandi compescere, et, ut hoc efficacius posset, rem quamdam terribilem, quæ tunc cuidam juratori recens acci-

derat, exempli gratia narrare curavit. Dicebat vero eandem rem venerabilem virum Cadorcii episcopum sibi innotuisse, cui etiam ejus capellanus vir valde honestus se presentem interfuisse affirmabat. Erat igitur in partibus illis homo quidam carnalis, qui, dum aleis aliquando luderet et tesseri sibi male cadentibus perderet, quidquid denenti in buccam veniebat, ore furibundo jurabat. Cumque jam pene omnia amisisset, alius quidam nefandus aleator accessit; et tumida illum indignatione amovens, ait: « Cede, iners, cede; ego ludam pro te, quia tu nescis, neque ludere, neque jurare. » Cumque et ipse, ut erat filius perditionis, similiter perderet, diabolico furore inflammatus, cepit omnia Domini nostri Jesu Christi, tam interiora quam exteriora, quasi per ordinem membra jurare, nihil omnino injuratum dimittere volens. Proferebat igitur jurationes quasdam, seu blasphemias horribiles atque inauditas, quemadmodum cordis et oris ejus instructor, imo vere destructor diaboli excogitabat. Ast ubi Dei et hominis Domini nostri omnia membra furioso et blasphemio ore consumpsit, adjectit ac cumulum damnationis suæ, etiam intemeratæ matris ejus sanctissima membra jurare, terribili nimis temeritate satagens universa sigillatim atque seriatiim venenato dente discerpere, ita ut sanæ mentis omnes qui aderant, a facie blasphemantis et obloquentis aures obstruerent, et pectora tunderent. Necdum juramenta omnia sacrilegus jurator expleverat, et ecce repente ultio digna atque divina invisibili et quasi fulmineo ictu feriens ac perforans sceleratum, majestatis iratæ terribile dedit experimentum. Percussus itaque blasphemus corruit, et putans quod aliquis eum materiali gladio confodisset, horrendo gemitu exclamans, ait: « Heu, heu, miser quis es, qui me interfecisti? » Cumque diutius in terra palpitans, et mortiferos gemitus efflans, volutaretur, tandem urgente maligno, cui traditus fuerat, abominabilem animam tartareis ignibus concremenda expuit. Nudato itaque corpore ad lavandum, inventa est in dorso ejus plaga recens terribili apertura debiscens, ac si aliqua securis amplissima ibidem immersa fuisset, ita ut penetralia cordis, hepatis et pulmonis funditus apparerent. Quo viso conterriti sunt juratores, videntes quia zelus Domini exercituum tam gravi animadversione mulctavit juratorem impium atque blasphemum. Cumque rumor velocius pervolans tremefactos undique vicinos traheret ad videndum, quidam de intimis ejus moestus accelerabat ad illum. Huic ergo itineranti apparuit quidam mortuus homo, quem viventem ipse cognoverat, et ait: « Agnoscisne me? Ego sum ille defunctus, olim tibi non ignotus. Novi ego quo tendas, sed incassum te fatigas. Jam enim morte absorptus est, quem viventem invenire te putas. Porro unum est, quod te latere nolo, quia Dominus Jesus Christus a suis contumeliosis multas contumelias et injurias patitur, patienter expectans, tamquam patiens redditor. Verumtamen immaculatæ genitricis suæ læsiones atque convitia non facile sustinet: sed aut presentem supplicio citius punit, aut si forte reservat in posterum, cæteris malis acerbius ferit. » His ita peroratis, defunctus ille, qui loquebatur evanuit (33). Is vero ad locum perveniens, amicum jam mortuum juxta mortui valicinium reperit; et referens quæ audierat, terrorem terrori, et miraculo miraculum adjecit. Alium quemdam juratorem impudentem et execrabilem circa fines supradictæ civitatis Cadorcii fuisse affirmabat prædictus venerabilis abbas Gerardus. Qui cum beatæ Dei genitricis et Virginis Mariæ sacra et secreta membra ore spurcissimo jurare præsumeret, mox immundo

A spiritui traditus, durissima passione diu vexatus atque distortus est, ita ut oculis eversis, et facie tota enormiter intumescente, linguam ardentem atque ejectam longius ab ore porrigeret. Qui cum ita fuisset longo et horrendo tormento excruciat, tandem miserabilem animam dæmoniis spiritibus reddidit, linguamque effrenem, quam extraxerat, nec in morte retraxit. His et hujusmodi exemplis dominus Gerardus abbas Claravallis fratres suos, ne jurationibus assuescerent deterrebat, quia licet omni homini consuetudo jurandi periculosa sit, a monachis tamen et omnibus religiosis, etiam minimas jurationes sine gravi periculo usurpari non posse certissimum est.

CAPUT II.

De periculo proprietatis.

Piissimæ recordationis dominus Abraham quondam Prætæ abbas, quæ est una de filiabus Claravallis, florem virginittatis cum fructibus bonorum operum, sine quibus castitas non magna est apud Deum, usque ad consummationem immaculatæ vitæ, largiente Christo, conservavit. Hic itaque homo sanctissimus, ac singulari mansuetudinis gratia præditus fuit, jugumque Domini ab adolescentia cunctis diebus vitæ suæ indefesso studio portavit. Qui cum adhuc esset ætate pariter et religione novellus, modicam panni novi scissuram ad resarciendam vestem in grabatulo suo sine licentia condidit. Sed dum eam post paululum requisisset, et reversato undique stratu minime reperisset, miratus abscessit; et remordente conscientia, furtivam rapinulam privatâ confessione quantocius delere curavit. Et o magna virtus confessionis! magna nihilominus pietas Redemptoris, qui totam quodammodo spem salutis humanæ constituit in sacramento Confessionis! Sicut enim nulla multiplicitas, nulla enormitas criminum aut scelerum potest obsistere, quin gratia pure et humiliter contentem sublevet de imo barathri, et colloct in fastigio cœli, sic ninirum etiam minima delicta confiteri dissimulantem præcipitant de fastigio perfectionis in ima miserabilis dissolutionis. Itaque prædictus juvenculus, qui prudenter adverterat tantillum peccatum suum sine confessionis remedio aboleri non posse, cum post modicum temporis intervallum solus in coquina scutellas abliheret, ecce subito panniculus ille per aereni lapsus, et velut aliquo portante manibus ejus injectus est, quatenus cum ipso sordes materiales detergeret, propter quem sordibus proprietatis animam ejus Satanæ fœdare tentaverat. Quem cum certissime recognosceret, et porrectis quaquaversum obtutibus neminem in eadem domo, neque sursum neque deorsum aspiceret, manifeste comperit ab immundo spiritu furtim sublatum fuisse, sed post factam confessionem ab eo retineri non potuisse. Quapropter in timore pariter et exultatione cordis gratias agens Deo, animadvertit, quam cavendum, quamque timendum sit ab ejusmodi proprietatibus, quamlibet minimis, eis qui puram atque perfectam paupertatis professi sunt vitam, cum etiam sanctimonialis quædam, ut legitur, propter exiguum sericum filii, quod sine licentia lectulo suo reposuerat, diaboli sustinuerit in morte calumniatam.

Alius quidam Cisterciensis Ordinis monachus, cum infirmitate tactus ad horam ultimam devenisset, jamque loquendi officium amisisset, vidit immundum spiritum ad instar simiæ sedentem in pertica juxta parietem posita, ubi scapulare ipsius dependebat. Porro in ipso scapulari veteri et dirupto idem frater modicam panni scissuram sine licentia nuper assuerat: quam ille impurus spiritus suavi-

(33) De blasphemio illo lusore idem narrat Cæsarius, quod hic. Quod autem dicitur Deus citius ulcisci Matris injurias quam proprias, id facit, ne illa

contemni et parvi fieri a Deo putetur: Dei autem majestas, licet non puniat, non potest non esse venerationi.

ter attractans, et sæpe deosculans, etiam lingua lingebat, et manu palpabat. Quod cum ille videret, ingenuit : et quia iam loqui non poterat, protensione indicis indicando, verbisque semirutis ac dimidiatis balbutiendo, quomodo poterat innuebat, ut derisorem pessimum amoverent. Fratribus vero qui circa ipsum stabant mirantibus, et diu percunctantibus quid diceret, aut quid intenderet, divina tandem miseratione recepit officium linguæ, et ait : « Nunquid non videtis obscænum illum sedentem in nostro scapulari, et ore spurcissimo lambentem pitacium illud, quod nuper in eo sine licentia consuere præsumpsi? Expellite ergo quantocius sceleratum, et tollite de indumento pitacium, ne mihi in finem calumniosus et impius iste derisor insultet. » Cumque omnes intente respicerent, et spiritum nequam, quem ille conspicabatur, videre non possent, amoverunt scapulare de loco, et protinus recessit exprobrator pessimus. Frater vero infirmus accepta pœnitentia pro delicto suo rursus obmutuit, atque post paululum in bona confessione decessit. Itaque summopere cavendum est omnibus nobis, qui sacri Cisterciensis Ordinis puram et defæctam religionem professi, mundo et universis quæ mundi sunt, in super etiam nobismetipsis abrenuntiamus, ne saltem in minimis et vilibus quibuslibet rebus dandis vel accipiendis seu habendis sine licentia, maculam demus conscientiæ nostræ, et atrocissimis hostibus nostris materiam calumniæ, qui in exitu Israel de Ægypto, id est, animæ de corpore, tanto atrocius a tergo instabant malignissima exprobratione, nequissima insultatione, severissima ultione, justo Dei judicio tales excessus plectentes, quanto nunc eos nos facilius cavere possemus, si timorem Dei, sicut in Regula nobis præcipitur, continue præ oculis haberemus.

CAPUT III.

Quantum sit periculum monachum sine habitu suo, id est, cuculla mori (34).

Vir illustrissimus, Romanus genere, et honestæ conversationis monachus, dominus Jordanus de Fossanova, quæ est una de domibus Clarævallis, retulit nobis quoddam grande miraculum, quod intra Italiam in quodam cœnobio Cisterciensis Ordinis Dominus ad admonitionem et correctionem nostram fieri concessit. Monachus quidam ibidem cum per tramitem disciplinæ regularis devote et humiliter usque ad metam sibi a Domino constitutam cucurisset, ægrotabat ad mortem. Qui cum imminente jam exitu magnis febrium æstibus ureretur, infirmarii minus discreti, minusve monastici habitus sacramentum considerantes, ad revelationem ardoris exutum cuculla, scapulari induerunt : et ita per negligentiam eorum manendo spiritum exhalavit. Verum antequam corpus terræ commendaretur, qui mortuus fuerat, repente redivivus apparuit : et mirantibus universis ita exorsus est fari : « Ego cum in morte carnis oculos clauderem, et carnis sensibus exemptus in vita animæ spirituales oculos aperirem, mox a sanctis angelis benigne susceptus, in eo habitu quo carnis induvias exui, id est, absque cuculla usque ad portas paradisi perductus sum. Cumque ductores mei me introducere conarentur, et in æternæ beatitudinis mansionem collocare, spiritus angelici, qui illic janitorum officium habere videbantur me diligentius intuentes, et monachum absque monachali esse veste deprehendentes, clausurunt portas continuo, meque excludere dicentes : Nunquid iste sine cuculla recipiendus erit in ordine vel requie monachorum? Repulsus itaque, pavidus et trepidus manebam foris, metuens nimirum damnationis subire tristem sententiam. Verum ductores

(34) Quod de monacho cuculla exuta mortuo dicitur, a Cæsario etiam narratur. At hoc tempore ægroti longe humanius tractantur : et sicut in usu

A mei pro me rogantes dicebant me, excepto sermone hoc, virum exstitisse probabilem, et in observantia monastici Ordinis satis fuisse devotum : sed responsum est illico, æterna lege sancitum esse, monachum sine habitu monachi, id est cuculla, per portas illas nequaquam intrare. Cumque magis ac magis anxiarer, et ne ab æternæ beatitudinis januis penitus excluderem vehementer pertimescerem, subito ab iisdem sanctis janitoribus audivi, pium iudicem Dominum Jesum Christum sententiam dedisse, ut ad humana reverterer ; quatenus accepta pœnitentia pro negligentia mea, cucullaque reindutus, portas paradisi jam sine obstaculo intrarem. » His auditis fratres cura gaudio et admiratione multa gratias egerunt Deo, qui facit mirabilia solus ; sed mox prædictus frater qui revixerat, ad confirmationem dictorum suorum accepta pœnitentia indutusque cuculla, migravit in pace. Constat ergo monachicum habitum, in quo etiam crucis forma exprimitur, si vita monachi teneatur, magnum habere mysterium, sicut in Vitis Patrum legitimus cuidam sancto fuisse monstratum, qui eandem Spiritus sancti gratiam, quam super baptismi sacramentum venire conspexit, postmodum etiam super habitum monachi, cum benediceretur, descendere vidit.

CAPUT IV.

De converso, a cujus memoria peccatum grate exciderat.

Cum facta esset aliquando mortalitas magna in domo Grandissillvæ sub venerabili Patre Pontio, postmodum Clarævallis abbate, ægrotabat ibidem religiosus quidam conversus, nomine Stephanus, qui moriendi desiderio tactus vix aliquid cibi sumere acquiescebat, sed votis et suspiriis continua, ut ab hac valle plorationis, de hoc durissimi exsiliis filiorum Adam ergastulo educi mereretur, orabat. Unde factum est ut desiderium cordis ejus tribueret ei Dominus. Quem cum infirmarius qui ei sedule ministraverat, cum tanta devotione et tranquillitate cordis morientem cerneret, accessus et ipse vehementer desiderio moriendi dixit ad eum : Obsecro, carissime frater, quia video te de ærumnis hujus sæculi mox erendum, et in gaudium Domini tui feliciter introducendum : ut cum perveneris ad Dominum nostrum Jesum Christum etiam mihi celerem comteatum ab ipsius benignitate impetrare digneris. Ille vero respondit suum ei non defuturum auxilium, dummodo liceret. Evolutis autem post dormitionem ipsius paucis diebus apparuit eidem infirmario suo per visionem, et dixit ad eum : en ego in pace receptus video bona Domini in terra viventium, quæ incomparabiliter exsuperant omne delectamentum carnis et sanguinis. Et nunc ex debito sponsionis meæ revertor ad te, opem laturus tibi, non tamen illam quam incaute petisti, sed quam tibi potius expedire cognovi. Recordare ergo quia, dum adhuc in sæculo esses, illud tale piaculum commisisti, de quo nondum per contritionem cordis et confessionem oris absolvi meruisti. Confitere igitur, et pœnitentiam age celeriter, quia si ante obitum per confessionem deletum non fuerit, post mortem insolubile permanebit. Evigilans itaque frater, reduxit ad mentem illud grave delictum, quod ante annos duodecim perpetrarat, sed ab ipsius memoria lethali oblivione funditus abolitum erat. Acceleravit ergo confitendo et satisfaciendo liberari, et gratias agens Deo, manifeste cognovit quia non frustra sanctorum suffragia expetuntur, nec parvipendendum esse confessionis sacramentum, sine quo etiam tales ignorantia taliter imputantur.

carcium, ita et in vestitu cum ægrotis solet dispensari.

CAPUT V.

De periculo eorum qui peccata sua confiteri erubescunt.

Quoniam misericorditer Dominus prædicti fratris ignorantiam et oblivionem discussit, et eum ad salutare remedium confessionis attraxit, nunc ostendere libet quantæ damnationis rei sint, qui tremendi iudicii Dei immemores, peccata gravia, quæ commiserunt, per vanam et inutilis verecundiam, de qua Scriptura dicit: *Est confusio adducens peccatum* (Eccl. iv), cæcati, confiteri vel dissimulant, vel erubescunt, et in virtutum operibus, quæ fortassis processu temporis acquisierunt, confisi, semetipsos decipiunt, cum scriptum sit: *Qui in uno, hoc est in confessione, delinquit, multa bona perdet* (Eccl. ix); et: *factus est omnium reus.* (Jac. ii.) Dominus Arnoldus abbas Belliloci, vir fidelis ac religiosus, narravit nobis miraculum gloriosum, quod tibi a quodam Calacensis monasterii priore, viro sancto, relatum esse dicebat, quo præsentis res ipsa contigerat. Erat in territorio Lemovicensi matrona quædam religiosæ valde conversationis, quæ licet maritali vinculo teneretur, tamen jejuniis, orationibus, elemosynis, cæterisque religiosis actibus insistens, in habitu sæculari vitam regularem ducere videbatur; verum in adolescentia sua piaculum grave commiserat, de quo vehementer erubescens, nunquam illud alicui præ nimia verecundia confiteri volebat. Quoties tamen presbytero suo confitebatur, palliatam de isto crimine mentionem faciebat, ita confessionem suam concludens: « De omnibus peccatis meis, quæ modo protuli, et quæ non protuli, culpabilem me fateor coram Deo et vobis. » Cumque hunc finem et confessionis veluti sigillatum sermonem emitteret, trahebat ex inno cordis longa suspiria, et tota protinus in lacrymas solvebatur. Hoc igitur per annos plurimos frequenter ac uniformiter actitante, sacerdos, ut erat prudens ac sollicitus, advertit aliquid pestiferum latere in corde ipsius: unde etiam tentabat multis argumentis idipsum ab ea per confessionem elicere. Sed dum nihil hac sollicitudine proficeret, monuit eam vicini monasterii Calacensis supra memoratum adire priorem, et ei tanquam viro sanctissimo conscientiam suam totam exponere. Porro sacerdos eundem priorem super huiusmodi verbo secretius præmunire curaverat. Cum ergo venisset ad eum mulier, et ipsi confiteretur, nihil ab ea potuit extorquere, nisi quod presbyter solebat audire. Factum est autem ut infirmata et minime confessa moreretur. Cumque diutius mortua jacuisset, tardante filia ejus, quæ de alio remotiori vico ad materni corporis exsequias vocabatur, dilata est interim sepultura. Quæ cum tandem concito gradu adveniens magnis ejulatibus fleret et omnes qui aderant ad lamenta converteret, repente misericordissima Dei omnipotentis virtute femina defuncta revixit, et redeunte in proprium corpus anima, post triste divortium factum est dulce spiritus et carnis consortium. Tunc quasi de gravi somno evigilasset, flenti et lamentanti filia sic locuta est: « Noli timere, filia. Cessent a fletibus oculi tui, quia jam miserante Deo revixi. Distinge velaminum impedimenta quibus amior, ut surgere queam. » Solutus itaque cum omni velocitate ligamentis, erecto capite femina resedit. Tunc illa jubente sacerdos properanter asciscitur, et secedentibus cunctis contagium veterosum protinus per confessionem emittitur ac diluitur. Postea vero confluentibus populis ad miraculum intuendum, ipsa mulier inæstimabilis gratiæ Dei in se factæ testis et annuntiatrice effecta, rei gestæ ordinem cunctis exposuit, et qualiter per interventionem piissimæ Dei genitricis et Virginis Mariæ liberata fuisset, hoc modo dicens: « Ego miserabilis peccatrix cum in hac vita cum hominibus conversarer, propter bona opera quæ faciebam et

A religiosam conversationem quam prætendebam, videbar coram oculis hominum stare, sed coram oculis omnipotentis Dei in ruina mortis jacebam; cujus mandati prævaricatrix esse impia temeritate non pertimui. Constituit enim Dominus in sancta Ecclesia sua, neminem absque confessione posse salvari. Ego autem misera, licet de cæteris peccatis meis puram frequenter confessionem facerem, tamen quoddam grave peccatum quod in adolescentia mea commisi, præ nimia verecundia nulli unquam hominum ausa fui confiteri: propterea omnia bona opera quæ faciebam infructuosa et inutilia mihi reddebam. Verumtamen hunc lapsum meum solebam singulis fere diebus beatissimæ Dei genitricis Mariæ, coram ipsius altari vel imagine, seu ubicunque poteram, ponendo, lugendo, et flendo confiteri, et ipsius misericordiam miserabili querimonia implorare, ne me pro hoc peccato meo pateret æternæ damnationis sententiam subire. Postquam autem mortis debitum solvi, protinus a malignis spiritibus undique vallata crudeliter rapiebar, impellebar, discutebar, et cum amarissima exprobratione peccati mei ad inferni supplicia damnanda trahebar. Recordabar interea elemosynarum quas feceram, jejuniorum, vigiliarum, orationum, cæterorumque bonorum operum, in quibus multo tempore sudaveram, et mirabar quod tanquam omnium criminum rea gehennalibus tormentis absque ulla miseratione destinarer. Quærebam lucem operum meorum, et continuo pestifero tabo inconfessi peccati mei de imo conscientia meæ terribiliter evaporante, ita oculi mei obnubilantur et contenebrantur, ut radios veri et æterni luminis, quod per elemosynas et bona opera conquiritur, nullo modo respicere valerem. Heu! tunc, licet tarde nimis, intellexi hæc esse stipendia obstinati et obdurati cordis mei; tunc quam sit perniciosum miseris mortalibus Domini et Creatoris sui præceptis non obedire, non solum scire, sed etiam experiri compulsam sum. Hæcque omni consilio et auxilio destituta, recordata sum, quod hoc ipsum peccatum meum, pro quo justam damnationis sententiam excipiebam, beatissimæ Dei genitricis et Virginis flendo et lamentando frequenter confiteri solebam: et continuo modicum aliquid spei concipiens, ipsam veram matrem misericordiae, et unicam spem miserorum, ne me misellam in supremo necessitatis articulo constitutam derelinqueret, votis magis atque suspiriis quam verbis orabam. Nec mora, eadem consolatrix et protectio omnium ad se confugientium, tanquam stella matutina et fulgor meridianus adveniens, terruit et increpavit dæmones qui mihi illudebant, quod suam apicillulam invadere præsumpsissent: jussisque quantocius deponere prædam, ibique dimittere eam, donec a Domino egrederetur sententia, quid inde juberet fieri. Cum que dicto citius paruissem nequam spiritus, ipsa mater misericordiae accedens ad benedictum fructum uteri sui Dominum nostrum Jesum Christum, adoravit et ait: Obsecro pietatem tuam, Domine, Fili, ne tradas bestiis animam illam, quæ suam transgressionem coram imagine mea toties deploravit. Cui respondit Dominus: Nosti, dilecta mater, quod sine confessione salvari non potest? At illa: Domine, omnia tibi possibilia sunt: ne, quæso, confundas faciem pauperculæ hujus, quæ fiduciam habuit in me: et per multa bona et justa opera faciem tuam, licet non secundum scientiam, placare curavit. Ait Dominus: Quoniam fas non est, ut pro quavis petitione repulsam a me patiaris, et quoniam extra carnem locus confitendi et penitendi non est, placet ut anima hæc proprio corpori reddita, quod male deliquit, et pejus apud se retinuit, humiliter penitendo confiteatur, statimque reducta, debito tandem ordine misericordiam consequatur. Mox itaque Domino imperante, et piissima domina nostra sollicitè procurante, missus est ad me ag-

gelus bonus, qui me de omni expectatione malignorum spirituum eripiens, proprio corpori, ut cernitis, restituit. Nunc ergo confessione peracta, tempus est ut abeam, minime jam reditura, sed in aeternum misericordias Domini canitura, qui me, licet indignam, tremendo iudicio suo, eadem misericordia præveniente et subsequente, tam dignanter subduxit.

Cum hæc illa dixisset, caput in feretro reclinavit: et signaculo sanctæ crucis se muniens, spiritum exhalavit. Utinam quicunque mortis aeternæ iaculo per criminale aliquid peccatum transfossus exemplum istud legerit vel audierit, ad confessionis et poenitentiae salutarem remedium animetur, sciens procul dubio neminem a Domino veniam consecuturum, qui vicario ipsius, hoc est prælato vel sacerdoti suo, humiliari contempserit! Quod si quis absque fundamento confessionis, virtutum opera super inane præsumptionis ædificare tentaverit, vel de confessione quæ in extremis fit, propter ipsa bona opera sua præsumperit, seu majore dementia tale aliquid, quæ nunc retulimus, de se somniaverit, noverit, quia quanto altius absque aliis confessionis volaverit, tanto ruina ejus gravior erit, et quia confessio in extremis tanto difficilius conceditur, quanto superbius de ea præsumitur: singularia quoque privilegia paucissimis per divinam gratiam collata, generalitatem prorsus excludunt (35). Ex his colligitur multo melius esse, dum adhuc vaocat, et in hoc corpore sumus, prævenire faciem Domini in confessione pura, quam in obstinatione nostra perdurantes, in die generalis resurrectionis sempiternæ confusionis et opprobrii nunquam finiendi coram angelis et hominibus notam sustinere; insuper etiam horrendæ maledictionis iaculo ferri, quando dicitur impiis et inconfessis: *Ite, maledicti, in ignem æternum. qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv).*

CAPUT VI.

Quanta pietate Dominus somnolentiam cujusdam devoti monachi castigavit; quanta severitate alterius tepidi et negligentis inertiam corripuit.

Erat in supradicto cœnobio Grandissilvæ monachus quidam spiritalis, et magna gratia præditus, qui licet assidue cum somnolentiæ vitio luctaretur, contendens puram Domino, sicut oportet, devotionis servitutem in psalmodia exhibere, tamen naturæ fragilitatem in hac parte superare non poterat. Quadam itaque vice dum staret in ordine suo in choro, et quasi pigritando et dormitando psallere videretur, astitit ei quædam reverenda persona, cujus vultum non agnoscebat, quæ etiam excitans dormitantem, apprehendit eum per vestimentum a parte pectorali, et quasi de choro extrahere nitabatur. Qui dum traheretur, aperiens oculos, et videns eum dixit: « Quis es, domine, et cur me ita trahis? » Ille autem respondit: « Et tu, cur ita dormis? » Tanquam diceret: Nanquid propterea de stratu tuo surrexisti, et chorum intrasti, ut dormitando et capite nutando risum de te inimicis tuis faceres; et non magis propterea, ut Domino creatori tuo in conspectu sanctorum angelorum ipsius alacriter psalleres? Et cum hoc dixisset, dimisit eum, et statim evanuit. Frater vero, qui tam misericorditer a Domino pro somnolentia sua castigari meruerat, in timore Dei excutiens a se somnum torporis et negligentiae, curavit deinceps ad vigilandum et psallendum cautior inveniri. Alius quidam in eodem monasterio monachus erat, nomine Bernardus. Hic quamvis juvenili et vegeto corpore robustus appareret, tamen remissius cæteris agebat, exhibens se ad opus manuum pigrum, et ad vigiliis somnolentum.

(35) Historia hæc fere incredibilis, certa tamen videtur. Hanc noster auctor ait se ab abbate Bessiloci Arnaldo accepisse, et ille assererat a priore Cala-

A Unde etiam contubernialibus suis non parum onerosus erat, et ubique de inertia notabatur: præcipue in ecclesia, ubi negligentior inveniebatur. Quadam itaque nocte, cum eum dormitantem ad vigiliam præcentor monasterii pertæsus nimiam pigritiam ejus solito severius excitasset, ille commoto animo surrexit, et in dormitorium perrexit. Cumque ad necessarium domum accederet, ecce turba dæmonum ad ostium cum ingenti strepitu et terrore adversus eum clamans, et crebris vocibus iterans, « Apprehendite, apprehendite illum. » Quo audito repente totus inhorruit, et fugam festinanter arripens, rapido cursu in ecclesiam rediit. Cumque venisset ad stallum suum trepidus et anhelus, illico defectum cordis incurrit, et corruens in terram, sine motu et sensu diutius velut exanimis jacuit... Sublatus autem inde fratrum manibus, et in infirmatorium delatus, cum ab illo terrore aliquantulum respirasset, et sui compos effectus fuisset, percunctantibus fratribus quidam ei accidisset, rem per ordinem referens, contumaciæ et somnolentiæ suæ penas se luisse testatus est. Porro novitius quidam dum ipsa hora in oratorio esset, eundem dæmonum strepitum et clamorem se audisse testabatur.

B Sic ergo frater ille piger et negligens divinæ correctionis stimulo salubriter castigatus, didicit pigritiam, somnolentiam, atque desidiam, cæteraque hujusmodi pestes, vere esse stercora, quæ boves, hoc est, fortes in timore Dei, projiciunt, hoc est abominantur et detestantur: quibus etiam stercorebus immunda dæmonia pigros quosque et inutiles ad ipsorum multam confusionem lapidare non cessant (Eccl. xxii). Ecce quantum distat inter negligentiam ex infirmitate contractam, ubi in quotidiano conflictu vigor mentis velut aquis nivis se lavans, puram Domino nititur exhibere servitutem: et tamen ne insolescat et superbiat, somnolentiæ sordibus intingitur; et miseram inertiam, quæ arma spiritalia projiciens, hostibus ultro se tradit, non dormitans, sed dormiens et stertens profundius aliquando in choro quam in lecto; nec ulla vivacitate mentis resistens malignis spiritibus illudentibus et dicentibus: *Incurvare, ut transeamus (Isa. li).* Pulchre vero gemino hoc exemplo quod retulimus, ipsa distantia expressa est, quia illum athletam Christi, cujus supra mentionem fecimus, per gratiam quidem pugnantem, sed ex infirmitate succumbentem, bonus angelus Mando alloquio ad cautelam sui sollicitiorem effecit: hunc vero, cujus inertiam et vecordiam prodidimus, cætera malignorum spirituum terroribus et clamoribus improbis insectando mente captum et fere alienatum reddidit. De bonis sumamus exempla, eligentes magis cum viris virtutum in agone spiritali viriliter certare; pigrorum vero et inutilium tepiditati sic ex animo compatiamur, ut tamen negligentias eorum, propter spem divinæ retributionis, seu propter metum gehennæ ignis, modis omnibus fugere studeamus.

C Nam et seniores Clarævallis de beatissimo Patre nostro Bernardo referre solebant quia dum quadam vice nocturnis vigiliis interesset, vidit angelum Domini cum incensorio cœlesti thymiamate refero utrumque chorum lustrantem; et quos vigilantes, psallentes et orantes inveniebat, suavissimo nectare spiritalium aromatum corda eorum refliciens, fastidium tollebat, et devotionem in eis exacuebat; quos vero somnolentos, pigros et inutiles cernebat, quasi cum indignatione quadam præteribat, nec eos aliquatenus cœlesti pitantia dignos judicabat. Venerabilis etiam Pater dominus Richardus, quondam abbas Saviniaci, de quodam religioso et sancto

censi, qui testis erat oculatus, se eam audivisse. Nec tamen quisquam debet inde præsumere, et salutis suæ non consulere.

abbate, qui in una domorum Saviniacensium abbatizabat, mirabilem quamdam, ac paucissimis, ut reor, expertam gratiam nobis innotuit; quam ipsi ob meritum devotionis suæ largitas divinæ pietatis prærogare dignata est. Nam cum carnalibus non solum desideris, verumetiam cogitationibus a corde suo penitus eliminatis, in puritate et devotione mentis vigilaret, psalleret et oraret, superna desuper aspirante gratia solebat sentire naribus suis induentiam peregrini cujusdam odoris, nectaream suavitatem cinnamomi, thuris, et balsami, omniumque odoramentorum fragrantiam incomparabiliter exsuperantem. Facibus etiam suis quasi cœlestis mannae dulcedinem infundi sentiebat, omnem in se saporem, et omne delectamentum suavitatis habentem. Quod veluti fons vivus in ore illius scaturiens, indeque ad interna corporis et animæ defluens, utrumque ipsius hominem dulcore mirabili perfundebat et afficiebat, ita ut ex sententia dicere posset: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel et favum ori meo (Psal. cxviii).* Felix anima, quæ non modo in seipsa, verum etiam in corpore suo, quamvis adhuc corruptibili, jam gustare et videre meruit: *Quoniam suavis est Dominus! (Psal. xxxiii.)* Nullatenus namque dubitandum est, quod cuicumque tam excellens donum concessum fuerit, carnalia mox in eo desideria potenter exstinguit, spiritualia vehementer accendit, ipsamque animam totam igne divini amoris liquefacit. Præterea malignorum spirituum fugam insinuat, sanctorum angelorum præsentiam indicat; et præoptatum divinæ clementiæ respectum tam felici quam veraci experimento denuntiat. Sic sic novit Dominus consolari humiles in servitio suo strenuos et devotos: novit etiam terrere desidios et inertes, commoda carnis suæ plus justo sectantes, præsentii quodammodo iudicio declarans quod in futuro examine manifestandum propheta denuntiat (*Malach. iii*); videlicet quid intersit inter servientem Domino, et non servientem ei; inter voventem Domino et reddentem, voventem et non reddentem; cui, secundum testimonium sacræ Scripturæ (*Eccle. v*), melius fuerat non vovere, quam post votum promissa non reddere. Itaque quod in supra memoratis personis, diversis pro qualitate meritum stipendiis, corporaliter et visibiliter Dominus fieri voluit, hoc in cunctis servitium Dei profitentibus spiritualiter et invisibiliter actitari, certissime scire debemus. Sicut enim professionis suæ memores, et nulla laboris seu vigiliarum instantia pertætos, quominus quotidianum psalmodiæ et hymnorum cursum prompta et alacri devotione persolvant, divinæ dignationis pietas secretissima visitatione relevat, fovet et consolatur; sic nimirum professionis suæ oblitos, et nec summis, ut aiunt, digitis arduos labores vigiliarum et servitii Dei tangere volentes, horrida dæmonum colluvies variis illusionum et passionum phantasiis foedare non cessat, et in barathrum periculosissimum tepiditatis et negligentiae de die in diem procliviores efficere conatur.

CAPUT VII.

Quantum periculum sit sacros ordines ambire (36).

Audiant ambitiosi, auscultent ad sacros ordines seu ad ecclesiastica beneficia impatienter anhelantes, exemplum de ambitioso: audiant, inquam, et contremiscant; et quid sibi de maximis timendum sit, in minimis considerantes, tandem patrimonio crucifixi Domini se imprudenter ingerere vereantur, quoniam *hereditas ad quam festinat in principio, eodem Domino majestatis, qui ex infirmitate crucifixus est, irato, in novissimis benedictione carebit (Prov. xx).* Monachus quidam Cisterciensis ordinis, religiosa admodum conversatione vitam suam consummans, meditationibus et ærumnis hujus mutabilis vitæ morte

A interveniente subtractus est. Quo defuncto sacrista domus illius nocte quadam imminente jam tempore vigiliarum, dum præstolaretur signum horologii vigilans sedebat sic in lecto suo, cum ecce spiritus ejusdem fratris tanquam solido et palpabili corpore vestitus, repente astitit coram ipso, sicque lamentabili voce allocutus est eum: « Domine sacrista, ego sum ille frater nuper defunctus, sed cur nunc ad te venerim, quæso, ut pietatis intuitu pensare digneris. Ego enim dum adhuc essem vivens in corpore, licet per gratiam Dei vigilanter satis in observantiis Ordinis meipsum exercerem, in uno tamen graviter deliqui: quod scilicet sacrum diaconatus ordinem carnaliter concupivi, et ut ad hunc honoris gradum ascenderem, sine respectu timoris Dei valde inquietus fui: quodque adhuc est gravius, absque condigna poenitentia hujus delicti de corpore exivi, quia nec tanti ponderis hoc fore putabam, quanti post mortem inveni. Sed pius Dominus idcirco nunc me tibi apparere concessit, quatenus qui jam per meipsum mereri nihil possum, fratrum nostrorum, qui adhuc tam sibi quam aliis misericordiam Dei promereri possunt, orationibus debeam adjuvari. Itaque obsecro per pietatem Domini nostri Jesu Christi quatenus calamitatem meam priori exponas, ipsumque roges, ut in capitulo me absolvens, generalem orationem pro mea liberatione fratribus injungere dignetur. Ut autem noveris hæc quæ vides et audis phantasticam nequaquam illusionem esse, in argumentum veritatis psalterium quod portarius ante aliquot dies in capitulo requisivit et nondum invenit, in tali loco repositum invenies. »

Verum sacrista qui hæc audierat et viderat, licet multum miraretur tam insolitam novitatem rei, tamen cum esset homo maturi consilii, ipso die nemini quidquam super hoc verbo locutus est, reputans ne forte tanquam somniorum aut a dæmonibus illus derisui haberetur. Nocte vero sequenti, dum sicut prius vigilans et sedens in lecto suo, de iis quæ præterita nocte contigerant attentius cogitaret, rursus idem defunctus sicut antea vigilanti et stupenti apparuit, dixitque ei: « Non recte agis, domine sacrista, non recte agis circa me, qui iram Domini porto, quoniam peccavi ei, in cujus manus quam horrendum sit incidere, utinam et tu non experiaris? O si scire posses quam gravis est jam minima poena animæ carne soluta, profecto non tam negligenter ageres, sed totis viribus succurrere satageres. Quapropter etiam atque etiam contestor te per Deum, ne ulterius dissimules, sed petitionem meam effectui mancipare festines, quia spero me per orationes fratrum nostrorum apud clementissimum iudicem Deum misericordiam adepturum. Ut autem totius dubietatis scrupulus de corde tuo tollatur, et meipsum esse, quem paulo ante viventem in carne bene noveras, non dubites, ecce tolle de manibus meis psalterium quod portarius in capitulo quæsit, et necdum invenit. » Tulit itaque sacrista psalterium de manibus ejus, super tam inauditis mirabilibus Dei vehementer obstupefactus, quia ipse vere est qui facit mirabilia magna solus. Porro idem sacrista scire volens, utrumnam solidum et palpabile esset corpus quod videbat, utrumve sic subjaceret tactui sicut visui, cum haberet prope se virgam, tulit eam et quasi tangendo experientiæ satisfactorius, levi ictu vibravit illam; sed mox nullo penitus obstaculo resultante, quasi per vacuum aerem, sic per corpus quod apparebat transducta est. Mane autem facto, priori et fratribus quæ viderat et audierat innotuit: psalterium etiam quod acceperat, tanquam veritatis pignus protulit, sicque fratris illius anima per communes fratrum orationes, et missarum celebrationes pœnis, ut credimus, absoluta, beatitudinis æternæ consortium Deo miserante promeruit. Sed quid est quod omnipotens Deus in his novis-

(36) Historia de ordinum ambitioso incerta est.

simis presentis sæculi temporibus tam multa de animarum statu clarescere facit, quæ antea latuerunt, ita ut apertis revelationibus atque ostensionibus, animarum post mortem vita, futuri quoque sæculi manifestatio se nobis quodammodo inferre, jamjamque aperire videatur, nisi hoc quod beatus ait papa Gregorius, quia, « quanto præsens sæculum propinquat ad finem, tanto futurum sæculum ipsa jam quasi propinquitate tangitur, et signis manifestioribus aperitur? »

Væ igitur iis qui, tremendi et æterni iudicii Dei tantis et tam manifestis erumpentibus signis, adhuc, secundum Apostolum, terpe lucrum sectantes, quæstum æstimant pietatem, qui sacris ordinibus et ecclesiasticis honoribus per fas nefasque se intrudere non verentur: et cum item dicat Apostolus neminem sibi debere assumere honorem, *sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron* (Hebr. v), isti e contrario superbò oculo et insatiabili mente quaslibet ecclesiasticas dignitates prece, pretio et obsequio mendicare non erubescunt, non ut vigiliis, jejuniis et orationibus intenti, lucrands animabus invigilent, sed ut gulæ et ventri, vanitati, voluptati et superbæ vitæ satisficiant, quorum damnatio, nisi respuerint et poenitentiam egerint, tanto erit præ omnibus hominibus durior et importabilior, quanto ipsa divina sacramenta indignè pervadere et vicariorum Christi sacros ordines carnaliter sibi arrogare non timeant. Sed quid agimus, vel potius quo lacrymarum imbre plangere poterimus, quod hac ambitionis peste universum genus filiorum Adam sic generaliter infectum est, ut quanto quis religiosior, sanctior et perfectior esse contenderit, tanto subtilius hoc infirmitatis vitio se pulsari erubescat? Sicut enim in quodam sermone suo testatur beatus Bernardus, nobilis creatura sumus, quippe ad imaginem Dei creati, sursum aspiramus omnes, ad alta nitimur cuncti, et sublimia sectamur universi: nec esset omnino ullum vitium altitudinis appetitus, si legem ab Altissimo præfixam nullus ascendere gestiendum transgrediretur. Quia vero interveniente peccato intentio nostra curva, ratio cæca, voluntas infirma effecta est, necesse habemus pro imperfectione nostra compungi in cordibus nostris, scindî in confessionibus, humiliari in poenitentia laboribus, et omnino solliciti esse, ne unquam demus membra nostra arma iniquitatis peccato; hoc est ut nunquam vanis adulationibus, simulatoris obsequiis, vel quibuslibet quasi suavium morum lenociniis, morbo nos ambitionis laborare, a proximis vel præpositis nostris deprehendi patiamur.

CAPUT VIII.

De periculo inobedientia (37).

Cum Apostolus de Domino et Salvatore nostro dicat quia factus est Patri obediens usque ad mortem (Philipp. 11), et beatissimus legislator noster Benedictus obedientiam usque ad impossibilia extendat (38); ipse etiam Dominus de prælati Ecclesiæ suæ fateatur: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x); dolendum valde est sacræ religionis professores, et obedientiam super omnia et ante omnia vorentes, in tantum quandoque superbiam et inobedientiæ fastum prurpere, ut nec precibus flecti, nec minis terreri queant, ut ab insanitæ suæ fervore detumescere velint. Unde necessarium reor exemplum inobedientiæ in medium adducere, quatenus ii, qui iracundiæ felle commoto, et superbæ ulcere exasperato, nec Deum timeant, nec homines reverentur, audientes quam terribili iudicio suo Deus superbis resistit, discant magis humiliari et obedire cum mitibus, quam spolia contumaciæ et arrogantia

(37) Quod de fratris inobedientiæ poena refertur, debuisset iste auctor expressione nominum priorum probabile reddere: ut fecit in sequenti

A dividere cum superbis. Conversus quidam Cisterciensis ordinis priori suo inobediens factus, quod sibi imperabatur superba mente facere despiciens, nullo respectu timoris Dei, nullis fratrum blandis admonitionibus ad hoc poterat induci, ut obediret imperanti: quinimo tumidis et indisciplinatis responsionibus hoc se nunquam facturum garriabat. Interea sole ad occasum vergente clauditur dies: et ipse rancoris et amaritudinis felle plenus, et in contumacia sua perdurare non pertimescens, tanquam pausaturus in lecto suo se collocavit, illius Apostolici male memor: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Ephes. iv). Ecce autem primo conticinio noctis, cum necdum obdormisset, sed adhuc diræ superbæ vitio, corde machinando malum, satisfaceret, adsunt duo nequam spiritus fuligine tetiores, draconibus crudeliores, stantes ante lectum ipsius: quorum unus alteri quasi interrogando sic locutus est: « Quisnam est iste qui jacet hic? » Respondit alter: « Conversus quidam. » Rursus ille qui prior locutus fuerat, quasi substomachando: « Nequaquam, inquit, sed inobediens quidam. » Et continuo subjecti alter dicens: « Ergo si inobediens est, trahamus illum ad portam. » Nec segnius dicto quod dixerat exequuntur. Nam manus misero injicientes, et de lectulo minus suaviter excutientes, os etiam ipsius, ne clamare posset, obturantes, de dormitorio et cœtu fratrum obedientium inobedientem et contumacem traxere crudeliter. Deinde per aera eum ferentes, cum venissent extra septa monasterii, cœperant illudere ei, proh nefas! ad alterutrum eum jaculantes, sicut solent homines ludentes pilam jacere et capere. Cumque dñtius illuissent ei, dimiserunt illum ad horam recedentes ab eo. Sed, o inexplebilis diabolicæ nequitia crudelitas! post paululum namque reversi, cum sicut prius cœpissent illudere ei, ecce signum servitii omnipotentis Dei subito insonuit: ad cujus tinnitum, tanquam si tonitruum de celo cum fragore super eos rueret, territi fugerunt; miserum vero conversum jam non superbum et contumacem, sed ad instar damulæ pavidum ac tremebundum, in quadam paludem quæ ibi erat propejerunt. Qui se inde prout poterat propiciens, subtus quamdam arborem consedit, totus ex uligine paludis denigratus atque foedatus. Ubi cum incore et angustia depressus sederet, et incontinenti reditura larvæ dæmonum effigies formidaret, astitit ei repente persona quadam reverenda, dicens ad illum: « Confortare, et noli timere, quoniam maligni illi tenebrarum ministri, superbæ et contumaciæ auctores, tibi ulterius nocere nequaquam præsumant. Hæc autem justo Dei iudicio tibi propterea acciderunt, quia tam superbe inobediens et rebellis esse seniori tuo non timuisti. »

D Mane autem facto cum conversus idem inter cæteros fratres non appareret, et licet multum per officinas quæsitus inveniri non posset, suspicati sunt omnes clandestino eum discessu ad sæculi vomitum rediisse. Erat autem situs loci talis, ut coquinarios oporteret ad ministerium coquinae mundam aquam extra portam haurire. Unde fratres qui tunc coquinae officio inserviebant, summo mane egressi ad hauriendam aquam, viderunt conversum illum, velut amentem, sub arbore sedentem: festinatoque redeuntes priori et fratribus quod viderant indicarunt. Prior itaque assumptis secum aliquantis ex fratribus exivit foras ad eum; vidensque eum sic miserabiliter se habentem, quasi vit quare illic sederet, vel quid mali illi accidisset. Ipse vero caninis rictibus morsum intentans fratribus ad se accedere volentibus, et torvis oculis

cap. probabilem narrationem de pto, sed inobediens pastore.

(38) S. Bened. cap. 68 Reg.

singulis respiciens dicebat : « Vos tota nocte hac vidistis me ludibrio fuisse malignis spiritibus, et nemo ex vobis auxilium mihi ferre curavit. » Protinus ergo intellexerunt fratres eum pro culpa inobedientiæ et contumaciæ suæ aliquas poenas solvisse; et præcipiente priore ductus est in infirmatorium, ibique diu jacens et eadem amentia laborans, didicit ex iis quæ passus est, contumax et rebellis non esse, et, sicut scriptum est, sola vexatio intellectum dedit auditui (*Isa. xxviii*). Itaque sicut incomparabile malum est superbia et rebellio, ita sine exemplo punientur, damnabuntur et cruciabantur superbi, arrogantes et rebelles. Quorum sententia longe sit ab omnia nobis, qui Deum sincera et humili charitate diligere, et vicarius ipsius prælati nostris in omni sollicitudine propter ipsum subdi et obedire decrevimus.

CAPUT IX.

Item de periculo inobedientiæ.

Sunt vero nonnulli, qui licet ab hac grossa et quoddammodo manifeste preceptoria inobedientia tota sollicitudine, sicut dignum est, declinent, in minoribus tamen præceptis per obedientiam inunctis minus cauti, limitem obedientiæ facile transgrediuntur, sed etsi postea reatum inobedientiæ confessione et penitentia diluere conantur, magis hoc perfunctorie, quam vera cordis contritione facere comprobantur. His ergo adhuc exemplum inobedientiæ proponere non gravabor, ut quibus panis mendacii, id est propriæ voluntatis appetitus, contra mandatum prælati sui suavis esse dignoscitur, hoc exemplo territi respiciant, ne forte panis furtivus in stomacho conscientiæ vertatur in fel aspidum: sicque divitias inobedientiæ, quas delectabiliter devorant, evomant, et de ventre eorum extrahat eas Deus. In provincia quæ dicitur Germania trans Rhenum, quæ etiam generali nomine Saxonia vocatur, territorio civitatis Parbrunnensis, quam Carolus magnus imperator condidit, exstat cœnobium sanctimonialium Aroldiseorum nuncupatum, quod sanctissimorum apostolorum filiorum Zebedæi sacro nomini attitulum, magnæ antiquitatis religionis et districtissimæ disciplinæ fuisse dignoscitur. Huic monasterio quodam tempore præfuit vir vitæ venerabilis, nomine Petrus, de ordine Regularium canonicorum assumptus, quoniam et ipsius monasterii instituta secundum Regularum beati Augustini disposita sunt. Erat ergo homo ille mandatorum Dei scrutator sedulus, et exsecutor devotus, claritate clarus, humilitate submissus, castitate præcipuus, quique, tanquam fidelis paranympus et amicus sponsi, sponsarum Domini sui sibi commissarum castitatem pervigili devotione zelabat, latrunculos quosque integritatis corruptores, ne thalamum cœlestis sponsi violarent, viriliter propulsabat. Cumque bonis polleter moribus, hoc in conversatione sua præcipuum velut pretiosam margaritam habebat, sacre videlicet venerationi Dei genitricis sincera cordis affectione insistere, hostiam salutarem et sacrificium singulare, per quod peccata mundi tolluntur, in ejus honore multa cum devotione frequenter immolare; ipsam sibi in cunctis necessitatibus suis advocatam eligere, ipsiusque suffragia lacrymosis et continuis precibus implorare. Porro lædibilem talem consuetudinem sibi effecerat, ut quoties nomen mellifluum ejusdem beatæ Virginis et matris nominari audisset, si opportunitas petendæ veniæ deesset, inclinato reverenter capite, genibus etiam aliquantulum incurvatis, salutationem angelicam eidem matri misericordiæ, quanto devotius poterat, representaret. Denique optimi agonis certamine feliciter consummato, tempus adventi, quo veridicam illam cœlestis oraculi sententiam experiret dicens: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur!* (*Apoc. xiv*.) Adversa namque

corruptus valetudine febribus cœpit æstare, et quanto vicinior esse mortem signa mortis erupentia nuntiabant, tanto specialis patronæ personæ suæ, dominæ nostræ, auxilium cœpedit enixius flagitare: et ut ad servuli sui exitum occurrere, sequere a malignorum spirituum nequissima crudelitate tueri dignaretur, attentius orare.

Itaque paucis diebus ante dormitionem suam vocavit ad se priorissam ejusdem loci, nomine Gislam, prudentem valde ac religiosam virginem, quasdam etiam de senioribus sororibus, dixitque ad illas: « En ego ingredior viam universæ carnis; et licet pro modulo meo puram Domino studuerim exhibere servitum, tamen quia nescit homo utrum amore dignus sit, an odio, districti Judicis accipiem sententiam reformido. Porro notum vobis facio quod beata Dei genitrix Virgo Maria, Regina cœli, Domina mundi, me cras qualemcumque servulum suum circa horam sextam visitare, atque, ut spero, credo, confido, de hujus mundi exsilio erueret secumque ad cœlestis patriæ lucidas mansiones assumere dignabitur. Quod enim meis me meritis consequi posse nullatenus præsumo, hoc per ipsius sanctissima merita mihi fiducialiter usurpo. Vos ergo domum totam mundari quocumque facite, sedilia componite et ornate, ac circa horam quam prædixi, universas sorores cum thymiamate et cereis adesse præcipite; cumque ego versiculum illum sequentiæ Assumptionis B. Virginis, *Te, cœli Regina*, incopro; cunctæ simul sorores in júbilo cordis et vocis sequentiam ab eodem versiculo usque ad finem alacri devotione percantent. Verum priorissa cæterisque sororibus quæ aderant, si tunc continuo dictis ejus adhibentibus, utpote sanctitatis et innocentie ipsius conscii, conversus quidam nomine Theodericus, ad caput lectuli in quo homo Dei jacebat stans, et incredulus iis quæ dicebantur, tali in corde suo loquebatur: « O vere mobile, et infirmum omnique verbo credens genue femineum! Ecce enim homo hic in vicinia mortis constitutus, deficiente sensu, aliena loquitur: et istæ sorores verba ejus tanquam ex ratione prodeuntia, vel veritate subnixâ, putant continuo effectui fore mancipanda. » Talia eo cogitante, sanctus sacerdos caput virtute qua poterat elevans, et ad partem illam ubi conversus stabat oculos dirigens: « Esne, inquit, ibi, frater Theoderice? » Quo respondente: « Sum, domine.—Accede, ait, huc ad me. » Illo quoque protinus accedente: « Da, inquit, manum tuam. » Obstupescens conversus, et adhuc eum quasi minus compositum sui considerans, non ausus tamen contradicere sermonibus sancti, dedit manum suam. Quam vir Dei apprehendens, et digitis suis digitos ejus fortius stringens: « Sicut, ait, verum est quod ego manu mea manum tuam teneo, digitisque meis digitos tuos stringo, sic verum est quod ego per virtutem gratiæ Dei locutus sum: quod autem tu in secreto cordis tui loqueris, falsum esse scias: me scilicet delirare sensusque turbato nescire quid dicam. » Sic itaque per unius increduli prophetiam ac vere divinam corruptionem, omni dubietatis nubilo a cordibus cæterorum deterso, tantam gratiam spirituali Patri suo cœlitus fuisse collatam omnes in commune gratulabantur. Jam altera dies illuxerat, et hora quam vir Dei prædixerat, sole ad centrum festinante proximabat, universasque sororum cum fratribus laicis adunata piissimæ Regine cœli adventum tanto certius prætolabantur, quanto eam is qui prædixerat, manifestiore miraculo comprobabat. Tanta vero reverentia mentibus cunctorum qui aderant circa prætaxatam horam infusa est, ut divinam aliquam advenisse virtutem, nemini astantium dubitare fas esset. Ipse vero beatus sacerdos mirum in modum serenata facie, elevatis in cœlum oculis, manibus quoque sarsum protensis, versiculum quem prædixerat cantando impositit dicens: *Te, Regina cœli, hæc plebicula viis concelebrat men-*

ibus. Sed quis digne effari queat quanta devotione et compunctione, quantoque pietatis affectu eadem sequentia a sororibus percantata sit? Jacebat interim servus Dei in agonia, raptusque in exstasim multa de secretis cœlestibus et de statu ejusdem cœnobii per revelationem cognovit, quæ postea priorissæ, senioribus sororibusque indicavit. Omnium vero oculis in eum defixis, subito obnubilata est facies ejus, et corrugata fronte mœroris cujusdam et anxietatis magnæ signa dedit, erumpensque in vocem, miserabili lamentatione talia edidit verba: « Cur, domina piissima, servulum tuum pauperulum in hac fœce mortalitatis relinquis, quem licet indignum tam benigna visitatione consolari dignata es? Dulcissimam præsentiam tuam tantis desideratam votis, expetitam precibus et lacrymis, jamjamque morituro dignanter indulxisti, et nunc ad patriam vitæ, ad gaudia paradisi rediens, misero comitatus tui consortium negas? » Cumque frequenter iterando: « Domina piissima, domina misericordissima, ne derelinquas me. Tecum volo, tecum volo cunctosin fletum et lamenta convertere: » repente redditus sibi, postquam propter nimiam defatigationem corpusculi modicum conquieverat, dimissis cæteris et priorissa cum paucis senioribus secum retenta, sic locutus est: « Refocillandi gratia modicum aliquid liquoris afferri præcipite, quatenus, ariditate lingue delinita, faucibusque rheumate deterso, expeditius proferre valeam quod dicere debeo. » Festinato itaque priorissa per seipsam modicum vini in vasculo afferente, mox ut limen domus in qua homo Dei jacebat attigit, ille, cum neque visu neque ullo corporis sensu percipere posset quid illa gestaret, exclamavit, dicens: « Non, domina priorissa; nequaquam afferatis nobis vinum, quia vinum arcana denudat (Eccli. xxvii), et vinum apostatare facit sapientes (Eccli. xix). » Audiens illa tam evidenti prophetiæ spiritu se esse deprehensam, adeo intremuit, ut gradum vix reflectere posset. Dehinc modica aqua refocillatus, ita exorsus est: « Quanta sit culpa inobedientiæ utinam, miser, antequam penam experirer, aubtilius intellexissem! Utinam hoc mentibus vestris, sicut necesse est, imprimere valeam! Ecce enim pro reatu inobedientiæ piissima domina mea in hac lacrymarum valle nunc me reliquit, nec dignum censuit ut sub protectione ipsius aereas pertransiens potestates cœli secreta penetrarem. Qualis autem ipsa inobediencia mea fuerit, audite: Accidit aliquando ut plurimi diocesis hujus presbyteri improvida calculatione decepti, Jejunium Quatuor Temporum mensis Septembris illegitimo tempore celebrarent, in quo errore et ego, canonum scita minus attendens, prolapsus sum. In proxima vero synodo, cum ii qui Jejunium illegitimo tempore celebrarent, hanc transgressionem accusarent, præceptum est in virtute obedienciæ ut quicumque hujus delicti sibi conscius esset, veniam peteret et se culpabilem redderet. Cumque cæteri, quos accusabat conscientia, malentes periclitari famam quam conscientiam, quod jussum fuerat humiliter facerent, ego miser plus deferens Ordini et opinioni meæ quam veritati, quia et unus ex prælatis Ecclesiæ eram, et nonnullius religionis esse putabar, heu! confusionis opprobrium non sustinens, publice veniam petere erubui. Hoc est peccatum meum, hoc delictum inobedienciæ, propter quod hodie tanto bono privor, ut a consecratu universalis dominæ matris misericordiæ repulsus, ab introitu æternæ vitæ et sempiternæ gloriæ ad erumnas mortalitatis hujus revocatus sum. » Porro priorissa inquirente utrumnam peccati illius maculam per confessionis et poenitentiae lavacrum non diluisset, illeque se hoc non semel, sed pluries confessum fuisse assereret, cum magnæ admirationis stupore priorissa subjunxit: « Væ mihi

A peccatrici, domine Pater: quid ergo dicemus de sacramento confessionis? Si tibi non semel, sed pluries confitentis indulgentia est negata, quis jam alius mediante confessione delictorum veniam sperare poterit? » At ille dignum memoria verbum respondit dicens: « Scire debetis quoniam, secundum intentionem vel contritionem confitentis sive poenitentis, intentio judicii, sive remissio indulgentiæ reformatur. Quia enim ego miser peccatum meum secundum veram æstimationem ponderare neglexi, nec quanta oportuit contritione et compunctione cordis confessus sum, propterea necdum indulgentiam consequi merui. » Cumque talia tristis et mœrens locutus fuisset, sororum quæ præsentem aderant corda magno terrore concussa sunt, et ad obedienciæ puritatem sectandam non mediocriter accensa. Triduo, si bene memini, postea supervixit, tanto amarius lugens peccatum suum, quanto divini judicii distractionem evidentius fuerat expertus. Moriens autem, mortalitatem magnam in eadem domo futuram esse prædixit, quæ etiam mortem ejus et vestigio subsecuta est: sicque in pace consummans dies suos, plenus operibus bonis appositus est ad patres suos. Veruntamen festivam illam et omnino gloriosam assumptionem, qua cum beata Dei genitrice Maria sanctorumque angelorum frequentia assumi meruisset, si culpa non intervenisset, merito inobedienciæ perdidit: cujus utinam exemplo nos omnes, qui obedienciam professi sumus, terreamur, ut nunquam ad inobedienciæ vitium prosiliamus: aut si per infirmitatis humanæ corruptionem prolapsi fuerimus, condignis hoc poenitentiae lamentis diluere festinemus.

CAPUT X.

De periculo conspirationis.

Apud provinciam, quæ Germania prima dicitur, cujus metropolis est Maguntia, territorio civitatis Wangionum, quæ est Warmatia, exstat cœnobium Cisterciensis ordinis, de linea Claravallis, quod Germanica lingua Sconaugia dicitur, quodque interpretatum pulchra insula dicitur. In hoc monasterio temporibus bonæ memoriæ domni Godefridi abbatis facta est aliquando, instigante maligno, gravissimi scandali occasio talis: Superiori tempore per negligentiam, seu potius indiscretam benevolentiam prælatorum, consuetudo, contra formam Ordinis, præsumpta in eadem domo inoleverat, scilicet ut conversis sicut et monachis annuatim novæ botæ darentur. Cum autem prædictus vir strenuus de altera domo assumptus divina pariter et humana vocatione primum honoris gradum non pecuniæ vel carnis et sanguinis prærogativa, sed vitæ merito prudentiæque decore in eadem Ecclesia obtinisset, et invenisset conversos temerario hoc fastu delectari, laudabili zelo accensus, præsumptionem pessimam censuit esse corrigendam. Itaque privam in consiliis et publice in fratrum capitulis cepit ingenue de præsumpta novitate causari, monere, rogare, tandem etiam præcipere, ut tortitudo prævæ consuetudinis Ordinis rectitudini non conveniens, absque scandalo dissensionis, si fieri posset, amputaretur. Sed quia viscus diræ præsumptionis carnalium fratrum mentibus tenacissimo glutino miseræ obstinationis sic inhaeserat, ut absque scandalo avelli nequaquam posset, maluit vir prudens ut, secundum beati Gregorii doctrinam, scandalum magis oriretur quam veritas relinqueretur (39). Ceperunt itaque conversi primo quidem in angulis susurrantes inmururare, dehinc conspiratione paulatim invalescente, seditionem publicam effrenata insania mediari. Totius vero mali incensor et conspirationis auctor exstitit conversus quidam, cui dormitorii fratrum servandarumque botarum cura commissa fuerat: qui diabolico spiritu reple-

(39) Gasc., hom. 7 in Ezech.

tus, et secundum prophetam in omni loco silentium projiciens (Amos viii), nunc singulos, nunc simul plures conveniat, suadebat, hortabatur, ut nunquam consuetudinem suam insolentiae fomitem, elationis incitentivum, quacunq̄ precum seu minarum occasione sibi paterentur auferri. Et o quam mirabili, imo quam lamentabili dementia, spiritus superbiae illos quos semel deceperit, illaqueat, ita ut arduos durissimosque labores, quos si propter Deum subire cogentur, intolerabiles judicarent, contumaciae fastusque typho inflati, tanquam leves et faciles subire non vereantur! Cum enim dominus abbas susurria eorum primum deprehendisset, præceperat per virtutem obedientiae, ut quicumque ex eis silentium rumperet, si ante cibum hoc faceret, eadem die; sin vero postea, sequenti die in pane et aqua jejunaret. Quod is cujus supra meminimus, non conversus, sed perversus, nequaquam virtutis amore, sed ut invidiam abbati suo suscitaret, tanquam coelitus datam sententiam servare curabat. Nam cum pene quotidie conspirationem conflando silentium frangeret, singulis etiam fere diebus in pane et aqua jejunabat, ut vel sic animos fratrum in odium abbatis inflammaret qui tam duram et inhumanam sententiam promulgasset.

Interea sacratissima Dominici Adventus celebritas supervenit; et conspirationis procella clandestinis susurriis aucta et roborata undique intonabat: jamque publicum scandalum, et ipsum gravissimum minitabatur. Dederat namque prædictus pseudoconversus consilium pessimum, quod etiam sceleratissima instantia perurgebat, scilicet ut vigilia Natalis Domini congregatis fratribus de grangiis unanimo consensu dormitorium monachorum tempore laboris ascenderent, atque de singulorum lectis botas auferentes, minutatim eas ferro secarent, manibusque discerperent. Licet vero prodigiosa hæc et infamis eorum nequitia venerabilis abbatis conscientiam minime lateret, dissimulavit tamen, sicut scriptum est, quia *prudens in tempore malo tacebit* (Prov. xi). Cæterum quanto in tantis angustiis longius aberat humanum consilium pariter et auxilium, tanto enixius divinæ pietatis viscera statuit interpellanda, monachisque generalem orationem indicens, monebat, ut singuli secundum possibilitatem suam Domini misericordiam petent, quatenus de tanta insolentia carnalium fratrum melius aliquid disponere sua pietate dignaretur. Instabat jam præcipua et festiva Natalis Domini solemnitas; et ante paucos dies ejusdem solemnitatis domno abbate capitulo conversorum presidente, prædictus signifer dissensionis et minister Satanæ de indiscreta abstinentia, et quia barbam suam novacula penitus abrasisset (quod quidem miser ille intentione commovendi scandali fecerat), a quibusdam complicitibus suis, nequaquam zelo ordinis, neque fraternæ charitatis intuitu, sed studio exercendæ malitiæ proclamatus est. Cumque domnus abbas Ilando affatu quæreret ab eo cur hoc fecisset, et ex tumidis inordinatisque responsionibus ejus intelligeret malitiam ipsius esse completam, laudabili quodam justitiæ zelo accensus, sic ad eum præ-sago spiritu coram omnibus locutus est: « Deberam quidem, frater, salutaribus monitis aggredi contumacem animum tuum, si forte respisceres a laqueis diaboli, a quo captivus teneris ad ipsius voluntatem; sed quoniam trabs superbiae oculum cordis tui adeo obnubilavit, ut eam per humilitatem meam ejici posse non præsumam; et quoniam sic te alienatum sensu video, ut monita nostra irrideas potius quam recipias, idcirco omnibus hic sedentibus de te fiducialiter pronuntio quia, nisi celerius et sine dilatione respicias atque humiliato spiritu ad satisfactionem venias, omnipotentis Dei terribile iudicium in brevi senties, et, sicut scriptum est,

A *in tempore vindictæ disperdet te Dominus* (Ecc. i. v). Ecce iterum ac tertio dico omnibus hic sanum intellectum habentibus, quoniam sicut pius et misericors Dominus humilibus dat gratiam, sic terribilis Deus indeclinabili linea rectitudinis suæ superbis resistit (I Petr. v), ideoque tu, qui pacis et institutionis, quam sancti Patres sanxerunt, publicus hostis es, si in malitia perseveraveris, durissimum intra paucos dies iudicium portabis. Confido enim in Domino Jesu, et in gloriosa Virgine matre ipsius, cujus nos inutiles servuli sumus, quia domum istam ab ipsa sui fundatione fraternæ charitatis glutino, laudabiliumque moruarum disciplina conspicuam, non patientur tua nimium improba pervicacia corrumpi.

B Jam preces fratrum super intestinæ discordiæ tabe gementium ad aures Domini Sabaoth ascenderant, et angelus Domini accepta ab eo sententia, pertransiens eos, quorum frontes signo Thau (40), hoc est vexillo humilitatis Christi, insignitas reperit, miserum conspirationis auctorem, cujus fronti characterem bestiae et draconis, qui est rex super omnes filios superbiae (Job xli), impressum vidit, percussit, ac sine mora exstinxit, pariterque cum eo totius scandali turbinem et præsumptionis nebulam dissipavit. Vespera namque diei vigiliam Natalis Domini præcedentis, cum post completorium de dormitorio descendisset, et infirmarius conversorum, qui quasi secundarius ejusdem conspirationis esse videbatur, cum quo etiam venenata dissensionis consilia frequentius tractabat, ei occurrisset, subito vocem doloris cum gemitu valido coepit emittere, et pallescente facie, naribusque contractis, oculis etiam de statu suo eversis, mortem incontinenti adfuturam, tristia signa declarabant. Turbatus alter, cum jam nutantem cerneret, ne forte repentino lapsu terræ allideretur, medium complexus est; sed adeo subitanea mors fuit, ut antequam terram petere posset, inter manus tenentis se funestis sodalis miseram animam exhalaret. Tunc conturbati sunt principes conjurationis, robustos in contumacia sua obtinuit tremor, obriguerunt omnes dissensionis et schismatis incensores. Quam bonus es, Domine Jesu, sperantibus in te! quam dulcis est misericordia tua in tempore tribulationis! sicut ros matutinus, et sicut pluvia opportuna in diebus siccitatis. Tu enim es Rex regum, et Dominus dominantium, qui sedes in throno iudicii, dissipans omne malum intuitu tuo (Prov. xx); qui per unius peccatoris terribilem mortem peccatores coercuisti multos, et domum illam, quoniam placita tibi in ea inventa sunt opera, a turbine præmeditati diuque conflati scandali misericorditer liberasti. Accurrerunt undique ad signiferum suum conversi; et quem postero die ad inauditum scelus perpetrandum quasi ducem sequi decreverant, ejus, Jesu bone, cadaver extinctum miserabili tumultu in infirmatorium deferentes, in area, ubi fratres vita excedere solent, consternati metu et tremore, collocarunt. Non enim passus es, Domine, sacratissimam solemnitatem tuam in qua primum ministerio angelorum pax terris annuntiata est, discordiis schismatisque perturbatione fœdari. Cumque tabula defunctoria signum dante universorum aures percellerentur, tum maxime propterea, quia neminem illic sic proximum morti sciebant, domnus Theobaldus tunc subcellerarius, postmodum vero ejusdem loci abbas, quique inde assumptus prælatus est matri Ecclesiæ, scilicet Everbacensi; quæ est una de primis siliabus Claravallis, cujus etiam revelatione nos ista didicimus, orationem, quam domnus abbas pro pervicacia conspirationis constituerat, usque ad illam horam oblivioni traditam eodem momento, quanto devotius poterat, persolvebat. Audito vero sonitu tabulæ, festinanter in infirmarium

(40) Alludit ad Ezech. ix.

rium occurrit; et cum rescisset quis defunctus esset, vehementer admiratus iudicium Dei, domnum abbatem, qui tuac forte de dormitorio descenderat, ad commendationis officium defuncto persolvendum quantocius invitavit. Illo quoque celerius accurren- te, cum, remoto a parte capitis operimento quo corpus tegebatur, faciem jacentis intuitus esset, complois manibus, et ex intimo cordis trahens suspiria: « Heu! inquit, tu miserrime, ecce quomodo sine penitentia malitiæ tuæ divino iudicio extinetus jaces. » Et hoc ipsum secundo et tertio ingeminans: « Utinam, inquit, monita mea contumaci animo non sprevissem! utinam misericordiam Dei æternaliter a te non excluseris! »

Aliquandiu itaque quid sibi faciendum esset deliberans, tandem id consultus esse creditit, ut commendationis officio ex more practo, corporeque in ecclesiam delato, postero die fratres omnes tam monachos quam conversos convocaret; quatenus quid sibi in tali articulo faciendum esset, in communi decernerent. Concione autem facta, sic domnus abbas in audientia cunctorum locutus est: « Nostis, fratres charissimi, in quam perverso proposito pravi cordis et malitiosæ voluntatis suæ homo iste deprehensus sit: quem nisi districta iudicii Dei censura quantocius de medio tulisset, domum letam in optima pace et concordia hactenus durante gravissimi scandali cauterio cum complicitibus suis, quos ad hoc susurrus improbisque suasionibus illexerat, inurere non timuisset. Quapropter, quoniam perversitatem ejus omnes scimus, confessionem vero seu penitentiam ipsius non novimus, corpus ejus inter corpora fratrum nostrorum nequaquam poni debere ceasat; et hoc non temeritate aliqua sed libramine justis iudicii decernere confido. » Quo audito extimere et expalluere conversi, utque sibi cum senioribus monachis seorsum loquendi licentia daretur suppliciter postularunt. Hoc per indulgentiam domni abbatis consecuti, cum in partem divertissent consilii gratia, post paululum reversi, et solentius coram ipso prostrati, tam monachi quam conversi, ut misericordia defuncto non negaretur, multa precum instantia petierunt, spondentibus conversis, atque sub attestatione divini nominis asseverantibus, quoniam si domnus abbas districtiorem sententiæ temperaret, et defuncto, licet minus digno, communem sepulturam non negaret, se ab omni intentione conceptæ malitiæ cessaturos, et super petitione novarum botarum verbum ulterius nullo modo se moturos. Dicebat præterea quidam de senioribus, excepto sermone hoc, alias virum satis existitisse probabilem; nec debere ab hominibus iudicium sine misericordia decerni in eum quem fortassis divina misericordia idecirco temporaliter punisset, ne conceptam malitiam effectui mancipare posset, pro qua æternaliter damnari debisset.

Considerans itaque domnus abbas ita tempore expedire, et ne forte novissimus error peior fieret priore, si conversi, qui hac occasione facile sedari poterant, in majus aliquod scandalum prorumperent, simulque metuens sibi, si præpropere austeriorem quam oporteret sententiam daret, quoniam sententia conspiratorum necdum a capitulo generali promulgata fuerat, annuit petitioni ipsorum, celebratisque ex more missarum exsequiarumque solemnibus, inter corpora fratrum defunctus frater terre commendatus est. Benedictus ipse per omnia Deo, qui domum illam de altissima rupe malitiosæ conspirationis pendentem, jamjamque in profundissimum barathrum gravis scandali præcipitandam, sicut pius, sicut misericors liberavit, ita ut sepulto fratri totius discordiæ fax conculcata quodammodo videatur, nec candidissima vulpecula fœda vestigia succedenti tempore in eadem domo deprehensa fuisse, omnis illa sancta congregatio usque hodie gloriatur. Cæterum domnus Theobaldus, cujus supra mentio-

nam fecimus, cum esset eidem defuncto fratri ex antiquo intimæ familiaritatis amicitia conjunctus, æque invicem tam in vita quam in morte, cum alterutrum eorum decedere contigisset, orationum suffragiis adstrinxisset, quoniam idem conversus ante conspirationis turbinem non contemnendæ religionis existiterat, sciens in supræma sorte necessitatis amicam probari, dolensque valde de periculo animæ illius, quem viventem familiariter dilexerat, statuit apud semetipsum, annum pro eo facere orationem. Indubitanter namque credidit quod, etsi exigentibus meritis, precum impendia defuncto nihil emolumenti ferrent, sibi tamen bonæ voluntatis suæ fructum perditum iri non posse. Cumque toto illo anno supplices pro eo preces ad Dominum fudisset, revolutæ anni circulo idem defunctus ei in visu apparuit, lugubri vultu tristem sese subisse sententiam significans. Interrogatus quomodo se haberet, respondit se ab hora exitus sui usque ad tempus illud, in ultionem contumaciæ et rebellionis, gravissimorum suppliciorum penas luisse, non tamen de misericordia Dei usquequoque desperare. Sane, utrum hoc simplex somnium, an alicujus revelationis mysterium fuerit, sicut temerarium est desuare, ita pius est super anima fratris defuncti præcipitem frenare sententiam, cui fortassis temporalis mortis horrendum exitum sempiternæ misericordiæ fuit adminiculum, quia misericordia et iudicio e regione se respicientibus clarius elucescit misericordia. Certe quam sereno pietatis oculo Dominus hanc domum respexerit, Everbacensis probat Ecclesia, in qua cum longo post tempore novarum botarum quæstio malignissimo dæmonum instinctu mota fuisset, tantorum scandalorum tantarumque calamitatum spinæ eruperunt, ut eas magis flere libeat quam verbis explicare. Sit ergo nobis propositum exemplum in humilitatis et cautelæ monumentum, ut si unquam serpens ille antiquus, hostis inveteratus, zizania discordiæ et conspirationis propter consuetudines ordinis, in locis in quibus fuerimus, seminare tentaverit, nos in timore Dei pacis concordiæque violatores velut aspides et basiliscos fugientes, cum filiis pacis, qui pravas consuetudines contra formam ordinis præsumptas, zelo Dei extirpare et extinguere conantur, ex adverso viriliter ascendere, murumque pro domo Domini nos opponere non pigritemur (*Exech. xiiii*); quoniam, quod æpe dicendum, ac sine oblivione retinendum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (*Jac. iv*; *I Petr. v*).

CAPUT XI.

De periculo excommunicationis.

Licet universorum, qui Christiano nomine censentur, mentibus, per fidem, qua imbuiti sunt, velut naturaliter persuasum sit excommunicationis sententiam nihil aliud esse quam separationem a Deo alienationemque a vita æterna, tamen, quia corda per negligentiam torpentina plus quandoque movent exempla quam verba, necessarium duxi demonstrare peremptoria hac sententia quam sit pavenda rationali creaturæ, quæ etiam irrationali creaturam nonnunquam aut morti, aut gravissimæ subiecti calamitati, quatenus miser homo, cui specialiter ob meritum superbiæ anathematis spiculum intentatur, quid sibi de se metuendum sit, pensat, quando ea quæ rationis experientiam subire nesciunt, per virtutem divini nominis anathematis mucrone feriuntur. Ludovicus pius, imperator Augustus, Caroli magni filius, qui primus ecclesias Christi per Galliam et Germaniam de amplissimis imperialibus fisci redditibus magnifice ditavit, ob quod etiam Pius meruit cognominari, quique, ut fertur, audivit vocem dicentem sibi: « Ludovice, veneram ecclesiis addidisti, » in partibus Saxonie super ripam Werre magni fluminis conobium monachorum fundavit, quod secundum magnificentiam imperialem

divitiis et honore nobilissime exaltatum, ad distinctionem Corbiæ veteris, quæ in Galliis est, Corbiam novam appellari decrevit. In hoc monasterio temporibus divæ memoratæ Friderici imperatoris erat abbas quidam, nomine Conradus, qui secundum pompaticam consuetudinem imperialium abbatum, inter cæteras secularis gloriæ illecebras, annulis aureis utebatur, longe aliter, ut credo, affectus quam ille vere pauper et humilis spiritu Claravallis primus abbas, quem, sicut de eo scribitur, plus delectabat rastrum et sarculus quam tiara et annulus. Contigit vero ut quadam vice haberet anulum aureum, qui erat ei pretiosus, quem una die-
rum sedens ad mensam, dum juxta mœrem curiæ causa abluendarum manuum deposuisset, nugis nescio, an seriis intervenientibus, aliquanto negligentius sic super mensam relictus est. Advolans interea domesticus ales corvus, quem curiales abbatis in deliciis habebant, nullo penitus advertente, raptum ore anulum, nec furti se reum intelligens, B spiculo volatu in nidulum suum asportavit. Verum postquam exempta est fames epulis, mensisque remotis surrexerunt omnes, abbas damnum suum intelligens, ministrorumque negligentiam culpans, anulum quaquaversum quæri ocuis jubet, sed auctore sceleris conscientias omnium eludente minime reperitur.

Itaque tam convivas quam ministros suspectos habens abbas, gravique indignatione commotus, mandavit plebanis oppidi, quod amplissimum et ditissimum haud longe a muris cœnobii situm abbatis subiacet ditioni, quatenus acerrimam excommunicationis sententiam publice intorquerent in eum qui se hoc scelere maculare non tenuisset. Quo facto sicut cunctis ratione utentibus in hac parte testimonium conscientiæ factus est decor innocentiae, sic ipsa irrationabilitas naturæ subterfugere non potuit, quin temporales anathematis solveret pœnas, quas sempiternas solvere transitoria conditionis suæ vetabat infirmitas. Cœpit namque improbus quidem, sed tamen culpæ inciscius fur paulatim languescere, cibum fastidire, ludicras crocitantiones, cæterasque irrationalis creaturæ ineptias, per quas stultorum hominum timorem Dei negligentium animos oblectare solebat, segnius exercere, dehinc etiam pœnas projicere; ad postremum vero ipsius quoque plumis tabescentis carnis corruptionem fugientibus, miserabilis et admiratione dignus cunctis se cernentibus apparere. Factum est autem quadam die domesticis abbatis, ipso præsen-
te, de tam prodigiosa alitis illius immutatione inter se quærentibus, remque tam insolitam nequaquam sine causa fieri posse asseverantibus, ut unus ex ipsis sic quasi joco diceret abbati: « Considerandum vobis est, domine, ne forte iste sit fur quem quæritis, et hæc horrenda plaga quam cernitis, vinculi anathematis quo innodatus est, indicium det. » Attonitis ad hoc verbum cunctis, uni ex ministris præcepit abbas, arborem in qua cubile alitis illius erat festinato ascendere, stratumque stipula et sarmentorum repugnis subornatum diligentius reversare. Qui mox ut ascendit, repertum anulum ab injuria sordium vindicavit, nec sine stupore omnium qui aderant manibus abbatis restituit. Ita misero fure, qui atrocissimas furti pœnas luebat, nec tamen furti se reum intelligebat, divino, ut credimus, nutu prodito, ad consilium discretorum virorum dominus abbas is qui excommunicationis sententias dederant, mandavit, quatenus anathema, quod reo intorserant, restituto damno celerius relaxarent. Quod postquam

A factum est, sicut prius paulatim deficere, pestiferoque tabo de die in diem languescere prædictus ales visus fuerat, ita postmodum per incrementa reviviscere quodammodo atque revirescere cœpit, quoadusque pristinae formæ sanitatque amissa, non sine magno Dei miraculo integraliter restitutus est.

Invenitur etiam in geas beatissimi Patris nostri Bernardi, quia cum ad dedicationem novæ basilicæ Fusniacensis cœnobii invitatus fuisset, tam innumeralis muscarum multitudo propter nidorem novæ calcis in ecclesiam recens lintam convenerat, tantamque inquietudinem intrantibus generabant, ut fratres valde timerent, ne forte dedicationis solemnitas, quæ postero die celebranda erat, earum improbitate impediretur. Quod cum Patri sancto intimatum fuisset, solita confidentia, quam in Deum habebat, usus: « Excommunico, inquit, eas. » Mane autem facto universæ muscæ illæ anathematis B spiculo percussæ et mortuæ ita pavimentum omne repleverant, ut palis eas in congeriem adunari, generalisque exportari necesse fuerit. Sed et de milite quodam audivimus, qui ob pravitatem suam publice excommunicari meruerat, quia sedens ad mensam panem canibus projiceret, sed canes solo odore polluti panis exterriti retrocedebant, et eum tangere nullatenus acqiescebant. Quam vero pavidus et circumspectus debet esse homo, qui ratione et gratia duce malum vitare bonumque operari valet, ne in exterminii et separationis adeo terribilem sententiam incidat, si sic irrationalis creatura quæ peccare nescit, ac per hoc peccati pœnas solvere non tenetur, interveniente anathematis severitate quandoque puniri videtur.

CAPUT XII.

De periculo indiscretorum confessorum, et de laude discretorum (41).

Quam pulchre sacra Scriptura discretionem matrem commemorat esse virtutum, quæ, quasi sacer quidam limes inter virtutes et vitia medius, alterutra hæc ab invicem sagaci providentia determinat, vitia virtutum specie adumbrata exsufflat, ipsas virtutes per devotionem impinguat et ordinat, infirmum in fide non projicit, sed materna magis pietate suscipit, conscientias peccatrices sibi per confessionis verendum denudatas per invectionis asperitatem nequaquam exulcerat, sed benigna consolatione mulcet et erigit; ac, si tanta est pusillanimitas confitentis etiam gravissima scelera, quæ vix multorum annorum luctu aboleri posse sperarentur per sacrificium spiritus humiliati cordisque contriti, facile deleri posse mellifluis exhortationibus suadet. Non sic pastores multi in Ecclesia Dei, indiscreto et impetuoso spiritu suo dispergentes gregem Domini, qui discretionis virtutem ignorantes, et pretiosam linguam eucharin, qua peccatricis animæ tabida vulnera linguntur, ut ad sanitatem perducantur, non habentes, quæ sanare debuerant, amplius vulnerant: quippe pietatis visceribus vacui, exaggeratione dure diuturnæque pœnitentiæ quasi seminarium quoddam contemptus et desperationis infirma inducunt. Neque vero ista sic dicimus, quasi non recte faciant qui peccatoribus pro qualitate seu quantitate criminum condignam pœnitentiam injungunt, sed quia ubi est tanta pusillanimitas confitentis, ut non solum præ confusione perpetrati sceleris, verumetiam præ gravamine subsequaturæ pœnitentiæ, patientem, trementem, spirituque deficientem, discretus confessor viderit eum,

mutirent? 3. Illa noctis vigilia fabulosa videtur, maxime cum rei tam celebris locus, tempus, et personæ non exprimeantur.

Quædam alia, præsertim capita 20 et 21 sunt incerta.

(41) Multa sunt, quæ narrationem illam de discretis et indiscretis confessoris faciunt suspectam. 1. Non videtur adeo indiscretus fuisse primus confessorius, et multi illum in pari casu sequerentur. 2. Quantum ille miles erat, qui confessorium quasi pullum gallinaceum impune occideret, et omnes

qui confitetur, interim omnino dissimulet, necesse est, ac lacte dulcis consolationis, blandimentoque piæ exhortationis sustentet animam pavore lassam, quoadusque benevolentia ipsius roborata, solidiorem fructuosæ pœnitentiæ cibum sumere convalescat. Quanti vero periculis sit vim discretionis ignorare, nec scire, juxta Apostolum, cum infirmo infirmari (*II Cor. xi*), neque qualitatem confidentis pensare, itemque quanto laudis præconio attollendus sit discretus confessor, qui per unctionem gratiæ docentis se de omnibus, uniuscujusque confidentis qualitati vel possibilitati conformare se novit, pulcherrimo valdeque jucundo exemplo lectoris sensibus imprimere curabo, ut qui sanctus et discretus est, in discretione proficiat adhuc; qui autem durus et indiscretus est, hoc exemplo quasi manu quadam sollicitudinis pulsatus, sordes indiscretionis quantum abstergere festinet; et quanto pietatis studio parvulus Ecclesiæ Dei parturire debeat, donec Christus formetur in eis, solertis considerationis industria discere non gravetur.

Miles quidam, nobilitatis, divitiarum, juventutis magnorumque virium titulis adornatus, et ob hoc sensu carnis suæ inflatus, leges divinas pariter et humanas contemnebat, et jura civilia juraque naturalia confundebat; incendiis, rapinis, seditiombus, et homicidiis omnia replens, fas nefasque parvipendebat; et ut breviter universa ejus mala concludam, nec Deum timebat, nec homines reverebatur. Habebat sane fidelem conjugem, in omni Christianæ religionis pietate, quantum sub tam crudeli marito licebat, devotam: quæ virum suum sincera charitate diligens, perversitatem ipsius irremediabilibus lacrymis flebat, atque pro emendatione ejus assiduus ad Dominum preces, spiritualis magis quam carnalis amoris affectu, fundebat. Præterea si quando tumidum animum ejus ab ira deferbuisse, serenioribus vultu lætitiæ prætendentem vidisset, salutaribus eum monitis aggrediebatur, et ut a tantis malis aliquando cessaret, faciemque Domini per confessionis et pœnitentiæ humilitatem placaret, exhortationibus et lacrymis multis obsecrabat. Ille vero nunc quidem periculosa dissimulatione, nunc autem turbida indignatione uxorem optimam salutem suam zelantem a se repellere, dicens sibi non dum hanc inesse voluntatem, se magis bellicis ac militaribus rebus debere intendere, nec posse pati opprobria propinquorum et amicorum exprobrantium sibi, si otio et inertia torpens, inimicis suis mala irrogantibus talionem duplicatam, aut etiam triplicatam non reddidisset. Sed licet sæpius sic repulsa, nullo modo tamen desperatione frangebatur optima mulier, quæ virum suum sacri desiderii vulva parturiebat; nec desistebat casta consilia etiam invito importune opportuneque ingerere, donec tandem assiduitatem benevolentię ipsius pertractus, uxoria quoque charitate delinitus, sic ad eam locutus est: « Ecce ad consilium tuum confiteri volo, sed ubi talem confessorem inveniam, cui tuto conscientiam meam credere possim, quique se mihi benignum atque humanum exhibeat? » Mox illa, quæ salutem viri sui ardentissimo pietatis affectu sitiēbat, verbum hoc velut auspicatum de ore ipsius læta rapiens: « Domine, inquit, ego vobis fidem et humanum confessorem procurabo: tantum ab hac bona et sancta voluntate non moveamini. » Igitur quærente illa spirituale medicum, veterosis ac multiplicibus peccatricis animæ vulneribus curandis idoneum, invenit quendam religiosæ quidem conversationis presbyterum, sed heu! gratiæ discretionis ignarum, curationis spiritualis gnarum, sed qualitates et complexionem ægotantium discernere nescientem. Ad hunc ergo venerabilis matrona feminea simplicitate omnem religiosum etiam discretum esse reputans, miserabilem virum suum addu-

xit, monens et obsecrans quatenus puram rubricæ confusionis nequaquam cedentem confessionem, non sicut homini, sed sicut Christo Domino facere non dubitaret. Quod cum ille prout poterat fecisset, audiens sacerdos tam multiplicia tamque enormia scelera obstupuit; et quem de profundissima perditionis fovea malagmate piæ consolationis eripere debuerat, indiscreti rigoris mucrone in barathrum repetitæ, imo duplicatæ desperationis miserum iniecit. Ait namque ad eum: « Si quidem, o bone vir, excessus tui qualicunque mediocritatis meta cohiberentur, nec te tanta criminum et scelorum enormitas involveret, utique mediocritatis inæ consilium tibi libenter impenderem. Verum quoniam talia ac tanta te commisisse constat, quæ non cujusvis sacerdotis, sed solius summi pontificis examini reservanda, sacra canonum sanxit auctoritas, suadeo et hortor ut, quam citius poteris, limina apostolorum petens, sanctæ sedis apostolicæ pontifici conscientiam tuam humiliter pandas, atque ad ipsius nutum pœnitentiæ laborem subire non gravaris. »

Ad hæc verba effera mens illa, quæ auquantulum mitigata et humiliata esse videbatur, tanquam si validissimo lapidis ictu in fronte percussa fuisset, infremuit, et recrudescente crudelitate miserabilis homo totus in insaniam versus dixit: « Ergone nil aliud a te expectare debeo, qui ad hoc me humiliavi, ut tibi conscientiam meam manifestarem? » Presbytero vero simpliciter respondente se ad præsens melius et sanius consilium non habere, mox ille filius Belial, ante cujus oculos tanquam nihil erat sanguis, evaginato gladio caput ipsius amputavit, rediensque ad uxorem suam, tristem eventum et sanguinem fodatæ confessionis aperuit. Expavit et expalluit illa; atque præ nimio dolore cordis pene exanimata, detestando parricidii nuntio non verbis, sed luctu et lacrymis respondit. Sed quando charitas de corde puro, et conscientia bona fideque non ficta, quæ in pectore optimæ conjugis alius radicaverat, difficultatibus cederet, obice perversitatis repelleretur, malitiæ malleo extunderetur, quæ fortis ut mors, dura sicut infernus, a Sapiente perhibetur (*Cant. viii*)? Imo quanto durius repellebatur, tanto valentius insistebat: nec destitit, donec ad victoriam perduceret iudicium pietatis, et secundum sententiam Apostoli, salvaretur vir infidelis per mulierem fidelem (*I Cor. vii*). Æstuabat altera Theodora, ferventissimo desiderio salvare cupiens alterum Sisinnium, et vere altera Natalia, de viro suo, si fieri posset, alterum efficere gestiens Adrianum. Nec dormitavit oculus ejus, nunc quidem terribile iudicium Dei compari suo proponendo, nunc vero præsentis vitæ brevitate atque instabilitate inculcando, quousque rursus ab eo, cooperante gratia Dei, confidenti voluntatem elicit. Tum vero velut apis sagacissima pia curiositate quærere cœpit, sicubi non solum, sed etiam discretum confessorem reperire posset, qui præoccupatum multis delictis in spiritu lenitatis instruere nosset, qui sciret calamum quassatum penitus non esse contendum, ne forte novissima miserabilis viri sui deteriora fierent prioribus. Et, volente Domino, cujus iudicia sunt abyssus multa nimis, qui secundum altitudinem beneplaciti sui quandoque acceleratissimos quosque ad vitam vocat, præsumentes vero de innocentia sua relinquit in manu consilii sui, invenit episcopum quemdam religione conspicuum, discretionis præcipuum, lucrandis animabus idoneum, negotioque quod fortis mulier intendebat, aptissimum. Ad hunc itaque alter Naaman Syrus spiritualis lepræ contagione a planta pedis usque ad verticem percussus, adducitur in descensu Jordanis (42), hoc est in humiliatione puræ confessionis, per virtutem septiformis gratiæ sancti Spiritus

(42) Alludit ad IV Regum v.

abluendus, ut de cætero mortuus quidem esset peccato, viveret autem Deo. Facta autem confessione, stomachoque conscientie pestiferi fellis humoribus evacuato, prudens et pius medicus ferrum secationis, ignemque adustionis penitus abscondens, suavissimam consolationis unguento seminecem aggregidit dicens: « Gravia quidem sunt, o amice, peccata tua, quibus Deum offendisti, et animam tuam vulnerasti; sed qualiacunque, seu quantacunque sint, quid sunt ad incomprehensibilem divinæ pietatis abyssum? Non plus quam stilla situlæ ad pelagus maris. Quapropter suadeo tibi bono animo esse. Et quia per gratiam Dei confessionis antidotum consecutus es, pœnitentiæ quoque potionem, licet aliquantulum amaram, sumere non graveris, quoniam sine illa confessionem nemini prodesse posse divina sauxit auctoritas. Meum autem erit salutarem hanc pœnitentiæ potionem ita tibi temperare, ut per eam mortis æternæ periculum evadas, sempiternæ quoque vitæ participio non frauderis. »

Netante illo, soroque pœnitentiæ nomine audito responsum non dante: « Quid, inquit episcopus, frater, charissime, quid tibi videtur? Poterisne aliquantulum pœnitentiæ sacrificium pro tantis peccatis tuis offerre? » Ille respondit: « Duram ac diuturnam pœnitentiam nec agere possum nec volo; sed si secundum sponsonem tuam servata mediocritatis consideratione, tale aliquid mihi imposueris, quod vires possibilitatis meæ non excedat, conabor aggredi quod hortaris. » Et episcopus: « Considera ergo jam nunc mecum, metiamurque vires tuas; ut ea tantum tibi injungamus, quæ te perficere posse putaveris. — Quid ergo? — Saltemne facilia tibi sunt aliquanta jejunia? Eleemosynarumve larga erogatio nunquid te gravare poterit? » At ille: « Nihil horum facere queo. Neque enim vel usque ad horam tertiam jejunare valeo: reique familiaris quotidianæ et inconsiderata effusio citius domum meam ad ultimam egestatem perduceret. » Episcopus ait: « Si te nihil horum facere posse putas; saltem vel in hoc consentias nobis, ut aut sepulcrum Domini peregrinus pro peccatis tuis visites; aut certa Romæ limina apostolorum, sive corpus sancti Jacobi in Galecia adeas; quatenus ipsorum interventu peccatorum tuorum indulgentiam percipere merearis. » Mox miles ille fortis quidem corpore, sed nimium pusillus ac debilis corde, conceptam indignationem cohibere non valens, subastomachando respondit: « Ut quid sine causa vana loquimini? Si enim unius diei itinere a terra mea recessero, continuo rapinis, incendiis, direptionibus, dilapidationibusque patebunt omnia mea: et ego rediens, inveniendus nihil, opprobrium erit propinquorum et amicorum, subsannatio et derisio inimicorum. Absit a me, ut tam grave dispendium honoris mei simul et patrimonii mei incurram! » Quid faceret quantumcunque peritus medicus, ægro inter manus ipsius miserabiliter tabescente atque deficiente, omnemque medicinam prorsus espiciente? Quid, inquam, faceret illi, qui, non dico peccantem aut urentem, sed soventem et ungentem abhorrebat? Hic jam necesse erat ut pla discretio, sanctæque compassio partes suas exerceret; ne forte oviculam moribundam et languidam, pro qua Christus mortuus est, inveteratus ille draco devoraret, qui absorbet fluvium impenitentium, et non iratur, sed habet fiduciam, quod et ipse Jordanis ponitentium influat in os ejus (*Job xl*). Igitur episcopo quidnam sibi in tali articulo faciendum dicendumve foret accipiti mentis trutina pensante, divina subito gratia illustratus, hilari vultu dixit ad eum: « Etia, fortissime miles! poterisne saltem una nocte pro peccatis tuis silentium tenere? » At ille licet esset pronus ad desperationem, neque, sicut dicit Scriptura, laborare, vimque facere perfiditioni suæ nullatenus acquiesceret, audito tamen hoc

A verbo, quasi de gravi somno evigilans, ait: « Si propter unius noctis silentium omnia peccata mea mihi condonantur, faciam quod consulis. » Episcopus vero de Domini pietate fiduciam plena fide concipiens, metuensque, ne forte recidivum passus, omnibus se rursus sceleribus involveret, respondit: « Fac tantummodo quod judico, et sub qualicunque forma pœnitentiæ vel obedientiæ humiliare coram Deo ejusque vicario, firmum habens propositum criminaliter de cætero non peccandi; et ego pro anima tua in die tremendi examinis justitiam Dei respondebo. »

B Fit itaque consensus vere mirabilis, statuitur pactum pene sine exemplo, initur cambitio commercii a sæculis inauditi, ut propter unius noctis silentium multorum annorum crimina, flagitiaque gravissima et innumera relaxarentur, et tamen tanta est virtus obedientiæ, tantaque sublimitas charitatis, ut quod pia mens fratris animam salvare cupientis de Dei sui larga benignitate præsumebat, irritum fieri nullo modo potuerit. Declinante interim ad occasum sidere lucis, noctisque tenebris incumbentibus, ducit ad ecclesiam pœnitentem summus verus pastor, vere dignus nomine et honore pontificis; atque ante ipsius ecclesiæ fores novus de inveterato diaboli milite Christi tirunculus, de fide, de patientia, de perseverantia, de multimoda dæmonum calliditate diligentius instruitur; et quia nisi quis legitime certaverit, non coronabitur (*I Tim. ii*). Super omnia vero commonetur, sæpiusque ei ab episcopo inculcatur et præcipitur, ut quidquid audiat, quidquid videat, quoscumque terrores, quantascunque horripilationes sentiat, ne ullum omnino verbum loquatur, quousque facto mane ipse episcopus cum cruce Dominica veniat, suaque benedictione faminis officium restituat. Dehinc rudis agonothea qualiter in spirituali palestra se exercere debeat sufficienter instructus, lætantibus angelis, frementibus dæmonibus in ecclesiam introducit, factaque oratione ante altare sistitur, rursumque ab episcopo de perseverantiæ constantia admonetur: sicque recedentibus cunctis, januarum quoque repagulis firmissime clausis, in manu Dei relinquitur. Circumseptus ergo timore et horrore nocturno didicit jam mitescere, superbiæ fastum deponere, crudelitatis belluinæ rabiem in mansuetudine commutare, Dei misericordiam, quam ante tumidus despexerat, trementibus labiis invocare; et ut sedivina pietas in hoc periculosi certaminis agone non desereret, suppliciter orare. Vidit hæc peccator ille, qui ab initio peccat, et iratus est, dentibus suis frendit et distabit, de antiqua possessione sua nova pietatis arte se expelli vehementissime indoluit; totamque malignorum spirituum catervam ad calliditatis et deceptionis laqueos tendendos invocavit. Primo igitur conticinii tempore dum pœnitens ille pavido corde pericula omnia metuens, sonum aure captaret, audivit repente quasi ecclesiæ fores reserari, viditque phantasticos institores, re autem vera dæmones in specie quorundam negotiatorum, gratia pretiosarum vestium comendarum sibi familiarium ad se intrare: qui singuli, velut pannos diversi coloris multæque subtilitatis ac magni pretii portantes, eos coram ipso deponere: sicutque quasi compatiendo ei locuti sunt: « Ut quid, domine, sequimini hypocritam illum, qui vos seducere conatur, qui etiam ad hanc vos ineptiam perduxit, ut in mediis tenebris et horrore nocturno inter sepulcra mortuorum, velut amens ac sensu alienatus, sedeat? Aut nunquid non poteritis maturiori post hoc ævo, competentiorique modo, pro peccatis vestris pœnitentiam agere, tantum ut nunc non efficiamini opprobrium et derisio inimicis vestris? Omnes enim propinqui et amici vestri audientes vos subito amentem effectum, lamentantur et plangunt; inimici autem vestri exultatione magna tripudiant, possessionesque vestras

avidissima cupiditate rapere festinant. Quapropter et nos audientes calamitatem vestram venimus ad vos, pannorum quos attulimus, si eos comparare volueritis, pretium, prolongato, quantum placuerit, termino, praestolaturi; et si forte hortata nostro ab amentia resipere, honoremque pristinum recipere dignamini. Cumque vidissent calidissimi et malignissimi spiritus quod verbis eorum nullo modo moveretur, nullumque ab eo possent elicere reponsum, confusi recesserunt, alterius tentationis praestigia post modicum machinaturi.

Circa medium vero noctis, dum miles memoratus de iis quae viderat attentius cogitaret, audivit de longe velut strepitum equitum, cum tumultu properantium atque ad ecclesiam in qua sedebat festinantium. Cumque foribus ipsius ecclesiae appropinquassent, citis saltibus de equis suis desilientes, lucuos vocibus clamare coeperunt, dicentes: « Numquid hic est charissimus socius et consanguineus noster? » Erant autem daemones in specie quorundam propinquorum ipsius, quos peculiari familiaritate dilexerat, quosque flagitiorum et scelerum socios frequentius habuerat. Effractis itaque, ut sibi videbatur, potius quam reseratis januis, ingressi sunt ad eum; et nunc dolentis, nunc indignantis vocibus usi, proprio cum nomine compellabant dicentes: « Heu, heu! amicum propinquorumque dulcissime, quae te necessitas ad hanc lugendam fatuitatem perduxit? Et quis tibi hanc voluntariam, insanamque calamitatem persuadere potuit? Quis crederet virum prudentem et industrium, in agendis rebus strenuum, et militaris disciplinae gnarum, in bellicis conflictibus experientissimum, ad tantam subito amentiam prolabi potuisse, ut propinquorum et amicorum immemor, ipsius quoque honoris sui negligens, se ipsum extremae infelicitati et miseriae subdere, cuncta vero bona sua rapinis et incendiis exponere non cunctetur? Scias namque omnes inimicos tuos, quorum superbiam et audaciam in robore fortitudinis tuae virili constantia retundere solebas, audito quod adversa fortuna dejectus atque humiliatus sis, latari et exsultare, sicut exultant victores capta praeda, dispositisque agminibus tyrannica crudelitate omnia quae tui juris sunt rapere, saepeque ditioni mancipare velle. Hac ergo malitia eorum permoti, venimus hortari te, amice charissime, quatenus abjecta dementia qua involveris, sociisque et commilitonibus tuis quantocius ascitis, adversariis in manu valida occurras, ne si (quod absit!) amicos honorem tuum zelantes spreveris, et exire distuleris, postquam fertiles fundi tui, cunctaque tibi attentata rapinis et incendiis consumpta fuerint, acre nimis hujus te fatuitatis pudere simul et tædere incipiat. Quae enim major dementia esse poterit quam credere, propter unius noctis silentium, peccata tibi dimitti, quod pseudoepiscopus ille de corde suo confinxit, non ad aliquam utilitatem tuam, sed ut strenuitati tuae qualitercunque satisfaciens, placencia tibi loqui videretur! In his omnibus subtilissimae deceptionis cinnationibus poenitens ille divina gratia illustratus, immobilis perseverabat, nec ullum omnino garriatibus dedit responsum, sed inanes, ac sine effectu malitiae suae, neque ipsos praeter ira et furore discerpentes abire permisit. Videntes itaque impietatis ministri, fabricatores mendacii, se in cunctis astutiis suarum argumentis esse frustratos, maximumque peccatorem, de cuius quasi certa perditione sibi applaudebant, mediante virtute obedientiae in puncto, ut ita dicam, temporis ad vitam revocari, livore invidiamque nimium exasperati, crudelitate jam et tormentis rem agere decernunt, quatenus, si fieri posset, qui blanditis non cessaret, saltem terroribus et cruciatibus artus, aliquod qualecunque verbum deprecaret, sicutque pretiosam salutis unguentum, quod in martirio obedientiae pistillo patientiae contundebatur, per impatientiae vitium effunderetur.

Igitur cursa noctis magna jam ex parte transacto, gallicantu tempus imminabat, cum ecce maligni spiritus, non jam in peregrina, sicut antea, sed in propria specie poenitenti illi apparere, deformes et tetri corporibus, truces vultibus, minaces oculis, diramque malitiae virus saeviendo spirantes. Qui etiam undique eum vallantes, terribilibus vocibus increpabant dicentes: « O miles damnate, criminum fax, scelerum sentina, flagitiorum charybdis, quae est ista vana spes tua, qua seduceris? Numquid aliud de caetero esse poteris, quam unus ex nobis, qui horrendis criminibus et sceleribus ipso etiam daemones viciisti? O quam stulta, quam vana, quam fatua est haec cogitatio tua, ut pro unius noctis silentio consortium nostrum evadere, magistri quoque nostri jugum de collo tuo excutere te posse praesumas, cujus jam caractere ad militandum regno mortis signatus es! Ne ergo contemptus nostri poenas condignas solvas, neque sentias iratos, quos placatos habere poteris, si volueris, exi celeriter hinc, atque, favore nostro florentis juventutis tuae vigorem in cunctis oblectationibus dulcis mundi beneficiato, de adversariis quoque tuis adjutorio nostro devictis et confusione operis gloriosissimum triumphum reporta. » Haec quidem illi. Caeterum fortis athleta Dei, qui paulo ante adeo pusillanimitas ad patientiam fuerat, merito fidei et obedientiae fundatus jam supra firmissimam petram, id est Christum, sicut fallendo blandiente, sic terrendo increpantes despiciens, propositumque silentium viriliter servans, in tantam daemones insaniam provocavit, ut versi in ferream irruerent irruerent in eum, plagaeque accerrimis lacerantes, licet livore vulnerum saucium, illasse tamen conscientiae testimonio gloriantem reliquerunt. Superato itaque timore nocturno primae tentationis, a sagitta quoque volante in die, id est prosperitate secundae victoriae acuto divinae gratiae protectus, tertia nihilominus vice a negotio perambulante in tenebris diabolicae saevitiae thorace patientiae communivis, quod illi restabat, nisi daemonium meridianum, quod tanto acrius insurgit in splendore bonorum operum, quanto per extollentiam cordis jactantiamque virtutum facilius se posse supplantare praesumit? Jam rutilantes auro radios spargebat, et homo peccator, sed poenitens, tot triumphis subactae diabolicae nequitiis clarus exsultabat in gratia Dei, poenitusque in alterum virum mutatus, cum magno desiderio suscipienda legitime poenitentiae praestolabatur adventum episcopi, qui se orto diluculo venturum esse promiserat. *Verè haec est mutatio dexteræ Excelsi (Psal. LXXVI), verè beatus homo, quem tu eruderis, Domine, et de lege tua docueris eum, ut mitigei ei a diebus malis, quando sodietur peccatori fovea (Psal. XCIII), aeternae perditionis, et barathrum nunquam finiendae confusionis. Quis accusabit adversus electos tuos, Domine? (Rom. VIII.) Te, Domine, aperiente, quis est qui claudat? te, Domine, quatruiduanum Lazarum lethali terentem horrore vitiorum, et insuper malae veterataeque consuetudinis lapide pressum, in virtute vocis tuae foras evocante (Joan. XI), quis est, qui dicere audeat: Cur ita facis? Tibi, Domine, super peccatorum, qui tanquam jumenta computruerunt in stercore suo, justificatione laus, honor, potestas et imperium in saecula saeculorum!*

Lividissimus autem ille Leviathan serpentis antiqui oculus, qui de sublimi merito superbiae cecidit, et tamen omne sublime per desiderium gloriae videt (Job XII), ideoque omni ad sublimitatem, quam ipse perdidit, ascendenti invidet, considerans poenitentem illum de victoria sua in gratia Dei exsultantem, longe alia via, multoque periculosiore quam antea, instabilis homicida tentare aggreditur. Scians namque in proximo venturum esse episcopum, convocatis tartareis ministris suis fraudulentissimam commentatur scenam; ipsoque lupus rapax puniendae temeritate pastoris habitum induit, crudelissimus

tyrannus infausto prodigio pontificis personam assumit, tenebrarumque ministros falsa luce perlucos, velut ministros justitiæ subornat. Proceedit subito ridiculum plasma, progreditur falsus et fallere moliens antistes splendidissima stola decoratus, facie lætus, habitu incessuque quasi reverendus, ut nihil minus quam diabolus putaretur; subsequuntur satellites falsitatis, vestibus et ipsi candidis fallaciter adornati, tanquam sacerdotes, et levitæ cæterique inferiorum graduum clerici, portantes singuli vel utensilia Ecclesiæ, alii vasa sacra altaris, alii indumenta sancti sacrificii, quidam vero velut libros divini officii impuris manibus ferentes. Sic ergo versipellis et tortuosus draco transfiguratus in angelum hucis, cum comitatu impietatis pietatē simulante accedens ad hominē peccatorem, sed gratia Dei ad poenitentiam roboratum, sereno ore lethale deceptionis virus evomuit, dicens ad eum: « O serve Dei, magna est patientia tua, invicta est fides tua, quia et propositam tibi obedientiam illasam servasti, et seductores spiritus in omni malignitate atque fallacia sua ad nihilum redelegisti. Noveris enim, nequissima eorum molimina nos nequaquam latere, quibus tota hac nocte multiplici fraude patientiam tuam frangere, fidem cassare, obedientiam pessumdare conati sunt; cum tamen protegente te Domino, effectu malitiæ suæ privati sint. » Adjungunt se pestilenti huic adulatori cæteri nequam spiritus, qui in specie presbyterorum et diaconorum, stiorumque clericorum astabant; miris laudibus victoriam ejus efferentes: et alii quidem, quod speciem sibi oblatam nec saltem respicere, notem tangere dignatus sit; alii vero, quod propinquos et amicos, possessiones, et omnia quæ mundi sunt, timori Dei postposuerit, magnificabant; omnes autem in commune, quod atrocissima verbera patientissime tulerit, prædicabant, eumque martyrum collegam fore asseverabant. Deinde suam illi, non pontifex, sed deli artifex: « Eia, inquit, frater, bonam certamen certasti, cursum consummasti, obedientiam sicut bonus athleta servasti, nunc superest ut quia aurora illuxit, accepta licentia loquaris, et qualiter de illis erroneis spiritibus triumphaveris, nobis hoc a te audire cupientibus per ordinem pandas. » Interim gratiæ Dei alumnis cujus oculos et aures talibus phantasiis ludificabat Satanæ, graviter in cogitationibus suis turbabatur, quoniam iidem seductorii spiritus, qui foris visibilibus specie ei illudabant intus invisibiliter ad credendum fallaciis suis viperis suggestionibus ipsum illiciebant. Sed quæ misericordissima Dei pietas servare decreverat, quomodo ei malignissimi insidiatores nocere poterant? Ideo namque antiquus hostis mille modis miseris mortales tentare non cessat, quia quis sit electus, non nisi per dejectionem et confusionem suam intelligit. Cum ergo, sicut diximus, multum turbatus utrum loqui deberet, necne, dubius et anxius animo volveret, secretissima subito Dei gratia inspirante recordatus est dixisse episcopum cum cruce Dominica se esse venturum. Curiosus vero perlustrans oculis concta illa, quæ quasi sacra insignia sceleratis manibus indignissimè bajuli ferebant, signum salutare inter ea non esse sagaciter deprehendit, quia licet cætera omnia fallendo et mentiendo simulare possit Satanæ, signum tamen admirabile, per quod devictus, et ad nihilum redactus est, effigiare penitus non valet. Territus ergo vehementer, jamque erumpere vocem intra fauces castigans, intellexit omnem illam candidatorum turbam ministros esse tenebrarum, atque ad deceptionem sui falsæ illius religionis anxiosse apparatus. Ubi vero ille quondam lucifer, nunc solum noctifer, cæterique apostatici spiritus, videntur cuncta fallaciarum suarum argumenta cassari, acque ab homine peccatore, sed poenite, in omnibus versutis suis valet penam menstruantis

A despici et projici, tanquam si ipsius summæ divinitatis in vase fragili virtutem operantis præsentia percellerentur, territi, sicut fumus evanuerunt, nec ultra ausi sunt nequissimis dolis vellicare eum, quem sub umbra alarum gratiæ Dei protectum, viderunt insidiarum suarum laqueis teneri non posse. Hostibus igitur totius boni cum principe suo devictis atque confusis, secundum pollicitationem suam cum cruce Dominica advenit episcopus, sacri cleri non fictitia, sed vera et germana religione insigniti, vallatus frequentia. Cumque facta oratione reclusum suum salutasset, et ut loqueretur in nomine Domini imperasset, ille nocturna adhuc pericula metuens, vix ut in verba linguam laxaret, suaderi poterat: quippe qui multimodis dæmonum insidias expertus, academicorum more de omnibus dubitandum putaret, seque inter verum et falsum discernere posse diffideret. Tandem viso signo sanctæ crucis, quod solum dæmones contremiscere et fugere non ignorabat, inclinatus reverenter capite adoravit, requisitusque ab episcopo, utrumnam brevem quidem, sed salutarem poenitentiam sibi injunctam servasset, vel si aliquid amplius satisfactionis superaddere posset, respondit: « Ego Pater, ut obedientiam servarem, immensos agones, et periculosa valde certamina brevis temporis spatio desudata percucurri: ideoque gratias ago Salvatore nostro Deo, qui mihi misero licet et indigno, quam pertinax hucusque salutis meæ inimicus existerim, vel quam crudelis tyranni pernicioso satellitio meipsum vecors manciparim, in hac nocte demonstrare dignatus est. »

Ad hæc verba cunctis qui aderant attonitis, et rem gestam scire desiderantibus, præcipiente episcopo, ut quid vidisset, vel audisset, absque cunctatione ediceret, tragediam diabolicæ versutiæ mirantibus universis recitavit, et insuper tyrannicæ crudelitatis indices plagas, quarum livore dorsum cæteraque membra ejus intumuerant, ostendit. Cumque gratias in commune Domino Jesu Christo super inenarrabili dono pietatis ejus referrent, episcopus grata hilaritate subridens dixit ad eum: « Quid ergo, frater, tibi videtur? Nunquid sola hac poenitentia contentus vis esse, an adhuc legitimam poenitentiam secundum ecclesiasticas sanctiones consentis subire? Ille vero pristinae infirmitatis suæ penitus oblitus, et ad tolerantiam gravissimorum quorumlibet laborum per sancti Spiritus gratiam roboratus, respondit: « Domine Pater, quidquid jusserit paternitas tua libens et devotus implebo, tantum ut malignorum spirituum consortium effugere valeam, quorum quam sit detestanda et amara societas, sicut horrendum est experiri, utinam sie miseri mortales præscire et præcavere valerent! Quapropter solemnes carinas, extensa jejunia, votivas peregrinationes, et si qua sunt alia, quæ legitime poenitentiae congruunt, subire paratus sum: quoniam absque amaritudine poenitentiae peccatores ad vitam redire non posse, per gratiam Dei certus effectus sum. Sed quis digne effari queat quanto episcopus gesserit gaudio, quantas universi qui aderant, omnesque cognati et amici ejus sanum sapientes, Deo gratias reddiderint, cum ab ore peccatoris ante unius noctis spatium superbissimum et obstinatissimum, omnemque prorsus poenitentiam respicientis, tam sancta, tam humilia, tamque devota verba resonarent. Super omnia vero admirabilis et honorum memoria digna conjux ipsius speciali tripudians gaudio, benedicebat Dominum, quoniam virum suum, cui carnali copula jungebatur, ad spirituales et castissimas Agni immaculati nuptias labore atque industria sua per sanctæ orationis ac piæ exhortationis assiduitatem atraxerat. Ecce quam dulces, quam suaves quamque salubres pietatis fructus sanctæ discretionis virtus protulit; et a regione quam amaros, quam perniciosos, quamque mortiferos perditionis fructus misere in-

discretionis vitium fecit, quando supra memoratus sacerdos, qui ad sanandum ægrotum susceperat, virtutum discretionis ignorans, et quam benignum compatientemque infirmæ conscientiæ se exhibere debuisset, non intelligens, sibi quidem mortem temporalem ascivit; illi vero, quem ad vitam revocare debuerat, æternæ mortis pondus duplicavit. Hic vero beatus episcopus, quoniam virtute discretionis magnifice pollebat, cum omnia pietatis argumenta illi defecisse viderentur, per sagacitatem piæ discretionis aliquid invenit, unde superbum salubriter prosterneret, et humiliatum ad vitam resurgere faceret.

CAPUT XIII.

Quantum periculum sit, quacunque hora confiteri volentem differre.

Omne datum optimum, et omne donum perfectum, desursum esse, et a Patre luminum descendere, Jacobus testatur apostolus (Jac. i), stultam videlicet philosophiam illorum redarguens qui lumen boni operis, vivacitatem intellectus libero assignantes arbitrio, suam conantur statuere justitiam, ideoque justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x). Quis enim pensare sufficiat quantis casibus, quantisque calamitatibus, non solum humanæ carnis, sed etiam humanæ mentis infirmitas pateat, si vel ad momentum a gratia deseratur; quandoquidem nec quid oremus, secundum quod oportet, nesciamus, si non spiritus infirmitatem nostram adjuvet (Rom. viii)? Unde, quæso, patienter feras, lector, si adhuc de sacramento confessionis per necessarium, ut reor, exemplum breviter perstrinxero: in quo evidentissime clarebit quam lamentabili ruinæ cæcitas humanæ mentis, quæ per liberum arbitrium corrupta est, obnoxia sit; et rursus, quam potens, quam efficax sit gratia ad salvandum quod perierat, quæ utique ab ipsa etiam ruina servare poterat, si non secundum egregiam Ambrosii sententiam necessarium fuisset Adæ peccatum, quod Christi morte deletum est, ut proinde nobilis ad imaginem Dei creata natura quid per se, vel quid per gratiam sit agnoscens, miserationum Domini in æternum non obliviscatur. In uno ex monasteriis ordinis Præmonstratensis, quidam de fratribus aliquando infirmarii officium sortitus est: qui secundum ea quæ in facie sunt, competentis religionis et honestæ conversationis esse videbatur. Sed heu! pondus et pondus, quod utrumque est abominabile coram Deo (Prov. xx), deprehensus est appendere in statera dolosa, quoniam foris per hypocrisin sobrium, parcimoniamque amatorem se esse simulabat; intus vero in secreto suo gulæ et voracitati laxans habenas, obsonium, quod forte lautius infirmis præparasset, cibosque delicatioris fidei ejus ob necessitatem infirmorum creditos, non veritus iudicium Dei, sceleratissime insumebat. Contigit vero ut cum huic nequissimo vitio puniendi temeritate aliquandiu subjacuisset, nescio quo iudicio compunctus ad horam, confiteri deliberaret. Itaque in sacra Vigilia Pentecostes circa horam nonam, eum jam abbas ejusdem loci ad celebrandum officium ipsius diei sacris vestibus ornandus esset, accedens ad eum, signum confessionis, sicut moris est confiteri volentibus, fecit. Abbas autem putans eum de quotidianis negligentis aliquid habere dicere, renuit; significans ut competentiorum potius horam ad constituendum quæreret; se ad celebranda sacrosancta mysteria incontinenti esse processurum. Repulsus ergo abiit tristis, eo quod scelus omni confusione et ignominia plenum dicturus, effectum confessionis habere non meruisset; timebatque, ne forte igniculus ille timoris Dei, qui ad præsens in eo accensus fuerat, hac dilatione tepesceret; nec se post modicum talem inveniret, ut confusionem quæ gloriam adducit sufferre valeret,

sed magis confusionem quæ peccatum operatur incidere (*Eccli. iv*).

Tali ergo mœrore affectum, atque ad desperationem proclivem fratrem illum hostes humani generis maligni spiritus considerantes, velut latrones super pupillum irruere; miseram animam, quæ se præter rationem, contra ordinem, contra omnem juris et honestatis pulchritudinem indecenti carnis suæ voluptate sedaverat, selle obdurationis, absinthioque desperationis potantes, et insuper in suimetipsis jugulum hominem jam mente captum violentissima suasionem impellentes. Denique ab hora qua repulsam passus est usque ad vesperam, factione dæmonum variis et perniciosis cogitationibus fluctuans, factus est insipiens, et elongatus a sapientia Dei, quæ dicit: *Ego sapientia habito in consilio, et eruditus intersum cogitationibus (Prov. viii)*. Judam proditorem, qui cælo terræque perosus inter utrumque periit, infelicissima dementia statuit imitari. Jam sacratissimæ solemnitatis vespertina synaxis a fratribus agebatur, et ille quasi pro infirmantium solatio remoraretur, stationem suam deserens cœui fratrum se subtraxit, non intelligens, miser, tanto se malignorum spirituum insidiis facilius decipi posse, quanto se a congregatione justorum Deum laudantium magis elongare præsumebat. Quid plura? Victus tandem tædio et desperatione, ipsius quoque vitæ suæ odium incurrens, inuit stultus pactum cum morte, et fedus cum inferno pepigit, atque in ipsa sancta nocte Pentecostes cultrum gutturi, cujus voluptati dedecoroso lenocinio satisfecerat, immergens, eundem in sceleratissima interfectione sui inventorem habuit, cujus instinctu cyclopeam voracitatem sectari non timuit. Tum vero apostatæ spiritus nequissimo tripudiantis gaudio, quo specialius et profusius exultare solent, si quando aliquem de numero religiosorum supplantare potuerint, ignorantesque præsumptionem suam divina censura celerius esse reprimendam, tanquam jam plena victoria potiti, consilium iniere, quatenus sic seminecem de medio tollebant absentarent, ne forte antequam penitus exspiraret, inventus a fratribus, quacunque pietatis arte ad confessionis et penitentis subsidium revocaretur, sicque prædam nefariam tartarei principes amitterent. Cæterum, cum neque in vespere, neque in sacris vigiliis frater ille in ordine suo in choro appareret, recordatus abbas signi confessionis quod fecerat, et repulsæ quam sustinuerat, totus intremuit, et quasi jam præsentente sibi spiritu suo, ne forte heret quod factum esse nesciebat, gravissima cordis contusione coepit vereri. Velociter ergo quibusdam fratribus acitis ad inquirendum eum pavidus et anxius mittit, sibi a justo iudice Deo imputandum fore reputans, quicquid adversi pertulisset is, quem confiteri volentem, licet evidenti necessitate, minus tamen discrete repellere præsumpsisset. Quæsitus itaque in infirmatorio cæterisque locis, in quibus inveniri posse sperabatur, minime repertus est; sed tandem curiosius iis qui missi fuerant, etiam obstruos quoslibet angulos perscrutantibus, in necessariis infirmorum culter horrendi sceleris minister cruore infectus, pavimento quoque multo sanguine rubens, tristem eventum recenter admissi homicidii indubiis declarare indicis.

Quo viso expavere et expalluere fratres ad inquirendum destinati, atque illius qui ab initio homicida est, crudelem malitiam adversus fratrem pusillanimum prævaluisse ingomuerunt. Sed cum quidam de cadavere, ut putabant, extincto factum fuisset, abditæ et obscuræ quæque loca perustrando diligentius explorarent, nec ullam omnino vestigium viventis vel defuncti reperire valerent, majori stupore perculti sunt: celeriusque regressi, lamentabile fratris exitii eventum abbati et fratribus pandere maturarunt. Oritur mox mœror et

luctus omnium, vox una fratris ruinam pio compassionis affectu plangentium, sed is præ cæteris impatientius luget, qui pastoris nomen et officium tenens, miserabili oviculæ perditionis occasionem dedisse notabatur. Illuxit interea festiva devotione colendus dies Pentecostes, et fratres ob tanti diei reverentiam missarum solemnia devotissime celebrantes, omnipotentis Dei clementiam suppliciter postulabant, quatenus solita pietate quidnam de fratre illo factum fuisset, ipsis manifestare dignaretur. Verum divinæ clementiæ bonitas, quæ incomparabiliter et merita supplicum excedit et vota, minime contenta id solum concedere, quod petebatur, largiori dono gratiæ suæ demonstrare voluit quam dignanter ruinæ peccatoris illius manum misericordiæ suæ suppressit, ne is qui pro culpa sua castigari meruerat, diabolicæ malitiæ præsumptione collideretur. Non enim passa est irrefragabilis censura misericordis æquitatis Dei, iudicium siue misericordiâ recipere illum, qui iudicium metuens, sub alas misericordiæ per confessionis et penitentiæ adminiculum confugere desiderarat, licet hoc negligentia prelati sui consequi minime potuisset, sed neque sacratissimum diem, quo Spiritus sanctus corda primitivæ Ecclesiæ suæ, ad illuminandas omnes gentes copiose illustravit, adversæ partis mortifera victoria foedari sustinuit. Ecce namque dum sacra mysteria celebrarentur, quidam de fratribus seorsum stans sub turre quæ campana sustentabat, sursum forte respexit, viditque hominem illum sui ipsius infelicitate vere miserum, sed plane magnifica Dei gratia beatum, super murum quemdam præruptum pronum jacere, ita ut a renibus et deorsum de muro pendens, incontinenti casurus esse videretur. Attonitus is qui viderat, ciet cæteros, curiosiusque considerantis ipsam esse deprehendunt, quem fraudibus inimici circumventum corpore et anima periisse reputabant. Rati vero cadaver extinctum se solummodo reperturus, allatis scalis ascenderunt, sed miseratione illius qui neminem prædestinatorum suorum perire patitur, spirantem adhuc hominem invenerunt.

Quod postquam clamore misto gaudio ab iis qui ascenderant cæteris innotuit, exsultantibus omnibus, præcipue tamen abbate, qui se flens et ejulans mortis illius esse reum clamitabat : Gloria tibi, Christe Deus, gloria tibi, Spiritus sancte Deus, a cunctis ingeminatur. Dehinc præcipiente abbate summa cum cautela diligentiaque depositus, in infirmatorium delatus est, cunctisque in gutture ipsius horrendi vulneris hiatum cernentibus et mirantibus præ gaudio quonammodo sic salutis integritate mutilatus vivere posset, in lectulo collocatus est. Cumque paululum conquievisset, accedentes fratres aperturam hiantis enormiter gutturis manibus compressere, ne flatus vitalis contrario meatu erumperet, tentantes, si vel hoc modo qualitercunque verba edere posset. Sed misericors Deus, ei quem de tyrannica hostis antiqui malitia potenter eripuerat, faminis quoque officium ad laudem gloriæ suæ, contra vim deficientis naturæ confessionis gratiam concedere dignatus est. Quod ubi pia explorantium fratrum curiositas advertit, contra omnem legem mortalis naturæ etiam fratrem illum sanitati restitui, mox secedentibus cunctis abbas confessionem incaute dilatam, vere magno munere Dei stupendo miraculo tandem recepit, contenti quoque penitentiam congruam injunxit. Ut vero plenum et absolutum esset donum, quod Spiritus sanctus, qui pietas Dei dicitur, excellentissimo solemnitate suæ die prærogare dignatus est, tanto propensius et devotius puritatem sanctæ conversationis postmodum æmulatus est, quanto in semetipso certius expertus fuerat. Leviathan serpentis antiqui virulentis patere morsibus eos, qui schemate religionis insigniti, conscientias suas latebrosas sceleribus maculare non

verentur. Sicut igitur, testante Apostolo : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv)*; ita procul dubio quæcumque magna Dei in sancta Ecclesia ipsius facta sunt, ad nostram eruditionem facta sunt : et propterea quicumque curam animarum gratia Dei sortiti sunt, caveant, ne quavis occasione seu necessitate confiteri volentem, sibi duntaxat commissum, sine gravi pondere discretionis differre præsumant, ne contrarii sint Apostolo dicenti : *Spiritum nolite extinguere (I Thess. v)*; et ne forte is qui nunc ad vitam revocari poterat, ipsa repulsione sua in aversionem cordis vadens, post modicum ad vitam redire contemnat.

CAPUT XIV.

De periculo discordiæ.

Cum Dominus in Evangelio dicat : *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v)*; itemque Apostolus valubriter admonet, dicens : *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv)*; dolendum valde est quosdam etiam de numero religiosorum negligentius iræ frena laxare, et usque ad contentionis discordiæque sæcem interdum prorumpere : qui, dum foris invicti esse cupiunt, intus graviter feriuntur, dumque foris parva et vilia defendunt, intus magna et pretiosa perdunt, quia, dum rem temporalem tenere diligunt, pro ea, si auferatur, plus quam expedit irascendo, veræ dilectionis incomparabilem thesaurum amittunt. Ut ergo quisquis religiosam vitam sectetur, templum Dei se esse meminere, dominumque majestatis habitantem in se iracundiæ seu discordiæ passione offendere pertimescat, qualiter sacerdos quidam religiosus, dum pacem, quam cæli Rege in terris nato cæli cives terrigenis annuntiaverunt (*Luc. ii*), in proximo suo violare non timuit, admirandam quamdam gratiam specialiter a Domino sibi collatam perdidit, ad cautelam torpentium describere non pigritabor. Hic ergo laudabilis vitæ presbyter ignaviæ nequaquam marcens otio, sollicitè satagebat, quatenus conversationis suæ qualitas ab excellentia gradus sui non discreparet, tumque præcipue in oblatione hostiæ salutaris, in qua Filius immolatur Patri, ut tollat peccata mundi, per sacrificium cordis contriti et spiritus humiliati semetipsum in præsentia summæ divinitatis mactare curavit. Habebat vero parochianum quemdam, qui licet secularis vitæ negotiis implicatus esset, fidei tamen integritate devotionisque sinceritate pastoris sui meritis fortassis impar non erat. Ejus namque doctrina et exemplo religiose institutus, ecclesiæ limina sine cessatione terebat, missarum celebrationi sedulus observator intererat, sanctarumque precum instantia cælos pulsans, in simplicitate cordis sui tempore divini sacrificii cum Domino loquebatur. Volens autem Dominus utrorumque meritum ad laudem et gloriam nominis sui manifestare, laici illius tam spirituales quam corporales aperuit oculos, cepitque infra sacri mysterii actionem Domini nostrum Jesum Christum beatis oculis videre super altare stantem juxta calicem sanctum, qui amborum conscientias mira suavitate præsentis suæ misericorditer perungebat. Consecratione vero divinorum sacramentorum rite peracta, cum pacis osculum in populum esset diffundendum, ei sacerdos juxta morem quorundam sacram hostiam primitus oscularetur, in ipsa hora pius Dominus accedens, eidem ministro suo pacis osculum dignantissime porrigebat. O quanta est benignitas Redemptoris nostri ! o quantum de Deo suo quorundam pia et devota simplicitas meretur, ut ineffabilem illam æternæ visionis Dei dulcedinem, quæ generaliter omnibus electis in finem servatur, ipsi quodammodo in hac mortali vita præhibere videantur ! Is ergo qui ad tam divinæ contemplationis reverendum arcanum admissus fuerat, juxta præ-

phetam, secretum suum sibi retinuit : et cum frequenter speciosum forma præ filiis hominum videret, nihil tamen presbytero indicare voluit, ne aut ipse vanitatis notaretur, si tantum Dei mysterium facile sine magno pondere rationis propalaret, aut ille cui tanta gratia a Domino collata erat, per elationis vitium eadem se gratia privaret.

Accidit interea ut hortum præfati sacerdotis diversis herbis et oleibus virentem, cultorique suo ipsa vivacitate germinis quodammodo aridentem, pauperis cujusdam porcellus furtivis irruptionibus intrare consuesceret, et quia in domo domini sui, ob rei famularis penuriam, unde ventriculum suum replere posset, non inveniebat, aliunde hoc mendicare compellebatur. Itaque sacerdos ægerrime ferens hortum suum vastari, cum frequenter pauperem illum admonisset, quatenus porcum suum domi teneret, ipsumque porcum teneras olerum plantas suffudientem cum injuria verberum extra septa horti sæpius expulisset, nec tamen quidquam proficeret, ad extremum dolore stimulatus eundem porcum occidit. Verum pauper ille animalis sui interitum cognoscens, adminiculum substantiæ suæ æ magna ex parte perdidisse ingemuit, volensque agere cum presbytero, quatenus damnum sibi illatum secundum leges restitueret, illo e contra horti sui jacturam exaggerante, quoniam pauper ubique jacet, cum detrimento causæ suæ despectus et repulsus est. Itaque sacerdos irconciliatus manens pauperi fratri suo, ad immolandum veræ reconciliationis hostiam temerarius accessit; sed Dominus Jesus, qui factus est nobis a Deo Patre justitia, redemptio, et reconciliatio (*I Cor. 1*), discordiæ peste maculato præsentiam suam exhibere dignatus non est. Ecce namque homo Dei, cujus supra meminimus, infra sacri canonis actionem stans, et devotissime orans, illum in quem desiderant angeli præspicere (*I Petr. 1*), more solito se visurum sperabat, sed frustratus a spe sua vehementer turbatus est, considerans sacerdotem gratia sibi collata prorsus nudatum, et quasi nubilo quodam divinæ indignationis offuscatum. Quod ergo verecunda humilitate sola testante conscientia aliquandiu celaverat, causa exigente silentio premere noluit; sed assumpto seorsum presbytero, qualem et quantum gratiam perdidisset, secretius suggestit, monens et obsecrans, ut si in peccatum aliquod lapsus esset, per confessionis et poenitentiae remedium diluere illud quantoocius festinaret, si forte gratiam amissam larga Redemptoris nostri benignitate recipere mereretur. Consternatus animo sacerdos, nullius quidem criminalis delicti sibi conscium se esse, sed nec in his quæ quotidianis excessibus evenire possunt, conscientiam se plus solito remordere, respondit, excepto duntaxat, quod hortum suum pessumdari non sufferens, pauperis illius porcum occidisset, eique per satisfactionis humilitatem necdum reconciliatus fuisset. Intellexerunt ergo utriusque pauperum susceptorem Dominum injuriam pauperis sui tanto severiore quanto occultiore vindicta punisse; festinavitque sacerdos pusillo Domini per condignam illati damni recompensationem satisfacere. Sed utrum sublimem illam gratiam, quam perdidit, recuperaverit, necne, non constat nobis, quoniam servus Dei, qui eandem cum illo gratiam, vel fortassis præ illo, participabat, censorio semetipsum castigabat silentio, ne mysteria Dei passim sine certæ necessitatis articulo revelare præsumeret. Cæterum quoniam duritia cordis humani difficulter ad custodiam sui excitatur, adhuc etiam ipsius inimici testimonio, quam sit periculosum discordiæ vitium comprobabimus, qui licet invitus et coactus veritatem prodatur, tamen quandoque talia verba depromere videtur, qui fidelibus commonitoria esse noseuntur.

In monasterio quodam sanctimonialium præpositus ejusdem loci tractabat aliquando cum sorori-

bus, quamdam possessionem ipsius coenobii vendere volens, et sicut fieri solet ex studiis partium suam sententiam tanquam saniori consilio subnixam defendentium, gravis inter ipsum et sorores discordia exorta est. Verum præposito dicente sibi creditam esse dispensationem, totumque negotium auctoritate prælationis suæ ad arbitrium voluntatis suæ cogente, sorores, quæ contrario nitebantur, graviter scandalizate recesserunt. Erat autem femina quædam laica in eodem monasterio, quæ ab immundo spiritu vexabatur, pro ejus liberatione quotidiana precum instantia sorores in commune laborabant; et ut pestiferum spiritum validius urgere possent, Dominicis eam sacramentis frequentius participare faciebant. Postero itaque die præpositus parvipendens scandalum sororum, turbatus ipse cum gravius turbatis eisdem sororibus, ut pacificam hostiam immolaret, ingressus est ad altare Dei, peractaque ex more divinorum munerum consecratione, etiam patientem illam causa percipiendæ eucharistiæ sibi præsentari fecit. Tum vero spiritus nequam mirum in modum recalcitrans, truculentas et horrosas cepit edere voces, ipsumque præpositum amarissima invectione redarguens, dixit: « O miserime et infelicissime hominum, quid facis? Lethale virus rancoris et discordiæ toto pectore spirans, insuper etiam gravis scandali pusillorum Domini coram oculis summæ majestatis reus, ad consecrandam, tractandam, et manducandam carnem Altissimi imprudenter simul et irreverenter irrumpis? Noveris pro certo quia consultius fecisses, si domum Dei hodie non intrasses, quam tantæ præsumptionis cauterio conscientiam tuam ustulasses. » Cumque exorcismis et orationibus multum cogere tur quatenus divinis sacramentis reverentiam exhibens cederet, quoadusque mulier quam torquebat communicasset, per multas difficultates vix cogi poterat, ut de manibus illius qui dissensionis et contentionis vitio sordebat, eucharistiæ gratiam eam sumere permitteret.

Hinc colligimus negligentia nostra hostibus nostris contra nos vires accrescere; et quia quanto quis ad peccandum proclivior fuerit, tanto principis tenebrarum dirissimum jugum difficilium evadere possit. Quanta vero diligentia discordiæ vitium fugiendum sit, quamque festinanter ad pacis concordiaque vinculum redeundum sit, etiam magnus ille Joannes, qui Eleemosynarius dicitur, satis ostendit: qui propter incomparabilem largitatem et compassionem, quam circa egenos habebat, græco vocabulo Eleimon, id est *Misericors*, appellatus est. Hic beatus pontifex, cum esset Alexandriae magnæ civitatis patriarcha, Niceta ejusdem urbis patritius adulterinas quasdam leges in foro rerum venalium proponere volebat: quæ exactionem magis et avaritiam quam justorum legum moderamina redolereat. Sed liberalis patriarcha hoc in gravamen pauperum, qui pascua sunt divitum, fieri prospiciens, magnanimiter resistebat, sicque factum est ut gravissima dissensionem turbati, discordes ab invicem discederent. At vero mitis pastor, qui a summo Pastore Domino Jesu Christo didicerat mansuetus esse et humilis corde, licet potuisset conscientiam suam potioris causæ testimonio tueri, scandalumque illius, qui avaritiæ æstibus inflammatus irrationabiliter movebatur, parvipendere, tamen propter timorem Dei, cum sol jam festinaret occumbere, per religiosos clericos mandavit patritio dignum memoria verbum, dicens: « Domine Patritie, sol ad occasum est. » Ad quod verbum compunctus Patritius, cum festinatione surrexit, currensque tenuit pedes honorandi patriarchæ. Sicque verus imitator mansuetudinis Christi, dum se ad humilitatis celsitudinem inclinare studuit, in corde proximi superbæ discordiæ fomitem extinxit.

CAPUT XV.

De laude patientiæ.

Sed, o mihi suavem locum, in quo pro similitudine exempli congruenter valde memoria fiat admirandæ patientiæ cujusdam fratris, qui cum eo qui oderat pacem, pacificus esse, et secundum Domini præceptum, etiam pro inimico orare satagens, miserante Domino inveterati livoris virulentas radices de corde fratris extirpavit; et quem diu patienter sustinuerat violentissimum persecutorem, devotissimum recipere meruit obsecundatorem. Igitur in monasterio quodam Cisterciensis Ordinis contigit aliquando inter duos quosdam fratres dissensionis et odii seminaria, causa simultatis cujusdam, pullulare. Verum unum eorum in malitia discordiæ perseverante, alter per gratiam Dei cito respiciens, quod male in se pullulare cognovit, rastro compunctionis eradicare quantocius festinavit. Quantoque malevolus ille clanculis seu apertis insectationibus, irrisionibus detractionibusve fratris animum ad amaritudinem perducere nitebatur, tanto iste in humilitate timoris Dei semetipsum submitbens, livoris et impatientiæ stimulos, quos in corde ipsius adversarius exacuere tentabat, confitendo, flendo et orando vigilanter retundebat. Verum, quid non mortalia pectora cogis, livoris et invidiæ execrabilis tabes? Quod enim patiens iste et humilis frater conscientiæ suæ præstabat, dando locum iræ, percutientique se in maxillam, secundum Evangelicum præceptum præbendo alteram, hoc totum perversus et tumidus ille sinistre interpretando superbiæ contemptuique suo deputabat, quantoque is efferos animos patientia sua linire tentabat, tanto ille malitiæ suæ furis agitatus ad persequendum innocentem misero livore magis ac magis accendebatur. Hinc factum est, ut versus in amaritudinem vitii alienæ, sanctum profanare, jus proscribere, fas nefasque confundere non vereretur, dum modo illum, quem scelestissimo odio persequebatur, tranquillitatem turbare, gratiam obnubilare famamque fuscare potuisset. Cernens namque invictum robur mentis collectatoris sui de cunctis nequitæ suæ adinventioibus sublimiter triumphare, fortique patientiæ pede malitiæ suæ collum calcare, acriori sæviens invidia abbatem suum lupus sævissimus ovem mentitus adiit, detestandi cujusdam criminis, quod nequiter concinnaverat, fratrem suum nequius insinulans, ut quem decus innocentie gloriosum reddebat, pessimi mendacii fermento corrupta fama, si fieri posset, humiliaret. Ubi vero frater falso accusatus in causam vocatus est, sciens scriptum quia *crudelis est, qui famam negligit*, se hujus criminis sibi conscius non esse ingenue protestatus est, seque ad comprobandam innocentiam suam examen quodcumque placuisset, spontanea voluntate subiturum. Quia tamen sensum cordis humani non solum ad faciendum, sed etiam ad suspicandum de altero male ab adolescentia pronum noverat, verbum semel emissum occasionein scandali de se infirmis dedisse, graviter doluit, et qui secure cum Apostolo dicere poterat: *Gloria nostra hæc est: testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. 1)*, malitiam dei vanis suspitionibus se exagitare, patienter ferre nequibat. Cæterum cautus sequi consilium Apostoli dicentis: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum (Rom. 12)*, timens etiam ne forte continuus dolor impatientiæ stimulis nutritus in odium adversarii verteretur, totam vim grassantis in se doloris ad negotium transtulit pietatis, assiduis orationibus et fletibus, tam pro se, quam pro æmulo suo, Domini misericordiam, beatissimæque Dei genitricis pietatem exorans, quatenus divina gratia et se in charitate confirmaret, et in æmulo suo magnitudinem malitiæ comprimeret, et ad tollendum scandali fomitem vincione dulcedinis suæ compungeret.

Nec frustra laboravit in gemitu suo, neque pu-

PATROL. CLXXXV.

A pillæ oculorum ejus otiosæ pietatis aquis fluebant: sed qui consolator humiles, tribulatorum susceptor Dominus exaudivit vocem ejus, impletumque est in eo quod sapientissimus Salomon ait: *Cum placuerint Domino viæ hominis, etiam inimicos ejus convertet ad pacem (Prov. xvi)*. Cum enim sacrificium cordis contriti et spiritus humiliati in simplicitate devotionis suæ Domino aliquandiu obtulisset, nec tamen dolor, qui tam ob infamiæ notam, quam innocens incurrerat, quam etiam pro perditione fratris, qui mendacii et odii veneno infectus peribat, præcordia ejus depascerebat, cessaret, contigit ut taliter affectus quadam nocte in choro stans in ordine suo Vigiliarum solemnibus interesset. Et ecce ad memoriam calamitatis suæ simul et fraterni periculi cepit ebullire de intimis cordis ejus medullis fons lacrymarum, vere de fonte domus David patente in ablutionem peccatoris et menstruata venarum suarum principia trabens (*Zachar. xiii*), quo scaturiente fluebant ab oculis lacrymæ, non super deducentem eas, non ut confunderetur et periret, qui fundenti eas confusionis et perditionis foæam paraverat; sed ut respiciens a laqueis diaboli, a quo captivus tenebatur ad ipsius voluntatem, æternæ vitæ beatitudinem et gloriam recuperaret. Iubriatus itaque sincerissimo vino charitatis, quod lætificat cor hominis, cujus dignior portio et eminentior laus est, diligere inimicos, et orare pro persequentibus et calumniantibus, non se poterat in medio fratrum pati, sed cito secretum petens, coram uno de altaribus ad orationem prosternitur, quatenus bullientia ardentissimæ compunctionis aromata liberius evaporandi, caelosque sicut virgula sumi penetrandi opportunitatem nancisceretur. Ibi omnium misericordiarum Domini quæ a sæculo sunt memor, beatissimæ quoque Dei genitricis inexhausta pietatis viscera mente revolvens, non tam verbis quam immenso rugitu cordis largissimoque lacrymarum imbre, ipsam matrem misericordiæ, quæ spes miserorum esse dignoscitur, ut suam adversariique sui causam suscipere dignaretur, suppliciter postulabat, quoniam negotium quantumcumque intricatum, pro quo summæ pietatis mater coram piissimo iudice filio suo allegationis officio fungi non recusaret, non nisi pietatis ordine terminari posse, pia fiducia præsumebat. Nec fefellit simplicitatem fidei ejus magnificus et vestigio subsecutus pietatis effectus. Ecce enim dum in multa contritione cordis sui frequentius iteraret: *Pie Domine, miserere, pia Domina Dei genitrix, Virgo Maria, succurre misero, omni prorsus consilio et auxilio destituto,* et adhuc pii murmuris verba corde et ore voveret, adest illa spiritualis pauperum susceptrix, et peculiaria miserorum refugium, Dei genitrix Virgo, Domina nostra, non qualemcumque, non mediocre afferens consolationem desolato, sed plane tantam ac talem, quantam ac qualem, Reginam cœli, Dominam mundi, matrem misericordiæ, spem miserorum, ei quem visitatione sua dignata est, decebat impendere. Jam psalmi, quem tunc chorus psallentium ad laudem Dei decantabat, ultimum versum fratres psallebant, cum respiciens frater ille, oculis lacrymas stillantibus, vidit illam sublimem Dominam angelorum, spem miserorum, quasi a dextro latere altaris egredientem, ad se venire, vultu et habitu et modo, qui matrem misericordiæ decebat, reverendam inniens quoque luminis jubare coruscantem. Sequēbatur vero eam juvenis splendidissimus, cœlesti et ipse gloria insigniter adornatus. Interim dum spiritu psalmo fratres gloriam sanctæ Trinitati dicunt, et sicut moris est, ob reverentiam summæ majestatis omnes pariter inclinarent, substitit beata Virgo, submissimumque verticem, cui non adæquabitur omnis creatura, excepta duntaxat illa quæ in sacro et de sacro virginis utero ipsius a Verbo Dei in unitatem personæ assumpta est, illum, inquam, tam humilem quam celsum verticem reverenter submisit, et quous-

37

que fratres *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto* A perdicere, tanquam verè humilis ancilla Domini inclinans permansit.

Post hæc erigens se, vultumque ad fratrem in angustia constitutum dirigens, mellifluis verbis consolata est eum, dicens: « Homo Dei, cessent lacrymæ jam ab oculis tuis, et amaritudo mœroris quo cor tuum vehementer affligitur recedat a te, quia est merces operi tuo, qui summæ innocentie altissimæque charitatis Domini ac Filii mei, pro modulo tuo imitator effectus, adversarii tui violentiam non solum æquanimiter tolerasti, verum etiam salutis ejus piam sollicitudinem gerens, in luctu et lacrymis temetipsum pro eo in conspectu Domini humiliare non dubitasti. Quapropter noveris me, ob sinceram fidei tuæ devotionem, tam tibi gloriam, quam æmulo tuo veniam a Domino impetrasse. » Frater vero, qui ad tantam secretorum cœlestium celsitudinem admissus fuerat, ut cunctis ordinibus angelorum reverendam matrem Domini carnis oculis videret, nil territus (neque enim turbari poterat, qui suavitate matrem et securitatis videbat), fiducialiter dixit ad eam: « Obsecro, Domina, quæ es tu, quæ sic dignanter loqueris ad cor servuli tui; vel quis est juvenis iste qui tecum est? — Ego sum, ait, Maria Mater Dei; juvenis vero iste Johannes est evangelista, cujus castis obsequiis, benignissimus Filius meus in cruce pro nostra pendens salute, me commisit. » Et frater ait: « Si ergo tu es illa, per quam salus humano generi venit, quam reveretur et laudat universitas creaturæ; cur, quæso et tu tanquam una de cæteris, ipsis etiam potestatibus angelicis honorandum caput tuum inclinas? » Piissima Domina respondit: « Scire debes quia quotiescunque gloria sanctæ Trinitati cum metu et reverentia exhibetur in terris, toties omnes virtutes cœlorum commoventur, et ad laudem sui Creatoris excitantur. »

His dictis, visio beata ab oculis videntis sublata est. Porro tam mirifica nectarei odoris suavitas eadem hora apparitionis beatæ Virginis, non solum fratris illius, qui mœrore et anxietate tabescebat, verum etiam cunctorum tunc in choro devote psallentium penetralia cordis adeo gratiosa inspiratione relecti, ut facile daretur intelligi, non materialium aromatum fragrantiam illam, sed divinæ plane fuisse virtutis: *Quis loquetur potentias Domini; auditas faciet omnes laudes miserationum ejus? (Psal. cv.)* Vere investigabiles sunt viæ ejus, et incomprehensibilia opera pietatis ipsius. Lividus namque ille detractor et accusator innocentis fratris sui, qui, quantum in se fuit, proximi vitam pariter et honorem crudelis mendacii gladio exstinxit, cum juste prorsus terribili illa sententia percellendus fuisset, quæ Dominus dicit ad filios Israel: *Si ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque adversus vos incedam, et corripiam vos septem plagis propter scelera vestra (Levit. xxvi);* et illud de Psalmo: *Dilexisti malitiam super benignitatem, propterea Deus destruet te in finem (Psal. li);* cum hoc, inquam, dignus fuisset audire, non tamen hoc audivit; sed, interveniente patientia innocentis, fraternæ quoque charitatis pro se pie gementis humillima intercessione, potius audire meruit evangelicum illum Patrefamilias prodigo filio viscera pietatis exhibentem, et dicentem: *Cito afferite stolam primam compunctionis, et induite eum, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus, et date annulum aureum confessionis in manu ejus, ut lotus aquis confusionis, quæ gloriam adducit in salutem, (quia in confessione omnia lavantur), signaculum innocentie recipiat, et date calcamenta fructuosæ poenitentiae in pedes ejus (Luc. xv),* ut ambulans vias justitiæ, de cætero non offendat ad lapides malitiæ pedes affectionum suarum. Enimvero ubi suavissimi illius odoris fragrantia, qui de virgineo corpore intemeratæ Dei Genitricis erupit, inter cæteros, qui hæc

gratia digni habiti sunt, etiam livore et odio tetrum pectoris ejus antrum tetigit, mox vehementer compunctus, et illo igne quem Dominus Jesus mittit in terram salubriter inflammatus, cœpit jam scelus suum veritatis lance trutinare, se reum, se miserum, seque omnibus tormentis dignum reputare, fratris quoque sui, quem falso crimine inflamaverat, innocentiam consequenter beatificare.

Denique redarguentis se conscientie stimulos ferre non valens, proposuit in animo suo se ab omnimoda fratris sui insecatione cessaturum, concinnati quoque facinoris fabula per confessionem patefacta ad arbitrium abbatis sui, se ei quanta posset humilitate satisfacturum. Mane autem facto fratribus non sine magna admiratione inter se quærentibus quidnam tanti odoris suavitas, quam noctu psallentes senserant, portenderet. Is qui tanti mysterii conscius erat, abbatem secretius adiit, quæ viderat quæque audierat simpliciter pandens, ipsamque horam apparitionis beatæ Dei genitricis fuisse, qua psallentium naribus cœlestis suavitate fragrantia infusa est, asseverans. Abbate vero stupente, difficilisque fidem dictis adhibente, magnitudine quippe tam gloriosi miraculi æstimationem personæ supergrediente, ecce in astipulationem veritatis malitiosus ille infamator innocentis fratris sui pallens et tremens advenit, detestandi criminis scenam livore invidiae cogente fictam potius a se quam veritate subnixam, flens et ejulans confiteitur, seque multis modis multoque tempore in persecutionem ipsam exarsisse, cum magna cordis contritione deplorat. Porro requisitus unde illi tam repentina compunctio et peccati sui recognitio accidisset, respondit se, licet indignum, eadem gratia suavissimi odoris, qua et cæteros perfusus fuisse, moxque ut doni cœlestis unctio cordis ejus intima penetravit, in odium malitiæ et amorem innocentie mirum in modum respirasse. Abbas audita quibusdam spiritualibus senioribus refert, et super tantis mirabilibus divinæ pietatis gratiæ Domino in commune referuntur. At vero frater ille, qui patientia sua inimicum hominem ad pacem converterat, et inimicum diabolum sub pedibus suis contriverat, locum in quo cœlestia mysteria cognoverat, tota aviditate revisens, cum devotissime adoraret illic, ubi sacros pedes reginæ cœlestis stetit meminerat, ad confirmandam visionis veritatem mellifluum suavitatis odorem, quem in ipsa visione senserat, lapidis beata vestigia fragrantia sua representantes spirare lætus deprehendit. Quod ubi abbas ipso celeris nuntiantie comperit, assumptis secum quibusdam religiosi fratribus, designatum locum cum metu et reverentia adiit, quodque verbis audierat, rebus probans, suavitatem quippe mirifici odoris naribus hauriens, communicato cum fratribus suis consilio, eosdem lapides erui, atque in sacrario, loco competenti, in memoriam tanti miraculi reponi præcepit. Ecce ad litteram, et quodammodo manu palpantes probare possumus beatos esse pacificos, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v*); cum e contrario sicut superiora hujus capituli declarant, etiam ii qui per religiosam vitam in numero filiorum Dei computati esse videbantur, si pacis et concordie vinculum in unitate fraternæ charitatis servare neglexerint, celsi nominis consortio priventur, si non oculus ad pacis tranquillitatem, sine qua Deum nemo videbit (*Hebr. xii*), redire contendant. Oremus ergo Dominum, fratres, ut per sancti Spiritus sui dulcedinem, exstinguat in nobis discordie amaritudinem, rancoris et malevolentie pestes, per quas religiosi communi vita degentes quandoque graviter periclitari noscuntur, de cordibus nostris eliminet: quatenus omnes unanimes idipsam in invicem sentientes, tanquam filii Dei, cum suis filii pacis, habitemus in domo Domini omnibus diebus vite nostræ.

CAPUT XVI.

De periculo psalmos negligenter ruminantium.

Divini servitii quotidianam pensionem cum metu et reverentia summae majestati nos exhibere Psalmista hortatur dicens : *Servite Domino in timore (Psal. II)*. Quia vero imbecillitas cordis humani ad negligentiam ab adolescentia prona, facile in spiritualibus studiis tepescit, maxime ubi identitas fastidium general, velut in cursu continuæ psalmodiæ, dignum duximus ad correctionem negligentium pandere, qualiter Dominus noster Jesus Christus per seipsum blasphemam negligentiam cujusdam clerici corrumpere dignatus est, quatenus tanto propensius ad emendationem sui negligentium mentes evigilent, quanto sollicitius majestatem corripientis pavido corde pensatur. Beatus Anno Coloniensis archiepiscopus Sigebertensis cœnobii fundator, ubi etiam sacri corporis ejus cineres gloriam futuræ resurrectionis præstolantur, quantæ sanctitatis, quantæque auctoritatis in Ecclesia Dei fuerit, cunctis historiæ vitæ ejus legentibus liquet. Hic venerabilis sacerdos, si quando ab exterioribus negotiis liber, frequentæ se subtrahere potuisset, psalmodiæ cum quodam clerico suo, quem sibi ad tam religiosum studium idoneum præviderat, attentius vacabat. Verum is, quem non devotio voluntarium faciebat, sed necessitas, ut reor, ad tam continuas odas persolvendas angariabat, identitatem pii operis pertæsus, cœpit quandoque dimidia, nonnunquam vero etiam integra verba transilire, ita ut ad omnem gloriæ pronuntiationem, primæ tantum et tertiæ personæ mentionem faciens, mediam penitus reticeret. Cumque dies diei succederet, et hanc pessimam negligentiam, quia nullus advertebat, nullus corripere, sancto quippe pontifice in iis versibus, quos sibi sors alterna dabat, intentionem cordis figente, quadam vespera dum idem pontifex in lectulo suo gratia quietis se collocasset, antequam obdormiret, audivit quasi vocem hominis festinato negligenterque dicentis : *Gloria Patri, et Spiritui sancto*, atque idipsum secundo et tertio repetentis. Quod cum audisset, et quid sibi hæc vox portenderet, discernere nullomodo valeret, in somnum resolutus astitit ille speciosus forma præ filiis hominum Dominus Jesus Christus : qui etiam manu protensa, duobus quoque in ea digitis, id est pollice et auriculari in volam replicatis, medios tres erectos tenebat; dehinc dexteræ manus indice alterius manus indicem tangens : « Ecce, inquit, Pater; » moxque medium similiter tangens : « En, inquit, Filius; » ad postremum vero annularem tangens : « Ecce, ait, Spiritus sanctus; » deinde subjunxit : « Cum itaque tres istæ personæ, quæ unus Deus sunt, pari honore ab universa Ecclesia colantur, quare blasphemias clerici tui non redarguis, qui ad omnem gloriæ decantationem, mihi, qui media in Trinitate persona sum, laudis honorem subtrahit? » Post hanc jucundam visionem evigilans sacerdos Dei, gratulabatur valde de visitatione tantæ majestatis : et quod in spiritu audierat, festinans aure corporis probare, accito post quietem clerico consuetæ cœpit insistere psalmodiæ. Diligentius vero qualem in psallendo disciplinam teneret auscultans, comperit certissime, quod in singulorum conclusionem psalmodiarum puniendâ negligentia Trinitatem in dualitatem contrahens, personam Filii transiliebat. Quæ mox severa, ut dignum erat, correptione castigatum, ut de cætero distinctius et devotius psalleret, sub gravi terminatione præcepit. Hic idem beatus antistes per virtutem illius qui revelat mysteria, raptus aliquando in spiritu, cognovit universas tribulationes et calamitates, quæ Ecclesiam Dei usque ad finem mundi oppressuræ sunt, rediensque ad se, non solum mente, sed et corpore, præ horrore visionis quam viderat, aliquanto tempore languit. Cumque a religiosis viris obnixè rogaretur, quatenus mysteria quæ viderat, ad ædificationem fidelium pandere

A dignaretur, hæc tantum sciscitantibus se voce respondit : « Væ, væ, væ, universis angulis terræ, ab iis qui dicuntur episcopi rectoresque animarum, quorum doctrina et exemplo populus Dei informati debuerat, ut puram Domino exhiberet servitutem! » Cæterum, quam fugienda, quamque cavenda sit hæc periculosa negligentia, qua psalmodiarum, seu quorumlibet precum cursus, sine mente, absque devotione, festinando, atque dimidiata seu etiam integra quandoque verba transilendo percurritur : liber quoque, qui *De miraculis beatissimæ Dei genitricis Mariæ* intitulatur, manifeste declarat. Ibi enim invenitur, quod quædam virgo religiosa, secundum numerum psalmodiarum centum quinquaginta salutationes angelicas cum totidem veniis eidem Reginae cœli matri misericordiæ singulis diebus offerebat; sed quoniam propter ipsam multiplicatam minus digna devotione quam oportere, id faciebat, admonita est ab eadem Domina nostra, quatenus recisis duabus partibus, quinquaginta sibi quotidie salutationes cum competentibus veniis intente et morose persolveret : patenter insinuans Deo et sibi acceptius fore, quamlibet parum servitii cum devotione, quam multum negligentem, et sine devotione exhibitum. Quid ad hæc respondere poterunt qui in multiplicatione precum seu psalmodiarum qualitercunque prolatorum confidunt qui in brevissimo temporis spatio quinquagena, sive etiam psalterium integrum se percurrere gloriantur? Discant, quæso, his exemplis, non pensare Deum, quantum, sed quanto pietatis affectu quid in sacrificio ipsius offeratur, nec posse holocaustum dici quod totum flamma devotionis incensum non fuerit. Si quis vero ad tantam perfectionis celsitudinem per gratiam Dei excreverit, ut et multa et devote solvere valeat, huic, secundum Scripturam, lex non est posita (*I Tim. I*), sed sicut in hac vita imperfectorum vota transcendens et merita, absque tædio mentis et corporis bonum semen seminat, ita in futuro immensum pondus æternæ gloriæ tanquam stella multis sideribus clarior hæreditabit.

CAPUT XVII.

Quantum bonum sit servitium Dei in quotidianis vigiliis sollicitè persolvere.

Eximius prophetarum, illustrissimusque patriarcharum et regum sanctus David, homo quem Dominus secundum cor suum non tam invenit quam elegit, qui primus mortalium choros psallentium statuit, ad constituendum Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (*Psal. CV, CVI, etc.*), dispositionem domus Dei, itemque ordines et vices cantorum Salomoni filio suo tradens : *Omnia, inquit, venerunt ad me, manu Domini scripta*, perspicue demonstrans quia quidquid gratiæ, quidquid decoris et virtutis habet Jerusalem peregrinans in terris, atque sub onere carnis peccati gemens, totum hoc de plenitudine celestis Jerusalem quæ sursum, et ob hoc laeta est, descendit, cujus participatio in idipsum, in cujus plateis dulcissimum Alleluia sine intermissione cantatur. Ad cujus utique exemplar terrigenæ et filii hominum charitatis, castitatis et innocentie sanctimonia ornati, laudum præconia Domino creatori suo sedula devotione persolvere conantur. Hanc divinæ laudis executionem, licet singuli quique fidelium in Ecclesia Dei pro modulo suo sectentur, vero tamen judicio cæterorum Ordinum pensioni Cisterciensis Ordinis arduus labor in hac parte devotionis antefertur, cujus professi paulo post medium noctis, nonnunquam vero circa medium noctis ad vigiliis surgentes, spretaque dulcedine matutinalis somni usque ad solis ortum sic perseverantes in labore et ærumna, in vigiliis multis satagunt prævenire faciem Domini in confessione precum et laudum, dicentes cum Psalmista : *Propter te morte afficimur tota die (Psal. XLIII)*; et : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (Psal. XVI)*. Verum, quanti me-

riti sit apud omnipotentem Deum, in sancto et quotidiano servitio ipsius sollicitas servare excubias : itemque quanti periculi sit stationem vigiliarum sine necessitatis articulo deserere, gemino docerimus exemplo, quatenus ii qui fervore sancti Spiritus accensi, sacræ psalmodiæ carmen sapientes, onerosam prolixitatem non perhorrescunt, sed vivacitate vocis ac spiritus Deum laudare, cordaque purificare contendunt, testimonium operis sui lætis auribus audientes, in gratia Dei respirant; ii vero, qui acediæ et somnolentiæ vitio pressi, Deum non timent, nec homines erubescunt, servitii Dei jucundam fraternitatem facile deserentes, et ad requiem lectuli festinantes, quam crudelis tyranni dominio se subdant, pendere non negligant, et ne atrocibus poenis post hanc vitam pro ipsa concordia sua crucientur, torporem pigritiæ a se repellere terribili exemplo commoniti curent. Cum sanctus, et omni spiritualis amoris dulcedine nominandus Pater Bernardus primus Clarævallis abbas, monasticæ religionis perfectionem, quam a Patre luminum, a quo omne datum optimum est, plenius et sincerius cunctis sui temporis hominibus didicerat, diversarum nationum populis tribubus et linguis transfunderet, et ob exaltationem fidelium monasteria Cisterciensis Ordinis ubique terrarum missis fratribus exstrueret, rogatu venerabilis viri Auberti senioris, Moguntinæ civitatis, quæ est Germaniæ primæ metropolis, archiepiscopi, Everbacense cœnobium duarum leugarum spatio a mœnibus præfatæ urbis distans, haud procul a ripa Rheni magni et inter omnes præcipui duminis fundavit.

Hæc itaque domus ad benedictionem tanti Patris validissimum incrementum sumens, optimeque matrizans, religione, divitiis, celebri fama, personarum probitate, prælatorum auctoritate grandique conventus numerositate, celsitudinem reverendæ matris suæ usque hodie æmularur : ita ut in cunctis Germaniarum provinciis velut speciale religionis et honestatis speculum Everbacensis fulgeat Ecclesia. Sane vicini fideles, nec non et remotiores nonnulli, bono odore virtutum sanctæ congregationis illius attracti, de plenitudine ejus consilii gravitatem, orationum suffragia, periculorum tutamina querere, et de abundantia sua pauperum Christi inopiam largiter supplere, præcipuas etiam solemnitates quidam devotionis intuitu illic agere, consueverunt. De quorum numero miles quidam armis strenuus, natalibus clarus, devotione non infimus, nomine Conradus, solemnem diem Purificationis beatæ Virginis et matris ibidem celebrare, sacrisque vigiliis ob reverentiam tantæ diei in longum valde productis a principio usque ad finem devotus interesse solebat, quatenus sanctæ illius multitudinis precibus adjutus, exhortatione solemniter sermonis recreatus, divinis missarum sacramentis munitus, lares præprios lætior repentens benedictionem domui suæ reportaret. Licet enim sæcularis vitæ casibus irretitus, et ea quæ mundi sunt cogitans, vitem fructiferam se non esse humiliter recognosceret, tamen velut ulmus promptissima vitem spiritualem cum suis fructibus temporalia impendendo sustentare satagebat. Accidit vero ut quadam vice urgentioribus rei familiaris occupationibus præpeditus ad prædictam festivitatem minus tempestive occurreret, ideoque profunda jam nocte cubitum vadens, dum ex lassitudine itineris fatigatos artus in lectulo collocasset, alto sopore depressus, signum vigiliarum, quo fratres ad divinas laudes persolvendas excitabantur, nequaquam audivit. Post horam expergefactus, dum concentus melodiæ in auribus ejus resonaret, celerius de lectulo exsilivit, veniensque in ecclesiam, in parte australi ejusdem ecclesiæ, ubi hospites divinis interesse solent, coram uno de altaribus mœstus consedit. Sedens ergo, negligentiamque suam recompensare volens, nitebatur sanctæ devotionis, quæ per totam ecclesiam illam, tam in cantibus

quam in orationibus certatim fervebat, aliquomodo particeps fieri, sed fallacia somnolentiæ pressus, ad vigilandum et orandum se minus expeditum esse, dolebat. Unde sibimetipsi iratus, dum in longum extenderentur vigiliæ, nunc quidem stabat, nunc vero sedebat; interdum etiam frontem et tempora manu fricabat, sicut quasi arte quadam somni violentiam evincere conabatur. Interim vero considerans, cum quanta alacritate vocum et mentium fratres divinis laudibus insisterent, simul etiam carnis suæ imbecillitatem perhorrescens, non sine magnæ admirationis stupore, sic quasi causando loquebatur ad Dominum, dicens : « Domine Deus, quæ est hæc tolerantia, ultra possibilitatem humanæ fragilitatis extensa, qua fratres isti velut metas corruptibilis naturæ excesserint, propter te morte afficiuntur tota die et nocte? Ecce enim cum in quotidianis vigiliis jejuniisque exerceantur, et insuper hæc nocte vix aliquid somni ceperint, nihilominus cum tota alacritate spiritus tibi Domino creatori suo laudum vota impendere comprobantur. Ego vero miserabilis peccator, nec unius saltem noctis aliquantulum protelatas vigilias propter nomen tuum sustinere valeo, quas isti continuas propter præmium vitæ æternæ se sufferre gloriantur, ita ut nullis omnino calamitatibus cedant, quominus ad eosdem rursus agones subeundos valentius inardescant. »

Inter has piæ querelæ meditationes parumper obductis palpebris in somnum, tenuem quidem, sed felicem, resolutus est; viditque duas personas cœlestis pulchritudinis venustate conspicuas, monachico schemate reverendas, de choro psallentium ad se egredientes : quarum una quasi cogitationibus ejus respondens, ut eminentia laboris et vigiliarum in Dei servitio expensarum commendaretur, nequaquam naturali militis illius lingua, hoc est Germanica, sed versu latino eleganter composito litteras penitus ignoranti locuta est, dicens :

Talia posse pati soli merere beati.

His dictis confestim excusso somno aperuit oculos, magnoque Dei miraculo verba quæ audierat memoria retinens, gratias egit Deo; et licet vim dictorum nequaquam per intelligentiæ acumen discernere posset, tamen boni aliquid sibi eadem portendere certissime sperabat. Reliquum ergo noctis propulsata viriliter somnolentia, quanta potuit devotione vigilando et orando transegit, magno desiderio æstuans et optans diem fieri, quatenus divinum oraculum sibi larga benignitate gratiæ Dei revelatum, priusquam a memoria excideret, literato alicui revelaret, ejus adminiculo ad intelligentiam quoque dictorum pertinere valeret. Mane autem facto expectata opportunitate loquendi priorem ejusdem loci virum valde religiosum secretius adiit, quid vidisset, vel quid audisset, simpliciter pandens, postulatusque angelicum dicere versum, absque obstaculo linguæ homo idiota et sine litteris sonabat verba Latina, iterumque repetebat : quosque præcordiis prioris tenacius impressa, labilis memoriæ fugaci levitate abolcri non possent. Mirandis plus miranda succedunt, et quia non propter se tantum mysterium hoc cognovisset, verum multo magis propterea ut quorum tolerantiam pia simplicitate mirabatur, eorum beatitudinis jucundus vates efficeretur, Dominus adhuc manifestius declarare dignatus est. Mox namque ut verba quæ audierat, sed non intellexerat, intelligentis conscientiæ communicavit, ipsoque interpretante vim dictorum comprehendit, recurrens ad armariolum memoriæ vacuum illud prorsus invenit, nec unquam postea versus quem ad horam didicerat, ne minimam quidem syllabam exprimere valuit. Edificatus ergo multum in gratia Dei, et confortatus, conservatorem loci illius vere credit esse Dominum, pensionemque annui census in eadem ecclesia pressus est; quem etiam singulis annis, quoad vixit tempore, fideliter solvere curavit. Quisquis itaque

metu corporeæ fragilitatis excluso, cordisque pusillanimitate discussa, strenuum se atque devotum in servitio Dei exhibere contendit, beatitudinem et requiem cœlestis patriæ tanto fidelius expectet, quanto recentiori hoc miraculo Dominus arrham bonæ spei fidelibus suis prærogare dignatus est.

Erat vero supra memoratus prior, nomine Meffridus, vir quantum ad Deum religionis eximia, quantum vero ad sæculum auctoritatis præcipue: qui etiam domum suam inter horribiles procellas schismatis, quod temporibus Alexandri papæ factione Frederici imperatoris Ecclesiam Dei diutina evisceratione cruciavit, ne penitus destrueretur, mirabilis industriæ providentiæ conservavit. Huic famulo Dei inter cætera charismatum dona, quibus feliciter pollebat, arcana quoque revelationum nonnumquam divinitus pandebantur; et sicut beatorum spirituum visitatione quandoque consolabatur, ita etiam malignorum spirituum larvalibus umbris, ut purgatio redderetur, terrebatur. Erat autem in eadem domo juvenculus quidam Henricus nomine, Argentinensis natione, robustus, et vegetus corpore, sed spirituali macie foedus ac debilis corde, quales, heu! nostris temporibus multos videmus et dolemus, plus formidantes temporaliter macerari, quam gehennæ supplicii deputari. Qui videlicet juvenis, licet in cunctis observantiis Ordinis segnitiei et inertie a cæteris fratribus notaretur, gravius tamen in executione divini servitii delinquebat, quod modis omnibus negligebat, cum utique multis aliis validius id exsequi potuisset, si non sub ascella nimie pigritiæ manus naturalis vigoris occulisset; et insuper sacrarum vigiliarum collectam, quasi causa infirmitatis frequenter deserere solebat, atque ad repausandum miseram carnem cubitum ire non erubescibat. Hujus detestabilem negligentiam venerabilis prior paternæ sollicitudine nunc quidem publice, nunc vero privatim, monendo, quidem, redarguendo, sanare cupiebat, sed frustra; ipso enim pluris æstimante carnis suæ commoda, quam animæ requiem, ideoque tanquam stultus æstimator rerum, pascebat sterilem quæ non parit, et viduæ non beneficiebat (*Job xxv*). Accidit interea, ut idem dissolutus frater laboris et disciplinæ fugitans, stationem vigiliarum, sicut solebat, deserens, de choro exiret, quatenus infirmorum matutinis quanto brevius posset dictis, voluptati carnis suæ cubitum se recollocando satisfaceret. Dominus autem volens ostendere sollicito priori, quam justo zelo moveretur, quantaque esset perniciæ negligentie, vel potius contemptus et superbiæ fratris illius, aperuit oculos ejus; viditque, fratre ipso de stallo suo se movente, et ante gradum altaris modicum quid inclinante, ostiumque chori egredi festinante, terribimum dæmonem collo ejus insilientem, ipsunque usque ad introitum infirmitarii miris modis gesticulando atque cachinnando, ut verbo usitato inertiae digno loquar, equitantes. Post modicum vero de infirmitario egredientis humeris ferus agitator rursus insiliit, et tanquam vere irrationale jumentum capistro socordie tractum, flagello turpissimæ mollietiei usque ante spondam lectuli, in quo malo suo pausare gestiebat, minavit. O quam felicius, quamque consultis stolidum hoc jumentum pii illius jumentum sanctam devotionem secutum fuisset, quod in simplicitate cordis sui dicebat Deo: *Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. cxxii)*; quatenus sessorem potius habere meruisset illum qui ascendit super occasum, ad destruendum peccatum et statuendam justitiam; non eum, qui pro temporalis delectationis jucunditate, sempiternæ calamitatis nexibus miseris illaqueat! Denique nullus corrigere valet eum qui timorem Dei neglexerit, miser ille optimi prioris quid de eo vidisset intimantis monita spernens, claustralis disciplinæ vigorem, nec saltem superficie tenus tenere curavit; sed ingrati sessoris sui mortifera consilia

A secutus Ordinem deseruit, factus apostata vilis, ut in falsis bonis vel potius corruptionibus hujus mundi duceret dies suos, et in puncto ad inferna descenderet. Sicut ergo superius exemplum labores et vigiliis servitii non refugientibus incentivum devotionis fore speramus, ita nimirum necesse est ut hoc posterius teneris et delicatis, atque ad arduos labores invalidis, luctum et mœrorem cordis indicat: iis vero, qui cum robore valetudineque corporum ac vocum polleant, per turpissimam tamen inertiam laboribus pro Deo fatigari contemnant, timendum valde est, ne novissima eorum hujus, cujus miserabilem vitam, sed miserabiliorem apostasiam prodidimus, similia fiant

CAPUT XVIII.

Quanti periculi sit vigiliis servitii Dei tepide persolvere.

B Cæterum de inertia et negligentia atque somnolentia in servitio Dei, nec non et de phantasiis et illusionibus, quas tepidiores quique etiam in choro dormientes per immissiones dæmonum inviti patiuntur, subtilius et exploratius in revelationibus cujusdam servi Dei invenitur: quem in partibus Britannie in domo quadam Cisterciensis Ordinis, quæ Strata florida dicitur, habitantem, ad correctionem servorum suorum Dominus spiritu prævidentiæ implere dignatus est. Qui videlicet famulus Domini, cum a diebus adolescentiæ suæ terrena despicere et amare cœlestia, sanctitatem quoque sacri Ordinis enucleatius observare contendere, quadam solemnitate Pentecostes, dum ad sonitum horologii surgens matutinas Domine nostræ psallere inciperet, repente quamdam novam et antea sibi inexpertam devotionem præcordiis suis illabi sentiebat: quæ per extensum vigiliarum spatium magis ac magis incrementum sumens, mira alacritate interiorum pariter et exteriorum hominem ipsius resciebat. Cum autem hymnus, *Benedicite, omnia opera Domini Domino (Psal. cii)*, in quo omnis creatura ad benedicendum et laudandum invitatur, fratribus inciperetur, vidit carnalibus oculis angelum Domini per oppositam sibi fenestram cum magnæ claritatis fulgore in medium chori descendere, thuribulum cœlesti thymiamate refertum in manu ferentem: qui inde versus altare progrediens, thurificabat illum, sicut in solemnitatibus ad missam fieri solet, indeque versus utrumque chorum lustravit; et monachis vigilantibus et psallentibus spiritualium aromatum vivificum vaporem offerebat. Cum autem psallentes chori ad versum illum, *Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu* pervenissent, angelus Domini per ordinem circueiens universos, jam ad fratrem, cui hæc videre concessum fuerat pervenerat. Tum vero idem frater mira devotione pietatis succensus, tanquam cum Propheta diceret: *Os meum aperui et atraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam (Psal. cxviii)*, totum se extendit, ut halitum atraheret, quatenus inclinans laudem Patri et Filio et Spiritui sancto ferventius decantaret. Angelus vero Domini carbonem ardentissimum atque lucidissimum duobus digitis de thuribulo tollens, in os anhelitum trahentis projecit; qui per totum corpus ejus descendens, omnia interiora ejus suavissimo ardore succendit: ita ut ex sententia dicere posset cum propheta: *De excelso misit Dominus ignem in osibus meis (Thren. i)*.

Itaque ardorem carbonis desolatorii salubriter in eo vitia consumens ferre non valens, pallidus et exsanguis in terram corruit: indeque delatus in infirmitarium, tribus diebus ibidem sine voce et sine motu tanquam mortuus permansit. Post triduum vero eadem hora qua raptus fuerat, ad se reversus, ab omni carnali corruptione quæ animam aggravat, illo igne quo feliciter arserat, in tantum purgatus est, ut

absentia quasi præsens spiritualibus oculis videret; tentationes etiam monachorum domus suæ, quibus vel vigilantes vel dormientes vexabantur, ediceret, modumque et causas earum exponeret, ita ut multi ex fratribus purioris vitæ sanetimoniam exhortationibus ejus provocati æmularentur. Dicebat præterea, singulis quidem noctibus, maxime autem Dominicis et festivis, nimiam multitudinem dæmonum in choro psallentium fratrum convenire, quorum execrabile officium non erat aliud, nisi multis et variis modis fratribus illudere, eorumque mentes ab intentione servitii Dei avertere, pigritantibus quoque et dormientibus malignissimis applausibus et cachinnis insultare, de dormiente ad dormientem gyrovaga pernicitate ire et redire. Habebant vero in capitibus suis caputia quædam veterum pannorum sordidissima et nimis fetentia, interius et exterius quasi sanie scabiosorum ulcerum perfusa, sub quibus abscondebant larvales facies suas, quasi timentes agnosci, venientesque ante unum quemlibet de monachis, calidissima exploratione observabant utrumnam vigilaret, an dormiret. Quod si dormientem eum reperissent, omnem continuo fetorem et corruptionem putridi caputii sui in vultum illius excutiebant, conclamantesque quasi ad signum piurimi coram illo conveniebant, et quandiu dormitabat, phantasmata et turpia somnia illi immittentes non recedebant. Sane quos vigilantes et psallentes advertiebant, a facie illorum, velut a facie ignis fugiebant, ita ut halitum qui de ore cantantium, Deumque laudantium procedebat, ferre nullatenus possent. Quia ergo consummata beatitudo et felicitas nostra in vita æterna erit Dominum ac Creatorem nostrum non solum sine labore, verumetiam cum summa voluptate perpetuo laudare, antequam claudantur in morte oculi nostri, et lingua, quæ ad laudandum Deum creata est in pulverem religatur, seminemus, licet cum labore, bonum semen servitii Dei; tempore enim suo metemus, inenarrabili lætitia exultantes, sicut et converso hi qui nunc spinas et tribulos tepiditatis et negligentiae in terra carnis suæ seminare non metuunt, ignem et supplicium in ultionem prævaricatoris conscientiae metent, quando iidem maligni spiritus inertiae suasores tormenta puniendis atrociter cumulabunt, qui nunc desides voluptate carnis suæ enerviter victos, ad pausandum illicere non cessant. Porro auctoritas libri; qui Vitæ Patrum dicitur, his quasi recentioribus, et ob hoc, ut videtur, minus authenticis revelationibus, in firmamentum et astipulationem veritatis non immerito assumitur. Ibi enim invenitur scriptum quia, cum malignus spiritus cuidam sanctorum Patrum dixisset, se cum complicitibus suis vigiliis fratrum frequenter interesse, illeque Dominum orasset, ut sibi veritatem hujus rei pandere dignaretur, veniensque ad collectam fratrum, vidisset demones velut Æthiopes per totam ecclesiam discurrentes, atque universa quæ fratres orantes et psallentes in corlibus suis versabant, per phantasias in oculis suis figurantes, sicut postmodum ex confessionibus singulorum patuit, animadversum esse vanas, et perversas cogitationes mortiferasque delectationes, quas fratres in hora divini servitii patiuntur, dæmonum suggestionibus fieri. Quapropter in spiritu contrito et corde humiliato necesse est exclamare cum Psalmista: *Ne tradas, Domine, bestiis animas confientes tibi; et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem (Psal. lxxiii).*

CAPUT XIX.

De periculo religiosorum molliter in hac vita viventium.

Quam vero metuendum et tremendum sit examen ignis purgatorii, ubi Dominus, secundum Prophe-

A *tam, abluit sordeſ filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem lavat de medio ejus spiritu judicii et spiritu ardoris (Isa. iv), sicut et ipse Dominus per alium prophetam testatur, dicens: Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaverant (Joel iii); et sicut item propheta de Domino dicit, quia ipse erit quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum: et sedebit conflans et emundans argentum, purgansque filios Levi (Malach. iii), utinam attenderent ii, qui in levitatibus et negligentis atque somnolentia non timent perdere dies suos. De hoc metuendo examine in quadam collectiva legisse me memini quod monachus quidam in extremis agens, antequam decederet raptus est in spiritu, ductusque ad loca infernaliam, vidit (quod sine horrore referre non possumus), animas scilicet multas verubus et contis acuminatis infixas ad rogam permaximum, in modum anserum torreri et assari, ipsosque crudelissimos tortores cum sufflatoris aliisque ignis instrumentis miserarum tormenta lotis nisibus exaggerantes. Alii vero patellas et sartagine ignitas de subtus jacientes ponebant adipemque qui de ardentibus jacentium membris fluebat diligentissime colligentes, eundem rursus bullientem et nimis ferventem super eos, a quibus fluebat, refundebant: quam poenam cæteris cruciatibus intolerabiliorem eis esse considerabat. Post hæc ductus est ad quemdam refrigerii locum, ubi multitudinem animarum quasi post gravem aliquem laborem quiescentium invenit, interrogatusque ab angelo ductore suo si sciret quæ hæc essent, se nescire respondit. Sanctus vero angelus dixit ei: « Hi quos vidisti ad ignem illum permaximum assari, homines sunt Ordinis tui, qui, licet criminalibus peccatis se nequaquam sordaverint, non tamen, sicut monet Scriptura, servire Domino in timore et tremore curarunt, non disciplina: censuram tenere, non quietis et silentii patientes esse, denique vigiliarium et orationum solemnem devotionem, neque laboriosam psalmodiæ executionem strenue, sicut oportet, æmulari studuerunt, sed magis curiosi, faceti, vagi, superflui, desides, pigri, somnolenti, signis, joel et levitatibus indulgentes, monasticæ professionis puritatem violare non timuerunt. Qui postquam æquissimam justitiam Dei sententiam, in supra visis poenis, alii brevius, alii prolixius pro antiquitate seu qualitate excessuum suorum purgati fuerint, mediante gratia Dei in hunc refrigerii locum introducuntur: atque hic post horrenda illa supplicia pausantes, perfectionem beatitudinis suæ cum patientia præstolantur. » Luce ergo constat clarius, revelationes hujusmodi per divinæ pietatis dispensationem tanto magis crebrescere, quanto magis finis mundi appropinquat, ut quoniam abundante iniquitate et negligentia refrigescit charitas multorum, tanto electi Dei per hoc incentivum charitatis habentes, incalescant animis, quanto is in proximo venturus esse putatur, cujus faciem totius boni præcedit egestas. Quid vero per hoc nobis inauit, quod prædictus frater vidit tartareos focarios adipem diligentius collectum, super eos a quibus stillabat in augmentum supplicii refundere, nisi hoc quod quanto quis contra professionem suam in hac vita sibi pepercit, voluptati carnis suæ per inordinate quietis pinguedinem satisfaciendo, tantum in altera vita, locis purgatoriis deputatus suppliciorum solvere cogetur? Sic nempe de purpurata illa meretrice, quæ calice carnalium voluptatum, et vino sæcularis pompæ inebriat omnem terram, Dominus per Prophetam dicit: *Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum (Apoc. xviii).**

Quocirca ad vocem tonitruum hujus evigilemus, fratres, et intentis animis audiamus quid etiam inter monachos perfectissimus, et inter Patres reverendissimus, Pater noster B. Bernardus, de quotidianis istis et valde perniciosis negligentis nostris

sentiat, qui in sermone(43), quem de vita et moribus A
beatæ memoriæ Humberti quondam prioris Claræ-
vallis fecit, cum fratres ad æmulandam conversatio-
nis ejus puritatem hortaretur, inter cætera sic ait :
« De reliquo, fratres, dico vobis, quia si sequere-
mini vestigia ejus, non tam facile in vanis cogita-
tionibus et otiosis sermonibus, in jocis et scurrilita-
tibus laboremini, nam in his multum perditis, et de
vita vestra et de tempore vestro. Volat irrevocabile
tempus, et dum vos creditis cavere poenam istam
minimam, incurritis ampliorem. Illud enim scitote
quia post hanc vitam in locis purgatoriis centupli-
citer, quæ hic neglecta fuerint, reddentur, usque
ad novissimum quadrantem. Scio ego quia durum
est homini dissoluto apprehendere disciplinam, ver-
boso silentium pati, vagari solito stabilem permanere;
sed durius et multo durius erit futuras illas
molestias tolerare. » Porro quam timoratos, quam
alacres, quamque sollicitos nos in exsequendis di-
vinis laudibus esse oporteat, non solum ut Domini B
et Creatoris nostri gratiam consequamur, verum-
etiam ut malignorum spirituum inextricabiles fallacia
evadere valeamus, idem venerabilis Pater in
sermone super Cantica canticorum quadragesimo
octavo docet, ita dicens : « Ex Regula namque no-
stra nihil operi Dei præponere licet. Quo quidem
nomine laudum solemniam (44), quæ Deo in oratorio
quotidie persolvuntur, Pater ideo Benedictus voluit
appellare, ut ex hoc clarius appareret quam nos
operi illi vellet esse intentos. Unde vos moneo, dilectissimi,
pure semper ac strenue divinis interesse
laudibus. Strenue quidem, ut sicut reverenter, ita
et alacriter Domino assistatis, non pigri, non osci-
tantes, non parcentes vocibus, non præcedentes
verba dimidia, non integra transilientes, non fractis
et remissis vocibus muliebri quiddam balba de nare
sonantes; sed virili, ut dignum est, et sonitu et
affectu voces S. Spiritus deponentes. Pure vero,
ut nil aliud dum psallitis, quam quod psallitis, C
cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes
vanas et otiosas, vitandæ sunt et illæ, illa duntaxat
hora, et illo loco, quas officiales fratres pro com-
muni necessitate, quasi necessario admittere com-
pelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere
tunc consulerim, quæ forte paulo ante in claustro
sedentes in codicibus legeratis : qualia et nunc me
viva voce disserente, ex hoc auditorio Spiritus
sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed mi-
nime illa salubriter inter psallendum revolvit.
Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit,
quidquid aliud quam debes, neglecto quod debes,
obtuleris. » Hæc quidem beatus Bernardus. Quid,
rogo, de perversis et noxiis cogitationibus illa hora
et illo loco cogitantibus nobis est sentiendum, si
non modo vanas et inutiles, sed ipsas quoque ne-
cessarias inter psallendum vitari debere Pater
sanctus censuit? Hic plane, hic cordium nostrorum
instabilitas deprehensa, secundum Prophetam con-
funditur, sicut confunditur fur, quando deprehen-
ditur, ita ut etiam perfectiores quique cum luctu et
gemitu cordis necesse habeant dicere Deo : *Non
intres in iudicium cum servis tuis, Domine; quia
non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal.
CXLII). Sed aliud, imo valde aliud est, per infirmitatem
mortalis naturæ ab intentione psalmodiæ
mentem interdum avolare, atque aliud per inertiam
oesidiam perversis et noxiis cogitationibus nullo
mentis vigore reluctari : ideoque sicut dispar est
causa venialiter delinquentium graviterque peccan-
tium, ita dispar erit et sententia pro meritis digna
recipientium.

CAPUT XX.

*De periculo eorum, qui in servitio Dei lascive vel
plausibiliter cantare præsumunt.*

Ecce vero dum considero qualiter vir propheticus
miserrimam et nimis supersûciosam quorundam tena-
ciam reprehendit dicens : « Non parcentes vocibus,
non remissis vocibus muliebri quiddam balba
de nare sonantes (45) : » occurrit memoriæ terribilis
casus, quem referente viro venerabili abbate
Morimundi, cuidam talium accidisse cognovimus.
Sunt namque nonnulli, quibus etsi largissime sœneret
Dominus instrumenta laudis suæ, ipsi tamen
parcissime sœnerant Domino, prompti magis de
eisdem instrumentis quærere gloriam hominum
quam gloriam Dei, et cum parcentes vocibus quoti-
dianum psalmodum et hymnorum cursum prorsus
negligant, ne forte acumen vocum retundatur, si
tempus et opportunitas gloriandi in se et in vocibus
suis arriserit, continuo validos, gnaros et expeditos
se ad cantandum, et in excelsum voces tollendas,
esse demonstrant. Dicebat ergo præfatus abbas,
fuisse monachum quemdam in uno de cœnobii
Cisterciensis Ordinis, qui dono nobilissimæ vocis
exsultans, vigorem ejus in communi labore servitii
Dei expendere dedignabatur, sed magis propriam
gloriam captans festiva quæque responsoria, quæ
pro singulari privilegio vocis suæ ipsi assignaban-
tur, lætus, sed non timoratus; hilaris, sed minime
devotus, solemnizando cantabat. Factum est autem
in quadam festivitate Domini, ut in omnibus, qui
communiter a conventu fratrum ad laudem Dei de-
cantabantur, velut mutus et elinguis staret, ut ver-
sum responsorii sul non plane in gravibus, sed in
acutis, vel potius in acutissimis, vocem quatiendo
modulosque tinnulos flexibilitate vocis formando,
solita lascivia decantaret. Quo finito, ut a quo mer-
ces ridiculosi cantus speranda esset, intelligeret,
tam ipso quam cæteris qui circa eum erant videntibus
et audientibus, apparuit dæmunculus in modum
puerili Æthiopsis teter et fuscus, qui manibus im-
puris plausum faciens, et miro modo cachinnans, ex-
clamavit dicens : « O, o bene, valde bene cantavit,
optime cantatum est. » Noverit ergo quicumque
gratiam jucundæ vocis a Deo accepit, horribile ma-
lum esse inde dæmonum malitiam pascere, lascive
et plausibiliter cantando, unde Deum honorare de-
buerat, devote et humiliter jubilando : ideoque
summpere nitendum est quatenus secundum me-
diocritatem quam nobis sanctus Ordo noster præ-
scribit, nec non et secundum auctoritatem, qua
Regula quam professi sumus, nos instruit, et singuli
specialiter, et omnes in commune pariter, cum
gravitate, cum timore et tremore, atque cum humi-
litate psallamus et cantemus Deo nostro. Certe ironia
diabolicæ nequitiae, vel maxime, vel sola ruborem et
suffusionem vultus nobis incutere, atque ad cautelam
nostri nos excitare poterat; sed quoniam dura corda
hominum plus reverentur testimonium spiritus veri-
tatis, quam subsannationem spiritus fallacis, quid
etiam nostris temporibus eximie religionis et specialis
abstinentiæ sancta quædam virgo, de hac lascivia
cantus divina revelatione instructa prodi-
derit, non tacebimus. Cum enim domnus abbas
Cisterciensis, qui est pater patriarchalis totius sancti
Ordinis nostri, ad eam gratia visitationis aliquando
venisset, inter dulcicia æternæ vitæ colloquia, cœpit
abbas attentius rogare quatenus eadem Dei famula
divinitus sibi revelari deposceret quid in Ordine
Cisterciensi puritati veræ religionis magis contra-
rium per negligentiam irrepisset. Illa vero post
acceptas inducias, fusasque ad Dominum preces,
ita respondit : « Sciatis, domine Pater, tria esse in
Ordine vestro, quæ specialiter oculos summæ ma-

(43) Exstat post sermones de S. Andrea.

(44) Habetur nunc hic locus sermone 47 in Cant.

(45) S. Bernar., serm. 47 in Cantic

jestatis offendunt, multiplicatio scilicet agrorum, A superfluitas ædificiorum atque lascivia vocum. Quapropter omnes qui ad sacrum Ordinem cleri asciti, iudicio sanctæ Ecclesiæ psallendi et cantandi officium sortiti sunt, si mediocritatis, gravitatis et humilitatis metas excedant, noverint se recte quidem offerre, sed nequaquam recte dividere, timeantque necesse est comminationem Domini per prophetam dicentis : *Solemnitates vestras odit anima mea (Isai. 1)*, quoniam cum derident hostes Sabbata vestra, nullomodo acceptare dignatur omnipotens Deus quod subsannat inimicus.

CAPUT XXI.

De periculo prælatorum parentes suos carnaliter diligentium.

Apostolus de iis, qui summi Patrisfamilias vicem gerunt in terris, quique dispensatores mysteriorum Dei in Ecclesia constituti sunt, loquens: *Hic, inquit, jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat (I Cor. iv)*. Hoc scrutinium, hanc discussionem, quidam heu! minus formidantes, si forte per divinam gratiam in partem sollicitudinis vocantur, continuo se ad plenitudinem honoris assumptos esse gloriantur; et in prælatione non solum quæ sua sunt, non Jesu Christi, verumetiam ea quæ consanguineorum suorum sunt, omni sollicitudine quærent, et pro eorum exaltatione patrimonium crucifixi Domini, bona videlicet Ecclesiæ, quæ se in promotione sua sacramento præstito congregata servare voverunt, profligare et dilapidare non verentur. Adhuc autem, quod gravius est, si aliquos nepotulorum suorum ad hoc erudiendo et informando provexerint, ut alicujus muneris functione illustrari posse videantur, carnis magis et sanguinis affectione attracti, quam proximorum utilitati consulentes, successores eos sibi designant, omnia cernentis Dei iudicium nec in ipsa terribili hora exitus sui recogitantes. Quapropter qualiter omnipotens Deus, qui glorificantes se glorificat, et contententes se reddit inglorios, unius talium intolerabiles cruciatus, quibus post mortem carnis addictus est, ad correctionem viventium demonstrare voluit, memorabimus, si forte exasperatos Domini hæc audientes, et talia pati pertimescant, et ab inordinato amore parentum, severitatem ultionis præ oculis habentes, quiescant. Abbas cujusdam cœnobii monachum quemdam nepotem suum a puero nutrierat, et usque ad spectabiles mores provexerat. Contigit vero ut idem abbas, extremæ sortis articulo sibi imminente, viam universæ carnis ingressurus esset. Fratribus itaque, quos sub cura sua habuerat, destitutionem suam lugentibus (fuerat enim vir prædens et providus) cum de substitutione alterius tractaretur, diversis diversa sententibus, ne forte ex studiis partium res in contentionem veniret, communi consensu decretum est, quatenus vota et consilia sua ipsi tanquam patri spirituali committerent, qui conscientias et merita singulorum plenius nosset; et quem ille sibi successorem voce deprømeret, hunc absque refragatione unanimiter in abbatem eligerent. Sed heu! quam tenere necessitudini parentum suorum adstricti sunt, quos ab amore mundi charitatis ardor nondum perfecte separavit. Cum enim prædictus abbas in illa hora tremenda exitus sui memorari debuisset justitiæ Dei solius, et pure secundum Deum puram sibi exhibentibus obedientiam consulere, carnis et sanguinis affectione male illectus, infatatum nepotem suum fratribus illis designavit, dicens eum bene esse religiosum, et in exterioribus negotiis providum et consideratum. Quod licet ex parte verum fuisset, quia tamen nequaquam sincera intentione, fratrum videlicet utilitatibus consulendo, tale consilium dederat; sed quantum ex pœna quæ subsecuta est, intelligi datur, magis eo intuitu, ut parentela ipsius nepotis sui promotione

illustrior redderetur; quam districtæ sententiæ pro hoc reatu suo moriens addictus sit, Dominus eidem successori minus canonicè adeptæ dignitatis de monstrare dignatus est.

Erat namque in eodem monasterio locus quidam amœnus, et ad refrigerandum accommodus, atque in ipso loco fons perspicuis fluentis levi murmure scaturiens: qui per crepidinem alveoli sui luxuriantibus herbis jucundus, tam vivacitate sui quam etiam herbarum gratiose viriditate animas et oculos accedentium mulcebat. Hunc locum defunctus abbas, dum vitales adhuc carperet auras, refrigerandi gratia frequentare solebat, ibique animum mordaciam curarum æstibus defatigatum relaxans, tanto liberius, quanto secretius evaporare sinebat. Cujus relaxationis consuetudinem successor ipsius eodem modo tenere decernens, locum frequentabat et ipse, magis, ut reor, proclivis ad commoda carnis, quæ in prædecessore suo viderat, sectanda, quam si virtutis alicujus specimen, a conversatione ipsius exempli gratia trahere potuisset. Una vero dierum cum, solito more, ad prædictum locum accederet, audivit quasi de fundo fontis vocem lacrymabiliter plangentis, et, heu! heu! me miserum, ingeminantis. Territus vero vehementer et consternatus, ubi propius accessit, diligentius auscultans, hanc esse prædecessoris sui defuncti abbatis vocem, ex olim nota sibi qualitate vocis ipsius, recognovit. Tum vero trementibus præ stupore labiis quærenti quisnam esset qui illic ita plangeret, eadem vox quasi de sub aquis respondit, dicens: « Ego sum ille consanguineus tuus quondam abbas, nunc autem miserabilis spiritus, cui tu ad multam confusionem et infelicitatem meam in regimine monasterii hujus successisti. » Interrogatus cur ita plangeret, « quia ardeo, inquit. » Rursus interrogatus quare arderet, cum religiosa vita ipsius, quam in corpore gesserat, requiem magis quam tormenta meruisse videretur. « Tu, inquit, incendii mei causa es. » Et ait abbas: « Ego quare, vei quomodo? — Quia, inquit, fratribus, quibus indignus præeram, personam animarum suarum saluti proficuum quærentibus, et mihi post Deum vota et consilia sua committentibus, heu! affinitatis, qua mihi junctus eras, lenocinio cæcatus, non secundum timorem Dei, sed secundum propriæ voluntatis insipientiam, consilium dedi, ut te ad apicem hujus dignitatis proveherent. Idcirco justo Dei iudicio in hoc aquæ elemento cruciatibus addictus ardeo, liqueco, deficio; et in nihilum pene redactus, ad eadem tormenta rursus toleranda, restauror. Quod si certius probare vis, non esse frivola quæ audis, fac afferri candelabrum æneum, et lenta submissione in aquam mitti. » Mox præcipiente abbate allatum est candelabrum æneum, et sensim in aquam missum, stupendo miraculo ita a facie frigida illius, ut videbatur, aquæ liquefactum est, sicut fluit cera a facie ignis, vel sicut fugatur nebula a facie solis. Quanta ergo severitate censura justi iudicii Dei damnabit eos qui parentes suos de pecuniis vel possessionibus Ecclesiarum sibi commissarum divites et inclytos faciunt, si sic puniri meruit, qui personam fortasse satis idoneam, ad officii spiritualis eminentiam, sanguinis magis quam charitatis intuitu provehere præsumpsit?

Hæc itaque, de periculis quorumlibet vitiorum, seu negligentiarum aliquandiu jam tractavimus, ex occasione relationis beatæ memoriæ D. Gerardi Clarævallis abbatis, qui de periculo assidue jurantium fratres suos admoveere studuit, ad exhortationem legentium summatim perstringere curavimus, scientes, simplicium fratrum animos exempla plus movere quam verba, quoniam devota mens, quæ ex lectione spiritualis compunctionis fervorem magis quam instantis scientiæ eruditionem quærit, dum facti memoriam versando atque reversando, quasi manu cogitationis tangendo palpat, ad amorem virtutum, horroremque vitiorum amplius ex ea accendi

tur, quam si decem millia sententiarum chartulis exarata transcurreret. Hoc igitur quasi grandi fenore absoluti, ad Claramvallem nostram, de qua cum Isaac ad meditandum in agro diversorum Christi Domini nostri magnalium egressi fueramus, revertamur : sicque tandem narrationis nostræ series, quæ de venerabilium Patrum religiosa conversatione pretiosaque in conspectu Domini morte

A ad ædificationem multorum textitur, competenti conclusionem terminetur. Nam et rivulus secus prata fluens certis venarum meatibus derivatus, arentia quæque impingat, marcescentia gramina revirescere facit, demumque universis sufficienter irrigatis sese in se recolligens, proprioque alveolo restitutus, legūmi cursus vivacitate prolabitur.

DISTINCTIO SEXTA.

Varia continens de sacramento altaris et confessionis, de animabus defunctorum, et alia quædam.

CAPUT PRIMUM.

De incauta contemplatione cujusdam monachi Claravallis, et de periculo contemplativorum.

Dominus ad beatum Job de multiplici calliditate antiqui hostis sub specie Leviathan loquens, *Nervi, inquit, testiculorum ejus perplexi sunt (Job xl)* : omnem videlicet hominem manifestius instruens, subtilissimarum deceptionum ejus inextricabiles nexus neminem absque gratiæ suæ adjutorio evadere posse. Verum, si cunctis qui Christiana professione censentur, et ad cœlestem gloriam, de qua superbus Satanas cum angelis suis cecidit, duce humilitate nituntur descendere, summopere considerandum est illud Apostoli : *Videte quomodo caute ambuletis, quoniam dies mali sunt (Ephes. v)*; et illud : *Ne circumveniamur a Satana : ipse enim Satanas transfiguratus se in angelum lucis (II Cor. ii)*. Quanta putamus sollicitudine vigilandum est iis, qui sacratoris vitæ desiderio in cœnobiis Domino militare, et contra spirituales nequitiis spiritualibus armis dimicare proposuerunt? Falluntur nempe, stolidissimoque errore raptantur, qui secularis molæ tumultuosa negotia tantum, et non etiam cœnobialis lecti quietas silentia insidiis inimici patere arbitrantur, cum tanto subtiliores laqueos tendere soleat callidus hostis, quanto quis altius scalam virtutum scandere, atque de hujus mundi naufragio nudum se evasisse confidit. Quapropter gravissimam unius viri spiritualis tentationem, quam in otio silentii sui indiscrete contemplando incurrit, ad cautelam contemplativorum proponemus, quatenus ii qui ferventiori studio lectioni incumbentes diversas memoriæ sententias commendant, atque ex eis primo quidem meditationis, dehinc etiam contemplationis oculum excuunt, semper illius sententiæ memores : *Qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria (Prov. xxv)*, magis in timore sanctæ humilitatis se utiliter deprimant, quam in luce periculosæ contemplationis pueriliter volare præsumant.

Erat in Claravalle senior quidam purissimæ religionis, quæ sub venerabili Patre nostro B. Bernardo in eadem sancta domo multis etiam simplicioribus gratiam perfectionis contulit, strenuus imitator effectus, et in quotidiano virtutum exercitio devotus, qui ob sapientiæ suæ gravitatem, consilii maturitatem eximiamque conversationis sanctitatem, non tantum sibi soli, sed et aliis quoque prodesset posse judicatus, Fusniacensis Ecclesiæ, quæ est una de dignioribus et magis religione conspicuis filiabus Claravallis, abbas constitutus est. Positus ergo in honore, ipsiusque honoris pondus assidue pensans ne, secundum Prophetam, periculum honoris non intelligeret (*Psal. xl viii*), pastoralis officii dignitatem, humilitate, quæ spiritualem virum decebat, admi-

B nistrabat; tandemque laboriosæ prælationis sollicitudini seniles humeros subducens, Rachelis quanto sterilius, tanto jucundius contubernium Liæ licet fecundis sed tamen valde periculosus prætulit amplexibus. Ad suam itaque Claramvallem reversus, ac velut haud degener pullus nidulo proprio restitutus, quotidianæ conversationis suæ discussione motus et affectiones cordis dudum prælationis occasione quaquaversum sparsas ad se recolligebat, exemploque sanctissimi Patris sui Benedicti habitavit secum. Spiritualibus autem studiis Intentus, et a strepitu garrulæ occupationis penitus sequestratus, orationi, lectioni, compunctioni sacræque meditationi operam dabat, sciens adversus virulentas suggestiones mundialis pompæ, carnalisque illecebræ, efficacius his non esse antidotum. Porro continuæ meditationis assiduitate provocatus, suavitateque illectus, cœpit jam sanctæ contemplationis subtilitate divina quæque mysteria scrutari, scrutando jucundari, exultans in jubilo cordis, dicens cum Psalmista Domino : *Mirabilia testimonia tua, Domine, ideo scrutata est ea anima mea (Psal. cxviii)*. Quia vero salutarem hostiam per quam redempti et reconciliati sumus Deo Patri cum fructu honorum operum sedulus immolabat, altitudinem imperscrutabilis hujus mysterii tanto dulcius contemplando ruminabat, quanto id frequentius altissimam Dominicæ passionis humilitatem repræsentando iterabat. Sed o utinam, sicut pius, ita etiam cautus et timoratus contemplator esse curasset, præsertim in tam mira profunditate tantorum mysteriorum, ubi omne rationis humanæ deficit argumentum, solumque sacræ fidei consultur oraculum. Nam cum admirando pensaret, et pensandæ admiraretur quonammodo panis et vinum, quæ in altari proponuntur, mediante virtute Dei in verum corpus et verum sanguinem Jesu Christi Domini et Redemptoris nostri transsubstantiaretur, plusquam oportebat scrutabundus, rationisque oculo insolentius innixus, sacrum mysterium arcano fidei commissum rationis temeritate discutere præsumptuose tentabat. Cæterum, sicut testatur B. Bernardus, ratio, si quod fidei est, tentet irrumperere, effratrix judicator (46), et B. Gregorius dicit fidem non habere meritum, cui humana ratio præbet experimentum (47). Enimvero præfatus senior minus considerans sapientis consilium qui melinvenientem parcius edere suadet, ne forte satiatum evomere contingat (*Prov. xxv*); Apostolum etiam monentem, non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem (*Rom. xii*); dum sacri mysterii invocandinem, ipsis, ut reor, angelicis spiritibus imperscrutabilem, avidius rimatur, summæ majestati debitam reverentiam non exhibens, impigit in lapidem offensionis, et Dominus in ira declinavit a servo suo. Ubi vero spiritus bonus, vel potius

(46) Bernard. epist. 190, et alibi.

(47) Greg., hom. 26, in Evang.

spiritus bonitas lucis suæ radios subtrahit, malignus A extemplo spiritus malitiæ suæ tenebras ingessit, variis cogitationibus animam jam nutantem exagitans rationemque fluctuantem pessimo dubietatis spiritu quatens. Nempè dum quod fidei certissime constat, mortalitatis suæ tenebras dissimulans, quasi revelata facie speculari præsumeret, justo Dei omnipotentis iudicio de certitudine fidei cecidit in opinionis ambiguum, ita ut quod ratione comprehendere non poterat, impossibile esse præsumptione cæcatus æstimaret. *Est enim, sicut elegantissime definit Apostolus, fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium (Hebr. xi). Quod enim videt quis, quid sperat (Rom. viii).* Si autem quod in hac mortalitatis valle, in hoc peccati et mortis corpore videre non possumus, per patientiam expectare jubemur, ut in æternæ claritatis patria in nobis compleatur ubi erit Deus omnia in omnibus: compescamus oculos cordis a vitio inquietæ curiositatis, quoniam, sicut testatur Sapiens, *Hæreditas ad quam præpropere festinatur in principio, in novissimis benedictione carebit (Prov. xx).*

Igitur ubi primum incautus ille contemplator hoc dubietatis malum clandestinis animæ suæ moribus irreperere deprehendit, totus intremuit, nisusque vigore mentis tenebras diabolice versutiæ discutere, non potuit. Non enim sicut liberum est inquietæ voluntati spontanea deliberatione in foveam se præcipitem jacere, ita etiam liberum habet propria virtute vel industria de fovea conscendere. Gubernaculo itaque fidei procelloso præsumptionis spiritu violenter evulso, navis conscientiæ miserabilis hominis validissimis perniciosarum cogitationum fluctibus quatiebatur. malignis spiritibus cunctis nequitæ suæ dolis ad id nitentibus, ut quem de certitudine fidei violenter perturbaverant, etiam de dubietatis nubilo in assertionis blasphemæ densissimas tenebras præcipitent, ut videlicet exemplo Berengarii, qui primus impiæ hujus hæreseos inventor et defensor exstitit, sentiret et diceret panem et vinum quæ in altari proponuntur, post consecrationem verum corpus et verum sanguinem Christi nequaquam esse. Verum omnipotens et misericors Deus, qui servum suum angelo Satanæ ad colaphizandum tradiderat, ut disceret præsumptuosus non esse, quemque summum cognitionis gradum, qui soli beatæ vitæ debetur, in hac misera vita et in hac carne peccati insolentius rimantem, etiam de fidei stabilitate cœruere permiserat: de periculosa tamen dubietatis rupe pendentem, in hæreticæ pravitatis barathrum præcipitari passus non est. Ibat ergo miserabiliter marcescens et contabescens in semetipso, præ angustia spiritus et violenta tentationis, sacrisque mysteriis, quæ antea devotissime celebrabat, appropinquare non audens, atroci huic passioni se merito præsumptionis suæ addictum esse gemebat. Miro namque modo errorem suum recognoscebat et dolebat, nec tamen ipsius erroris nubilum discutere poterat, et sicut de B. Maria Magdalena, sanctus ait papa Gregorius: « Amabat et dubitabat, quantoque prioris devotionis suæ sinceritatem recordabatur, tanto perverse opinionis suæ cæcitatem plangendo detestabatur (48). » Augebatur in dies perniciosæ hujus tentationis calamitas, nec solum interiorem, sed et ipsum quoque hominem ejus exteriorem occupabat, ita ut, deficiente pariter vigore mentis et robore corporis, in infirmitorio frequenter pausare, necessitatemque suam, quomodo poterat, transigere cogeretur. Audientes autem spirituales quondam filii ejus, fratres videlicet Fusniacenses, dulcissimum quondam Patrem suum tali mœrore et afflictione oppressum, venerunt ad eum, blandisque precibus persuasum cum multa reverentia Fusnia-

cum eum reduxerunt; si forte officiosa charitate ipsorum recreatus aliquod emolumentum calamitatis suæ caperet, et de angustia tentationis, qua vehementer urgebatur, respiraret. Verum, quia sicut eleganter poeta canit:

Cælum non animum mutat, qui trans mare currit,

(HORAT. *Epist.* 1, ep. 11, vers. 27.)

et sicut Sapiens perhibet, quoniam, *Nemo corrigere valet, quem Deus despexerit (Eccl. vii)*, nec loci mutatio, nec fratrum illorum favorabilis exhortatio, tentationis aculeum de præcordiis senis illius evelere potuerunt, quia nondum venerat tempus miserendi ejus, sed temerariæ præsumptioni durior adhuc instabat cruciatus. Itaque usque ad ultimum pene terminum vitæ suæ in hoc frivolo blasphemæ dubietatis confrixus, et tanquam aurum in canino tribulationis probatus atque purgatus, tandem, miserante Domino, lumen fidei plenissime recepit, tanto utique humiliter de cætero credulitatis stabilitatem retinens, atque ab inquietudine illiciti scrutinii contemplationis oculum retrahens, quanto Deum superbis resistere, præsumptoresque reprimere, propriæ calamitatis experimento didicerat (49). Quisquis ergo claustralibus disciplinis subditus, Mariæ otium Domino largiente sortitus est, si callens ingenio divinam paginam scrutari dulce habet, necesse est ut semper meminerit se discipulum esse, non magistrum, ne forte ingenii sui subtilitate provocatus, signaculo fidei signata malo suo tentet irrumpere: vel temere quiddam discutere præsumat, quod ob reverentiam profunditatemque mysteriorum Dei, indiscussum vigilantissima sanctorum Patrum præterit solertia.

CAPUT II.

De excellentia fidei sacramentorum corporis Christi et sanguinis, et de discretione contemplationum.

Sane quantum distet inter scrutinium quod parit C curiositas, et speculationem quam gignit pietas, inter contemplationem quam in fidei simplicitate conscientiaque puritate parturit humilis devotio, et meditationes quæ descendunt ex præsumptionis supercilio, lucidius adhuc declarabimus, quatenus sicut terruimus in spiritu suo præsumptuosos, ita mulceamus in spiritu Dei humiles et devotos. Certe præcipuus et maximus ille contemplator, a quo in Clarissima valle totius devotionis et contemplationis religio sumpsit exordium, beatum dico Bernardum, qui copiose in scriptis suis disserit quam fugienda sit præsumptuosæ contemplationis temeritas, quanta reverentia sacro fidei arcano subdenda sit humanæ rationis infirmitas, quodam loco satis evidenter indicat, ita dicens (50): Fidenter loquor, Trinitatem sanctam quam non intelligo, credo. Quid hoc verbo abbreviato sanius ad fidem, simplicius ad meritum, quid fidelius ad devotionem? Porro eamdem fidei simplicitatem, quam hic de sancta Trinitate paucis D verbis comprehendit, etiam de sacramento altaris se firmissime tenere, non solum verbis, sed et mirabilem operum patriatione, magnifice demonstravit. Cum intrasset aliquando partes Italiæ, et propter efficacissimam gratiam, quam in eflugandis spiritibus immundis habebat, fama virtutum ejus ubique claresceret, feminam quondam atrocissimo dæmone multo tempore possessam, oblatam sibi in ecclesiam introduci præcepit, nimirum sciens eam non tam facile ut cæteros posse curari. Ipse vero ad altare accedens, sancta missarum solemnia celebravit, peractaque ex more sacrorum munerum consecratione, corpus Dominicum super patenam posuit, atque super caput mulieris spurcissima colluvione maligni spiritus foedum et horridum tenuit, « adest, iniquicus,

(48) Greg. hom. 25 in Evang.

(49) Reginaldo non est ascribendum peccatum infidelitatis, sed solum motus involuntarius contra

fidem, quem quia vincere non poterat angebatur animo, reum se criminis scrupulosius indicans

(50) Lib. 11, c. 3.

iniquè, iudex tuus, et cætera, quæ in libro vitæ ejus continentur: sicque tartaricum Cerberum, quem consuetudinaria precum facilitate fugare non poterat; fideet virtute divinorum sacramentorum potenter eiecit. Quadam etiam vice dum comitem Pictaviæ schismati Petri Leonis obstinatus faventem, dominoque papæ Innocentio subdi recusantem, nullis monitis, nullisve exhortationibus ad humilitatis fastigium, Catholicæque Ecclesiæ unitatem reducere valeret, negotium, quod humanæ industriæ viribus impossibile fore videbatur, divinæ potentæ commendans, ad immolandum hostiam salutarem, per quam vita, salus, pax, et unitas miseris mortalibus conceditur, ecclesiam ingressus est, principe cum cæteris, quos ab introitu domus Dei excommunicationis sententiâ sequestraverat, præ foribus ecclesiæ præstolante. Sacris itaque mysteriis consecrationis corporis et sanguinis Domini rite celebratis, homo Dei, non jam secundum hominem se agens, antequam pax in populum diffunderetur, manna cœleste, purissimum virginis uteri fructum super patenam reverenter posuit, cunctis qui aderant admirantibus: et cum maximo stupore exitum rei præstolantibus, ipsam patenam pretiosum depositum pignus æternæ salutis continentem secum ferens, foras exiit, atque vultu igneo, voce non deprecatoria, sed minaci, verbis auctoritate plenis principem compellens, ita exorsus est: Rogavimus te, et audire nos contempsisti. Ecce egressus est ad te filius Virginis, Filius altissimi Patris: ille, inquam, Filius, qui pretio innocentissimi sanguinis sui sanctam Ecclesiam redemit, quam tu, quantum in te est, scindere et conturbare non formidas; adest iudex universitatis, in cujus manus illa tua anima deveniet, ante cujus terribile iudicii solium totius vitæ tuæ actuum rationem redditurus es: huic resiste, si vales. Videns autem comes reverendum abbatem cœlestia sacramenta cunctis Ordinibus angelorum tremenda sanctis manibus tenentem, et ignito vehementer eloquio peccatricis conscientiæ suæ secreta terebrantem, summæ majestatis præsentiam non ferens, obrescente gelido per membra sanguine velut exanimis in terra collapsus est, jacensque spumas horrendas, nigrescentibus labiis, egerebat, ac si ultimum jam efflaturus esset spiritum, et crebris singultibus vitalia quætiabat. Cumque sic miserabilis aliquandiu jacuisset, flentibus et pectora tundentibus qui aderant, accedens vir propheticus, et pede eum pulsans, in virtute illius quem portantem se portabat imperiosa voce præcepit ut surgeret, et episcopis, quos de sedibus suis expulerat, quorum aliqui præsentem erant, reconciliaretur, seque magis Ecclesiæ Catholicæ filium, quam schismaticorum fautorem fore, demonstraret. Quod etiam, cooperante gratia Dei, continuo factum est, sicut liber gestorum ejus plenus docet sane præter spem universorum qui aderant, qui obstinatam nimis animum principis illius in schismate noverant: sicque tam clerus quam populus terræ, virtute incontaminati sacrificii, fideque viri Dei, a rabie Petri Leonis liberatus, et unitati sanctæ matris Ecclesiæ reincorporatus, Domini clementiam collaudabat. O quanta est pietas fidei, de qua excellenter pronuntiavit Apostolus, quod habeat promissiones vitæ quæ nunc est, pariter et futuræ (I Tim. iv). O vere mirabilis artifex Spiritus sanctus, qui tam mirabili glutino charitatis summis ima connectit; ut illum splendidissimum, nitidissimum et suavissimum panem angelorum habentem in se omne delectamentum, quod est Verbum Dei, mediante beatissima humanitate ejusdem Verbi, vermiculis terræ comedere concedatur, et terrenæ substantiæ portiuncula, quæ ipso aspectu et æstimatione sui vilipendi poterat, per ecclesiasticæ traditionis regulam consecrata, in verum corpus et verum sanguinem Christi Domini nostri transsubstantietur, fiatque pabulum dulcissimum, quo pium rationale, sed miserum jumentum deliciose refectum, rationali,

sed beatæ naturæ in beatitudinis gloria consors efficiatur! Cæterum hæc altissima Dei magnaia, quæ ineffabili dignatione gratiæ suæ miseris mortalibus largitur, fidei quidem manifesta sunt, rationi vero cæca: et propterea credere hæc. pietatis est; discutere, temeritatis; nosse, vita et vita æterna est. Nonne tui videtur admirandus iste sanctus cum sancto sene Simeone in profunditate mysterii majestatis celsitudinem non solum agnoscere, sed etiam aliis patenter ostendere, sub accidentibus, quæ carneis et sensibus et oculis ingeruntur, id est visibili specie, pondere, et sapore, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam, non rationis temeritate scrutari, sed fidei simplicitate credere, venerari et colere, atque in eadem fidei constantia superbis terribiliter repræsentare?

Cesset ergo jam humanæ rationis temeritas discutere velle quod signaculo fidei signatum mortali naturæ scire denegatum est; et licet cum patriarcha Jacob, qui simplicitate sua contentus erat, pede cognitionis claudicet, cum Petro tamen apostolo, qui virtute fidei Ananæ et Saphiræ duplicitem deprehendit et exstinxit (Act. v), fidei pedem fortius figat, ut per devotionem fidei quandoque ad cognitionis plenitudinem pervenire mereatur. Quid enim, curiose, interest tua scire, quo ordine superni largitoris vivificum beneficium consequaris, dummodo id efficacia teneas, utilitate probes, et insuper multimoda signorum et prodigiorum gloria, quæ ab initio fidei usque nunc in sacramento altaris Deus operari non cessat, jucunda exhibitione, quantum fas est, experiaris? Sed, ut de majoribus taceam, et modicus de modicis Dei mirabilibus loquar, qui licet sit magnus et laudabilis nimis in magnis, gloriosius tamen mirabilia operatur in minimis, quanta benignitate trepidationem illius abbatis referere dignatus est, qui araneam in calice sancto hora divini sacrificii repertam, fide plenus cum ipso sacramento hausit, prudenter advertens mortem vitæ prævalere non posse: quique eadem die sanguinem minuens, araneam ipsam integram de vultu suo cum sanguine erupisse, miratus expavit! Alterum quoque sacerdotem quemdam quanta dulcedine docuit pius Dominus: aliud in altari videri, et aliud debere credi, qui in simili casu deprehensus, nec dispari fide armatus, mortem cum vita sumere non dubitavit; sed, advesperascente jam die, dum pruritum in pede sentiret, scalpendo, araneam quam sumpserat, nulla parte corpusculi sui contritam seu mutilatam evulsit. Illud vero quam stupendum, quam admiratione dignissimum censebitur, quod idem virulentus vermiculus, qui fidem sinceram debitamque reverentiam Dominicis sacramentis exhibentibus, etiam intra vitalia receptus, nequaquam nocere potuit, quosdam eisdem terrificis sacramentis impudica irreverentia se ingerentes, licet longe positus, terribiliter exstinxisse perhibetur! Legitur enim in gestis Caroli Magni imperatoris quod cum idem religiosus Augustus quadam solemnibus die missam solita sua devotione audiret, diaconus qui ad ejusdem missæ Evangelium legendum deputatus fuerat, præcedenti nocte, mulierculæ cujus amore deperibat, impudicis amplexibus se scedere non timuit: hoc quoque gravissimo piaculo cauteriatam habens conscientiam, Dei terribilis in consiliis super filios hominum judicia non veritus, sanctum Evangelium legere præsumpsit; postmodum etiam sacris mysteriis secundum officii sui dignitatem eadem impudentia ministerium manibus impuris exhibiturus, si non ultio divina districta animadversione temerarium celerius de medio tulisset. Ecce namque dum verba sacra labiis pollutis depremeret, prædictus vermiculus desuper a laquearibus oratorii se per solum suum semel, secundo ac tertio, super caput contaminati lectoris demittens, tertia nihilominus vice ipso imperatore aspiciente caput obscenum pupugit, ac sine mora miserum exstinxit. Si ergo, o curiose, nullo humanæ rationis acuminis

perpendere vales qua via, quove meatu vermiculus ille venarum abstrusas perplexitates irrepserit, seu qualiter a stomacho naturalem descensum intestinorum evadens, usque ad ima corporis inter carnem et pellem illæsus serpendo pervenerit, quomodo scire poteris quo ordine quove modo, panis et vinum quæ in altari proponuntur, verum corpus et verus sanguis Christi efficiantur? Nam si, secundum prophetam, cum peditibus currens laborasti (*Jerem. xii*), quomodo contendere poteris cum equis, id est si in minimis istis mortalitatis tuæ densissimis tenebris obvolutum te sentis, qua fronte, quave temeritate altissima Dei magnalia inquietus scrutari præsumis? De sacramento ergo altaris, sicut quidam de martyrio ait: « Totum demus Deo, nihil nobis. »

Volenti itaque in sancta religione proficere correctioni morum mundationique cordis, modis omnibus necessarium est insistere, mysteriis vero S. Scripturarum per contemplationem castigatius intendere, quoniam campus exercitii et laboris pertinet ad rudes et imperfectos, lectus vero contemplationis ad humiles et devotos. Sed quales putas humiles, vel quales devotos? Non utique qualescunque, sed qui curiositatis, vanitatis et voluptatis vitiiis jamdudum mortui, sanctæ humilitatis et perfectionis arcem conscenderint, qui possint cum Psalmista dicere Domino: *In via testimoniorum tuorum, Domine, delectatus sum, sicut in omnibus divitiis* (*Psal. cxviii*). Cæterum quisquis in hac virtutum claritate nondum a Deo stabilitus est, ut in lumine earum ambulet tota die, sed adhuc vitiorum caligine circumfusum habet intellectum, licet ingenii subtilitate vigeat, et acupine rationis polleat, noverit tamen expedire sibi magis orare, psalmosque ruminare frequentius, legere vero parcius, et in ipsa lectione non scientiam inflantem, sed Spiritum vivificantem querere, non ut disertus, sed ut sobrius efficiatur, quemadmodum monet Apostolus: Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem (*Rom. xii*); non ut jactet se scire quod nescit: sed ut scientiam suam Deo et sibi, sicut docet monachum, in humilitate scientiæ custodiat, ne forte subsannet eum satyricus (*Persius*), vel potius immundus spiritus, quod usque adeo scire ejus nihil sit, nisi eum scire hoc sciat alter. Unde cum doctorum doctissimus Pater Augustinus dicat: « Orare et legere, utrumque bonum est, si liceat; si non liceat, melius est orare quam legere, » miramur valde quosdam orationis et devotionis prorsus necessariam utilitatem pene vel penitus negligere, lectioni vero atque meditationi totis diebus ac noctibus incumbere, quasi non super inane pingat, aut pulverem in vento portet, qui scientiam in conscientia nondum a vitiiis purgata multiplicat, et contemplationis subtilitas, quanto magis absque perfectionis plenitudine ad alta volat, non tanto magis, quemadmodum in multis experti sumus, periculosa ruina pateat. Quia ergo talibus valde præferentes, olei vero pinguedinem negligentes, id est de sola scientiæ claritate absque devotionis et humilitatis mansuetudine gloriantes, a justo iudice Deo, qui ob inordinatum scientiæ appetitum protoplastos de paradiso ejecit, cum fatuis virginibus reprobandur, curamus omnes, curemus singuli, tum pro indulgentia peccatorum, tum pro acquisitione virtutum, tum etiam pro vitanda aeternæ mortis miseria atque adipiscenda sempiternæ beatitudinis gloria, Domino Deo nostro sacrificio cordis contriti et spiritus humiliati in ara devotionis sedule immolare. Si quis autem in sacræ devotionis assiduitate gratia duce tantum proficere poterit, ut bonitatem bonæ religionis et disciplinam non fictæ humilitatis in fundamento stabilis conscientiæ collocare prævaleat, hic jam secure cum Psalmista scientiam se doceri postulet (*Psal. cxviii*), nec tamen scientiæ salutaris efficaciam lectionis atque

A meditationis instantia solummodo, sed multo magis unctione illius qui docet hominem scientiam (*Psal. cxxvi*), se adepturum esse præsumat, testante enim Psalmista, vanum est omni homini ante lucem perfectæ humilitatis ad scientiam anbelando surgere, ideoque modis omnibus necessarium est, sedendo in penitentia prius manducare panem doloris (*ibid.*), id est compunctionis, et sic demum surgere ad lucem scientiæ vel contemplationis; quoniam non inveniet locum de scientia superbiendi arrogantis vanitatis, ubi universos angulos conscientiæ bonitatis et disciplinæ repleverit maturitas

CAPUT III.

De felici consummatione monachi desiderantis in Claravalle mori.

Joannes apostolus et evangelista, qui arcana verbi Dei, quantum mortalibus in tenebris et in umbra mortis sedentibus scire fas est, fatu revelavit B sacro, in Pathmos insula propter testimonium ejusdem verbi Dei exsilio relegatus, inter multiplicia cælestis revelationis mysteria, ad consolationem omnium in via Dei laborantium, et sub pondere tentationum gementium, audivit vocem de cælo dicentem sibi: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur* (*Apoc. xiv*). Et ejusdem beatitudinis causam subdens: *A modo, inquit, jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos* (*ibid.*). Hujus beatæ mortis, per quam transitur de labore ad requiem, de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam, de miseria ad felicitatem, de fide ad cognitionem, jucundam memoriam sancti viri sedula meditatione pensantes, et ipsi votis et desideris continuis ad eam suspirabant, dicentes: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei* (*Psal. xli*), et alii morientibus pium congratulationis et compassionis impendebant affectum, sicuti de beato Bernardo abbate legitur quod vix unquam mortuum sine lacrymis compassionis sepeherit, et reverendissimus Alexandrinorum patriarcha Joannes excellentis personæ suæ auctoritatis oblitus, ad morientes quoslibet fideles per semetipsum accedebat, sedensque coram eis obeuntium agonem cum multo pietatis affectu considerabat, propriis quoque manibus morientium oculos claudens, animas de corporibus egredientes divini gratiæ devotissime commendabat. Sed et beatus episcopus Malachias Hiberniensis, in omnibus operibus suis memorans novissima sua, ut in die defunctionis benedictionem consequi mereretur, cum venisset aliquando Claramvallem, et amicitiam familiaritatemque S. Patris nostri Bernardi ob sanctitatis suæ reverentiam obtinisset, tanto sanctæ charitatis ardore anima ejus animæ viri Dei adhæsit, tantoque desiderio in Claravalle moriendi accensus est, ut reversus in patriam, reliquo quo advixit tempore, hanc precum suarum summam Domino devotus offerret, quatenus et in Claravalle, et in die commemorationis animarum omnium fidelium mori, atque juxta dilecti sui abbatis cineres et ipse incineratus beatæ resurrectionis gloriam præstolari divina largitate mereretur. Nec frustratus est a spe sua, quandoquidem desiderium animæ ejus tribuit ei Dominus, et locum quidem pro gloria, diem pro merito, socialis vero pausationis triumphum pro meritorum suorum prærogativa sortitus est.

Hujus gloriosi præsulis fidem et devotionem secutus est frater quidam, non minus sanctæ conversationis odore quam naturali nomine Balsamus, qui erat monachus S. Anastasii, quod est Cisterciensis Ordinis cœnobium ad Romanæ urbis moenia situm. Hic cum venisset aliquando propter injuncta sibi negotia ad B. Bernardum in Claramvallem, vidissetque sanctæ et numerosæ illius congregationis disciplinam, in observantia sacri Ordinis maturitatem, concaluit cor ejus in ipso, et in meditatione illius

exarsit ignis, ita ut si non charitas, quæ nequamquam sua sunt quærit, aliud imperasset, vivere et mori in Claravalle cunctis divitiis et deliciis mundi præposuisset. Ne tamen vacuus inde recederet, et tam religiosum desiderium debita mercede privaretur, humillimis precibus a sancto abbate petit, et pro fervore suæ devotionis obtinuit, quatenus in obitu ipsius plenarium ei servitium a conventu Claravallis persolveretur. Quo adepto Claramvallem jam suam, seque monachum Claravallis reputans, exsultabat in Spiritu sancto, reversusque ad propria, volebat ab illo tempore singulis fratribus Claravallis, quorum obitum cognovisset, singularia semper reddere officia; et insuper unoquoque anno duodecim missas pro cæteris omnibus, quorum finem ignorabat. Hic itaque vir devotissimus, licet in curis monasterii, quibus admodum utilis ac necessarius erat, obedientia cogente, assidue detineretur, hanc tamen sibi metipsum temporis partem redimere studuit, ut inter easdem occupationes, præter communes observantias Ordinis, et alia bonæ, quæ solo Deo conscio faciebat, singulis diebus per octo annos diceret Psalterium, et ad minus quotidie disciplinam acciperet. Quam vero placita Deo fuerit sancta conversatio ejus, hoc unum quod subjicimus miraculum manifeste declarat: Missus aliquando pro negotiis monasterii sui ad domnum papam Alexandrum, qui tunc in Francia morabatur, casu incidit in manus quorundam schismaticorum, qui pseudopapæ Octaviani partem tuebantur. Moxque de mula cui insidebat injuriose depositus, retrudi in custodiam jubetur. Unus autem ex eisdem raptoribus super mulam hominis Dei insiliens, cum secum eam ducere vellet, illa miris gestibus et saltibus recalcitrans, et quasi pro domino suo pugnans, ire penitus recusavit. Cumque calcaribus et flagellis innoxium animal undique cæderent, vinci omnino non potuit, sed magis retrogradis passibus incedens, et semper in velitum nitens, conatus omnium superavit. Videntes itaque schismatici divinitus agi contra se miraculum, tandem victi tædio pariter et miraculo, virum sanctum dimiserunt, præcipientes ut eandem mulam coram eis ascenderet et abiret. Illa vero mox cum tota mansuetudine recepto Dei famulo, mirantibus universis, sine ulla cunctatione vel coactione processit, ambulans alacriter, et portans dominum suum, quem læta recognovit. Porro desiderium illud moriendi in Claravalle, quod pridem secunda devotione conceperat, quotidianis incentivis auctum, semper in corde ipsius vivebat. Appropinquante vero vocationis ejus die, qui soli Deo cognitus erat, cui desiderium pauperum exaudire familiare est, ipso Domino, qui omnia ad salutem electorum suorum operatur, disponente, etiam ad donum Claravallis, quam locum dormitionis et sepulturæ sibi fore semper optaverat, alia quidem occasione venire meruit. Contigit namque ut supradicta domus S. Anastasii, quæ est filia Claravallis, cujus erat ipse devotissimus monachus, spirituali pastore vacaret. Quapropter ab ipso summo pontifice et a fratribus suis missus domum adiit Claravallis, ut novum inde abbatem ad arbitrium Patris ejusdem loci assumeret; magis autem missus a Domino venit, ut de mundi hujus pelago egrediens desiderii sui portum jamjamque teneret.

Dum ergo per dies aliquot ibidem moraretur, et de omnibus, quæ in sancto illo conventu videbat et audiebat, edificaretur, compungeretur et ad devotionem excitaretur, contigit unum de fratribus presentis vitæ finem sortiri. Cumque tabula defunctoria sonante grandis illius cœtus, monachorum scilicet atque conversorum devotissimum concursum et occursum videret, commendationis quoque solemnem executionem, et in elatione funeris cantus pietatem magnæque multitudinis extensam et ordinatam processionem, sacerdotum etiam ac mini-

A strorum pro anima defuncti fratris hostiam salutarem immolantium sacrum obsequium, psalmedie nihilominus circa defuncti corpus religiosas excubias, totus in affectu pietatis resolutus, et hujus beneficii, quod semper optarat æstuanti corde participium mereri desiderans, cum gemitu valido petivit animæ suæ ut moreretur, ex intimis medullis cordis clamans ad Dominum, et dicens: *Moriatur, Domine, anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia* (Num. xxiii). Exsequiarum vero solemnibus rite celebratis delatoque ad tumulum corpore, dum, sicut moris est, tam noviter sepeliendi quam cæterorum fratrum ibidem pausantium sepulcra conventus amplissimo ambitu in modum coronæ gyrasset, explicitis jam psalmis sepulturæ attinentibus, Antiphona, *Clementissime Domine*, ab universitate fratrum dulci modulatione decantabatur. Interim vero prædictus servus Dei, oculos non curiositatis sed pietatis indices circum-
B
quaque ducens ac reducens, sanctam illam multitudinem velut angelicum chorum lætus intuebatur, totusque dulcedinis ac devotionis affectibus in semetipso liquescens, quoniam in vita sua unum ex ipsis fieri non licebat, nimirum obedientia renitente, ut saltem moriendo unus ex eis fieri mereatur, ferventis desiderii æstibus optabat et orabat. Antiphona itaque percantata, dum in clausula ejus ubi dicitur, *Domine, miserere super peccatore*, cuncti solito more veniam peterent, et pro anima defuncti fratris supplices exorarent, servo Dei eandem veniam cum cæteris petente, atque eundem sermonem ardenti pietatis spiritu orante, rupti sunt fontes oculorum ejus, largissimoque lacrymarum imbre faciem rigans, non solum defuncto requiem, sed et sibi celerem in eadem domo vitæ terminum postulabat. Mox igitur divina clementia desiderium servuli sui effectui mancipare volente, in ipso loco invasit eum peremptoria febris, quæ illum usque ad exitum variis incommodis vexans, et subrepentium delictorum, sine quibus præsens vita non ducitur, rubiginem purgans, voti sui compotem tam feliciter quam celeriter fecit. Sequenti vero nocte, cum membra sopori dedisset, apertum est ei cœlum, et vidit in eo Dominum nostrum Jesum Christum, ejusque beatissimam genitricem Dominam nostram, nec non et S. Bernardum aliorumque sanctorum multitudinem copiosam cum gloria magna, quorum felicissima visione ita lætatus est, ut jam se quasi unum ex eis reputaret. Crescente autem languore in multa patientia gratias agebat Deo, oris confessione, cordis contritione, et sanctæ precis devotione, portionem sibi in terra viventium dari precabatur, sicque ad extrema deveniens infra decimum diem sancto fine quievit: *Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum* (Psal. cxxvii): qui bona quæ in aliis videt veneratur et diligit; et licet ipse pro viribus virtutum studiis invigilet, bravium tamen laboris sui fraternis meritis intervenientibus plenius et perfectius se consequi posse præsumit, si eorum quos meliores se reputat, consortium, vel in vita vel in morte adipisci potuerit. Ecce servus iste Dei, cujus vere felicem consummationem descripsimus, doctus a Deo, de virtutibus suis non alium sapere, sed pro imperfectione sua semper timere, dum sanctissimæ congregationis beatam societatem votis ardentibus concupivit; quod viventi virtus obedientiæ denegavit, ejusdem obedientiæ piissimus remunerator morienti benigne restituit, ipsumque ineffabili gloriæ eorum, quæ solis perfectis monachis debetur, associavit in cœlis, quorum sacris cineribus vel in sepultura sociari humilibus votorum suspiriis præoptavit in terris.

CAPUT IV

Item de converso, qui petiit a Domino ut in Claravalle moreretur.

Hanc autem moriendi in Claravalle gratiam, non

huic soli tantum, sed et nonnullis alijs divina novius largitate concessam, sicut etiam nostris temporibus cujusdam servi Dei tali desiderio vehementer æstuantis gaudium impletum vidimus et lætati sumus: atque ad portandum pondus diei et æstus sub disciplina Clarævallis non mediocriter incitamentum sumpsimus. Instabat aliquando tempus generalis capituli, et abbates Cisterciensis Ordinis de universis mundi partibus Cistercium festinabant. Inter quos abbas quidam de filiis Clarævallis abbatizans in regione Hispaniarum longo et laborioso itinere generationis suæ matrem, id est Claramvallem, adibat, habens secum in comitatu conversum quemdam moribus honestum, devotione præclarum. Is aliquoties audiens in patria sua nectaream famam de religione et sanctitate domus Clarævallis, incitabatur spiritu, desiderans videre Claramvallem, cui clarissimus abbas claritate sanctitatis clarum nomen in orbe dedit. Iter itaque capituli adorsus, quanto magis approximabat desiderata Clarævalli, tanto magis optabat, si fieri posset, non solum eam videre, sed etiam sortis extremæ funiculum in ea sortiri. Ubi vero adeo contiguus factus est, ut eminens sacri templi pinnaculum prospicere posset, devotionis unguentis ad aspectum reverendi loci charitatis igne bullientibus, totus ad pietatem liquefactus est, elevatisque manibus et oculis ad cælum, brevem quidem, sed fidei plenitudine sincerissimam præcem effudit ad Dominum, quodammodo exclamans et dicens: « O Domine, si petitio pauperis et peccatoris non displicet majestati tuæ, sit, quæso, sacer iste locus, qui tantarum sanctorum animarum tecum jam regnantium pignora servat, requies mea in sæculum sæculi. Hic Domine, si dignaris, pausem, quoniam elegi eum. » Ingressus itaque locum tabernaculi admirabilis quod fixit Deus et non homo (*Hebr. viii*), specialis patroni et tutoris ejusdem loci, scilicet S. Bernardi, nec non et insignis collateralis ipsius B. Malachiæ tumbas simpliciter veneratus est, et ut desiderii sui celere consequi mereretur effectum, devote precabatur. Nec tardavit piæ petitionis effectus, sed repente cepit viribus corporis destitui, lectoque ægritudinis receptus, sic lætus et alacer ad agonem mortis, quasi ad epulas invitatus, properabat. Sane postquam eo prodente, et abbate ipsius testimonium perhibente, tam monachis quam conversis innotuit, illum ob desiderium moriendi in Claramvalle, hanc sibi a Domino celere mortem impetrasse, sacer ille conventus oppido gratulatus est, sicutque feliciter morienti pie congaudens, sanctissimo collegio suo migrantem votis et desiderijs bonæ voluntatis associavit. Ipse sacramentali oleo inunctus, et viatico Dominici corporis et sanguinis munitus, infra paucos dies, abbatibus qui in Nativitate sanctæ Mariæ Claramvallem ante capitulum Cisterciense convenerant, ibidem adhuc, ni fallor, demorantibus, in medio tantæ et tam sanctæ multitudinis, abbatum videlicet et monachorum et conversorum, sicut desideraverat, fraternali orationibus protectum spiritum exhalavit. Cujus exsequias magni et reverendi costus illius frequentia solemnibus et devotis officiis celebrans, terramque terræ adjiciens, mirabilem Deum in sanctis suis, qui quantum apud se sincera supplicum vota valeant, in hoc paupere suo demonstrare dignatus est, in commune glorificabat.

Cæterum quæ ambigat per divinæ bonitatis abundantiam nonnullis quandoque concedi, quod sibi in se deest meritum, alienis meritis debere suppleri, et quia ubi infirmus et imperfectus quisque Ecclesiæ in religione perfecte incorporatur, perfectorum meritis imperfectorum tegi deformitatem, dummodo iidem imperfecti pura intentione perfectionis et sacræ religionis pro modulo suo imitatores effecti

A de hoc mundo rapiantur, sicut Psalmista canit, quia, cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris? (*Psal. xvii.*) Nec solum religiosa quælibet Ecclesia credenda est in membris suis adhuc in carne peccati strenue militantibus infirmos meritis et precibus fovere, atque protegere, exitumque munire, verumetiam multo magis in membris suis post sacræ peractæ militiæ sudores, emeritorum requie et beatitudine gloriosis id speranda est acitare, quemadmodum quidam perfectæ religionis senior de fratribus Clarævallis, qui gratiam videndi quandoque res invisibiles a Domino acceperat, testatus est, dicens morientibus fratribus animas jam carne solutas ad animam carne solvendam non minori, vel potius majori frequentia et devotione, quam carnem adhuc vegetantes occurrere, atque et malignorum spirituum cum multa truculentia ex adverso occurrentium malitiosas accusationes evadere, verique luminis, et æternæ beatitudinis participium consequi possit, officiosissima charitate insistere. Quapropter, sicut non immerito felices pronuntiamus eos qui exercitatione duræ et laboriosæ poenitentiae tam vivorum quam defunctorum fratrum suffragiis morientes fulciri merentur, sic nimirum miseros, et, ut ita dixerim, omnibus hominibus infeliciores plangimus eos, qui cur habitum religionis assumpserint, non attendentes, sed vitam suam morum corruptione depravantes, etsi viventium honestis obsequiis tumulo inferantur, tamen nec vivorum nec defunctorum opitulationibus quidquam consequuntur, sed qui spinas dissolutionis seminaverunt, ignem æternum malitiæ suæ stipendium sortiantur.

CAPUT V (51).

De religioso viro cujus exsequias animæ defunctorum visæ sunt celebrare.

Enimvero si cui fortassis scrupulum movet quod præfatus senior dixit fratribus ex hac vita decedentibus animas carne solutas ad exitum morientium occurrere, nullatenus, quæso, vel sancto viro ista dicenti, vel nobis ea quasi falsa scribentibus succenseat, sed patienter sustineat, et veraci testimonio nos asserere comprobabit, hæc non solum specialiter a sanctis viris cognita, sed etiam omnipotentis Conditoris nutu etiam carneis oculis et corporalibus auribus visa et audita quandoque fuisse quatenus tanto minus mortalis homo de misera seu beata vita animæ post mortem secundum meritum qualitatem dubitet, quanto perspicacius subtilem et invisibilem ejusdem animæ substantiam ad nutum Creatoris cui omnia possibilia sunt, in carne viventibus conjungi, et, ut ita dixerim, admisceri deprehenderit, præsentemque vitam, quam caducam atque transitoriam non ignorat, funditus despiciens, ad illam ad quam per momenta singula decurrit, omni sollicitudine bonis operibus invigilando se præparet. In partibus minoris Britanniae erat aliquando homo quidam sæcularis, qui licet sæcularibus negotiis deditus, curaque rei familiaris intentus esset: erat tamen fidelis et timoratus atque in observantia mandatorum Dei pro modulo suo devotus. Inter cætera vero bona, quæ vel publice vel privatim solo Deo testante faciebat, talem sibi fecerat consuetudinem, ut ad ecclesiam vadens sive rediens, seu quacunque alia occasione cœmeterium transiens, pro animabus fidelium ibidem pausantium devotam Domino præcem libaret. Contigit vero ut expleto tempore vitæ suæ de hoc sæculo nequam migraturus, lecto decumberet. Cumque jam morti se vicinum sentiret, mediis noctis tenebris misit ad presbyterum suum, rogans ut ad visitandum se cum Dominico sacramento venire dignaretur. Presbyter vero segnitie pressus, et heu! plus diligens commodum carnis suæ quam salutem

(51) Historiæ capitulum 5 et 6 piæ sunt utinam certe

animæ parochiani sui, pergere recusavit; diaconum tamen suum, nomine Daniele, bonæ conversationis virtum vice sua destinavit. Qui libenter obediens et iussa celeriter complens, postquam morienti viaticum tradidit, ad propria redire non distulit.

Mox ergo ut pauperculus ille, sed meritis dives, infirmus, perpetuæ sanitatis et non periturarum divitiarum largitorem Christum Dominum ad munimen sui recepit, lætus hominem exiit, et cum illo, ut credimus, qui pauperum susceptor fieri dignatus est, paradisi portas ingressus, lucidas beatorum spirituum mansiones accepit. Diaconus vero rediens, ubi ostio ecclesiæ appropinquavit, invenit illud apertum, quod clausum firmissimeque obseratum dimiserat. Unde cum multum obstupisset, et accipies mente versaret cogitationes, ita mox divina virtute in eodem loco defixus est, ut se inde movere non posset. Et ecce repente in cœmeterio illo audita est vox clamantis atque dicentis : « Surgite, fideles universi, surgite quantocius, et exite de tumulis vestris, quotquot in isto cœmeterio requiescitis, ut convenientes in ecclesiam commendemus animam defuncti hujus charissimi nostri, et rependamus ei vicem beneficii sui. Quoties enim per hoc cœmeterium transire solebat, toties pro nobis orationem specialem facere consueverat. » Ad hanc vocem cœpere velociter exsurgere mortui, factusque est fragor atque tumultus grandis, cum egredierentur de tumulis suis. Porro in ecclesia videbantur cerei multi hinc inde parietibus affixi, qui eandem basilicam copioso lumine illustrabant. Quam cum defuncti illi ingressi fuissent, cœperunt ibi suavi melodia Dominum in commune laudare, et commendationis officium solemniter decantare, ita ut, uno dicente, collectas et orationes, alii subjungereut, Amen, cæterasque responsiones, quemadmodum in choro psallentium fieri solet. Commendatione vero expleta, clamatum est denuo ut singuli reverterentur ad sua loca. Quibus egressis de oratorio, factus est iterum sonitus et collisio tumulorum, quando se in eis recollocaverunt. Tuuc paulatim cœperunt descere luminaria illa quæ in ecclesia videbantur, quousque penitus exstinguerentur. His ita completis, solutus est clericus ille, de loco in quo fixus hærebat, et intrans oratorium reposuit ibi sacramentalia vasa, quæ secum detulerat. Qui cum ad mansionem presbyteri rediisset, ille trulina inertie suæ metiens alios, et neniæ profunda nocte facile vigilare reputans, quasi miseratus hominem pro labore, rogabat eum citius stratum repetere ac dormire. Cui ille respondit : « Non est mihi modo pausandum; sed tibi potius surgerdum atque laborandum. Jam enim defunctus est æger, ad cujus exsequias procedere nos oportet. »

Vix verba finierat, et ecce nuntius venit, supradicti viri obitum nuntians, adventumque presbyteri flagitans. Surgens itaque licet invitus sacerdos, cum diacono sine mora perrexit, et debitum pio funerali obsequium impendit. Porro diaconus ille beneficio gratiæ Dei tam dignanter se visitantis nequam ingratus existens, sed de visione quam viderat affectus vehementer atque compunctus, omnia quæ vel in re, vel in spe habere poterat, reliquit; extensus de terra et de cognatione sua Turonis in monasterio S. Martini religionis habitum suscepit. Ubi etiam religiosam vitam ducens, fideliumque defunctorum memoriam agens, proficientibus meritis postmodum prior ejusdem Ecclesiæ constitutus est. Præfatam vero revelationem quibusdam familiaribus suis secretius innotuit : quæ tamen ob mirandam rei novitatem silentio tegi non potuit; sed ad notitiam ejusdem loci abbatis celeriter pervenit. Qui de re tam incredibili, aut probabiliter edoceri, aut eam penitus reticere volens, coadunato fratrum

A cœtu in capitulo coram omnibus, eundem priorem super hujusmodi verbo convenit, districtè præcipiens atque in virtute obedientiæ adjurans ut veritatem ab eis non celaret. Qua ille tandem adjuratione constrictus, licet verecundie suæ parci voluisset, ne in publico hoc fieret, tamen ad honorem Dei et ad ædificationem proximi, quod sibi acciderat verecundus ac pavidus explicavit. Cognita igitur veritate prædictus abbas, cum esset vir bonus et religiosus, super tam inauditis mirabilibus prognosticæ hujus revelationis sacrum futuræ resurrectionis mysterium quodammodo præsignantis, gratias egit Deo, generalemque legem in cœnobio suo sanciens, præcepit ut quotiescunque cœmeterium aliquos de fratribus intrare contingeret, toties pro fidelibus ibidem pausantibus ad minus semel Orationem Dominicam dicere non pigritarentur.

Nemini ergo frivolum vel absurdum videatur quod diximus animas defunctorum fratrum decessui morientium fratrum quandoque interesse, atque ut ab instantibus tunc periculis eruantur propensius elaborare, cum præsentim manifeste doceamur exemplo tanto tunc eas ad succurrendam ferventius et devotius insistere, quanto quis in hac vita earum memoriam habere, atque ad mitigandam districti judicis sententiam precum suarum suffragia impendere sollicitior fuerit. Nam quid aliud etiam nobis innuitur per hoc quod de beatæ memoriæ D. Gaufrido Sorensi quondam episcopo supra in hoc volumine continetur (52), quia scilicet dum adhuc esset monachus in Claravalle, vidit manifeste quadam nocte infra vigiliis sacras psallens alacriter et orans ab aquilonari parte ecclesiæ, id est ab atrio in quo defunctorum fratrum corpora pausant, multitudinem magnam candidatorum venientem, quæ perante gradum presbyterii transiens, ostium quod ad infirmitorium vergit egressa est, cum eodem momento in infirmitorio quidam bonæ conversationis senex in extremis agens agonizaret, nisi hoc, quod beatæ fratrum defunctorum animæ fratrem corruptibilis vitæ induvias exuentem in suum consortium recipere, atque malignorum spirituum phalanges calumniari eam cupientium propulsare veniebant? Quantum vero intelligimus, hæc de illis animabus solummodo sentienda sunt, quæ ab omni culpa simul et ab omni pœna emancipatæ, beatitudinis æternæ felicitatem jam adeptæ sunt, similiter et de illis morientibus, qui transactæ vitæ religiosa conversatione hoc meruerunt, ut beatorum animarum præsiidiis in periculo mortis fulciantur.

CAPUT VII.

De milite a periculo mortis per fidelium animas liberato

Quia tamen relatione memorabilis hujus miraculi ostendimus, qualiter fidelium animæ pro se devote oranti vicem beneficii sui in morte ipsius impenderint, libet nunc referre quomodo quidam studiose pro fidelibus defunctis orantes, seu elemosynas pro eis facientes, etiam de præsentis vitæ periculis et de inimicorum gladiis cervicibus suis imminentibus earundem animarum opitulatione liberati sunt, quatenus religiosus quisque mercede laboris sui se privandum esse non certus existat, si affectum compassionis et actum subventionis porrigat animabus juxta sententiam justi judicis Dei, vapulantibus; cum etiam sæculares nonnulli, qui in hac parte devotionis ferventiores exstiterunt, extremæ calamitatis pericula propter hoc pietatis negotium evasisse cognoverit. Constat enim compassionis affectu nil Deo esse acceptius, quandoquidem summæ miserationis pietas summam divinitatis beatitudinem ad subveniendum miseris de cœlis ad terram descendere fecit, et quia defunctorum animæ quæ jam per se mereri nil valent, tanto gratius suscipiunt

(52) Supra dist. III, cap. 21.

nterventionis beneficium sibi a viventibus impensum, quanto per hoc pœnas suas aut mitigari, aut citius finire sentiant, quas, peccatis suis exigentibus, duras vel diuturnas fore debuisse non nesciunt. Igitur miles quidam in actu et habitu sæculari, sæcularem animum honorum operum studiis reprimere satagebat, seque mortalem esse, et tempore suo moriturum fore crebro recogitans, mortuorum memoriam apud Deum prece et devotione qua poterat, frequentius faciebat. Decreverat namque ut nulla unquam necessitate, nulla festinatione atrium ecclesie transiens præpediretur, ut non stans facie ad orientem versa Dominicam Orationem pro fidelium animabus intente diceret, Dominumque defunctis misereri suppliciter oraret. Contigit vero ut ab inimicis suis insidiantibus sibi quadam vice ita repente circumveniretur, ut aut in instanti periculum mortis incurrere, aut vitam fugæ præsidio tutari necesse esset. Cursu itaque rapidissimo fugiens, casu accidit ut ad clausuram qua cœmeterium cingebatur currendo deveniret. Quia vero competentioris compendii semitam ad effugiendum quos fugiebat, non inveniebat, citis saltibus clausuræ introitum per medium cœmeterium transiliens, cepto cursui anhelus instabat. Verum inter eurrendum consuetudinis suæ, quam multo tempore illibatam servaverat, recordatus, concidit corde, et quid sibi in tanto rerum discrimine faciendum esset, æstuanti, mente pensabat. Aut enim debitum spirituale cum periculo vitæ fidelium animabus persolvendum erat, aut debiti prævaricatorem coram justo iudice Deo, qui in se confidentes in quantumlibet arcto necessitatis articulo servare potest, conscientia reum tenebat. Sed quia in tanta temporis et discriminis angustia diu deliberandi spatium non habebat, vicit cito pietas fidei metum corporeæ fragilitatis, decrevitque contempta morte fidelibus defunctis solitum precis subsidium nequaquam subtrahere; sed, si ita placeret Altissimo, supra tumulos eorum pro quibus orabat gladiis inimicorum confossus occumbere.

Itaque suppresso cursu gradum sistit, turbatumque tranquillans animum, facie, sicut solebat, ad orientem versa, Dominicam Orationem tanto sinceriori pietatis affectu dicere cœpit, quanto se hanc novissimam ad Deum fundere precem, et quasi ultimum vale fidelibus defunctis offerre existimabat. Interim vero crudelissimo lethalis odii livore exagitati rapidis passibus advolant inimici, cernentesque reverenter stantem virum, cujus sanguinem sitiabant, metu mortis diriguisse putabant; et quasi jam voti sui crudelem effectum habituri de scelere in continentem, ut sperabant, perpetrando, impie quidem, sed non impune tripudiabant. Nam ubi præcipatione furibunda in insaniam versi, septa cœmeterii irrumpere, immunitatem ecclesie Dei violare, et hostiam submissa cervice inclinatoque capite stantem imitatione primi fratricidæ inmolare festinabant, ecce repente vident armatorum multitudinem magnam totum cœmeterium replese: quam defunctorum animas fuisse, pro quibus ille orabat, non improbabiler credimus: quæ etiam intercessorem suum stipata corona ambientes, ut orationem quam pro eis inchoarat, absque impedimento perficere posset, sancta sollicitudine observabant, in adversarios vero gladios et hastas terribiliter vibrabant. At vero Deo odibiles illi solo maligni desiderii voto homicidæ, videntes tam subitam rerum mutationem, et armatorum turbam sibi imminentem, stupefacti et mente consternati fugam velociter iniere; et qui alienam vitam crudeli occisione perimere venerant, emolumenti maximi loco reputabant, si suam fugæ præsidio servare potuissent. Devotus autem ille orator nil tale videns vel sentiens, postquam orationem suam complevit, cursum quem pietatis intuitu tantæ necessitatis articulo constrictus omiserat, repetens, pernici caeleritate

A velut insequentium se inimicorum manus fugiens probe aufugit; et quia gladios furentium inimicorum, et de tam proximo sibi imminentium evadere potuisset, miratus expavit.

Cæterum post aliquantum temporis inimicitiarum nube charitatis ardore dissipata, pacisque pulchritudine inter partes stabiliter redintegrata, cum familiariter ab invicem quærerent, illi quidem, quid causæ exstitisset, quod, mortis articulo sibi imminente, immobilis stans de loco non motus fuisset; ille vero, cur vitæ ipsius pepercissent, cum opportunitatem perendi eum nacti fuissent, cognita ab alterutro mysterii veritate, Dominum, qui facit mirabilia magna solus, magnifice collaudabant; et tam ipsi quam etiam plures alii qui tam grandæ miraculum percipere potuerunt, ad orandum pro fidelibus defunctis non mediocriter accensi sunt: quod utinam et nos et omnes quos hæc legere vel audire contigerit, religiosa devotione imitari non pigremur! Quam stupendum, quantoque admirationis præconio dignum censebitur illud, quod de Eusebio Siciliæ duce divinitus factum per plures jam orbis partes, etiam per scripturam divulgatum est. Is enim cum haberet adversarium principem quemdam, qui divitiis multis et gloria terreni culminis exaltatus spem suam in robore et multitudine exercitus sui ponebat, ipse fiduciam suam Deo committens, pro liberatione animarum fidelium multa bona faciebat; et magno vere Dei miraculo per exercitum animarum sibi de cœlis missum niveis et equis et armis optime adornatum, tam ipsum æmulum suum quam cunctum exercitum ejus in dedicationem recepit, atque per admonitionem earumdem animarum, pro impensis sibi ab eo beneficiis gratias agentium, et ad subveniendum defunctis exhortantium, confortatus, multo plura bona pro liberandis animabus fidelium, quam antea faciebat, per civitates et ecclesias suæ ditoni subjacentes agere decrevit. O quam certus de victoria esse poterit, qui pietate et precibus pugnat! O quam irrefragabili veritatis testimonio subnixæ est sententia, qua dicitur, quia « qui pro alio orat, pro seipso laborat, » sicut huic religioso principi de quo loquimur, in summo honoris sui discrimine; et item devoto militi, cujus supra meminimus, in supremo vitæ sæpe periculo tam feliciter quam excellenter experiri donatum est. Si enim pietatis opus esse creditur fideles pro fratribus et proximis, qui adhuc justitiæ opera exercere præmiaque justitiæ promereri valent, orare, quanto magis negotium pietatis omni acceptione dignum esse censebitur pro animabus fidelium intercedere, quæ jam nec opera justitiæ, per quæ bona merita conquærantur, operari, nec ultra ad penitentia remedia confugere valent, sed solummodo peccatorum et negligentiarum suarum pœnas justa Divinitatis censura solvere coguntur?

CAPUT VII.

D De sacerdote qui, dicens: « Requiescant in pace, » audivit multas voces respondentes: « Amen. »

Verumtamen licet per se ultra operari nil valeant, pro se tamen laborantibus miro atque jucundo Dei omnipotentis dono collaborare, et quodammodo congratulari quandoque deprehenduntur, sicut ante multos annos cuidam religiosæ conversationis monacho accidisse certissima seniorum relatione audivimus, etiam et scripto ad posterorum memoriam signatum s. inus. Apud provinciam, quæ Germania trans Rhenum dicitur, quæ vulgo Saxonis vocatur, in cœnobio, quod de Ordine Cluniacensi infra muros Parbrunnensis civitatis constructum, nomini SS. apostolorum Petri et Pauli attulatum est, fuit priscis temporibus, dum adhuc Cluniacensis Ordo in statu suo vigeret, monachus quidam, secundum nomen suum Christum suans, nam Amo naturali nomine vocabatur. Hic cum esset sacerdotali honore præditus, officium sanctum moribus

sanctis adornare curabat, et divina mysteria devotione, qua spirituale ministerium decebat, celebrabat. Ut autem tanto devotius quanto secretius incontaminatum sacrificium in arca contriti cordis offerre posset, capellulam quamdam in honore sancti Alexii consecratam, et ab oratorio ejusdem loci cœmeterio tantum interjacente remotam, causa dicenda missæ frequentare solebat: unde et ipsum cœmeterium reciprocato itinere assidue terere necesse habebat. Ad sacram vero ædem vadens aut inde rediens, manum devotæ orationis absque lædio identitatis porrigebat fidelibus defunctis: et quo se transactis diebus suis incinerandum fore cogitabat, incineratorum picula pie pensans, eorum supplicia mitigari suppliciter precabatur. Factum est autem in una dierum, dum celebratis sacris mysteriis rediret, et pignus sanctæ orationis iis quibus eum debitorem pietas effecerat, impigre, sicut solebat, persolveret, completaque oratione in conclusione subjungeret: « Requiescant in pace, » audivit manifeste magnæ multitudinis turbam respondentem sibi, et dicentem: « Amen, amen. » Quod ubi audivit, totus intremuit: et has voces esse animarum pro quibus orabat, reputans, tam contiguas eas sibi invisibiliter esse, miratus expavit, bonæque consuetudinis usum, quem eatenus devote servarat, tanto deinceps propensiori vigilantia persecutus est, quanto devotionis suæ obsequium acceptabile Deo, fideliumque animabus gratum et fructuosum existere tam inusitati miraculi novitate lætus agnovit. *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur (II Mach. xii).*

CAPUT VIII.

De puero qui post mortem peccata sua confessus est (53).

O æterna Dei Sapientia, quæ ex ore Altissimi prodisti, attingens a fine usque ad finem fortiter, sed tamen disponens omnia suaviter (*Sap. viii*)! quæ per prophetam dicis: *Misericordia mea non deficiet, et miserebor cuius misereri voluero (Exod. xxxiii)*. Quid amplius, quid excellentius, quid dulcius de tua piissima benignitate humana natura peccatis et vitiis obnoxia exspectare poterat quam hoc quod pauperum tuorum sic pie misereris, scilicet ut mirabilis nimis, et solum omnipotentis tuæ possibili commercio inter mortuos et viventes discurrente, illi quidem culpas et negligentias suas, quas carnem vegetantes minus correxerant, viventibus prodant; et sanctæ orationis subsidium propensius quærant; isti vero animas in tremendo jam examine tuo constitutas, datæ sibi potestatis auctoritate absolvere præsumant; singularis quoque sacrificii devota oblatione cum sanctæ precis assiduitate, ad gaudia paradisi sublevare prævaleant? Sed ecce, o benignissime, o misericordissime Fili Dei vivi, et filii B. virginis Mariæ, Domine Jesu Christe, adhuc aliquid sublimius et dulcius nobis de melliflua petra dulcedinis tuæ profluxit, dum sacramentum videlicet confessionis, profundos et inenarrabiles gemitus contriti cordis, baptismum quoque amarissimarum poenitentis lacrymarum uni ex pusillis tuis, quanto magis, indebite, tanto magis pie concessisse probaris; et quod infirmitatis humanæ naturæ præsumere non auderet, ut fieret, hoc immenso pietatis tuæ munere factum merito inter maxima laudis tuæ præconia deputando miratur. Obsecro autem eos, qui hæc lecturi sunt, ne iis quasi falso conscriptis derogare velint, quia nostra jam memoria res acta est, sicut hodieque nonnulli probabiles

personæ de Ordine Cisterciensi testificantur. Beatæ itaque memoriæ D. Hugo Bonayvallis abbas, quanta spiritualium charismatum gratia decoratus fuerit, cunctis qui tantum virum nosse, vel famam virtutum ejus percipere potuerunt, liquet. Hic in obsequio suo puerum cursorem habebat, qui vivacitate et agilitate servitii sui ad itineris commoda pernecessarius existit: ideoque tam ipsi abbati quam cæteris exteriora negotia curantibus charus et acceptus erat. Contigit vero, ut in dimidio dierum adolescentiæ suæ horrendum spiritus ac carnis subire divortium, duræque mortis, quæ nec ætati nec conditioni parcat, crudele vectigal solvere cogereetur. Gravi namque repente corporis invaletudine correptus, dum florentis juventutis suæ vigorem quotidianis defectibus marcescere gerneret, experimento didicit quam veraciter Sapiens dicat, quoniam *adolescencia et voluptas vana sunt (Eccl. xi)*. Tandem vero de præsentis vita desperans, cepit de futuræ vitæ statu, quantum pondus ægritudinis patiebatur, vel potius, prout pius Dominus inspirare dignatus est, pavida mente cogitare, seque lubricæ ætatis impulsu contra Deum ac Creatorem suum multa deliquisse mœstus illacrymans, confessionis remedium velut unicam tabulam in hujus sæculi magno et spatioso mari naufragantium quærere. Sed utrum subsipienti mortis articulo, quod pie desiderabat minime consecutus sit, an confessus confessoris sui simplicitate vel negligentia canonice absolutus non fuerit, ignoramus: tamen quod ab iis, a quibus tam moriens quam defunctus juvari debuerat, minus quam tali adolescentulo, uni utique ex pusillis Domini expediret procuraretur, confessionis post mortem carnis factæ mirabilis probat eventus. Supradicto nempe venerabili abbati Hugoni quadam nocte in stratu suo quiescenti idem adolescens jam defunctus in visu apparuit, mœrentis atque in angustia constituti supplicem vultum et habitum prætendens. Denique, cum multa reverentia accedens, et genua sua super genua sancti abbatis decenter componens, manus quoque supplices contra pectus ipsius protendens, supra venerabiles jacentis artus sic quasi ad orationem procubuit, atque ut confessionem suam recipere dignaretur, lacrymosa prece rogavit. Dehinc distinctis prorsus causarum eventuumque articulis in quibus se peccasse dicebat, confessionem flens et ejulans fecit: inter quæ in nonnullis etiam criminalibus se cecidisse, cum tantis suspiriis tamque largo lacrymarum profluvio fassus est, ut vix in vivente aliquo tantæ contritionis et compunctionis amaritudo possit inveniri. Confessione autem facta profundiores adhuc gemitus edens, uberioresque lacrymas lacrymis superaddens, cum maxima contritione cordis suppliciter precabatur ut sui miseretur, sibi que supernum Judicem justis mitem, peccatoribus terribilem, sed poenitentibus veniam promittentem, suis sanctis orationibus placatum reddere dignaretur. Interim vero religiosus abbas ad tantæ compunctionis lacrymas et suspiria per compassionis pietatem totus in semetipso liquescebat; et dum miseri angustiis per miseracionis latitudinem respondere conatur, evigilat, secumque quod viderat et audierat mente pertractans, dum se ad compassionem defuncti intimis quibusdam stimulis urgeri sentiret, vanam non esse visionem intellexit. Ut vero totius dubietatis scrupulus de corde ipsius tolleretur (mirum dictum!) mira omnipotentis Dei clementia, quod spiritualis substantia spiritualiter gessisse visa fuerat, materiali experimento in assertionem veræ visionis ei probare concessum est. Nempe, dum locum in quo poenitens anima poeni-

(53) Certa est hæc historia, de qua in notis tomi III. *Biblioth. PP. Cist.* ad distinct. III, cap. 25, fusius agitur. Hic solum nota, non recte hic dici, suffragis vivorum animam poenis æternis subductam.

teñtiae lacrymas fundens procubuerat, manu tangendo palparet, ita opertorium quo tegebatur, maledictum repetit, ac si spiritus, qui easdem lacrymas spiritualiter fudisse visus fuerat, liquidi elementi humorem in se habuisset. Sed in his similibusque divinæ potentia: mirabilibus, si rationis consulatur sententia, quæ dicuntur, incipiunt esse incredibilia; sin vero virtus agnoscat divina, desinunt esse mirabilia. Itaque reverendus abbas ex hoc jam nihil hæsitans, animam, quam sibi ad succurrendum Christi Domini clementia destinarat, in capitulo fratrum absolvens, et tam suis quam fratrum suorum orationibus, missarumque celebrationibus devotis, satisfactionem pro peccatis ejus offerens Deo, miseram et ream æternæ mortis supplicii subduxit, immortalisque beatitudinis, ut pie credimus, per gratiam Dei participem effecit, sicque, quod impossibile erat apud homines, violentia sanctæ charitatis, cui etiam impossibilia cedunt, apud Deum possibile esse ostendit.

CAPUT IX.

De priorissa quadam per revelationem ad confitendum admonita.

Apostolus more suo de altitudine mysteriorum Dei loquens: *Ut innotescat, inquit, per Ecclesiam principatibus et potestatibus in cælestibus multiformis sapientia Dei* (Ephes., III). Dominus quoque, beato Job omnipotentia: suæ opera dinumerando: *Concentum, ait, cæli dormire quis faciet?* (Job xxxviii.) Mortali etenim natura: impossibile est nosse quantæ dulcedinis, quamque intima: suavitas harmonia melleæ et delectat sublimes illas beatorum spirituum potestates per opera gratia: multiformis sapientia Dei, per quæ sanctam Ecclesiam suam de lacu miseræ et de luto facis, id est inquinamento peccati erutam, ipsorum sacro collegio consociat, non habentem maculam aut rugam, neque aliquid hujusmodi. Ipsa namque Sapientia et Veritate attestante didicimus, facilius esse, ut cælum et terra transeat, quam ut unum iota, aut unus apex de lege gratia: ipsius pereat (Matth., v), id est ut vel minima: occasiones, per quas etiam ultimi quique in populo Dei salutis remedia consequuntur, sic retardentur, ut non effectui mancipentur. Quapropter quam subtili occasione eadem benigna sapientia, cui pervigili cura est salutis hominum, cuiusque oculis nuda et aperta sunt omnia; quamdam famulam suam de statu conscientia: ipsius admonuerit, exempli gratia notabimus, quatenus omnis homo sanum sapiens, tanto validius ejusdem sapientia: amore inardescat, quanto dulcius audit eam per familiarem sibi sapientius organum protestantem delicias suas esse cum filiis hominum (Prov., viii). Priorissa cujusdam monasterii virgo erat Deo valde devota: quæ tam seipsam quam subditas sibi sorores ad restrictionem disciplina: regularis discreta sollicitudine coarctabat. Et licet placita Deo fuisset sancta conversatio ejus, unum tamen erat, quod puritati ipsius maculam inferebat; quamvis hoc ipsa in conscientia sua minime prehenderet. Fecerat namque in infantia sua peccatum quoddam, quod puerili hebetudine neglectum, longitudine quoque temporis ita oblivione absorptum fuerat, ut nullatenus tale aliquid se fecisse meminisset. Nolens autem pius Dominus devotam sibi famulam, pro peccato, quod nequaquam verecundia, sed oblivio celabat, confundi ab inimicis suis in porta, tali ordine et quid, et quando deliquisset, ei manifestare dignatus est. Quadam namque nocte eidem venerabili priorissæ dormienti apparuit in visu femina quædam, quæ ipsam olim parvulam nutrierat, et quantum tenera ætas capere poterat, primis disciplina: rudimentis

A imbuerat. Et proprio nomine eam compellans, sicut dudum infantem compellere consueverat: « Gilla, inquit, filia mea, quid agis? Quousque dissimulans negligentia torpes, et peccatum illud quod in infantia tua sub cura mea posita commisisti, per confessionis et penitentia: remedia non diluis? » Cumque et qualitate peccati ei intimasset, illa quasi rubore suffusa, et quod tanto ante perpetrarat ad memoriam reducens, respondit: « Nunquid tanti æstimabitur peccatum, quod infirma et stulta commisit ætas, nondum per exercitium et incrementum vitæ ad plenum explicita ratione, ut hoc tantopere confiteri, et pro eo penitere necesse habeam? » At illa: « Ergone parvi ponderis esse putas qualecunque peccatum, quod non est confessionis rubore penitentia:que labore deletum? Ausculta igitur diligenter quæ dico. Scias pro certo, et nullatenus dubites, quia sicut in cortinis seu parietibus effigies certis lineamentis expressisque proprietatibus membrorum depictæ cernuntur, ita in anima omnis B hominis qui qualitercunque in vita sua discretionem boni et mali habere potuit, peccata etiam minima quæ commisit, foeda impressione signantur, exceptis duntaxat iis, quæ confessionis et penitentia: officii per gratiam Dei relaxata fuerint. »

His dictis somno priorissa excutitur, atque de verbis quæ audivit stupens, dum diligentius cogitat et recogitat, invenit vanam non esse visionem, sed vere in infantia sua tale aliquid se fecisse recollit, quale in visu audivit quod tamen ex quo annos discretionis intravit, et habitum religionis sumpsit, nunquam conscientia: ipsius aciem reverberabat, quia a memoria penitus exciderat. Itaque gratias agens Deo, tanto sincerius et humiliter confessa est et penituit, quanto sola largitate benignitatis Dei se hoc assecutum esse gaudebat, tantoque de cætero tam de præteritis quam de imminutibus peccatis suis sollicitior existit quanto divina hac revelatione certius didicerat decipi eos qui, vel de ignorantia vel oblivione sibi blandientes, impunitatem conscientia: suis temere promittunt (54).

Supra (55) quoque in hoc volumine continetur conversum quemdam defunctum alteri converso viventi per visum apparuisse, eique peccatum quod ante duodecim annos, dum adhuc sæcularis esset, commiserat, quodque mortifera oblivione memoria: elapsum fuerat, ad memoriam reduxisset, et, ut quantocius confiteretur et penitiret, consuluisse, verbum cum timore et tremore audiendum promens, scilicet quod peccatum ante mortem minime solum, post mortem insolubile maneat. Quid ergo erit de peccatis quæ rubori confusionis, seu tedium duræ penitentia:, vel (quod his periculosius est), exacte per tempus religio: vitæ confidentia celari suadet; si illa Dei famula de peccato in annis puerilibus perpetrato ad confitendum et penitendum, etiam per revelationem admoneri necesse habuit; et iste frater audivit, peccato criminali, quod oblivio celabat, si ante mortem legitime solum non fuisset, post mortem veniam negari? Vere horrendum est incidere in manus Dei viventis (Hebr. x); quoniam terribilis Deus in consiliis super filios hominum. Expedit itaque omni homini, tum præcipue religionem professo, præteritos annos vitæ suæ sedule recogitare in amaritudine animæ suæ, atque sine dissimulatione, oris confessione, cordis contritione, boni quoque operis executione semetipsum dijudicare, si non vult cum hoc mundo damnari. Angusta nempe via quæ ducit ad vitam exoneratos et expeditos vix recipit, quia justus vix salvatur; oneratos vero et dilatatos curis et voluptatibus sæculi prorsus rejicit; nec obest januam vitæ intrare volenti, quantumcunque se humiliet: est autem sceleris admissum esse, et adultæ menti obversatum, alioquin ejus consecuta fuisset veniam per generalem contritionem.

(54) Supra dist. V, c. 4.

(55) Illud infantia: erratum, ut ream teneret feminam, debuit cum aliqua notitia vel scrupulo gravis

horrendum malum, si vel transverso unius digiti plusquam superliminare patitur, se erigat; quia motus impinget, et conqussato capite corruet. Confidimus autem in Domino Jesu quia, si quis in adolescentia sua laxioris vitæ vias secutus criminibus et accleribus se involverit; si excitante illo qui dicit: *Lazare veni foras (Joan. xi)*, evigilaverit ad circumstrepentes se laqueos mortis, conatusque ad arctioris vitæ vias redire, trepido et sollicito scrutinio non semel, sed pluries, imo toto tempore vitæ suæ conscientiam suam discussit, et quidquid in ea invenerit pure confessus fuerit, et insuper tam ea peccata quoræ meminit, quam ea quoræ forte non meminit, cum luctu et lacrymis pœnitentiæ Deo in oratione confitendo, continue se pro eis humiliaverit, pœnitentiæ fructu non carebit. Cæterum, sicut Apostolus ait, quia *qui ignorat, ignorabitur (Cor. xiv)*; ita profecto si quis secundum multitudinem iniquitatum suarum, multitudinem miserationum Domini quærere detrectaverit; hujus, ut inde merito timeamus, misericordia obliviscetur; et tam pro iis peccatis suis, quorum meminit, quam pro eis quorum forte non meminit, iudicium durissimum portabit, quicumque est ille.

Recapitulatio finalis eorum quæ in hoc volumine continentur.

Explicitis iis quæ de initio Cisterciensis Ordinis, nec non et de reverendis atque in omni religione conspicuis viris, qui in Cistercio et in Claravalle claruerunt, scribere necessarium duximus, simul etiam de exemplis, quæ pro rei similitudine, non incongrue, ut arbitror, juxta finem locis opportunis inseruimus, hanc a lectore nostro vicissitudinis gratiam postulamus, ut si aliquid in hoc opusculo invenerit, unde ad amorem virtutum, odium vitiorum, sanctæque devotionis fervorem, inflammari se sentiat, Deo, sine quo nihil boni fit, et Patribus, quorum industria hæc ad nostram notitiam pervenerunt, gratias agat, nobis vero, quorum non parvo labore compilata, et in unum corpus compacta sunt, pie orationis suffragium impendere dignetur. Neque enim quasi novi alicujus operis auctores hæc conscripsimus, sed sicut in exordio huius voluminis præfati

sumus, ea quæ a studiosis Patribus sparsim exarata reperimus, ad manifestiorem rerum notitiam, majoremque legentium utilitatem, in unum collegimus, pauca tamen capitula, quæ a religiosis et fide dignis personis certa relatione didicimus, continuationi intertexere curavimus, ita pulmentum filiis prophetarum ex herbarum in agro veterum Patrum collectarum concisione et decoctione parantes, ut coloquintidas falsitatis tanquam mortiferum helleborum in olera concidere nefas duceremus. Duplicis autem rationis consideratio, nos ad hanc partem sollicitudinis invitavit: Et primo quidem, ut fratribus nostris, qui in remotioribus orbis partibus sacrum Ordinem nostrum professi, sanctam domum Cisterciensem, tanquam caput et matrem omnium nostrum, itemque sanctam domum Claravallis, propter beatum Bernardum charius amplectuntur, de initio Ordinis nostri certam notitiam traderemus, utriusque etiam domus primi Patres quam sublimem, quamque imitatione dignissimam vitam duxerint, ad ipsorum adificationem pandereimus, secundo vero ut monachis Nigri Ordinis calumniandi occasionem tolleremus, qui coram sæcularibus et rerum ignavis derogant Ordini nostro, dicentes cum ex præsumptione cœpisse, et Patres nostros, qui primo de Molismo egressi sunt, absque licentia abbatis sui egressos fuisse, quod quam falsum sit, principia hujus voluminis plenissime testantur. Absit enim ut præsumptio, mater ruinæ, noverca stabilitatis, ullam partem habuerit in religioso proposito sanctorum virorum! absit ut non rationis et divinæ auctoritatis plenum fuerit voluntarium sacrificium servorum Dei, per quod laboribus et ærumnis multis desudantes, senetipsos in ara quotidianæ crucis hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, immolare non dubitarunt, ut Ordinis monastici puritatem, de squale dissolutionis et barathro prævaricationis erutam, proprio labore et industria ad multorum salutem, in antiquum sacræ religionis statum, Deo auxiliante reformarent! Horum fortissimorum athletarum Christi dux et signifer exstitit beatæ memoriæ D. Stephanus, cujus supra meminimus, etc. *Reliqua vide supra in S. Bernardi Vita prima lib. vii, col. 449.*